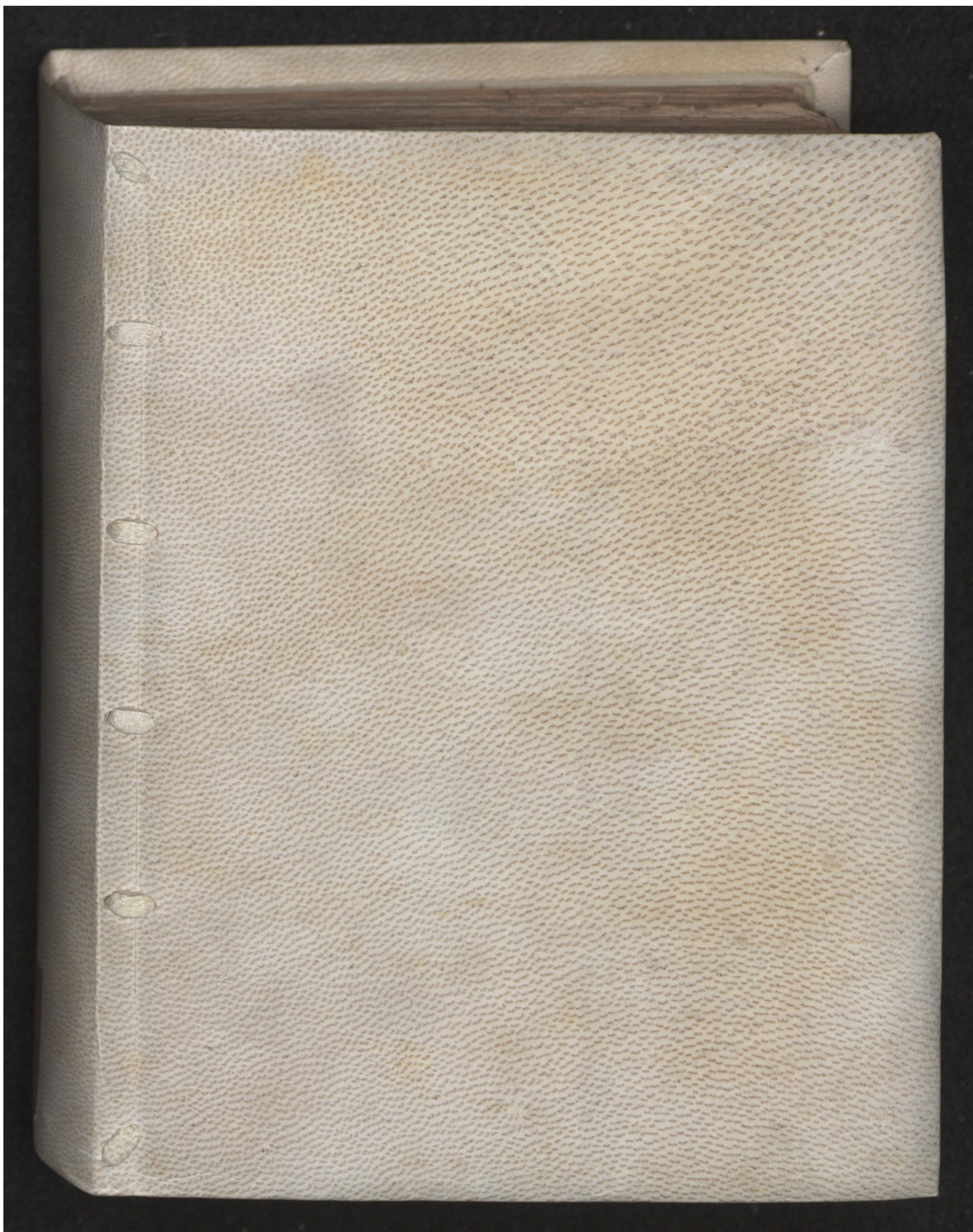
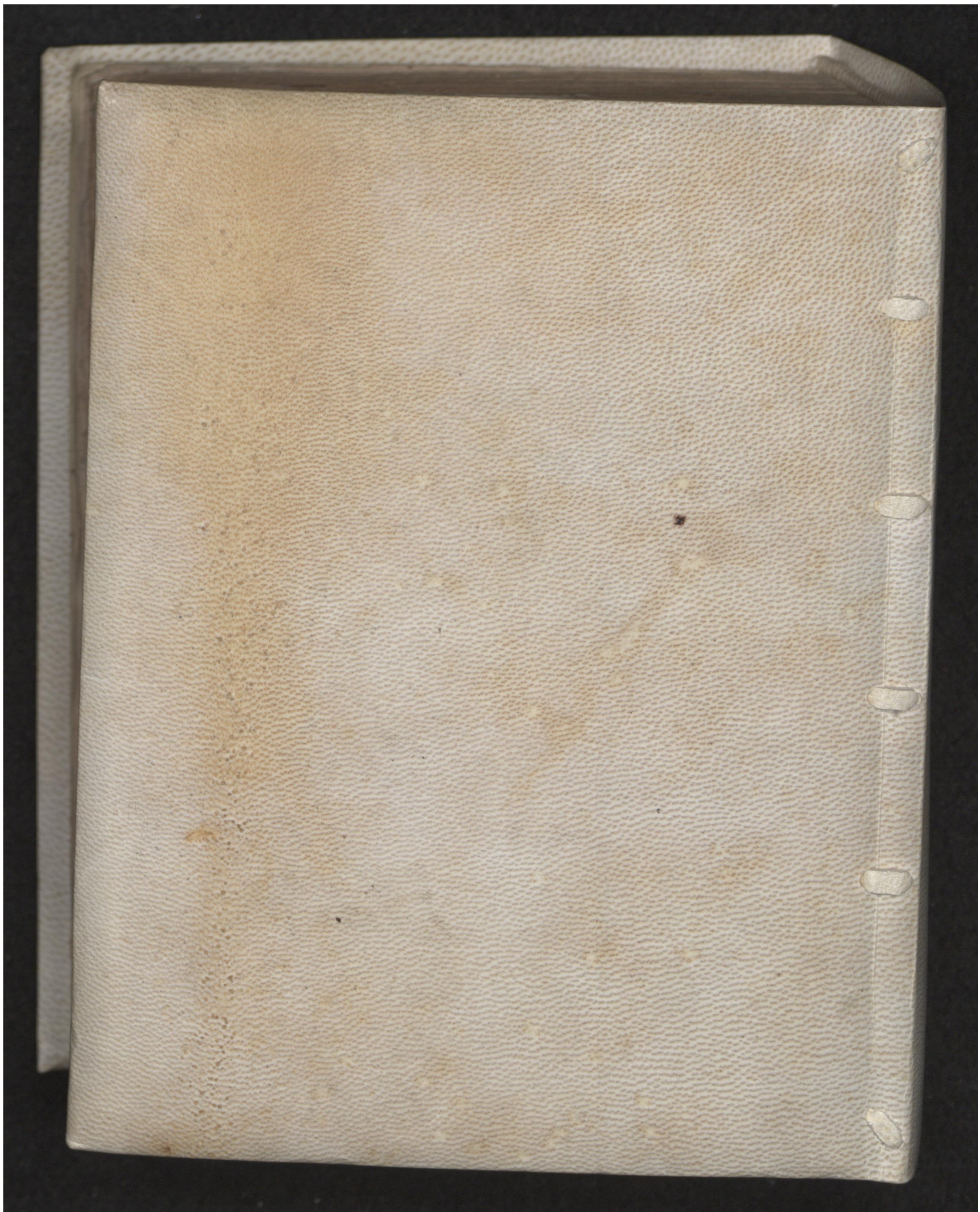

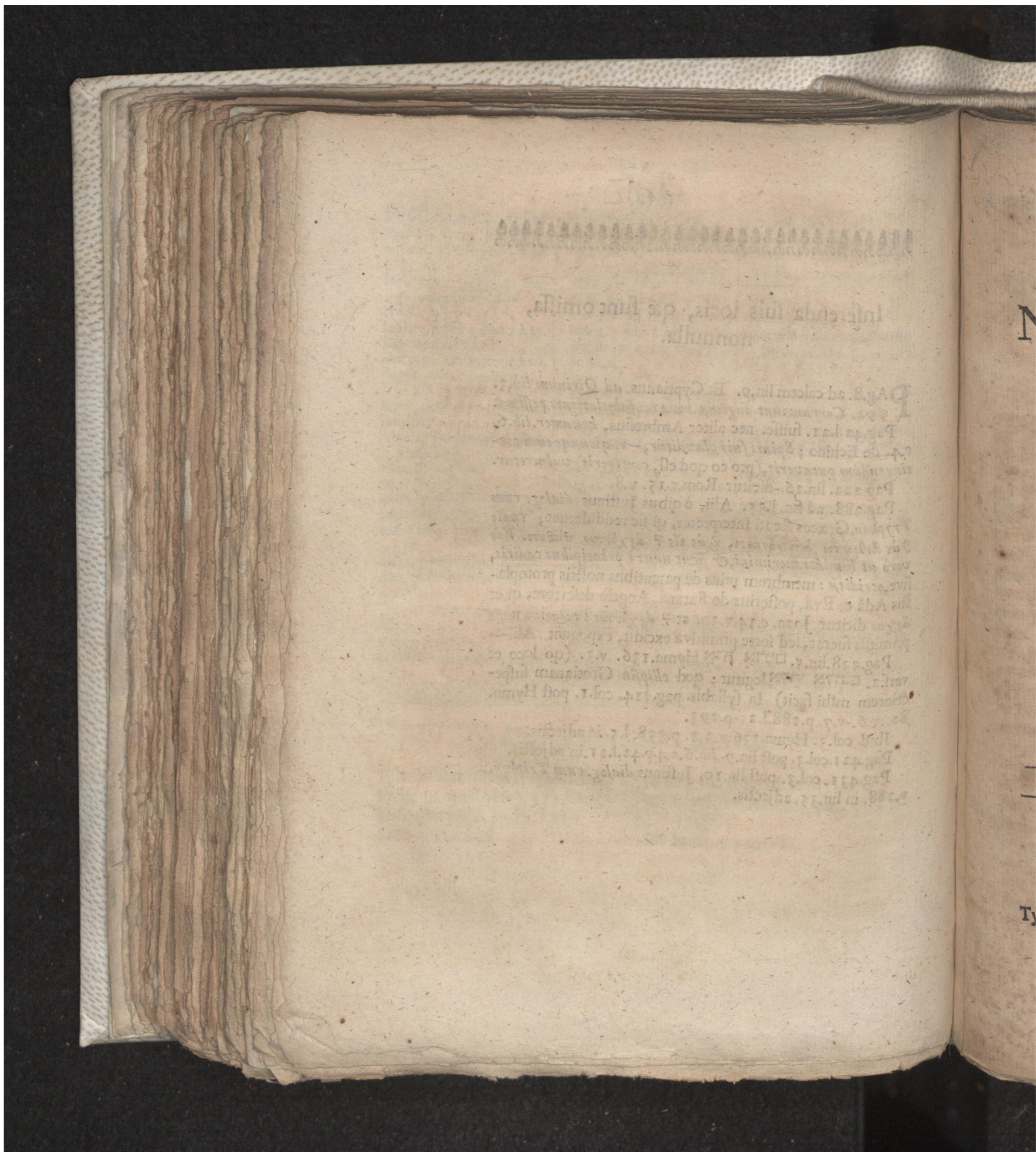

1
6
146

Inserenda suis locis, quæ sunt omissa, nonnulla.

PAg. 8. ad calcem lin. 9. Et Cyprianus, ad Quirinum l. 3. § 92. Carnem suam ingenia [illegible] possessit.

Pag. 42. l. 21. fuisse, nec aliter Ambrosius, hexamer. lib. 6. c. 4. de Echino; Spinis suis [illegible] — [illegible] tuendum paraverit, (pro eo quod est, comperit) [illegible].

Pag. 222. lin. 26. dicitur Rom. c. 15. v. 8.

Pag. 288. ad fin. l. 25. Aliis, à quibus Justinus dialog. cum Tryphon. Græcos secuti interpretes, ut sic reddidemus: [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] vero ut foeminea morituræ, & sicut nunc [illegible] [illegible] cantiri, sive occidit: membrum prius de parentibus nostris protoplastis Adâ et Evâ, posterius de Satana, Angelo desertore, qui [illegible] dicitur Joan. c. 14. v. 30. et [illegible] [illegible] [illegible] primigenis fuerat, sed forte primitivâ excidit, exponunt. Alii—

Pag. 238. lin. 5. [illegible] [illegible] Hymn. 136. v. 3. (quo loco et versâ, [illegible] [illegible] legitur; quod ellipsis Grotianam suspectiorem mihi facit) In syllabis pag. 114. col. 1. post Hymn. 82. v. 6. v. 7. p. 283. l. 21. p. 293.

Ibid. col. 3. Hymn. 136. v. 3. p. 238. l. 5. in adjectis.

Pag. 421. col. 2. post lin. 9. lib. 6. c. 4. p. 42. l. 21. in adjectis.

Pag. 431. col. 3. post lin. 10. Justinus dialog. cum Tryphone p. 288. in lin. 25. adjectis.

THOMÆ GATAKERI LONDINATIS, DE NOVI INSTRUMENTI STYLO DISSERTATIO.

QVA VIRI DOCTISSIMI SEBASTIANI PFOCHENII,

DE LINGVÆ GRÆCÆ NOVI TESTAMENTI PURITATE;

IN QUA HEBRAISMIS, QUÆ vulgo finguntur, qam plurimis larva detrahi dicitur;

DIATRIBE AD EXAMEN REVOCATUR:

Scriptorumqe qâ sacrorum, qâ profanorum, loca aliqam-multa obiter explicantur atqe illustrantur.

CUM INDICIBUS NECESSARIIS.

LONDINI,
Typis T. HARPERII, Impensis L. SADLERI Bibliopolæ, commorantis in vico vulgo vocato LITTLE BRITAINE, apud quem prostant venales. AN. DOM. 1648.

qæ ve
vend
plam
conv
in an
tiſam
nem
part
ſit S
re E
ut in
qod
tian
dul
perf
jac
*& *
opu
mag
ma

Lectori Candido.

H*Abes hîc tertium, & qidem prioribus duobus longè ampliorem, otii per valetudinem infirmam dudum interdicti, qem in illorum altero pollicitus sum, fætum.* Cinni, *sive* κυκεῶνος, *(id enim nominis inscribere libuit)* libros sex *penes me confectos habueram. in qibus eorum, qæ vel in codicibus sacris legendis, vel in aliorum scriptis evolvendis, aut adnotaram, aut animadverteram, segetem satis amplam, tanqam in* " Lancem Saturam *seu* " εἰρεσιώνην *aliqam convectam, conjectamqe, immiseram, & in publicum emittere in animo habueram. Huic autem tanqam* auctarium *sive* mantisam (* *&* mercem *forsan ipsa superasset* mantisa) dissertationem *hanc subjungere statueram. Verum opus istud, postqam partem bene magnam qadantenus absolveram, e manibus excussit Senatus apud nos supremi edictum, qo Theologorum qos de re Ecclesiasticâ constituendâ consultum accersebat, conventui ut interessem, evocabar. Huic deinceps per bienium integrum, & qod excurrit, operam, an opellam, dicam? qam possim, præsentiam saltem, qà per ætatem, valetudinemqe licuit, assiduam sedulus exhibere dum adnitor; opus hoc interim affectum, atqe imperfectum, inter chartas promiscuas, neglectim prorsus habitum jacuit. At per morbum nuperum, cum & Conventui adeundo, & muneri pastoritio publicitus obeundo, abstentus agerem; ad opus, tam diu intermissum, reversus, postqam tum eis qæ affecta, magis hactenus qam effecta, nedum perfecta prorsus fuerant, manum novissimam admoveram, tum & ea qæ supererant (nec*

" De *lance satura* videantur Casaubon. de satyr. Rom. c. 4. et Hejns. de Satyr. Horat.

" De *Eiresione* ex Sophocl. Polyid. Porphyr. de abstinent. l. 2. & Clem. Storm. l. 4.

* *mantisa obsonia vincit* Lucil. Vide Scalig. ad Fest.

exigua aut contemnenda pars ea) pertexueram; mutato consilio, *qod* Cinno, avctarii *sive* mantisæ *loco, adjiciendum destinaveram, id* promulsidis, *sive* anticænii *vice, qia generalia magis continere visum, in antecessum dare, satius existimabam. Id autem si eruditis ad gustum facere intellexero, etiam* Cinni *integri propinandi aliqando, ubi facultas fuerit, animum dabit. Tu, lector, istis interim, qæ hîc habes, fruere; & à veritatis tramite sicubi devium deprehenderis; memineris, & me, & te etiam ipsum, hominem esse; qi * errore immunis nullus existat: Sed & nominis qidem Christiani professorem utrumqe, cujus munus sit, & fratrem errantem amicè monere; & monentem, avre pronâ, animo prompto, avscultare. Tu autem hac in parte si officio tuo non defueris, nec me meo defore spondeo, &, cum Deo bono, etiam spero. Hoc certè utrumqe votum est, eritqe perpetim,*

Tui, in Servatore

communi,

T. G.

* 1. Reg. 8. 46. Eccles. 7. 20. Ἁμαρτάνει τι καὶ σοφοῦ σοφώτερος. Æschyl. Ἀνθρώπινον τὸ ἁμαρτάνειν. Greg. Naz. de bapt. Ἔδει τι καὶ ἁμαρτάνειν ἀνθρώπους ὄντας. Idem de pace. Τὸ ἀναμάρτητον κρεῖττον ἢ καθ' ἡμᾶς. Idem ad Cledon. Ep. 2. Τὸ γὰρ μηδὲν ἁμαρτεῖν ὄντως ὑπὲρ ἄνθρωπον, καὶ μόνου Θεοῦ. idem in Patr.

CAPUT.

CAPUT I.

Scripti occasio. Diatribes Pfocheniana encomium liberale. Linguæ matrices, qæ primitus fuerint, incertum. Latina, earum nulla: aliarum lingvarum cinnus: Græcæ, Æolica maximè, maximam partem, tradux. In Maroniana ecloga prima versuum primorum voculæ natalibus suis redditæ. μελέτη meditatio. *Avena à siccitate dicta.* Αὔη ψυχὴ *Heraclito. Ab H. Stephano dissensus. Composita spiritum mutantia.* Σχοῖνος funis & finis. *Hymnus 16.6. & Amos 7. 17. illustrati. Funiculis antiqitus terræ dimensæ & distributæ.* Σχοῖνος *mensuræ nomen. Ea omnibus non eadem. Mevrsius & Etymologus de isto notati.*

Um amici rogatu, cujus curæ fideiqe reculas suas bonus ille senex morti jam proximus commiserat, viri gravissimi, & cum eruditione non vulgari, tum canitie qoqe venerandâ insignis, D. Gvalteri Traversii bibliothecam, bonis avtoribus liberaliter instructam, excutio; incidi in *D. Sebastiani Pfochenii Vedderavi* libellum, qi diatriben habebat *de lingva Græca Novi Testamenti puritate*; mole qidem havd grandem, sed literis bonis gravidam, qæqe pavcis schedis utilia ac observatione digna visa est complecti non pavca. Itaqe qam primum ei operæ me subduxeram, avidus admodum percurri strictim; legentemqe magnâ me voluptate affecit, cum tot sacræ Scripturæ periochas adverterem ex avtorum exterorum scriptis tam luculenter illustratos. Eundem verò, e biliopolio havd ita multo post comparatum, dum per otium jam accuratiùs evolvo, offendi nonnulla, in qibus seqius sensisse virum doctissimum existimem. De qibus & ipse qid sentiam, si liberè indicavero, havd gravatim, spero, ille laturus est,

—Et hanc veniam petimusqe damusqe vicissim.

Ex his primum est qod *Sect.* 12. *Cardinales lingvas, qæ nullâ primâ mediante divinitus hominibus sunt datæ, Græcam, Latinam, Germanicam, Illyricam, &c.* statuit. At hoc, nec de reliqis tribus constat, avt con-

ſtare etiam poteſt. Qum ut veriſſimè V.cl. Jo. Buxtorfius *de ling. Hebr. conſervat. & propagat. qæſt. 5. ſect. 39. Plurimæ lingvæ in confuſione Babylonica ortæ ignorantur, & vel planè interciderint, vel ita inſigniter mutatæ ſint, ut nec veſtigia, nec memoria illarum remanſerint.* De *lingua verò latinâ* conſtat contrà planè. Ea enim, cum ex Sabinâ Oſcâqe multa habet, tum Græcæ maximâ ex parte originem ſuam debet. Aſtipulantur huic ſententiæ viri undeqaqe doctiſſimi lingvarumqe harum peritiſſimi. Ex antiqioribus, Dionyſius Halicarnaſſ. *antiqit. Roman. l.* 1. Ῥωμαῖοι δὲ φωνὴν, μὲν οὔτ' ἄκρως βάρβαρον, οὔτ' ἀπηρτισμένως ἑλλάδα φθέγγονται, μικτὴν δέ τινα ἐξ ἀμφοῖν, ἧς ἐστιν, ἡ πλείων Αἰολίς. τοῦτο μόνον ἀπολαύσαντες ἐκ τῶν πολλῶν ἐπιμίξιων, τὸ μὴ πᾶσι τοῖς φθόγγοις ὀρθοεπεῖν. *Romani ſermone nec prorſus barbaro, nec exqiſitè Græco utuntur, ſed qodam ex utroqe mixto, cujus major pars eſt Æolica. Atqe ex commercio multiplici hoc ſolum reportarunt, qod non omnia vocabula rectè efferant.* Qod Euſtathius in *Odyſſ. α.* Λέξεις Ἑλληνικαὶ πολλαὶ τοῖς ἐκεῖ ἐπεπόλασαν, καὶ μάλιστα Δώρειαι ἐναπέμειναν καὶ χρόνῳ ὕστερον ἀπηγρειώθησαν τὰ ἑλληνικὰ ὀνόματα, κατάκοπα γεγονότα καὶ βαρβαρικά. *Dictiones multæ Græcanicæ ad Italos emerſerunt; & Doricæ maximè apud illos perſtiterunt: etiamſi temporis progreſſu Græcanica illa nomina à nativâ deſciverint ſpecie, dum decurtantur & ritu barbaro enunciantur.* Fabius *inſtitut.* l. 1. c. 5. *Verba avt Latina, avt peregrina ſunt: peregrina porrò ex omnibus prope dixerim, gentibus, ut homines, ut inſtituta etiam multa, venerunt.* Ita *lingvarum cinnum*, qod noſtræ qidam vitio vertunt, ſuam qoqe, Latinam nempe, Fabius ipſe agnoſcit. Tum, *Plurima*, inqit, *Gallica valuerunt.* Mox, *poſt Punica & Hiſpanica*, qædam adjecta, *ſed hæc*, inqit, *diviſio mea ad Græcum ſermonem præcipuè pertinet: nam & maximâ ex parte Romanus inde converſus eſt: & confeſſis qoqe Græcis utimur verbis, ubi noſtra deſunt.* Et *ibid* c. 6. *Vocabula Latina plurima ſunt ex Græcis orta; præcipuéqe Æolicâ ratione, cui eſt ſermo noſter ſimillimus, declinata.* Ter. Varro *de ling. Lat. l. 9. Adventitia pleraqe habemus Græca. Evander enim qi venit è Græciâ in Palatium, Arcas fuit.* Idem *l.* 4.

Verrius, an Feſtus: *Olim lingua Græciæ fuit eadem cum Latinâ, parum pro prolatione mutata.* Svidas deniqe in Νάβα. Φαίνεται δὲ ἐν πολλοῖς μὴ διεστῶσα τῆς ἑλλάδος φωνῆς ἡ Ῥωμαϊκή. E recentioribus, Jul. Scaliger in *de plant.* l. 1. *Univerſæ pene linguæ noſtræ originem Graiis ipſis debemus.* Joſ. Scaliger *in Feſt. Verum eſt, eandem penè cum veteri Græcâ veterem Latinam linguam fuiſſe.* Dan. Hejnſius *de Satyr Horat. ex eâ linguâ* (Græcam dicit) *unde plurima Romani uſu ſua fecerunt.* Hugo Grotius

de satisfact. Christi, c. 8. Est veterum Latinorum lingua tota, Græcæ depravatio. Jo. Meursius *in mantissâ ad Luxum Romanum, c. 12. Veterem linguam Latinam esse Græcæ traducem, jam non ignotum est vel mediocritèr eruditis.* Jo. Vossius *in præf. ad lib. de Vitiis Serm. Lingua Latina, tota pene fluxit ex Græca: si exceperis ea, quæ vel ex primigenia lingua retinuit, vel à vicinis Celtis accepit.* Lavr. Ramirez. *Pentecontarch. c. 6. A Græca defluxit lingua Latina.* Conradus Gesnerus *in Mithridate; Latini innumera rerum vocabula à Græcis mutuati sunt.* Hieron. Megiserus *præfat. Polyglot. Latini à Græcis complures voces mutuantur.*

Cæterũ ut missâ testiũ testimoniorumqe avtoritate, in rem ipsã præsentem deveniamus; periculum facere volenti, istud hâc ratione mox patescet. Sumas qemcunqe volueris avtorem Latinum; vix lineam aliqam deprehendes, in qâ voces plusculæ non occurrant, qæ Græcam originem non redoleant tantum, sed palam præferant. Unus nobis pro omnibus impræsentiarum Maro sufficiet. Is *Bucolica* sic orditur.

Tityre, tu patulæ recubans sub tegmine fagi,
Sylvestrem tenui musam meditaris avenâ.
Nos patriæ fines, nos dulcia linqimus arva;
Nos patriam fugimus: tu, Tityre, lentus in umbrâ
Formosam resonare doces Amaryllida sylvas.

De *Tityro* & *Amaryllide*, qia propria sunt nomina, nihil dico. *tu* est Doricum τὺ: *patulus*, à *pateo*: *pateo*, πετάω. *recubo, cubo*, κύπτω. ὑπὸ *sub*: ut ὑπὲρ *super*. στέγω, *tego*: & inde *tegmen*. φηγός, Dorice φαγός, *fagus*. ὕλη, *sylva*, *sylvestris*. τείνω, *tendo, extendo, tenuis*. μοῦσα, *musa*. μελετῶ, *meditor*. ut *sedeo*, *sella*. Servius. nam μελέτη, *meditatio*.

Μελέτη τὸ πᾶν, *Periandri est Corinthii,*
Meditationem esse qi totum putat. Avson. *lud.* 7. *sap.*

Et rursus:

Μελέτη τὸ πᾶν, *qi dixi; & dictum probo,*
Meditationem id esse totum qod geras.

αὖος, *siccus, aridus.* Itaque Homero Odyss. σ. tria illa ξύλων *lignorum epitheta*, κάγκανα, αὖα, περίκηλα, ταυτὸν ἐκ τοῦ παραλλήλου δηλοῦν, *idem planè pollere*, monet Evstathius. Inde Heraclito αὔη ψυχὴ, *anima sicca & sobria*; de qâ alibi diximus. Ab αὖος αὔω verbum, & αὐαίνω, *exicco, arefacio.* Solon. Eleg. 2.

Αὐαίνει δ' ἄτης ἄνθεα φυόμενα.
At noxa exiccat germina enascentia.

Neqe possum assentiri Lexicographorum principi, qi contra codicum

 fidem

fidem & matricis ipsius affectum, αὖα & αὐαίνω, cum spiritu aspero scribendum censet; eo qod ἀφαύω & ἀφαυαίνω in compositis habeantur. Siqidem usus in nonnullis obtinuit, ut composita spiritum mutent; qod in αὐτήλιος, ἀπηλιώτης, aliisque patet. Potiusque videtur, ut primigenii proles, qod ut compositi simplex, spiritum sequatur. Ab αὐαίνω itaqe αὐδηὸς *siccus*, αὐδηέα, & λ in ν redeunte, ἀυανέα; unde, ab ariditate potius qam, ut Grammaticum vulgus, ab aviditate, sic dicta, *avena. avena*, inqam, ut *cicuta*, ambitus latioris vox, nec ad speciem singularem restricta. νῶϊ, *nos*. πατρία, γῆ, scil. *patria*. χοῖνος, *funis*, & *finis*, ut σφενδόνη, *funda*. Funibus enim terram dimetiebantur, & fines sive terminos constituebant. Inde locutiones illæ, Hymn. 16. v. 6. *Funiculi acciderunt mihi in locis amœnissimis.* Et Amosi c.7. v.17. *Funiculis dimitietur terra tua.* Inde in Glossario, *Arvipendium*, χοῖνος γεωμετρικός. Etymologus: χοῖνος μέτρον ἐστὶ γεωμετρικόν. — ἐκ γὰρ τοῦ χοίνου, τῆς μετρικῆς σπαρτίου, καὶ τὰ μετρούμενα τῶν χωρίων χοινίσματα ἔλεγον. Sed & certam terræ portionem, sive mensuram, χοῖνος designat; qem Herodotus l. 2. affirmat *stadia sexaginta* continere; Plinius l.5.c.10. non *qadraginta*, ut Mevrsius, *animadv. l. 4. c.4.* sed *triginta*: qod est dimidio minus qam qod Herodotus, qi *parasangæ* totidem tribuit. At Hilarius *in Hymn.* 138. qod adhuc multo minus est, *milliario* nostro respondere vult, qod *octo* duntaxat *stadiis* constat. Cæterum *schænos & parasangas*, etiam alios alia mensura determinasse, monet Plinius idem, *l.6.c.26.* Malè tamen Etymologus, qi *Schænum* cum *Parasangâ* confundit. Pejus, qod *Parasangam Persicum stadiis triginta, Ægyptiacum sexaginta*, definit: ex qo errato priori medicinam facere Mevrsius frustrà conatur. qum contra planè Herodotus *Ægyptios* ajat, *qi minimam habent terræ portionem, ulnis metiri; qi plùs paulò, stadiis; qi multum, parasangis; qi plurimum schænis. Parasangam* autem (qem, nisi qo Ægyptii utantur?) *Stadiis* 30. *schænum* 60. constare. Nec moratur hîc me, qod Vir. Cl. Fr. Junius, *Orat. de ling. Hebr. parasangarum* esse *Persis spatium* 30. *stadiorum, qod Parash-angarus, i. eqestris tabellarius, ab angariâ sive statione unâ ad alteram decurrebat: qam duplicatam in* 60 *stadia iidem Shenuin vocarint.* Ut χοῖνος dimensorius originem Persicam, an Hebraicam potius, habeat. qicqid enim de vocabuli hujus ortu primo fuerit, funium usus in limitibus designandis ac delineandis nulli, opinor, negabitur.

Sed hæc obiter, ad Maronem revertamur. γλυκὺς, δυλκὺς, *dulcis*, ut γνόφος, δνόφος Doricè. Et γῆ, δᾶ, Canin. λείπω, *liqo, linqo*, ut ἵππος, *equs*; unde *Epona*, & λείχω *lingo*. ἀρῶ, *aro, arvum*. φεύγω, φυγῶ, *fugio*.

λεαίνω

λεαίνω, *lenio, lenis, lenitus, lentus. Vox lenior sit, gradus lentior.* Senec. *de ira, l.3.c.13.* Gellius *l.1.c.26.* Plutarchus *lente* & *leniter.* ἐν, *in*, ὄμβρος, *umbra*, si Jos. Scaligero credimus. μορφὴ, *forma*, ut κῦδος *decus*; & inde *formosus*: non à *formo* calido, ut ineptè nonnulli. Quanquam & *formus* est Græcum θερμός. στένω, στόνος, *sonus*, ut σέπω, *sepio*, σεπτὸ, *septum.* δοκέω, *docco.* Vides e vocabulis 24 ex qibus qinqe versus isti consitunt, vix unum aliqod superesse, qod non natales Græcos apertè præferat. Frustra ergo inter primigenias lingvas Latina Pfochenio collocatur.

CAPUT II.

Linguæ Græcæ svavitas. Dictionis sonum qod attinet: nec Latinam huic prorsus imparem videri. Fabii de hac censura discussa. Bivocales, qæ dicuntur, pingviores crassioresqe à Romanis rejectæ. De V consonâ critici à Fabio diversi. Ejus sonus genuinus; nec F Latini, nec Φ *Græci, sed digammi Æolici, W nostri. F Latinum non est* Φ *Græcum. Illo Græci carent, hoc Latini. De hoc etiam à Fabio dissensus. De Z sono censuræ variantes. Y sonus qalis, nec Latinis ignotus. Consonarum commissiones & collisiones Græcis duriores & difficiliores qam Latinis in vocum initiis: freqentiores etiam in mediis & extremis. A Turnebo, & Mevrsio in nonnullis discessum Epiphanius emendatus. Aspirata Græcis crebriora. Ciceronis locus expensus, in Cartaginis, triumpi, pulcri, orci, lurconis natales & scripturam rectam inqiritur. Aspirationis in his ratio nulla. L litera qalis, qam solens Latinis. Græca lingua an sermonis svavitate & gratiâ alias superet. Variæ doctorum hac in parte censuræ. Peculiares suæ qædam linguæ cuiqe præ aliis elegantiæ. Utilitatis & commoditatis, non svavitatis ratio habeta in Græcâ ad mentem divinam scripto promulgandam eligendâ.*

Einde qod *Sect. 16.* asseritur; *sine dubio hanc unam ex pluribus cavssam fuisse, cur Deus linguâ istâ voluerit doctrinam Evangelii longè svavissimam & jucundissimam inter gentes propagari; qia scil. omnium aliarum lingvarum ea svavissima & jucundissima sit.* Nec de antecedente si qis litem velit intendere, qod hîc tam fidenter affirmatur, avtor facilè probatum dederit. De conseqente vero mihi nec vero simile videtur. Sed de utroqe sejunctim videbitur:

bitur. Ac primo qidem de linguæ hujus svavitate, qâ reliqis universis palmam præripuisse avtori nostro censetur.

Habet reverâ hîc, fateor, Lingvam Latinam qod attinet, σύμψηφον καὶ σύμμαχον, M. Fabium Qintilianum, Oratorem nobilissimum, eumqe Latinum; ut nec judicii ratione censendo parum idoneus, nec affectus, qi judicium transversum agat, respectu, suspectus jure habeatur. Is de sono si qæstis instituatur, *Sermonem Græcum Latino jucundiorem, Græco Latinum duriorem* pronunciat, *Institut. Orat. l.* 12. *c.* 10. Nolim eqidem eum viro tanto, in cavsâ præsertim istiusmodi, cui rite dijudicandæ plura tanto, atqe ampliora illa, suppetebant adminicula, in certamen lubens descendere. Illud tamen monere, haud abs re fuerit, qod usus vitæ nos edocet qotidianus. Qemadmodum alterâ ex parte venire sæpe compertum est, ut propensiores in sua suosqe affectus à recto censendi tramite abducant; sic ex alterâ parte etiam id, nec rarò, contingit, exterorum admiratione effascinatos, ita affici mortales, ut suis qoqe iniqiores evadant. Scil.

Ξένον προτιμᾶν μᾶλλον ἀνθρώπων ἔθος.

nec est insolens rerum domesticarum fastidium, ut Cicero, *de finib.* l. 1. dum *vile habetur, qod domi est*, ut Senec. *de benef. l.* 3. *c.* 3. vel *qicqid intra pomærium nascitur*, ut Varro. Deniqe vitiosum affectum hunc Fabius ipse, l. 1. c. 10. agnovit, *alienis*, inqit, *favemus. Ideoqe cum* κυρταύχενα *mirati sumus*, incurvi cervicum *vix à risu defendimus.* Ea innuit à gente suâ in suis deridiculo habita, qæ in Græcis non probarent tantummodo, sed applavderent ac suspicerent. Et rursus l. 8. c. 3. *Multa ex Græco formata nova, & plurima à Sergio Flavio, qorum dura quædam admodum videntur: qæ cur tantopere aspernemur, nihil video, nisi qd iniqi judices adversus nos sumus.* Sed & in eis, qæ liti huic definiendæ attulit vir præstantissimus, nonnullis; ex seculi nostri scriptoribus, non diversa tantum, sed adversa sentientes habere, suis locis demonstrabitur. Liceat ergo, veniam saltem præfatis, de linguæ utriusqe svavitate pavca disserere; ne prærogativam hac in parte alteri ademptam, ad alteram transferri, proni nimis patiamur.

Atqe hic illud primo loco pro Latina præscribi poterit, qod sonis illis pingvioribus (diphthongos alii, alii bivocales, in qibus & Vossius l. 2. c. 2. nevtri commode satis, qod alibi ostendimus, nuncupant) αι & οι, qaibus Græci πλατειάζουσιν ἅπαντες, & ου etiam, qod enormius vastiusqe qiddam sonat, Latini prorsus ferè careant. Qam bellè scil. avribus occinunt Hesiodia illa,

—— ἀφατοί τε φατοί τε, Ῥητοί τ' ἄρρητοί τε.

Cujusmodi in eâ linguâ occurrant necesse est non pavca ; *sonumqe pinguem* dare nec Fabius ipse, l. 1. c. 4. diffitetur. Ista enim etiamsi Latini prisci admiserant, unde *Mousaj, Cojraj, Ojsus, Jovre* dicebant, pro eo qod *Musæ, Curæ, Usus, Jure*, nunc dicitur ; ætas tamen posterior, comptior præsertim politiorqe ea, qâ in mundum hunc carne vestitus humanâ prodiit mundi ipsius conditor, dato πλατυασμοῖς illis repudio, horum loco substituit, qibus tenuiorem pavlo lenioremqe sonum cum darent, avres teneriores delicatioresqe minus offenderentur. Qod & in multis factitatum, pronum est repertu, qæ a Græcis mutua Latini sumpsere. Sic enim qod Græcis κραιπάλη, Latinis est *crapula* ; qod βασκαίνω, illis, his *fascino* ; φαιὸς, *fuscus* ; λεαίνω, *leo*, unde *deleo*, & *lenio* ; χαμαὶ, *humi*, λαιὸς, λαιϝὸς Æolicè *lævus* ; ut λεῖος, λεῖϝος Æol. *levis* ; μοιχὸς, *mœchus* ; κοῖλον, *cœlum*, κοιλαίνω, *cœlo* ; κοινὴ, *cœna* ; ποινὴ, *pœna* ; κοινὸν. *cœnum* ; κοινῶ, *qino, inqino* ; οἶνος, Æol. Ϝοῖνος, *vinum* ; χοῖνος, *funis, finis* ; φοινίκεος, *puniceus* ; λούω, *lavo* ; βοῦς, *bos* ; βούλομαι, *volo* ; οὐλέω, Æol. Ϝουλέω, *valeo* ; οὐαὶ, *væ* ; οὖρον, *urina* ; οὔρια & οὔρινα, *urina ova*.

Nam qod *Æolicarum literarum vis, qæ in V illâ, qa cervum & servum dicunt, sermonem duriorem facere* Fabio videtur. Hanc saltem in parte dissentientes prorsus habet, Criticorum seculi nostri par nobile, Justum Lipsium ac Joannem Vossium, qi uterqe huic literæ, ille *in dialogo de recta pronunciatione ling. Lat. c.* 12. hic, *de arte Grammaticâ, l.* 1. c. 18. *sonum udum, natantem, mollicellum* attribuunt. Prior ille etiam suam de ea dissertationem his verbis clavdit : *Illud mearum avrium judicium non celo ; svaviorem literam hac duplici natam non videri post literas natas.* Certè qi rebus qibusqe nomina primitus imponebant, si cum Fabio sensissent, nevtiqam illi in vocabulo *svavitatis* indice, cujus tam insvavis avribusqe ingratus sonus existeret, literam eam iterato posuissent.

Cæterum, qem literæ huic pleriqe nunc dierum dant sonum, qidam etiam (& è nostris, Oxonienses plurimum) B Græco, contra omnem antiquitatem, prout Checus noster jam olim palam fecit in disceptatione eâ de re cum Gardinero habitâ ; neutrius est genuinus, sed est F Latini peculiaris. Perperam enim & hanc pronunciant nostri, qasi esset Græcorum Φ : cui Latini, qod respondeat, non habent ; sicut nec Græci, qod F Latino. Aliud enim digamma Æolicum, (sive F erecti, sive inversi Ⅎ ei figura) sonabat ; idqe ipsum planè, qod W nostrum, prout alibi demonstravimus. Patet hoc ex eo, qod de Cicerone Fabius l. 1. c. 4. refert ex

Oratione

Oratione pro Fundano; ubi testem Græcum ridet, quod primam ejus nominis literam dicere non posset. *Phundanium* sc. proferebat, cum *Fundanium* (qod *Vundanium* nostri pleriqe scriberent) debuisset. Is enim est planè F Romani sonus, qo V consonum efferunt pleriqe nostrum, in *Vitis*, Wine, *Vallis*, Wale, *Vitulina*, Veale, &c. Huic avtem qod *horridum planè* Fabius, *nec humanum* dat *sonum*; et hîc Criticos non ignobiles habet diversum sentientes. Imò *convitium, non judicium, vere appellandum*, censet Lipsius. Sonum certè hujus *molliorem dilutioremqe*, qam qi est Græcorum Φ, cum Lipsio juxta (Prisciano etiam in partes advocato) censet, inculcatqe subinde Vossius *art. l.* 1. *c.* 15. & 24. & 26. Accedit qod Terentianus præ F Latinâ *hirtam*, qasi ab aspiratione insitâ asperiorem illâ, pronunciat Græcorum Φ. Qam tamen inter *jucundissimas* illas, qibus *carere* ait *lingvam Latinam*, recensere Fabium, nonnulli sunt opinati.

Verum falli eos constat, inde in fraudem inductos, qod *Zephyrum* & *Zopyrum* in exemplis Fabianis legebant. At duarum ille tantummodo, non & tertiæ meminerat. *Jucundissimas*, inqit, *ex literis non habemus; vocalem alteram, alteram consonantem, qibus nullæ apud illos dulcius spirant.* Addit, *horum in locum tristes & horridas à Latinis substitui, qibus Græcia careat.* Literas, qas desiderat, consonantem Z esse, vocalem Y, ex voce *Zephyrus* satis claret. Atqi nec Z, cui jucunditatis & dulcedinis lavdem tam amplam tribuit, ab asperitate omni immunis deprehendetur, si eam (pro duplici namqe habetur) in elementa sua dissolverimus; vel Dorum ritu, in σ & δ, ex qibus constare affirmat Dionysius Halicarnassensis; vel Æolum more in δ & σ, è qibus componi vult, Velio citante Verrius; qi Z à D incipere ait, ut X à C. Sive enim cum illis, συρίσδω & πλεονάσδω, sive cum istis Δσεὺς & μέλισδεν protulerimus, avt svaviter admodum sonabunt illa; et hæc (opinor) multo minus, ad Fabium etiam ipsum delatâ censurâ, qi l. 12. c. 11. *syllabas in* d *innixas asperum sonare*, jam pronunciavit. Martianus certè Capella avtor est, *de nupt. Philolog. l.* 2. *c.* 8. literam hanc idcirco Appium Clavdium detestatum, qod *dentes mortui*, dum exprimitur, *imitatur*. Verum *è duplicibus svavissimam* esse Dionysius Halicarn. affirmat. Et ut qod verum est fatear, prout nostri enunciant, nec avt adeò insvavis est, avt etiam duplex esse videtur; cum sonum ab S leviter declinantem, & leniorem paulò etiam attribuant. Qod patere poterit *ex verbis* illis cum nominibus cognatis unà commissis, to apprize, qasi *appretiare*, & to set a prize *pretium constituere*, (aliter enim prise pro *pretio*, aliter prize pro *bravio* & exaramus,

&

& efferimus) **to advise**, *consulere*, & **to give advice** *consilium dare*, **to devise**, *excogitare*, & **a device**, *excogitamentum*. siqidem in illis τῦ Z in istis τῦ *ſ* sonus avditur; etiamsi illa per *ſ*, ista per *c*, perperam utraqe, pingamus. Cæterum Latini literam hanc literâ, uti mihi videtur, non minus svavi, molliore sane, non raro permutant, dum pro μεῖζον, *majus*, pro ζευγνύω *jungo* pro ζυγὸς *jugum*, dicunt. Mollius certè sonare *j* nostrum quod est plane j Latinum qam ζ, vix fore puto qenqam, qi inficias ire sustineat. ut *tristem horridam*, qe in hujus locũ substitutam, qamnam Fabius voluerit, ego neqeam ariolari. Y autem qod attinet, primò dissidet hic à Fabio artis rhetoricæ magister insignis, avtisqe planè subactissimæ, Dionysius Halicarnasseus, qi εὐφωνίας ratione sedem inter vocales ultimam ferè huic tribuit, dum tribus illis α η ω subjungit ὅπη πνίγεται, καὶ στενὸς ἐκπίπτει ὁ ἦχος. *eo qod, inqit, factâ contractione non contemnenda suffocatur, & angustior excidit sonus.* At ejusdem sive vocalis, sive consonæ potestatem (nam scapo tantum abscisso figuram retinebant) Latinis prorsus defuisse, vix est ut Fabio, licet id jurato etiam, credamus. Υ scil. vocalem, & V consonantem, nunc crassius & pinguius, nunc exilius tenuiusqe, nunc medio etiam inter utrumqe sono vocalem efferri solitam, non est qod diffiteamur; idqe multis discepant viri magni, Jul. Scaliger, *de cauſ. ling. Lat. l.* 1. *cap.* 8. & Jo. Vossius, *artis Gram.* l. 1. c. 12. At nullo horum modo enunciatum, exhibuisse, qod υ Græco plane responderet, id vero à ratione omni alienum prorsus videtur; nec ab eis admitti poterit, qos in *Cui* & pituitavi idem sonare, qod υ in ὗς affirmantes alibi adduximus. Qin nec qid *triste horridumve* sonet U Latinum, ego quidem intelligo. Nam de consonæ svavitate Lipsius qid senserit ac censuerit, est superius indicatum. Interim Y Græco asperitatis notam aliqam aspergit, qod in dictione inchoandâ constanter aspiratur. Qod Latinis rarius fit, qi *udus*, *unus*, *urceus*, dicunt, licet ab ὕδος, ἕνος ὕρχη, descendant: nisi forte, qo soni asperitatem ex parte saltem leniant, qam non integram tollunt, ut in χαμαὶ *humi*, χθαμαλὸς, *humilis*, χυμὸς, *humor*, & similibus.

Cæterum de *M mugiente*, qem cum N *tinniente* componit Fabius; qorum illud Latina, Græca istud freqentius clavdit: deqe *ſyllabis in B literam & D innixis*; qarum asperitatem veteres mollire tentaverint, *averſa* pro *abverſis* (malè vulgò, *averſis* legunt) dicendo, (qo modo scil. *avfero*, & *avfugio*, pro *abfero*, & *abfugio* dixere) sed & in propositione illâ τῦ *B abſonam & ipſam*, *S ſubjiciendo*; qod videre est in *abſcedo*, *abſtineo*, *abſtemius*. Ut nihil aliud adjiciam, regeri potest; consonarum conflictus, idqe in ipsis vocabulorum initiis, duriores multo, crebrioresqe

brioresqe eos, apud Græcos, qam apud Latinos, si rem rite qis putare voluerit, facile iri deprehensum. Hujusmodi sunt β & δ, in βδέω, βδελυπἰω; δ & μ, in δμὼς, δμωὶς, δμῆσις, δμητὸς; δ & ν, in δνόφος, δνοφόεις, δνοφερὸς, θ & λ, in θλάω, θλίβω, θ & ρ, in θραύω, θρέμμα, θρῆνος, θρὶξ, θρόνος, θρύλλον; κ & μ, in κμέλεθρα, si Herodiano fides, κμητὰ, si Hesychio; κ & σ, in ξέω, ξύω, ξηρὸς, ξίφος, ξὺν, qod Attici qoqe toties τῦ σὺν loco usurpant; κ & τ, in κτάω, κτείνω, κτῆνος; μ & ν, in μνᾶ, μνήμη; π & σ, in ψαύω, ψάλλω, ψεῦδος, ψιλὸς, ψωλὸς; π & τ, in πτίσσω, πτύσσω, πτύον, πτώσσω, πτωχὸς, πτόρθος; σ & β, in σβέννυμι, σβέσις, σβεστὴρ; σ & θ, in σθένω, σθένος, σθένελος; σ & μ, in σμάραγδος, σμερδαλέος, σμικρὸς, σμῆνος, σμήχω, σμύχω, σμύρνη, σμώδιγξ; σ & φ, in σφάλλω, σφαδάζω, σφενδόνη, σφίγξ, σφύζω σφοδρὸς; σ & χ, in σχάω, σχεδὸν σχίζω, σχόλιον, σχοῖνος: σ & κ & λ, in σκλῆμι, σκλῆμα, σκληρὸς; σ & κ & ν, in σκνιπὸς; σ & τ & λ, in στλεγγὶς, στλεγγίζω; σ & φ & ρ, in σφραγίζω, σφριγάω; χ & θ, in χθὲς, χθὼν, χθαμαλὸς, χ & λ, in χλαῖνα, χλαμὺς, χλιδὴ, χλώνης, χλωρὸς, χ & ν, in χνάυω, χνῦς; χ & ρ, in χραύω, χρεία, χρίω, χρόνος, χρυσὸς, χρώς; aliisque ejusmodi, ὅσα φύλλα καθ' ὕλην.

Atqi consonantium concursiones & concussiones istas, qæ vocum exitus primos præsertim ubi occupant, cum prolationem necesse est reddant difficiliorem, tum & stridores strepitusqe duriores sæpenumero, diriores etiam qandoqe cient, sermo Latinus, maximam partem, nec admittit, nec agnoscit, Qin & in eis, qæ è Græco sermone deduxere, asperitatem illam variis modis Latini emollitum iverunt. nunc consonantium commissuris illis recisis prorsus ac rejectis; ut in ξηράω, *areo*, ξηρὸς, Doricè ξαρὸς, *aridus*, ξυράζω, *Doricè* ξυράσδω, *rado*. nunc vocalibus, qæ consonarũ collisum asperum illum solverent, interjectis; ut in μνᾶ *mina*, μνῶμαι, *moneo* μέμνημαι, *memini*: metathesi etiam qandoqe facta; ut in βδέω, *pedo*; β in π, ut βαβαὶ, *papæ* (nisi sit à πέρδω, ρ extrito, ut in λέκτρον, *lectus*, μετρέω *metior*) σφῶ, *vos*, σφετερὸς, *vester*, σφετερὸν πατέρ' ὑμνείουσαι, Hesiod. σφῆκα, *Vespa*, *ut* λύκος, *lupus*, φάτης, *vates*; ψαρὸς, *Æolicè* σπαρὸς, *passer*; nunc, consonantium alterâ sublatâ, ut in βδέσις, & βδέσμα, *visim*, βδέσαι, *visire*, an *vesire*, unde Lucilio, -*visire minutim*; μνήμων, *memor*, ψύλλα, *Æolicè* σπύλλα, *pulex*; πτίσσω *piso*, *pinso*; πτερὸν, Æolice πτερνὸν, *penna*; πτύω, πτύσις *tussis*; ταλῶ, τλῆμι, *tolo*, *tulo*, *tolero*, τλητὸν, Dorice τλατὸν, *latum*; σφάλλω, *fallo*, σφάλλομαι, *labo* & *labor*; ut ἄμφω, *ambo*, ὄμφαλος, *umbilicus*; χλαῖνα, *lena*; σφύρα *sura*; πτέρνη, *perna*; nunc in rejectarum locum, qæ mollius leniusqe spirarēt, substitutis ut in σχίζω, *fido*, *findo*, prout χύω χύζω unde χύδην, *fudo*, *fundo*; item σχίζω, *scido*, *scindo*; σχοῖνος, Æolicë σφοῖνος *fœnis*, *finis*, & *funis*, item *juncus*. Quibus adjici poterant innumera alia, qæ paginas integras implerent.

In

In mediis itidem dictionibus consonarum commissiones duriores observes nonnullas, qas aures Latinæ respuunt. Qod genus in ἄχθος, ἀχθεὶς, προχθεὶς, ἀράχνη, βλῆχνον, σπλάγχνον, (aliisqe ejusmodi, de qibus denuò videndi locus mox dabitur) sed & in compositis illis προσπλάω πρόσπτημι, προσπτύω, προσπτύσσω, προσψαύω, προσψηφίζεσθαι, & προσψιθυρίζεσθαι, cum similibus. Et mihi certè durius multo sonare videntur syllabæ illæ Græcis in γ & τ innixæ; cujus prioris modi habentur in ἴγδη, λίγδην, λίγδην, μίγδην, βρύγδην, ῥάγδην, posterioris in ἄτλας, ὄτλος, ἀτμὴν, ἀτμὶς, πότμος, πότμος, ἐρετμὸς, ἔτνος, πίτνω, φάτνη, in Latio verò, avt illius avt hujus etiam, vix ullæ reperiuntur; qam qæ (ut *abdo, abdomen, advenio, adversus*) in B & D Latinis. ex qo genere nec apud Græcos deesse docent illa, λάμβδα, λάβδα, ῥάβδος, λάβδακος, γράβδην, κίβδα, κρύβδα, κρύβδην, ὄβδην, unde ἦλθεν ἐς ὄβδην, in epigrammate, & his similia.

Deniqe terminationes itidem apud Græcos asperiores offendas, qas Latini vel ignorant prorsus, vel rarentius usurpent. Ejusmodi sunt qæ passim in eâ lingva occurrũt, σάρξ, φάρυγξ, λάρυγξ, πλάστιγξ, σμῶδιγξ, ἴυγξ, λύγξ, πύγξ, λίκιγξ, σριβιλίκιγξ, ἄψ, λαίλαψ, φλὲψ, ἶψ, θρὶψ, κνὶψ, λὶψ, κόλιψ, αἰγίλιψ, ὄψ, ὤψ, αἴθιοψ, ἔλλοψ, μέροψ, κέκροψ, πέλοψ, κύκλωψ, κώνωψ, &c. tum in ξ exeuntia, non nomina tantum, sed & adverbia complura qibus nullus in Latio locus, λὰξ, πὺξ, πλὶξ, πνὶξ, πέρεξ, ἄπεριξ. Duplices avtem istas ξ & ψ (qarum tam ampla in clausulis apud Græcos seges) minus svaves esse Dionysius ipse agnoscit.

Qam multis avtem, qæ è Græciâ mediâ in solum Latiale transferre Romanis est visum, culturam aliqam deprehendas adhibitam, qâ soni agrestioris nativa in eis qoqe mitigaretur asperitas? hinc ἀράχνη, *aranea*, ἀσκλήπιος *Æsculapius*, κύκλωψ, *cocles*, ἀστράγαλος, *taxillus, talus*, μασχάλη *axilla, ala*, ut *maxilla, mala*, πάσσαλος & πάτταλος. *paxillus, palus*, ἀσπάλαξ, *talpa*, ἀλώπηξ, Æolicè Fαλώπηξ, *vulpes*, αὔξω, *avgeo*, ἄγω, ἄξω, *occo*, κύστις, *cutis*, πυστὸν, *putum*, unde *purum putum*, πόσθη, *puta*, unde περιπόσθιον *præputium*, non à præputando, ut vulgus Grammaticum putat, ὑστέρα, *uterus*, βρώζω, Doricè βρώσδω, *rodo*, ἐρετμὸς, *remus*, ὀρόδαμνος, ῥόδαμνος, *ramus*, φλογμὸς, *flamma*, ῥωχμὴ, *rima*, ὑάκινθος, *vaccinium*.

Nec abnuerim tamen antiqitatis ultimæ Latinos, anteqam à Græci sermonis (unde Latinæ dictionis partem maximam defluxisse supra docuimus) more moduloqe longius abscesserant, è durioribus commissuris illis retinuisse non pavcas, cum *sfunem, sfundam, sfungum*, sed & *stlembum, stlites, stlocum, stritavum*, & similia dicerent: qod cum ex vetustis monumentis, tum & ex scriptoribus fidei haud dubiæ satis constat.

 verum

verum ætas insecuta, qo ab incunabulis suis illis primis remotior, eo lingvæ suæ expoliendæ studiosior, sonis tonisqe eis minus gratis offensa, pavlatim abjecit, Græcisqe; à qibus majores sui primitus acceperant, usurpandas reliqit. Qando Græci recentiores ex adverso stribliginis (sive Aristophaneo vocabulo στριβιλίκιγγα nuncupare libuerit) istius retinendæ ambitiosi, in Latinis, qas usurpant, vocibus Græce exprimendis, commissionibus istiusmodi, contra Romanum, qi puriori seculo invaluerat, ritum moremqe abutuntur. Inde σφέκλη pro vini fæce, apud Trallianum & Nicolaum, quod frustra Turnebus adversl. l. 18. c. 18. erroris arguit, & Mevrsius emendatum ivit; est enim σφέκλη *fæcula*: sicut apud etymologum, τάβλα *tabula*, σύβλη *subula*. φίβλη *fibula*, σφίδη χορδή, & σφίδες, χορδαὶ μαγειρικαί teste Hesychio, pro *fidibus* sive *fidiculis*. Inde συμψέλλιον pro *subsellio*; Epiphanius heres. 58. ἐπὶ συμψελλί. ις δίπαυλες, qod ἐπὶ συμψελλίοις vitiosè junctim legitur: qibus accenseri possunt seqioris ævi illa, τζάγιος pro ἅγιος, τζάγγρα pro *sagittâ*, τζαγγλάτωρ pro *sagittario*, & τζέστος pro κέστος *cestus*, & τζίκνα pro κόνις, *cinis*, & alia ejusdem furfuris infinita.

Illud est insuper observatu non indignum, aspirata apud Græcos crebriora esse multo, qam Latinis. siquidem universis illi, sicut ab Y, ita & à P exorsis, spiritum asperum præfigunt; unde literam caninam illam, ex se asperam satis, aspiratione additâ asperiorem etiam efficiunt. Nec valebit hic qicqam exceptio illa, siqis objecerit Latinos in mediâ qoqe dictione aspirationem qandoqe admitterè, ut in *veho*, *traho*, *vehemens*, *prehendo*; & in verbis compositis, quorum simplicia sunt ab *h* inchoata, *habeo*, *halo*, *hæreo*, *hisco*, *&c.* etenim potest altera ex parte regeri. 1. rarentur admodum in vocibus simplicibus id fieri. 2. è verbis pavcissima esse in qibus *h* initialis sit. 3. nec in horum compositis perpetim obtinere, ut litera illa retineatur; etiamsi enim ab *habeo*, *exhibeo*, & *perhibeo* servata dicatur; at *debeo*, non *dehibeo*, *diribeo*, non *dihibeo*, avt *dishibeo*, (sicut ab *emo*, *dirimo*) *præbeo*, non *præhibeo*, ab eodem verbo literâ eadem extritâ dicimus: sicut & ab *hisco*, *dehisco* qidem, non itidem *fathisco*, sed *fatisco*, licet qasi *fatim hisco* sit. 4. qædam ex his asperius Græcis, à qibus sumpta sint, sonare: est enim *veho*, nihil aliud qam ὀχῶ Græcum, sive Fοχῶ Æolum, qod & Caninius observavit, *traho* inde compositum, qasi *traveho*, ut *mavelim*, *malim*. 5. P Græcum ubicunqe in mediâ dictione geminū occurrit, alterū saltē spiritu asperiore signari. 6. contineri spiritus asperi illius vim & potestatem in Græcorum literis tribus, Θ Φ X: qæ proinde ubicunqe obviam fiunt, sive in initiis præfixæ, sive in mediis vocibus intersitæ, syllabam eam, qam constituunt, flatu suo afficiunt,

afficiunt; & in mediis qidem ſyllabis, nunc exeuntibus, nunc ineuntibus, nunc & utriſqe ſimul (qod in verbis primæ ac ſecundæ flexionias oriſtis paſſivis prioribus, participiiſqe inde deductis, videre eſt) creberrimæ occurrunt. At apud Latinos, qod iſtis reſpondeat nihil eſt. Etiamſi Græca qedam qo exprimant, literis *C P T* ſpiritus aſperi notam indicem qandoqe ſubjiciant; ut in *Chalcus, Chia, Chryſe, Philtrum, Phœnix, Philoſophus, Thalamus, Theatrum, Therma*, & ſimilibus; qorum numerum juſtum inire haud ita difficile foret. Nam qod *in Oratore* de ſe Cicero, *Cum ſcirem*, inqit, *ita majores locutos eſſe ut nuſqam, niſi in vocali aſpiratione uterentur, loqebar ſic, ut pulcros, Cetegos, triumpos, Kartaginem dicerem; aliqando, idqe ſero, convicio avrium cum extorta mihi veritas eſſet, uſum loqendi populo conceſſi, ſcientiam mihi reſervavi*; verbis eis qid voluerit Orator, ſi avt neſcium planè, avt non ſatis aſſecutum me profitear, eo minus diſpudeat, qia virum clariſſimum & in rebus hiſce verſatiſſimum, *tanqam in crepuſculo conſtitutum videre, nec videre ſe, Delieqe rem iſtam egere natatore*; ingenue agnoſcentem deprehendo, *artis Gram.* l. 1. c. 24. Tentemus tamen, ſi dabitur forte, mentem Tullianam expiſcari. Ecqid eſt ergo, qod *avrium convicio extortum* ſibi vir dicendi peritiſſimus profitetur? iſtud enim eſt, opinor, de qo maximè ambigitur. Ego verò exiſtimo, *avrium convicio extortã* ſibi innuere, non veritatis confeſſionem; qaſi ſerò tandem agnoviſſet eam, qam prius adhibuerat pronunciandi rationem rectam minus avt legitimam eſſe; ſed *veritatem* (qod verbis diſertis ait) ipſam, h. e. veram ac genuinam illam vocabulorum iſtorum pronunciationem, qam juxta normam à majoribus ſuis obſervatam, conſtanter prius uſurpaverat. Cum enim populi, qi diverſum loqendi ſeqebatur ritum, ſermone freqentiori, qaſi *convicio qotidiano* avres obtunderentur, eô tandem redactum ſe, profiteri videtur, ut veram rectamqe, cui prius aſſveverat ipſe, prolationem ſibi eripi, & qaſi per vim qandam *extorqeri* pateretur. Ut pari modo tum *extortam* ſibi perhibeat *veritatem*, qo à Cæſare negat *extorqeri* poſſe *humanitatẽ*, *in Orat. pro Ligario*; qoqe *ab hominibus* per Epicuri dogmata, *verborum notiones*, an *cognitiones, qibus imbuti ſint, extorqeri* conqeritur, *de Finib.* l. 2. Hanc oratoris mentẽ eſſe, ex eis colligo, qæ ſubjungit, *uſum ſe loquendi* (qod praxin ſpectat) *populo conceſſiſſe, ſcientiam* (qod veritatis eſt) *ſibi retinuiſſe* hoc eſt, ſi ego rectè capio, in ſermone communi ad populi morẽ ſe accõmodaſſe, hoc ſolo contentum, qod rite pronunciandi rationem veram, ab illorum ritu diverſam, compertam ſibi cognitamqe, etiamſi eâ jam non uteretur, haberet. Ita idem planè fuerit, ac ſiqis hodiè apud nos diceret, etiamſi

norit literas *C* & *T* eundem in Latinis vocabulis qibusqe sonum olim obtinuisse, eodemqe modo esse pronunciandas; tam *C* ante vocales *E* & *I* in *Cera, Cirrus*, qam ante *a* & *o* in *Carus, Corus*; tamqe *T* in secundâ vocis, *titio*, qam in primâ; avrium tamen convicio assiduo, a *C* in illis, *T* istis, ut *S* proferentibus, superatum, usum, vitiosum qem norit, populo concedere, veræ pronunciationis scientiam sibimetipsi retinere.

Firmari poterit hoc ulterius ex vocabulis illis ipsis, horum saltem aliqibus, qorum prolationem nuperam atqe vulgarem à priscâ pristinâqe suâ diversam, secutum jam se profitetur. Qatuor tantum recenset, *pulcros, Cetegos, triumpos, Kartaginem*: qorum duo sunt propria nomina, familiæ alterum, alterum urbis: duo reliqa communia, sive, ut vulgus Grammaticum, appellativa sunt; de qibus ratio certa magis. Nam de *Cetegos* ambigi potest, *Chetegos* an *Cethegos* vulgo dictum voluerit, qia nominis ratio in abdito delitescit. *Carthago* verò cur potius qam *Cartago* dici debeat, ratio justa vix ulla dabitur. Pœnis, qorum lingva est Syriacæ propago, fuit קרתא חדא Νεάπολις, *Urbs nova*. Inde Græcis corruptè, literâ tertiâ extritâ, Καρχηδών; & Latinis corruptius adhuc, (restitutâ tamen, qam illi eliserant, literâ) *Cartago. Cartago*, inqam, potius qam *Carthago*, si Grammaticam seqimur lingvæ Syriacæ normam, qia *Tav* post *Sheva* istiusmodi Hebræis Syrisqe lenius sonat; sed nec si Caninii rationem seqimur, qi ita vult à Græco nomen Latinum traductum, ut per metathesin pro Καρχηδὼν Καρδηχὼν primò tum *Carthago* dicatur, *t* literæ aspirandi cavssa ulla fuerit, cum δ tenui, non χ aspiratæ respondeat, dum δ in *t* sicut in ἔνδον *intus*, σπυρὶς σπυρίδα *sporta*, χ in *g* transit, prout in ἄγχω *ango*, χαλβάνη *galbanum* & similibus. Verum in istis analogia minus liqido se prodit; in reliqis duobus clarè satis elucescit. *Triumpus* enim, an *triumphus*, est Græcis θρίαμβος. Ubi, ut de α in *u*, demutatâ (qod neutiqam est insolens, unde ἀγκύλος, *uncus*, ἄρκτος, *ursus*, ἰάω, Æolicè, ἴαϝω *juvo*, τλάω, *tulo, tuli*, μάλα, *multum*, μάχαιρα, *mucro*, κραιπάλη *crapula* στραγγαλῶ, *strangulo*, & similia) nihil dicam, qia ad rem præsentem nihil facit; in syllabâ primâ aspirationem, sicut in multis aliis sustulit Latinitas: inde λήθω, λαθῶ, *lateo*, πάσχω, παθῶ, *patior*, ποθῶ, *peto*, & per metathesin etiam *opto*, θίγω θιγγάνω, *tago, tango*, ἄρθρον, artus, articulus; θυμόω *tumeo*, θώμιγξ, *tomex*, aliqe innumera: in novissimâ verò aspirationem, qum in Græco nulla haberetur, insertum ire qæ cogeret, avt svaderet etiam, ratio nulla suppetebat: qin nec ullum permutationis istiusmodi succurrit exemplum, qâ β litera unqam in φ vel in *ph* transeat, at in *p* purum, citra aspirationem, β versum creberrime occurrit; ut

in βαβαὶ, *papa*, βόσκω, *pasco*, πύξος, *buxus*, βυθός, *puteus*, κύββα, *cuppa*, κυβὴ, *caput*, βάλλω, βλέω, *pello*, βλήχων, *pulegium*, στείβω, *stipo*, ταρβέω, *torpeo*. Sed nec frequenter minus in *v*; unde ἔρεβος, *ervum*, βιῶ Æolicè βιϝῶ *vivo*, βίοτος, *vita*, βία, *vis*, βιάω, βιάζω, *violo* βέλω, *volo*, βαδίζω, *vado*, βόσκομαι, *vescor*, βιβαιῶ, *voveo*: & in *f*; unde βρέμω *fremo*, βδάλλω *fello*, βρύω, *fluo*, βολὴ, βλῆμα, *fulmen*, βυθὸς, βένθος, *fundum*. Ut suspicari qis non sine cavsa possit, *triumfos*, non *triumpos*, scripsisse & dixisse solitum Ciceronem: *triumphos* verò, sive morem Romanum, qi nisi Φ Græcorum exprimendo *ph* nunqã adhibebant, cur diceret sive vocabuli originem, sive derivationis ritum perpetuum respiciamus, præter usum qi apud populum jam invaluerat, aliud nihil suppetebat. Nec celabo tamen, qod argutè satis hîc l. 8. Priscianus. cum *in pho verbum nullũ Latinum terminaret*, ἀπὸ τοῦ θρίαμβου *triumpho* fastum, *aspiratione à primâ ad postremam syllabam translatâ*, qo modo Ionice κύθρα pro χύτρα, ἐνθαῦτα pro ἐνταῦθα dicitur: *ad cujus imitationem Latini* pro θρίαμβος *triumphus* per *transmutationem aspirationis* protulerint; ideò tamen *b in p conversâ*, qia *b aspirari non potest*. Cæterum nec in traductionibus è Græco exemplum datur; nec pariant, qæ dantur; qum demutatio literarum istic aliusmodi sit; eaqe Latinis insolens: nec deniqe tam qid sit factum qæritur, qam qid faciendum, ratio & analogia poscat.

Restat vox *pulcros*; de qâ analogia qid poscat, dubitandi locus non datur. *Pulcrum* siqidem, sive *polcrum*, qo modo antiqitus efferebant, eadem ratione, à *poliendo*, qa *à sepeliendo sepulcrum*, deformatur. Vel si à supinis potius deducere, cum Vossio *analog*. l. 2. c. 32. libuerit, eodẽ erit modo à *politum*, *polcrum*, qo à *fultum*, *fulcrum*, à *sepultum sepulcrum*, à *lutum lucrum*, à *lavatum lavacrum*, à *simulatum simulacrum*: nec in *pulcrum* igitur magis, qam in his omnibus, aliisqe notæ ejusdem innumeris, aspiratio jure ullo desideratur. Qin & *sepulcra* sine aspiratione prolatum, Cicero ipse eodem in loco & testatur, & probat. Nec me moratur hîc Servius, qui ad Georg. l. 3. Reboo *est Græcum verbum. Nam apud Latinos nullum verbum est, qod ante finalem habet* o; *excepto* inchoo: *qod tamen majores aliter scribebant, aspirationem interponentes duabus vocalibus, & dicebant* incoho. *tria enim habebant nomina, in qibus* c *literam seqeretur aspiratio*, Sepulchrum, Orchus, Pulcher: *è qibus* pulcher *tantum hodiè recipit aspirationem*. Nam de *sepulcro*, analogia qid postulet, & Cicero ipse monuerit, supra vidimus: nec potest ratio justa dari, qare in isto magis qam in reliqis supra adductis, aspiratio istiusmodi interseratur. De *Orco* diversa sen-

sisse

ſiſſe & cenſuiſſe Grammaticos monet ipſe ad *Georg.* l. 1. Probum enim *Orchum* legere; Cornutum aſpirationem addendam vetare. Mitto Verrium, qi, Feſto teſte, veteres ait *Vrgum* (male codices excuſi *Vragum*) qaſi ab *urgendo*, dixiſſe. preſertim qum ſine exemplo gratis affirmatum hoc, Feſtus ipſe adnotarit. At Cæſar *Scaliger* à Servio diverſus, *de cauſſ. ling. Lat. l.* 1. *c.* 22. *Aſpirationem multis detraximus. ajunt remanſiſſe in tribus*, Orchus Pulcher, Lurcho. de numero cum Servio convenit; de vocum unâ diſſentitur. Tum, Orchus, inqit, *tota Græca fuerat, & tranſlata aſpiratione à vocali ad conſonantem* ὅρκος. De origine Græcâ havd contenderim: de aſpiratione tranſlatâ, eſt cur meritò ampliandum exiſtimem: qum ab ὕρχη, Ionicè ὕρκη *orcam* & *urceum*, ab ἕλκος, *alcus*, ab ἑρκίζω *erciſco* & *erciſcor*, ſine tranſlatione ullâ ejuſmodi legam. Cæterum an ab ὅρκος *Orcus* deſcenderit, qod pro conceſſo ſumitur, havd conſtat. Favet huic ſententiæ, qod ex Celſo Servius ad Georg. l. 1. *jurisjurandi Deum Orcum exiſtere.* Et de Stygiæ qidem paludis aqis Homerus *Od.* ε. —ὅστε μέγιστος

Ὅρκος δεινότατός τε πέλει μακάρεσσι θεοῖσι.

Et Maro *Æn l.* 6. —*Stygiamqe paludem,*

Dii cujus jurare timent & fallere numen,

at de Orco gemina nuſqam, opinor, legas. qerendum ergò unde hoc habuerit Celſus, *Orcum eſſe jurisjusrandi Deum* Id verò mihi ab Heſiodo havſiſſe videtur, qi in Deorum proſapia deſcribendâ Erin refert, inter reliqam ſobolem numeroſam ſatis genuiſſe, Ὅρκον, ὃς δὴ πλεῖστον ἐπιχθονίους ἀνθρώπους Πημαίνει, ὅτε κέν τις ἑκὼν ἐπίορκον ὀμόσσῃ. Cæterum ambigi poteſt, an Ὅρκος iſte Latinorum *Orcus* ſit, cui provinciam eam nuſqam adſcribi legimus. Itaqe aliô hîc à patre abit Joſephus filius, & ipſe forſan à veritate, patre, quem deſerit, havd minus. Orcum, inqit, *in conjectaneis ad Varronem, Romani ſine dubio à Græcis acceperunt.* Nam ὄρκον *vocabant conditorium mortuorum.* Menandrum advocat, qi ſcripſerit, οὐπώποτ᾽ ἐζήλωσα πολυτελῆ νεκρόν.

Εἰς τὸ ἴσον ὄρκον τοῦ σφόδρ᾽ ἔρχετ᾽ εὐτελεῖ.

Hunc ergo ſi ſeqimur, in neutrâ ſyllabâ aſpirationi locus ullus futurus eſt. Verum Scaligero refragatur, etiamſi refragari neget ſe, vir Cl. Caſavbonus ad *Svetonii Avguſtum*: & verſum Comici alterum his corruptum eſſe avtumat. reſcribi poſtulat. Εἰς τὸ ἴσον ὄρχον τῷ σφόδρ᾽ ἔρχετ᾽ εὐτελής. ὄρχον avtem vult eſſe *foveam in qâ conduntur mortui, qaſi* ὀρυχὸν *ab* ὀρύσσω dictum; & *inde* potius *Orcum.* Verum *ſibi videri*, Orcum, *ſive* Horcum, *qo modo veteres ſcripſiſſe avtor eſt Marius Victorinus, eſſe Græcorum*

ἕρκος. etenim *ε* & *o* esse *literas permutabiles.* et sunt reverâ, sic enim ab ἐμῶ, & Æolicè Ϝεμῶ fit *vomo*, ab ἔλαια, ἔλαιον, *olea, oleum,* à θέρω, *torreo*, à θερμὸς, *formus*, ab ὀρὸς, *serum*, ab ἑλίζω, *volvo*. accedit qod ὀρκάνην Hesychius εἱρκτὴν, δεσμωτήριον, φραγμὸν exponat; & μάνδραν, Jo. Callierges *in schol. ad Theocr.* προβάτων ὀρκάνην, *ovium septum*: qo etiam *Orci* nominis rationem à Varrone datam refert Turnebus advers. l. 20. c. 37. sed & ὄρχον esse βόθρον, εἰς ὃν ἐντίθεται τὸ φυτὸν, *foveam in qã depangitur planta ut pullulet*, tradit idem Theocr. Schol. atqe eâ ratione, ἀπὸ τοῦ ὀρχάτου distingvi, qi sit φυτῶν στίχος, sive ὁ ἐπίστιχος φυτεία, *arborũ sive planta ũ ordine certo depactarũ series.* Verũ idẽ hoc utroqe vocabulo designari docet Evstathius. Hesychio verò etiam ὄρχος, κῆπος. unde & Latinam *horti* vocem descendisse Scaligero visum est. ὄρχος, *hortus*, ut μόσχος, *mustus.* de qa voce Charisius *institut. Gram.* l. 1. Graccus & ortus *sine aspiratione dici debere Varro ait: sed consuetudo & Gracchos & hortos cum aspiratione usurpavit.* Dato igitur pro *mortuorum conditorio*, ὄρχον, à Menandro positum; & Latinorum *Orcum* inde deductum, aspiratam literam *c* poscere analogia videretur, etiamsi eam rarius admittant Latini. Verum de emendatione alterâ Grotius ut Scaligero assentiatur; at de priore cum Stobæo dissentit. apud hunc enim, & ex eodem Grotium, non ὄρχον, sed ὄγκον legitur. Menander Perinthiâ,

Εἰς τὸν ἴσον ὄγκον, τῷ σφόδρ' ἔρχετ' εὐτελής.
In molem eandem cum summo vilis venit.

Et est elegans ἀνταπάκλασις in voce ista, qæ et corporis *molem* & *fastum* qoqe designat. Ὄγκον certè codices Stobæani, qi soli credo Menandri reliqias istas nobis conservarunt, constanter præferunt. ut cum de vocabuli usu isto nihil certi habeamus, ab origine incerta petita Scripturæ ratio, incertos nos necessariò sit dimissura. Mihi in istis ampliandi licentiam datam velim, donec certius aliqid exhibitum fuerit. nec spreverim tamen avt Casavboni ἕρκος, avt Hesychii ὀρκάνην, qam & εἱρκτὴν dici monet, qum εἱρκτὴν pro orco usurpatam offendam, Petri ep. 1. c. 3. v. 19. Verum Orci favcibus erepti tandem ad *Lurconem*, Orcum alterum, transeamus. *Lurcho*, inqit ὁ πάνυ, *contra analogiam aspiratum fuit.* nam ut mucco à muccis, & bucco à buccis, ita lurco, à lura, *ob ingluviem. sed ratio significationis potior fuit, ob sonitum voratoris.* de etymo consentiunt Festus, Fr. Junius, alii pleriqe. Nonius à verbo nomen mavult. de aspiratione paria qui sentiat, neminem hactenus deprehendi. Restat vox tertia, qam & Cicero Serviusqe inter eas, recensent, qæ vulgò aspirabantur. De hac sic vir summus, *at qare* pulcher

 aspire-

aspiretur ratio declarat : fuit enim Græcum πολύχεις i.e. fortis : *igitur Romani, qi omnia ponerent in fortitudine, eum demum bonum & formosum putarunt, qi esset fortis,* eadem fere habet & *de subtil. exerc.* 300. S.3. Verum in notationibus eruendis viro, licet alias incomparabili, minus feliciter cessit: in hac avtem à veritate qam longissimè recessit. Mitto qærere πολύχεις ubi pro *forti* unqam sit usurpatum : Luce meridianâ clarius est *Pulcri* nomen in solo ac sermone Latiali, non advenam, sed indigenam esse, uti est superius comprobatum. *Pulcher*, utiqe vox est eâ analogia efformata, qâ *volucer, alacer,* ἄδρακις, *acer, acris,* ἄκρος, ἀκειδὴς, prout ἄγρος, *ager, acer, acernus,* ἄκαστος, *acer,* & *acus, aceris, aceratus,* ἄχυρον, in qibus aspirata litera nulla ; licet novissima etiam à Græco aspirato descendat. Nulla itaqe ratio hactenus comparet, qare in *pulcer*, avt *pulcrum*, *c* litera aspirationem habeat adjectam ; qum nec analogia id reqirat ulla, nec insvavior avt minus avribus gratus sonus in istis, qam in tot eisdem analogis, qæ sunt superius recensita, citra aspirationem ullam prolatis deprehendatur.

Illud interim ex Cicerone constat, qod & Servius adfirmat, præter usum Romanum fuisse in suis consonæ ulli aspirationem subjicere. Proinde *incohare*, non *inchoare*, licet à χάος foret tractũ, dicendum pertendebant Verrius Flaccus, qi Avgusti ævo vixerat & Tranqillus ; qod ex Diomede discimus, operis Grammat. l. 1. Etiamsi avtem studio atqe exemplo lingvæ Atticæ, Gellius *l.* 2. *c.* 2. *Veteres* Latinos refert, *plerisqe vocibus verborum firmandis roborandisqe, ut sonus earum esset viridior vegetiorqe,* h *literam, sive spiritum magis, inserere* : Sic lachrymas, sepulchrum, &c. dixisse. At certè qi aspirationes ejusmodi, Græci ritus æmuli, apud Latinos usurpabant, deridiculo fuisse habitos, ex Catulli, qo in Arium qendam lusit, (extar adhuc) Epigrammatio, monet & Fabius ipse l. 1. c. 5. Et Latini ipsi in deductitiis X Græci (qod ח Hebræorum ferè sonabat, unde Νῶχος, Χάμ, πάσχα, pro נוח חם פסח asperitatem nimiam haud sustinentes, vel tollebant prorsus, ut in ἀράχνη, *aranea,* ἔχθος, *odium,* ῥωχμὴ, *rima,* χλαίνη, *lena*, vel leniebant saltem, nunc aspiratione simplici contenti, ut in χάω, χάσκω, *hio, hisco,* χελιδὼν, *hirundo,* χεὶς, *hir,* (unde Lucilio, citante de finib. l. 2. Tullio, *hir, siphon cui nil dempsit*) χεῖμα, *hiems,* ὀχῶ, *veho*, aliisqe qæ supra exhibuimus ; nunc tenuem aliqam substituentes, vel eam, cujus vim inclusam jam habebat, unde ἡ χεὼ, Doricè ἁ χοὰ, *aqa,* ἄχυρον, *acus, aceris,* ἀχλὺς, *caligo,* αὐχμέω, *muceo,* λόγχη, *lancea,* λόχος, *locus,* μασχάλη, *axilla,* σικχὸς, *siccus,* σχίζω, σχίσδω, Doricè, *scido, scindo,* ὕρχη, *orca, urceus,* χάω, Æolicè

χάϝω

χάϝω, *vaco*, χάος, Æol. χάϝος, *cavus*, ut ὄϊς, *ovis*, ᾠόν, ovum; vel aliam qamlibet, qæ insvavius nihil sonaret; modò *g* affinem, eamqe vel solam, ut in ἄγχω, *ango*, ἄχνυμαι, *angor*, λόγχη, *longus*, *longurio*, χαλβάνη, *galbanum*, χάρις, χάριτα, *gratia*, βλήχων, *pulegium*, vel *v* subjectâ, qo plenius sonaret, unde ἔχω, *qeo*, ἔχις, *angvis*, ἔγχελυς, *angvilla*, ὄνυξ, ὄνυχος, *ungvis*, *ungula*, modo *v* solitariam, unde βραχὺς, *brevis*, μαλάχη, *malva*, modo *f* ut in σχοῖνος, *funis* & *finis*, χύω, χύζω, χύσθω, Dor. χυτὸς, *fudo*, *fundo*, *futo*, unde *confuto*, *refuto*, (Titinnius apud Nonium, *coqus magnum ahenum, quando fervit, pavlâ confutat truâ*) & *futilis*, χολὴ, *fel*, χλόος, *flos*, χλώεις, *Flora*, (*Chloris eram, qæ Flora vocor*, Naso *Fast.l.* 5.) modo *j*, unde ὀμιχέω, *mejo*, (*mejere vis iterum?* Martial. l. 3. ep. 78.) βλήχων, *pulejum*, Ciceroni, qod *pulegium*, Plinio, σχοῖνος, *juncus*; qandoqe, sed rarius, etiam *s*; unde ἔγχος, *ensis*; & *t*; unde μόσχος, *mustum*. et hac qidem aliqando etiam aspiratâ, sed qæ mitius tamen qam illa altera spiraret; unde Καρχήδων, *Carthago*; qod priscis tamen (Cicerone ipso id testante) *Cartago*, dicebatur.

Qin nec illud præteriri debuit, literam *l*, qæ ἡδύνειν τὴν ἀκοήν, esseqe *semivocalium omnium svavissima*, Halicarnassensi censetur, Latinos in mutuatitiis, freqenter admodum substituere; nunc loco τοῦ γ, in σιγάω, *sileo*; nunc τοῦ δ, in δαήρ, Æolicè δαϝὴρ, *levir*, δάκρυμα, *lacruma*, Ὀδυσσεὺς, *Ulisses*, Πολυδεύκης, *Pollux*, qasi *Poldux*; nunc τοῦ ζ, in ἄζω, *halo*, βιάζω, *violo*, ὄζω, ὀδωδὴ, *oleo*, *odor*: nunc τοῦ κ, in κόνις, *lens*, *lendis*; nunc τοῦ μ, in δόκιμος, *docilis*, ξυρήσιμος, *rasilis*, μόρσιμος, *mortalis*, nam μόρος, *mors*, ut μένος, *mens*; τοῦ ν, verò creberrimè, in ἀμείνων, *melior*, νυμφὴ, *lympha*, unde νυμφόληπτος, *lymphaticus*, κώνωψ, *culex*, σκύνιον, *cilium*, unde ἐπισκύνιον, *supercilium*, πνεύμων, πλεύμων, *pulmo*, ἴον, *viola*, τριχίνη, *trichila*: sed nec τοῦ ρ, minùs crebro, ut in κιῤῥὸς, *gilvus*, λείριον, *lilium*, κρίβανος, *clibanus*, φᾶρος, *pallium*, ἔρις, *lis*, γαργαρεὼν, *gurgulio*, φύρω, *fullo*, βράζω, βρύζω, *bullio*, ἀστὴρ, ἄστρα, *stella*, σπινθὴρ, σπινθῆρα, *scintilla*. In diminutis verò nulla istâ apud illos frequentior occurrit. Sic enim eis *culter*, *cultrum*, *cultellus*, *cultellum*, *flagrum*, *flagellum*, *scalprum*, *scalpellum*, *scamnum*, *scabellum*, *offa*, *ofella*, *mamma*, *mamilla*, *equs*, *equlus*, & *equleus*, *hinnus*, *hinnulus*, & *hinnuleus*, *parvus*, *parvulus*, *puer*, *puera*, *puerulus*, *puerula*, *puellus*, *puella*, *pulcer*, *pulcellus*, *miser misellus*, *niger*, *nigellus*, *pulex*, *pulicellus*, *cuneus*, *cuniculus*, *culeus*, *culullus*, *cutis*, *cuticula*, *fidis*, *fidicula*, *vinum*, *villum*, *unus*, *ullus*, & alia ἀναρίθμητα. qum Græci ad formam eam exprimendam literâ caninâ illa omnium asperimâ plurimum abutantur. inde enim illis παιδάριον, ᾠδάριον, ὀνάριον, οἰνάριον, λογάριον, κοσμάριον, χιτω-

νάριον, ψυχάριον, aliaqe κόμματος ejusdem, qæ nec recenseri qeant. at horum qorundam, (neqe enim universa diminuunt) præter superius recensita, *asellum, verbulum, dictiunculam, tuniculam, animulam* dicunt Latini. Istis proinde universis æqa lance perpensis, non tam facile patietur δεινότερός τις lingvæ Latinæ ὑπερασπιστὴς, svavitatis prærogativam ei lingvæ præreptam, ad dictionem Græcam delatum iri. sed nec Gallus forsitan qispiam, qorum lingvâ nulla, opinor, confragosas illas consonantium commissiones collisiones qe religiosius devitat, svavitatis palmam, si cum suâ simul in arenam descenderit, Græcæ concedere ἀκονιτὶ sustinuerit.

Atqe ista qidem vocum ipsarum sonum ac tinnitum (ut ita dixerim) merum spectant : in qo non sine certamine sanè justo, difficiliqe eo, in qo sudet satis, illud concessum iri sibi, Psochenius sperare potuit, avt debuit ; qod pro concesso tamen sumpsit. Cæterum dictionis sensum mentemqe (qod animæ spiritusqe ei vicem habet) si examini subjecerimus, longè à Psochenio hîc abibunt viri summi, lingvarum qe peritissimi. Siqidem primò de Hebraica pronunciat V. Cl. Fr. Junius, esse *omnium lingvarum principem, omniumqe jucundissimam.* Tum Tho. Erpenius, esse *eandem doctorum unanimi consensu, omnibus svavitatis & majestatis numeris absolutissimam.* Qin & Arabicam idem cum Græcâ pariter ac Latinâ hoc ipso nomine committit; nec dubitat, qi *præjudicio seposito si instituatur examen, pro Arabicâ statuendum fore; & tum Græcorum* χάριτας, *cum Arabum collatas*, ἀχάριτας, *tum & ingratas Latinorum gratias, haud rarò deprehensum iri.* qod & de Hebraicâ Junius Erpenio prior censuerat : qam cum eisdem illis componens ipse; *loquendi formulas,* inqit, *& phrases huic lingvæ peculiares, qi æqâ judicii lance examinabit, frigidæ illi, insulsæ, atq; inelegantes Græcorum & Latinorum, etiam nobilissimæ videbuntur elegantiæ.* Verum istud illi viderunt; nec is ego sum, qi præstandi onus avsim in me suscipere, qicqid hac in parte heroes illi pronunciaverint. Nec tam barbara avt impolita mihi videtur ulla lingva, qin elegantias sibi peculiares habere possit, qæ aliâ etiam politiore ac comtiore haud satis commode explicentur. De istis autem qomodocumqe se res habuerit, duram certè difficilemqe nimis provinciam sibi imposuit Psochenius, cum *lingvarum omnium*, (qarum haud pavcarum mecum pariter ignarum credo) *Græcam svavissimam esse*, probandi, necessitatem ratione hac interdixit ipse sibi.

Tum *ſvavitatis* nomine *Deum linguam Græcam delegiſſe, qâ lætum illud ſalutis æternæ nuncium mundo voluerit propalatum*, nulla prorſus ratione tam fidenter ſtatuitur. Et aliô planè contendit ex Cicerone *pro Archiâ* ſubjunctum teſtimonium; qod non *ſvaviſſimam*, ſed tunc temporis *receptiſſimam* fuiſſe probat; ut ſi alia, qæ minùs illâ ſvavis extiterat, Evangelii primitùs promulgandi tempore paritèr obtinuiſſet, hanc potiùs ei muneri Deus fuerit aſſignaturus, & emolumenti publici magis qam oblectamenti, habiturus rationem. Qod eo magis credere par eſt; qia Apoſtolus ipſe palam profitetur, ὐκ ἐν πειθοῖς λόγοις, i. πιθανοῖς, (ſi ſincera ea vox) ſive ἐν πειθοῖ λόγων, (ut ex Evſebio in *præparationis Evangelicæ* initio Beza) Evangelium ſe prædicaſſe; nec *ſvadæ medullam* illam, avt florem Atticum ſectatum; qi Evangelicæ prædicationis vel vim maſculam enervare poſſet, vel ejuſdem exiſtimationem imminutum ire videretur; cum dictionis ſvavitate potiùs allecti mortales, qam ſpiritus ſancti virtute præpotente ad fidem Chriſtianam ſuſcipiendam attracti fuiſſe cenſerentur.

CAPUT. III.

Græci ſermonis ubertas. Ciceronis judicium ab affectu profectum videri. Hebraicæ paupertatem perperam concludi, à radicum numero; à variis vocis ejuſdem ſignificatis, avt adverſis etiam. Eſajas c.59. v.15. explicatus. יחד *ſeorſim.* צוה *interdicere.* Μέλι, *acetum.* γλυκεῖα, *fel.* καλλίας, *ſimia.* φαῦλις, & εὐήθης, *quam diſparata deſignent. Eſaj. c. 59. v. 9. explicatur. Ubertatem à Synonymorum quorundam varietate minus certò colligi. Viſus, Leonis, avri appellationes complures Hebræis. Nulla non lingva in nonnullis aliâ qavis locupletior. Noſtra in qibuſdam Latinâ & Græcâ.* Panem pinſere, *vix Latinum. Cælius Curio notatus. Diomedes emaculatus. Pomponius reſtitutus. Eraſmi dictio caſtigata. Scaligeri elogium, intẽperies, locutio minus propria.* Panis *pro frumẽto,* Frumẽtum *pro pane.* ἄρτος 1 Cor.10.17. *qo modo reddendus. Iovis nomina*

mina

mina Græca frustrâ in hoc argumento à Pfochenio adducta. Dei itidem Hebraica ab aliis. Sabaoth *non est nomen Dei.* יהוה *appellativum etiam. Deut.* 6.4. אחד *non est nomen Dei. Wemesius & Revchlinus notati* Unus *per* Solo. *Iob* 31. 15. *& Zech.* 14.9. *Nec* פחד *Gen.* 31. 42. 53. *expenditur. Nec* אף הדא 4 *Reg.* 2.14. *Nec* הוא *Esai.* 42.8. *&c. Pro-vocabulum per verbo substantivo usurpatum. Nec* ש[illegible] *Lev.* 24. 11. *nec* שכינה *Exod.* 29. 45. *nec* פלאי *Iudg.* 13. 15. *Nec* Hu Peloni Almoni. *nec* Palmoni. *Dan.* 8. 13. *De Dei nominibus absconditis exercitatoris figmentum. Capnionis item de uno qandoqe futuro.*

TErtiò, de *sermonis Græci ubertate* nolo ἀμφισβητεῖν, & ἐρίζειν multo minùs: mihi omnium, qæ apud nos in usû sunt, (de ignotis enim qis sanus qicqam statuerit?) lingvarum uberrima ac copiosissima videtur. Ægréqe inducor, ut Ciceroni subscribam sic pronuncianti de suâ, *lib. de Fin.* I. *Ita sentio, & sæpe disserui, Latinam lingvam, non modo non inopem, sed locupletiorem etiam esse, qam Græcam.* Et de eodem argumento l.3. *Sæpe diximus, & qidem cum aliqâ qerelâ, non Græcorum modò, sed etiam eorum, qi se Græcos magis qam nostros haberi volunt, nos non modò non vinci à Græcis verborum copiâ, sed esse in eâ etiam superiores.* Nam qod *Tuscul.* l,2. in contrariam mentem protulisse videtur; *Hæc duo* (*laborem* utiqe & *dolorem*) *Græci illi, qorum copiosior est lingva qam nostra, uno nomine appellant*; ironice potuit dictum esse. Affectus forsan homini Latino imposuerit. M. Fronto, homo Latinus & ipse, Gellio Noct. Attic. l. 2. c. 26. referente, *Non inficias,* inqit, *imus, qin lingva Græca prolixior fusiorqe sit, qam nostra.* Nec vero accedo facilis Cl. V. Thomæ Erpenio fidenter affirmanti, *Inopem fore lingvam Græcam, si cum Arabicâ conferatur.*

De Hebræâ, cujus tam pavca extant, qis certi qicqam definierit? Hinc illæ tam adversâ fronte in se invicem arietantes de hâc lingvâ sententiæ; de qibus videri poterunt Petrus Lizetus in *Dialog. de Sacr. lib. in vulg. eloq. non vertend.* & Dan. Chamierus *de Canon. Version.* l. 11. c. 2. S. 9. Alii enim hanc lingvam, verborum qidem inopem

inopem valdè, sed sensibus copem admodum uberemqe existere, contendunt. Id eo argumento evinci volunt; qod radices in hâc lingvâ numero satis exili, prout rem ipsi supputant, comprehendantur. tum qod vocabulum unum, sive radix una, significationes sæpenumero plures obtineat. Verum ista planè nec navci sunt. Radicum enim numerum qod attinet; dato lingvæ cujuspiam, Græcæ puta vel Latinæ, tantundem duntaxat extare, partim historicè, partim didacticè scriptum, qantum è lingvâ Hebraicâ purâ jam superest; satis probabile est, thematum, sive radicum, censum haud valdè disparem utrobiqe iri deprehensum. Imò, ne longiùs abeamus, instituatur collatio inter veteris instrumenti versionem Græcam, avt Latinam certam aliqam, ejusdemqe contextum Hebraicum, thematumqe primitivorum utrobiqe numerus ineatur; haud multo radicum Hebraicarum, si hanc superet saltem, superaturam vel Græcorum vel Latinorum summam existimem. certè haud multum intra numerum bis millenarium subsistunt themata Hebraica, vel prima, vel qorum natales primi in occulto delitescunt prorsus, ut pro primis haberi debeant.

De significatu verò, qod subjicitur, multiplici; cuinam lingvæ non est istud cum Hebraicâ commune? Græca vis? qam varia significant ista, è multis pavca? ἄγω, *ago, eo, habeo, duco, traho, veho, adduco, abduco, educo, impello, rapio, æstimo, rego, instituo, pendo, frango.* βάω *loqor, incedo, abeo, ineo, conscendo, impono, consisto.* ἅπτω & ἅπτομαι *necto, accendo, incendo, tango, tento, aggredior, gusto, esito.* ἄρχω, *incipio, impero.* ἡγοῦμαι, *existimo, ducatum præbeo.* qod utrumqe & *duco* Latinis. ἵστημι, *statuo, erigo, constituo, instituo, sisto, appendo.* καρπὸς *fructus, semen, emolumentum, corporis pars, manus utiqe cum cubito commissura.* Φοίνιξ, *Pœnus, rubidus, palma, instrumenti musici, medicamenti genus.* è Latinis havd pavciora adducere liceret; & ex aliis itidem lingvis; si vel opus id, vel operæ pretium esset.

At contraria etiam idem vocabulum qandoqe designat. ברכ & *benedicere & execrari.* סכל & *prudentem & stultem esse.* יחד *simul*; qod passim occurrit; & יחד *seorsim*; qod pavcis animadversum; Esdr. c. 4. v. 3. & Job c. 34. v. 29. Concedo pavca qædam istiusmodi deprehendi. qanqam horum qod primo positum est loco, κατ' εὐφημισμὸν in significatu altero usurpari videtur; qo modo εὐμενίδες *Furiæ* Græcis dicuntur, & ἠλαιὰ *læva* εὐώνυμος eisdem nuncupatur. Et Attici, teste, apud Photium *cod.* 279. Helladio, *Chrestimath.* l. 4. *acetum*

μέλι *mel* vocant, cum ſit à mellis ſapore maximè alienum; et *fel ſive bilem*, γλυκεῖαν *dulcem*, cum ſit amariſſimum: et *ſimiam* καλλίαν, qaſi *pulcram*, cum ſit turpiſſima; ut ex Dinarcho Svidas docet. Sed & idem iſtud in lingvis nihilo minus aliis offenditur, ἀγάζομαι & *ſuſpicio* ſignificat, & *ſuccenſeo*; & *cum veneratione colo*, & *invideo*; & *admiror*, & *indignor*. ἅγος & *ſacrum* & *ſcelus*. ſicut & Latinis, *Auri ſacra fames*. Oſtendit itidem Plutarchus *de poetis legendis, reg*. 7. ex Homero; Verbum ἀλύειν ſignificare nunc δάκνεσθαι καὶ ἀπορεῖσθαι, *angi & perplexum eſſe*; nunc γαυριᾷν καὶ χαίρειν, *exultare & gaudere*: Ex Evripide & Sophocle, verbum θοάζειν, modo κινεῖσθαι *moveri, & concitari*, modo καθίζεσθαι καὶ θαάσσειν *conſidere & quieſcere*. τὸ φαῦλον obſervat Euſtathius *ad IL* ω nunc κακὸν ſignificare, unde φαῦλοι σύμμαχοι Demoſtheni; nunc ἀγαθὸν (ſive ut Heſychius, καλὸν) unde φαῦλος Hercules Evripidi: nunc ἐπὶ μεγέθους, de *magnitudine*, unde φαῦλον στόμα, *os patulum*; nunc ἐπὶ σμικρότητος, de *parvitate* uſurpari, unde φαύλη ἔλαια, *oliva exigua*; nunc ἀντὶ τοῦ ἁπλοῦ καὶ μετρίου pro *ſimplici* ac *mediocri* ſumi; qo modo & Platonem uſurpaſſe avtor eſt Laertius. Sed & τὸ εὔηθες monet Thucydidis Scholiaſtes, ἀντὶ τοῦ ἁπλοῦ καὶ ἀπονήρου, ἐπὶ καλοῦ, pro *ſimplici, candido*, ac *malitiæ atqe improbitatis omnis experte, in bonam partem* ſumi; in Thucydidis illis *L*. 3. Καὶ τὸ εὔηθες, οὗ τὸ γενναῖον πλεῖστον μετέχει, καταγελασθὲν ἠφανίσθη· τὸ δὲ ἀντιτετάχθαι ἀλλήλοις τῇ γνώμῃ ἀπίστως, ἐπὶ πολὺ διήνεγκεν. hoc eſt qod Eſajas c. 59. v. 15. *veritas ſublata eſt, & qi à malo abſtinet*, משתולל *facit ut pro mente capto habeatur, deridendum ſe propinet*, (ut poſt Abrahamum & Solomonem Junius; qod Thucydides καταγελασθὲν) vel *ſpoliandum ſe præb. t, in prædam ſemet exponit*, ut poſt Chaldæum interpretem Piſcator, qod Thucydides ἠφανίσθη. & Salvian, *de provident. Divin. l*. 5. *In hoc ſcelus res devoluta eſt, ut niſi qis malus fuerit, ſalvus eſſe non poſſit*; qum tamen τὸ εὔηθες uſitatiſſimè pro *ſtulto* ac *fatuo* ſumi conſveverit. Galenus, *in comment*. 3. *ad Hippocr. prognoſt. S*. 7. Εὐήθεις ἄνθρωποι, λέγονται μὲν καὶ οἱ κακοήθεις ἐν ὑποκρίσει τινὶ, καθάπερ ὁ πίθηκος καλλίας. λέγονται δὲ καὶ οἱ ἐπαινετὸν ἔχοντες τὸ ἦθος. ἀλλὰ τοῦ μὲν πρώτου παμπόλλη χρῆσίς ἐστι παρὰ τοῖς Ελλησι. τοῦ δὲ δευτέρου σπανιωτέρα. περιδύσαι, nunc *induere*, nunc contra & *exuere*, ſignificat: qod ex Hyperide Pollux *L*. 7. *c*. 12. ex Avtore innominato Svidas, obſervarunt. στέγω præterqam, qod *tegere*, unde στέγος *tectum*; & *ſuſtinere* unde πάντα στέγειν charitas dicitur. Corinth. ep. 1. *c*. 13. *v*. 7. nunc *continere* ſignificat, **to keepe in**; unde στεγανὸν

ſtagnum,

stagnum, qod *aqam continet* ne effluat; nunc *arcere*, **to keepe out**, unde calceus vel ocrea ὕδωρ στέγων, *aqam arcere* dicitur ne influat. Latinis pariter, *interdico*, nunc *præcipiendi*, nunc *prohibendi* significationem habet. sicut, & צוה sive צוה Hebræis. Devter. c.2.v.37. & Esaj. c.5.v.6. Cicero *pro Cecinâ*; *Prætor interdixit, ut unde dejectus esset, eo restitueretur*. et inde Plavto *Asinar*. 3. 1. *interdicta* pro mandatis:

Neqeon' ego te interdictis facere mansvetam meis?

Elevo nunc *minuendi* & *deprimendi*. Cicero, *de orat*. l.2 *Qod frangit adversarium, qod impedit, qod elevat* nunc *magnifaciendi* & *extollendi*. *Persius* sat. 1. ——— *non siqid turbida Roma*

Elevet. ——— i. *altum faciat laudando*. Schol. vet. qæ Cornuto tribuuntur. Et in proprio significatu, Plavtus alicubi;

Capedum lapidem hunc, atq; eleva. *Conficio*, nunc *consummare*, nunc *consumere*, nunc ad exitum perducere atqe perficere, nunc exitio atqe internecioni dare significat. *Infractum* animum pro *invicto* & *erecto* dicimus: at Cicero pro *fracto*, sive *valde fracto* usurpavit Orat. *post redit*. *Non modò non infracto animo erat, sed etiam confirmato, & renovato*. *Incoctum*, pro *non cocto, crudo, immaturo*. Plavt. *Milit*. 2. 2.

Qicqid est, incoctum non expromit; benè coctum dabit.

Et *incoctum* consilium, qod *immaturum* Sveton. l.2.c.8. at *incoctum*, *benè, probè excoctum* Persio sat. 2.

——— *incoctum generoso pectus honesto*.

qo modo Maroni *Georg* l. 3.

——— *Tyrios incocta rubores*

Vellera. ——— Tamqe Persio eidem, *sat*. 1. *sacer locus*, pro *sacrosancto* & non temerando; qam Maroni *Æn*. l. 3. *sacra fames*, pro *scelesta* & execrabili, dicitur. Qin & in Anglicâ nostrâ, **to let**, & *permittere*, & *impedire*; **to cleave**, & *fatiscere*, & *cohærere* denotat, **overſight**, tam ἐπισκοπεῖν sive *curam sedulam*, qam & παρόραμα, sive *neglectum supinum* designat. Nihil ergò istinc emergit, qod lingvæ sanctæ inopiam pauperiemve evincat..

Cæterum ex adversâ parte, alii lingvam hanc uberrimam & locupletissimam esse contendunt: qum tot in eâ vocabula deprehendantur, qæ rem unam eandemqe ferè significent. Instant nonnulli in verbis illis, qæ *videndi* sive *aspiciendi* significatum obtinent. ראה unGræcis ὁράω, חזה, פנה, שקף, נבט, שגח, שור, שזף, שעה, שבר.

Habes 10 vocabula idem ferè designantia. Septem apud Hebræos *avri* vocabula sunt, inqit Hieronymus *ad Principiam de Hymno* 45. ea sic enumerat Drusius, *observ.* l. 4. c. 15. 1. זהב 2. פז sive אופז 3. חרוץ 4. כתם 5. אופיר 6. בצר 7. סגור primum & secundum habetur Jobi c.28. v.17. qartũ ibidẽ v.16. septimũ ibidẽ v.15. qintũ & sextũ ibidẽ c.22. v.24. tertiũ Paræm. c. 8. v. 10. Qanqam פז sive אופז regionis nomen esse; (qo modo & אופיד Annal. l.2. c.8. v.18. & c.9. v.10.) כתם lapillum sive gemmam designare, Salmasio ad Solinum probetur magis. Qin & *Leonis* nomina septem observant; qibus & ætates distingvi volunt. 1. גור σκυμνὸς, *catulus*. Genes. c.49. v.9. 2. כפיר λεοντίσκος, *leunculus*; ut *leno lenonculus*. Drus. Ezek. c.19. v.2,3. 3. ארי & אריה *leo adultus*, à ראה ab oculorum fulgore Lejfild. ut λέων à λάω *video*; qia leo est ὀξυδερκέστατος. Jun. analogia eadem, qâ ארבה *locusta* a רבה Livel. alii ab ארה *discerpere*; qi prædari jam ceperit. Brughton: vel a ירא qod *qicunqe eum viderit, timore corripitur*. Schindler. Esai c.11. v.7. & c. 38. v. 13. 4. לביא à לב *leo cordatus*, & *animosus*. qia feratum animosissima hæc. Hist. Reg. l. 2. c.17. v.10. Drus. Numb. c. 23. v. 24. 5. ליש λὶς, *leo annosus, veteranus*, Paræm. c. 30. v. 30. 6. שחל *leo immanis*. Job. c. 28. v. 8. 7. שחץ *leo superbus, fastuosus incessu*. Ibid. horum pars magna simul congesta reperitur. Jobi. c.4. v.10,11. & c.28 v.8. item Nahum c.2. v. 11,12. vide Drus. observ. l. 10. c. 4, 5. Camius sic distingvit. אריה est commune, ut *homo*; גור ut *infans*; כפיר ut *juvenis*; לבי ut *vir mas*; ליש *vir adultus*, ætatis perfectæ. Opulenta satis proculdubio lingva hæc., verum nulla est lingva adeò inops & egena, qin in particularibus qibusdam, etiam alioqi se locupletiorem, non provocare tantùm, sed & superare possit. Lingva nostra, qantumvis pavpercula compluribus habeatur; at in nonnullis etiam luxuriari videtur, nec cum Latinâ solummodo, sed & cum Græcâ liberè fidenterqe satis in certamen posse descendere. Ex. gr. In eduliorum qorundam apparandi ratione variâ ac multiplici designandâ, qanta nobis sermonis ubertas, ubi penuriâ insigni dictio Latia laborat? qam enim ampla nostris vocabulorum seges, cum dicimus, **seeth broth, stewe prunes, poch egge, coddel apples, bake bread**: qæ omnia per varietatis parilis inopiam, communi ac generali unâ *coqendi* voculâ Latini exprimere coguntur; qum & *jusculat*, & *pruna*, & *ova*, & *poma*, & *panes* qoqe *coqere* dicunt. Errant enim, qi *panem pinsere* Latinum esse putant. In his est Cœlius Curio, grandis illius, qo Rob. Stephani

phani labores invaſit, *Theſavri Latini*, ſive *Fori Romani*, compilator, qi *Pinſere*, etiam pro *panem facere* ſumi tradit. adducto Pomponii Comici vetuſti teſtimonio, qi dixerit,

Neq; molis molui, neqe palmis pinſui.

Verum in codices ille depravatos incidit, qibus in fravdem eſt inductus. Et qidem apud Diomedem *l.* 2. editionis Badianæ ſic legitur. at apud Priſcianum *l.* 10. ex Probo vera comparet lectio,

Neqe molis molui, neqe (*neve*, Voſſius, qo ſenarius conſtet) *pilis pinſui.*

Palmis ſive manibus, ſed et pedibus qandoqe, plantiſqe, maſsa ea (qam nos paſtam dicimus, Latini peculiariter qo exprimant, vix reperiunt) ſubigitur, paneſqe efformantur; *pilis*, ſive piſtillis farra frumentave pinſuntur. à pinſendo *piſtillum* & inde *pilum*, ut *qaſſillus, qalus, paxillus palus, vexillum velum.* Proinde nec dictionis puritati conſuluit ſatis magnus ille Deſiderius, qum Diogenis ex Athenæi *l.* 3. de *placentâ* illud, ἄρτον eſſe καλῶς πεποιημένον, *panem bene piſtum* vertit. melius Dalechampius, *ſcitè*; Caſavbonus, *probe*; *confectum*, uterqe, reddit. sed nec *pinſere*, avt *conficere*, avt *coqere denotat*; **neither to make, nor to bake.** *Piſere* ſiqidem, ſive *pinſere*, eſt Græcorum πτίσσειν, In piſtrino avtem pinſuntur farra, uti prodeat farina, unde panes confiant, in furno, qo ſint eſui, demum coqendi, Qin nec ad ſermonis proprietatem aſtrinxit ſe Deſiderio magno vir major ille, & patre etiam ſummo in nonnullis longe ſuperior, cum in *prolegomenis ad Canones Iſagogicos*, (in qibus adverſus Theologos qoſdam tam eruditione qam & pietate verendos, ſub *Catharorum ac Prophetarum*, nominibus, per animi inpotentiam, calamum ſtrinxit acerbius) dum de *mundi Natalibus* diſſerit, eos qi ad *Æqinoctium Vernum* referunt, refellendo, αὐτόχθονα aliqem alium eis fingendum ait, *qi Adamo panem pinſeret, depſeret, coqeret.* coquntur ſiqidem panes; at nec pinſuntur, nec depſuntur etiam. molitur pinſiturve granum ipſum, qodcunqe fuerit; ſubigitur depſiturve farina aqâ liqoreve qovis macerata. panibus, qi nondum ſunt, nevtrum hec competit. niſi ſi metonymicè, *panis* nomine frumentum, pani conficiendo natum aptum deſtinatumqe, intelligi placuerit. ſic enim in ſacris, *panis* qandoqe pro frumento uſurpatur, Gen. c. 47. v. 15. 16. Hymn. 104. v. 15. Eccl. c. 11. v. 1. & Eſajæ c. 28. v. 28. ſicut & vice verſâ, *triticum*, ſive *frumentum* pro pane, Thren. c. 2. v. 12. & Zach. c. 9. v. 17. Sed hæc obiter, & qaſi in tranſcurſu ſint animadverſa. Græci ipſi pariter

& κρέα ὀπτῶν, & ἰχθῦς ὀπτῶν, & ἄρτους ὀπτῶν, unde ἀρτοπτὴν nomen; promiscuè dicunt, at nos distinctius, nec sine varietate qadam idoneâ venustâqe, **rost flesh, broyl fish, bake bread.** Itaqe qod Diocles helluo ille apud Athenæum *l.*8. percontanti, gonger uter an lupus, piscis esset præstantior, respondit, Ο μὲν ἑφθὸς, ὁ δὲ ὀπτός. nostri commodissimè, nec eleganter minus qam Græcus ille, sic efferrent, **the one boyl'd, the other broyled. rosted**, enim omninò non diceremus. Deniqe (plura ne adjiciam) tam panis substantiam in genere, qam & massas singulas inde confectas & efformatas, Græci pariter ac Latini comuni ἄρτε *panisqe* appellatione comprehendunt. inde Luc. c. 11. v. 5. τρεῖς ἄρτοι, *tres panes.* qod nobis αὐτολέξει esset, **three breads.** & Cor. ep. 1. c. 10. v. 17. εἷς ἄρτος. *unus panis.* qod vulgò vertunt pariter, **one bread.** verum nos distinctius elegantiusqe, **bread** illam, has **loaves**, dicimus. itaqe rectè reddunt apud Evangelistam, **three loaves:** rectiusqe apud Apostolum redderent, **one loaf.** de qo alibi disseruimus. Proinde ineptum planè fuerit, ex vocularum pavcarum qarundam copiâ avt inopiâ de lingvæ cujusqam totius ratione velle statuere. perinde enim is foret, ac si qis ex fundi unus & alterius vel feracitate vel sterilitate, de regionis integræ alicujus conditione pronunciaret. atqi apud nos in provinciis eis etiam qæ sterilitatis nomine notantur, soli pingvioris laciniæ qandoqe occurrunt, qæ nec feracissimarum qæ habentur, parti ulli assurgant. unde de agro, in qo dego Surrejensi dicterium vulgare, *7 unicam esse eam e panno hirto contectam, sed qa limbæ serico prætexta sit.* Et in lingvâ qavis, egentissimâ etiam, offendi poterunt qæ affluentiæ insignioris specimina exhibeant non contemnenda.

De Dei interim nominibus, qod utrinqe objicitur, nec ad rem ipsam satis facit, qòd à Pfochenio de ζηνὸς, δηὸς, δὶς, δὶν, δᾶν, ζὶν, ζᾶν, ζῆς, ζᾶς; adducitur; cum hæc pleraqe sint avt dialecti varii, avt efformationis meræ variationes. nec magis pro diversis, qæ lingvæ fæcunditatem indicent, vocabulis habenda, qam συρίζω, & συρίσδω, συρίσσω & συρίττω Græcis; *volucer* & *volucris* Latinis; **a stone, & steane & stane** nostris, qod pro variis regionibus variè profertur. nec verò sunt reverâ Dei nomina Hebræis ea omnia, qæ ex parte alterâ à multis, qo Hebraicis dictionis copiosæ existimationem concilient, recenseri consveverunt.

Hieronymus, *ad Marcellam de Dei nominibus, decem*, ait, esse *nomina, qibus Deus apud Hebræos nominetur.* qem numerum ut conficiat;

ficiat אלה & אלהים qæ nullâ re aliâ distant, nisi qod alterum formam singularem habet, alterum pluralem, pro duobus Dei nominibus diversis posuit. poterat eâdem ratione *undecim* facere, si אדני & אדנים (nam & hoc de-Deo usurpatur. Malac. c. 1. v. 6.) pro duobus posuisset. Sed plura multo recenset Revchlinus, an Capnio avdire magis præ optet, *de verbo mirifico.* lib. 2. qibus & alia insuper nonnulla, qi adjiciant, non desunt.

Primo loco τὸ צבאות posuit, qi Hieronymi nomine *in Psálmum* 146. scripsit. eidemqe in Dei nominibus locum dare Hieronymus etiam ipse sustinuit. qin & hoc inde confirmatum volunt, qod in Novo Testamento vocabulum hoc ipsum retentum sit ab Apostolis; Pavlo, Rom. c.9.v.29. & Jacobo: c.5.v.4. verum & ficulneum plane est argumentum istud. cum alia ab eis retenta fuerint, qæ tamen Dei nomina neqaqam sint, ut *Amen*, *Abba*, *Talitha*, *Tabitha*, *Hallelujah*, et *Sabaoth* Dei nomen, non esse patet. 1. qia creaturas ipsas designat, *exercituum* nomine ideò appellatas, qia militiæ divinæ destinatæ sunt, ad imperatoris supremi nutum, ubi is voluerit, operam exhibituræ, vel ad hostium offensam, vel ad suorum tutelam. docet Moses, qi creaturam universam, sive mundi totius *structuram* & *instructuram* hoc nomine insignivit. Genes. c.2. v.1. 2. qia Deus freqentissimè אלהי צבאות *Deus Sebaoth* dicitur; ut Sebaoth à priori vocabulo, qod Dei nomen est, regatur. Histor. Reg. l.3 c.19. v. 10. 14. nec obstat, qod aliqoties אלהים צבאות legitur; ut Hymn. 80. v.4:19. integrum enim pro contracto nonnunqam usurpatur. sic אלהים אמת Jer. c.10.v.10. *Jova Deus veritatis est.* i. *Deus verus.* nec aliter capiendum יהוה צבאות qo modo & interpretes omnes ferè tam Græci, qam Latini, cepere, qi vertunt κύριος δυνάμεων, & *Dominus exercituum.* Nec est opus, ut cum Piscatore אלהי istic supplendum censeamus. unde etiam comprobari potest, tam vocem Jova, qam & *Elohim*, non tanqam proprium tantùm, sed tanqam appellativum qoqe usurpari. qo modo *Adam* & proprium est protoplasti nomen, & hominis etiam, sive generis humani, commune. atqe ita Devteronem. c. 6. v. 4. (de qo loco amplius infra videbitur:) secundo loco sumi videtur, ubi dicitur; *Jova Deus noster, est unus Jova*, 1. *solus verus Deus.* Optimè Epiphanius *heres.* 26. de Gnosticis agens; Τὸ ὄνομα τοῦ Σαβαὼθ ἄρχοντά τινα εἶναι νομίζουσιν, οὐκ εἰδότες, ὅτι ὅπε λέγει, Τάδε λέγει Κύριος Σαβαὼθ, οὐκ ὄνομά τινος εἶπεν, ἀλλ᾽ ὄνομα δοξολογίας τῆς θεότητος. [Κύριος] Σαβαὼθ γὰρ ἑρμηνεύεται ἀπὸ τῆς ἑβραϊκῆς διαλέκτου,

λέκτε,

λεκτῷ; Κύριος τῶν δυνάμεων. ὅπου γὰρ ἐν τῇ παλαιᾷ διαθήκῃ τὸ Σαβαὼθ ὄνομά ἐστι γεγραμμένον δύναμιν ἀποφαίνει. ὅθεν ὁ Ἀκύλας πανταχοῦ τὸ Ἀδωναὶ Σαβαὼθ ἑρμηνεύει, λέγων, Κύριος στρατιῶν. *Sabaoth qendam principium esse existimant eo nomine insignitum. nescii utiqe ubi dicitur, Hæc dicit* Dominus Sabaoth, *non nomen cujusqam dici, sed qod ad nominis divini celebrationem pertineat. Dominus enim* Sabaoth *est ex lingvæ Hebraicæ usu,* Dominus potestatum. *ubicunqe enim in Veteri Instrumento* Sabaoth *scriptum reperitur, potestatem denotat. proinde Aqila ubiqe* Adonæj Sabaoth, *reddit* Dominus exercituum.

Sed & אחד qod *unum* sive *eundem* significat, unde Ethnicorum *Adad* sumptum fuerit, Dei nomen esse volunt. Elicit hoc Jo. Wemesius noster *in tab.* 1. *leg.* 2. *exerc.* 5. ex Jobi c.31.v.15. Ubi Job de famulo suo verba faciens; *An non in alvo qi me fecit, fecit & illum? an non concinnavit nos in ultero* אחד *unus?* id est *Deus*, verissimè. sic enim Jeremiæ ipse c.1.v.5. *Prjusqam in utero formaveram te.* scil. qod Augustinus *de verb. Apost. serm.* 11. *qi prius creavit hominem sine homine, idem modo procreat hominem ex homine.* Idemqe *ad Julian. l.* 3. *c.*17. *Qi primum hominem fecit ex pulvere, omnes etiamnum fabricatur ex semine.* Verum *unus* in Jobi dicto nihil est aliud qam *idem.* idem est planè cum eo qod Malachias c.2.v.10. *An non unus,* i. *idem, pater nobis omnibus est? An non Deus unus.* i. *idem, creavit nos?* idem cum eo qod Lucretius *l.* 2. *Deniqe cælesti sumus omnes semine orjundi. Omnibus ille idem pater est.* Et enervant sane atqe elidunt vim argumentationis, cum Jobi, tum & Malachiæ, à communi utriusqe conditore atqe avtore, sive (ut cum Scholâ loqamur) ab efficientis ac effabricantis causæ principalis identitate petitæ, cum non *Deum eundum*, sed Deum *Echadum*, qod est ipsorum futile commentum, verti postulant. Religiosiùs certè hic scripturam tractant Doctores Hebræi, qi אחד exponunt, פועל אחד *opifex unus*, ut R. Jajrus. vel יוצל אחד *opifex unus*, ut R. *Levi*. nam qod Græci vertunt, ἐν τῇ αὐτῇ κοιλίᾳ *in matrice unâ*, ut אחד ad [illegible]חו referatur, etsi Mercerus admittat, & de unà ratione omnes in eodem uteri, sive matricis, loco formandi exponat; mihi certè nullo modo probari potest.

Sed alius locus adducitur, unde certiùs istud evincatur. Is est è Zachariæ c.14.v.9. *Die illo erit Jova unus, & nomen ejus* אחד *unum.* ubi disertè dicitur Dei nomen futurum אחד *Echad.* at vero istic nihil minùs dicitur. hoc tantum prædicitur, fore ut Jova solus, solus verus Deus, pro Deo solus habendus sit, nomenqe ipsius solum in veneratione

neratione futurum, non & idolorum, prout ante obtinuerat. firmant antegressa: *erit Jova rex super terram universam.* i. solus regnum & dominium obtinebit. Atqe ita strictim Salomon Jajrus. Sed desertissimè David Camius: *erit Deus unus, qia agnoscent, qod Jova unus est* Deus, *nec est alius Deus præter ipsum: atqe ita etiam nomen ejus futurum est unum, qia non facient mentionem alterius alicujus Dei in seculo, sed nominis illius tantummodò mentionem facient; juxta id qod supra scriptum est,* Cap. 13. v. 2. *Excindam nomina idolorum è terrâ, & non commemorabuntur amplius.* Nec secus Abraham Ezræ filius, *Deum unum futurum, qia unus is per totum orbem rex futurus est:* qanqam de *nomine uno*, prout & Moses Maimonides ad ineptum de tetragammato commentum declinat; qo solo, cum omnibus tunc innotuerit, in diebus illis Deus sit nuncupandus. *Unus* pro *solo*; sicut & Devt. c. 6. v. 4. *Jova Deus noster Jova unus.* i. *solus est.* ac proinde, qod mox sequitur, *toto corde, animo, valore diligendus*, non tam qia simplex & *unicus*, nec plures; sed qia *solus*, nec alius præter ipsum, qi partem aliqam dilectionis huic, qi solus verus Deus est, subtractam sibi vindicet. Ineptiunt enim prorsus, qi Triadem hoc loci insinuari somniant; in qibus est qi Alexandri Pont. Ro. nomine epistolam prodidit commentitiam. *Si Trinitas*, inqit, *non est, qare in* Devteronomio *dicitur*, Dominus Deus *vester, hic est* D*eus?* nec melioris notæ, qod subjungitur statim; *Si Trinitas non est, qare in eodem dicitur libro,* Dominus Deus *tuus*, Deus *magnus & potens est?* qo eodem fine & Augustinus usurpavit de verb. Ap. serm. 1. qasi hypostoseon trinitas in Deitatis unitate eis verbis designaretur. qæ reverâ meræ sunt argutiolæ. Nihil siqidem est aliud qam qod supra dixerat Cap. 4 v. 39. *Jovam* Deum *esse, & in cælis supernè, & in terris infra; nec ullum esse* (Deum scil.) *præter ipsum.* qodqe toties inculcatur Esaiæ c.45.v.5.6.14.18.21. *Ego sum Jova: & præter me nullus est.* Qin & ita Abraham Ezræ filius; יהוה Deus tuus est יהוה אחד *unus, & sensus est* לבדו *solus*. prout Nehem. c.9.v. 6. אתה הוא יהוה.לבדך *Tu es solus Jova* pro eo qod est Hymno 86. v. 10. אתה אלהים לבדך *tu es* Deus *solus.* Et remittit nos ad illud Zachariæ superius allatum, tunc complementum habiturum, ubi D*eus verus qi rex solus futurus sit, gentibus omnibus labium purum dederit*, ex Zephan. c.3.v 9. *ut lingvâ unâ eademqe loqantur universæ, & ipsius solius nomen invocent. Et qia*, inqit idem, *non est alius Deus nisi ipse solus, ideo debitor es ut diligas eum toto corde*, &c. Qin

& eo-

& eodem plane Solomon Jajrus concedit. *Ipse*, inqit *nunc est nobis Deus, & non gentibus: sed etiam omni mundo futurus est, ubi Zachariæ & Zephania illud complebitur.* Clarum itaqe satis est ex eis qæ allata sunt, non *unius* vocabulo nomen aliqod speciale denotari, qo *Deus* scil. nuncupetur, sed loco qi adducitur, altero *ejusdem*, altero *solius* significationem obtinere. Illud tantum adjicio, ne phrasis insolens videatur. *Unum* pro *solo* etiam apud avtores profanos freqenter admodum usu patum deprehendi. Flaccus lib. 2. od. 2. *virtus*, inqit, *populum falsis Dedocet uti Vocibus regnum & diadema tutum Deferens uni*, (h. e. huic soli) *propriamqe palmam Qisqis ingentes oculo irretorto Spectat acervos.* Et ibid. *Latius regnes avidum domando Spiritum, qam si Libyam remotis Gadibus jungas & uterqe Pœnus Serviat uni* i. e. *soli.* Idem epist. 19. l. 1. *Septimius Claudi, nimirum intelligit unus* (i. *solus*) *Qanti me facias.* Et ibid. *mihi commodus uni.* i. *soli.* Plavtus Mostell. 1. 3. *--erras, qæ illum expectes unum.* i. *solum.* Ibid. *Qid oleas nescio, nisi id unum, ut male olere intelligas.* Et act. 3. sc. 3. *Sat sapio, si abs te modò uno caveo.* Cicero deniqe Verrin. 2. *Ille erat unus timendus ex his omnibus.* i.e. solus.

Qod avtem exercitator doctissimus ex Talmudistarum lacunis putidis אחד in vaticinio illo per magnum ד scribi, qe litera nota sit numeri qaternarii, qo significatur, Deum in orbis terrarum plagis qatuor solum colendum; geminum est illi planè nugamentum; qo hominem creaturæ totius epitomen qandam, mundumqe minorem existere, indicari volunt ex protoplasti nomine, qod itidem literis qatuor constet, qibus mundi plagæ totidem designentur, Α ἀνατολή, Δ δυσμή, Α ἄρκτος, Μ μεσημβρία. Videatur Avgustinus in Psalm. 95. Et in Joan. tract. 9. & Psevdo-Cyprianus (qem vel hinc Cyprianum non esse cum Erasmo pro comperto habeas) *de montibus Sion, & Sinai, adv. Judæos.* Ut mirum sit virum gravem ineptiis hisce Rabbinicis qicqam delatum voluisse.

Postqam avtem in hoc pelagus nos immersimus imprudentes, altiùs paulo provehamur; nec succensebunt nobis, credo, qi veritatis divinæ simplicitatem affectu pio prosequntur, Et religiosè venerantur. Proinde τῷ אחד subjungemus τὸ פחד & hoc nomen Dei esse Capnio dictus contendit in opere prænotato. Id confirmat partim ex Jacobi dicto gemino. Genes. c. 31. v. 42. *Nisi Deus patris mei, Deus Abrahæ, &* פחד *Isaaki mecum fuisset.* Et rursus v. 53. *& ju-*

ravit Jacob per פחד *patris sui Isaaki.* partim ex Petronii illo, *Primus in orbe Deos fecit timor.* unde & ἀπὸ τῦ δέυς Deos dictos Grammatici voluerint. Verum infirma nimis hæc. ut enim illa omittam, qæ minus huc faciunt, non seqi *Timorem* esse *nomen Dei*, etiamsi detur, timorem primum mentibus humanis divinitatis opinionem vel religionem incussisse; qod tamen secus esse novimus; et opinionem formidini, prout intellectum affectui, præisse, rationi magis est consentaneum. Sed & de notatione posse non immeritò ambigi; cum *Dei* vocabulum potiùs, vel a Δεὺς, qod pro Ζεὺς Æolicum est, qod Fr. Junio; vel à θεὸς, sicut a φθω perdo, ab ἔνθεν inde; qod Ang. Caninio placet, deductum videatur. Non evincunt Mosis testimonia illa פחד esse *Dei nomen*, etiamsi nomine *pavoris*, vel *timoris* potius (neqe enim illis assentior, qi ad pavorem alludi volunt, qo Isaac expavit, vel cum mactandus erat, vel cum Jacobo Esavi loco benedixerat. Cap. 27. v. 35. licet hoc Rab. Solomon & Junius velint) non inficias iverim, *Deum* illum designari, qem *Isaak* pater Jacobi *timeret*, i. *coleret*, & veneraretur. non magis qam מורא aut מעריץ ejusdem esse nomina, propterea qod Esajæ c. 8. v. 13. de eodem dicitur, *esto ille timor, & tremor vester.* aut etiam *spem* & *salutem* esse Dei nomina, qia idem suorum *spes salusqe* dicitur. Jerem. c. 14. v. 8. & Esajæ c. 12. v. 2. i. is in qem spem suam collocant, & à qo salutem & expectant & adipiscuntur. qod idem & de φῶς *Lux*, & Ἀγάπη *Dilectio*, etiam potiori ratione dictum fuerit; qia ista absolutè de Deo prædicantur. *Deus est Lux*; et, *Deus est Dilectio.* Joann. Ep. 1. c. 1. v. 5. & c. 4. v. 8. 16.

Sed pergamus porrò. Aliud Dei nomen exculpunt nobis nugivenduli qidam Judæi ex historiæ Regum l. 4. c. 2. v. 14. *& assumpsit Eliæ chlamyden, qæ ab eo deciderat, & percussit aqas dicens, ubi est,* (vel *ubi es*) *Jova Deus Eliæ?* אף־־הוא *Etiam ipse, & percussit aqas & divisæ sunt huc & illuc.* Qæritur hîc, cuinam parti commatis hujus, אף־הוא illud annectendum sit; vel potius, sit ne Elisæi, an historici Elisæi factum referentis. Verba cum seqentibus committunt, & historici verba faciunt, è doctoribus Judæis, qi locum hunc commentariis illustrarunt, R. Solomon Jajrus, R. David Camius, & R. Levi Gersomi filius; et interpretantur, *etiam illi sic factum, qomodo Eliæ priùs fuerat*; sive ipsum qoqe eodem cum successu aqas Jordanis percussisse. Qos seqguntur e nostris Vatablus, Castellio, Junius, & Piscator: nisi qod Vatablus seorsum legit: q. d. *etiam ipsi factum est*

est miraculum; qod & Camius ἀυτολέξει: cum isti provocabulum cum verbo percutiendi conjungant, vertantqe, *etiam iste cum percussisset aqas*, &c. Alii, qos mox recensebimus, præcedentibus annectunt. atqe ita faciendum contendit D. Weemesius in tabul. 1. leg. 3. Exercit. 7. Ratio, qam subjungit ibidem, hæc est: *Distingvuntur*, inqit, *à præcedentibus ista per pavsam qam Pesik vocant*. Resp. 1. Ut de nomine ne contendam; qum tradant tamen Grammaticorum filii lineolam illam, ubi inter duo *Munachin* intercedit, qod hoc loco fit, non *Pesik* sed *Legarme* dici. *Pesik* sive etiam *Legarme* illud levissimam plerumqe vocis suspensionem indicat. tantum abest ab eo, ut sententiæ, in qâ reperitur, partes à se invicem divellat. Exempla vis? occurrunt passim. Genes, c.3. v. 15. ואיבה|אשית *Et ponam inimicitiam, inter te & mulierem*. habes *Pesik* propriè dictam post *Munach* ante *Rebia*, inter nomen casus qarti & verbum à qo regitur. Ibid. c.1. v.30. ולכל | רמש *Et omni repenti super terram*. habes *Legarme*, inter duo *Munachim*, prout istic, inter adjectivum & substantivum, cui cohæret, interjectum. qam futilis ergo ratio ista? qam infirmo nixa fundamento?

2. Accentus istic, qi τῷ *Aph-hu* suffigitur, *Munach* scil. non est è regiis, qi vocem sistunt; sed e ministrantibus, qi protelare solent. Prior avtem versiculi, sive commatii, pars habet *Athna* affixum vocabulo proximè præcedenti, qam perfectioris distinctionis notam esse, integrum versiculi membrum claudere, & *colo nostro respondere*, fatetur ipse, ad Leg. 10. exercit. 2. ut ex ipsius concessis *Aph-hu* istud, pavsarum rationem si habuerimus, sit à præcedentibus sejungendum. Qodsi qis dictionis seriem objecerit, verborumqe trajectionem duriusculam admitti obtenderit, si cum seqentibus ista commiserimus: norit is in sacrâ paginâ trajectiones istiusmodi havd infreqentes occurrere. Sic Genes. c.22. v.4. ביום השלישי וישא *Die tertio & sustulit Abr. oculos*. Job c.23 v.12. מצות שפתיו ולא אמיש *Mandata labiorum illius & non declinavi*. Prov. c. 23. v. 24. יולד חכם וישמח בו *Sapientem gignens & lætabitur de illo*. Ibid. c. 24. v. 27. אחר ובנית ביתך *Postea & domum tibi extruito*. Esaiæ c. 37. v. 16. מימי קדם ויצרתיה *A diebus priscis & formavi eam*. Jer. c. 52. v.6. בחדש הרביעי בתשעה לחדש כיחזק הרעב בעיר *Mense qarto, die mensis nono, & invaluit fames in urbe*. qæ cum aliis multis sunt huic gemina planè. ut nihil istinc præscribi qeat, qo minus historici verba censeantur ista, qibus post Vatis dictum intertextum,

ad

ad rei gestæ narrationem denuò redeatur.

Verum prioribus reverâ annectunt non pavci, & Elisæi verba volunt esse: sed qibus de sensu havd inter se perinde convenit. Pleriqe simpliciter, prout & priores illi, verba capiunt. Vetus Lat. *Ubi est Deus Eliæ etiam nunc?* Pagnin. & Tigurin. *etiam ipse?* Hejnsius; *ille ipse?* Petrus Martyr, *ac etiam ipse? Elias* scil. qi discedens spiritus duplam portionem promiserat. qomodo & Camius qosdem accepisse refert.

Alii verò mysticum nescio qid subesse somniant. voluntqe istud אף הוא *nomen* esse *Dei*, qem Elisæus adoraverit. ita R. Abrabaniel intellexisse fertur; qi יהוה pro *Aph--hu* in commentariis substituerit. atqe hanc sententiam multis propugnat vir doctissimus. cujus rationes breviter discutiemus. 1. *Unicum*, inqit, *esse vocabulum patet, qia accentu Evphonico, qi Maccaph dicitur, Aph & hu conjunguntur.*

Imò contra potius; & ideò contrà potiùs. iste enim perpetuus ferè τȣ̃ *maccaph* usus est, ut vocabula, qæ à se invicem distincta sunt, uno qasi tono, sive accentu, enuncianda simul indicet. qis enim sani cerebri, כי--טוב *qod bonum esset:* Genes. c. 1. v. 4. ויהי--ערב *& fuit vespera* ויהי בקר *& fuit mane.* ibidem v. 5. ויהי--אור *fuitqe lux.* v. 3. (ut innumera passim occurrentia taceam) unum conficere uocabulum dixerit? ut mirari non possim satis, virum in literis Hebraicis tam sedulò versatum, tam à lingvæ usu aliena prorsus, uti sciolus qivis facilè animadverterit; chartis suis illinere voluisse.

2. *Septuaginta interpretes nunqam vertunt.*

Qid hoc *nunqam* istic velit, non possum ariolari. qasi verò sæpiùs occurrat *Aph-hu* istud. id enim Lector imprudens forsan hinc existimaverit. Atqi etiamsi hoc loco illi Ἀπφώ reddiderint; nec alibi tamen uspiam occurrit *Aph--hu* istud, qod Deo scil. tribuatur; nec apud interpretes illos ἀπφὼ illud, præterqam istic deprehenditur.

3. *Aqila & Symmachus* κρύφιον *vertunt, qod nomen Dei occultum significat.*

Esto, sed horum avtoritas parum valet; apud eos saltem, qi qales ii fuerint, novere; ad nomen numinis Divini novum conflandum ex vocabulis, qæ sensum usumqæ communem alium passim obvium obtinent.

4. הוא *proprio Dei nomini sæpè conjungitur.* Thren. c. 1. v. 18.

הוא יהוה *Jova ipse sanctus est*. הוא פלאי. Dan c.8. *etiam Messiâ*. Zech. c. 9. v. 9.

De הוא amplius deinceps videbitur. interim μνημονικὸν σφάλμα est illud ex Dan. c.8. est enim Judic. c. 13 v. 15. Cæterum ratio est ineptissima. הוא. i. *ipse, nunc de* Deo, *nunc de Messia enunciatur: ergo* הוא & אף הוא *est nomen* Dei. pari modo ratiocinari licuerit. הוא *de Achazo rege enunciatur*, idqe non sine emphasi qadam. Annal. l.2.c. 28. v. 22. הוא המלך אחז *ipse rex Achaz*. vet. Lat. idem. Jun. *talis*, Pisc. *Vis, de rege Achazo dico*, Castell. *ergò Hu est nomen regis Achazi*. vel sic etiam, אני & אנכי i. *ego, de* Deo *enunciatur; Deiqe nomini passim conjungitur*. Exo.c.19.v.12. & Levit.c.19. eodem in capite duodecies *ergò Anoci, vel Ani, sive Ego, est nomen propriũ* Dei.

5. *Chaldeus non transfert, sed hoc modo* παραφράζει, *Suscipe petitionem meam*, Domine Deus *Elijahu Aph-hu*.

Illud ubi παραφράζει, *Aph-hu* qod transferret, nihil erat; non magis qam nomen Elisæi: qia in utraqe lingva idem utrumqe valebat. nec aliud Camius, qi paraphrasten hîc lavdat, inde collegit.

6. *Judæuli precationes suas ita ordiuntur, Aph-hu, qi ante orbem conditum fuisti; Aph-hu qi orbem condidisti.*

Præclarum scil argumentum, à superstitiosulis homunculis mutuatum; qibus qidlibet pro libitu confingere & procudere parum est pensi; qorumqe preculæ tot ineptiis & inaniis, farfari qidem folio levioribus, aranearum avtem telâ vanioribus vilioribusqe sunt refertissimæ. qoties enim, ut reliqa impræsentiarum mittamus, occurrit in preculis illis אנא והנא qasi נא & אנא i. *Nunc* vel, *Quæso*, *vai*, *na*, sint peculiaria Dei nomina; uti inter reliqa nugamenta Talmudica Revchlinus; (qibus ille nimium qantum est effascinatus) qia Hymno 118.v.26. dicitur, *Ana, domine, salvifica Na. Ana domine, fortunifica Na*. uti ille vertit, barbarè satis.

Verum de *Aph-hu* isto, unde Ἀπφῶ & Ἄμφω procuderunt; uti apud Svidam & Procopium videre est, qi plura volet, adeat licet V. C. Danielem Hejnsium *in Prolegomenis ad Nonni Censuram*; ex qo Exercitator ipse nonnulla sumpsisse videtur; sed in alienam ab avtoris mente, sensuqe, qi delirio illi nullus favet, sententiam contendit. Non itaqe *nomen* Dei *in vanum assumunt*, (uti exercitationum avtor fidenter, ac censoriè nimis pronunciat,) *qi istud*, utpote qod pro Dei nomine Jure non habeant, *nevtiqam advertunt*; sed ii potius Dei verbum sacratissimum in vanum accipiunt, qi commenta istiusmodi ex eodem eliciunt.

Dè loco illo in Elisæi historiâ, qæstio altera moveri poterat; semel an bis amnis à Prophetâ percussus sit. Neqe enim desunt, qi existiment, vatem, cum irrito successu primò percussisset, ad preces cum expostulatione conceptas confugisse; à qibus, cum denuò idem tentasset, pro voto exitum habuisse. atqe in hâc sententiâ est R. David. qam & sequuntur Græci interpretes, vetus Lat. & Vatablus. alii semel tantùm percussum volunt amnem; ut sit actus singularis iterata narratio. atqe ab hac parte est R. Levi; qem sequuntur Junius, Piscator, nostrùmqe pleriqe. suo qisqe per me eâ de re fruatur judicio: qanqam ipse huc devergam magis.

Verum hoc misso. qem admodum istud compositum אף הוא ita הוא (qod est *ille*, vel *ipse*) simplex, volunt esse *nomen* Dei. De hoc mira multa multis sermocinatur Jo. Revchlinus, sive Capnionem mavis, *de verbo mirifico* l.2. *Sanctissimum ac imprimis venerandum hoc nomen* הוא *ante* אהיה *à nonnullis collocatum fuisse: prophetarum nobilissimo à* Deo *ipso manifestatum*, Esajæ c.42.v.8. *Ego Jehovah* הוא *est nomen meum.* Cap 43.v.25. *Ego sum, Ego sum* הוא *delens iniqitates tuas.* ibid v.10. *Ego sum* הוא *& ante me non est formatus* Deus. *&c.*Hymn.102.v.27. *Tu es* הוא *& anni tui non deficient. hoc esse qod Platoni* ταὐτὸ, *qod Latinis idem ipsum, Jovi à Virgilio tributum*, Æn. *l.* 10.

——— *Rex Jupiter omnibus idem.*

tum de hujus nominis virtute ac potestate disserere pergit, qæ legenti meritò possint vel navseam parere, vel stomachum movere. Nam loca adducta qod attinet; qis nî blennus bardusqe planè fuerit, non primo statim intuitu animadverterit, provocabulum istud pro *ipso* sive *eodem*, prout passim in argumento qovis, ἀδιαφόρως usurpari? Evincit plane hoc ipsum locus primo lavdatus *Ego Jova: hoc (Jova, nēpe) est nomē meū* Sed & proximus: *Ego, ego*(inqam) *sum, ipse qi deleo iniqitates tuas.* Hymni verbis pro *eodē* sumi, antithesis docet. *illa mutātur*; (qæ avtem mutantur, desinunt esse qod fuerant. & incipiūt esse qôd non erāt.) σὺ δὲ ὁ αὐτὸς εἶ, uti post Græcos interpretes Apostolus, Heb. c.1.v.12. *tu avtem idem es*: & æternus scil. & immutabilis. Qin nec Maroni *Idem* nomen est *Jovis*; qod ridiculè hic asseritur; sed *idem*, i. æqalis omnibus, paritèr erga utramqe partem affectus, οὐ προσωπολήπτης, ea voculâ prædicatur. *Hu* ergò cum *Aph-hu* eodem abeat. non Dei *nomen* alterutrum magis, qam, *Ille, Iste, Ego, Idem*; Virgilii; qia de se iste, *Ille ego qi qondam*, &c. avt Æneæ, qia de eodem idem,

Multum ille & terra jactatus & alto. Qanqam & locis illis plerisqe *provocabulum* הוא etiam pro *verbo substantivo* usurpatum dici possit. (qemadmodum & Hymno 44. v.4. הוא מלכי אלהים אתה ubi non malè vertunt, *Tu es rex meus, o Deus*) qod in literis sacris locis innumeris factum deprehendere licet. Eccles. c. 1. v. 5. זולח הוא שם *ibi est oriens.* i. e. *ibi oritur.* Et v. 10. זה חדש הוה *hoc novum est.* Et c. 5. v. 9. יתרון ארץ בכל הוא *emolumentum terræ in omnibus est.* Ester. c.7.v.5. מי הוא זה ואי זה הוא *Qis est iste? aut ubi est iste?* & alibi passim.

Sed nec שם nomen proprium Dei, etiamsi de Dei nomine, cum nomen in genere significet, κατ᾽ ἐξοχὴν usurpetur. Levit. c. 24. v. 11. nec est necesse ut שם ibi pro nomine Dei tetragrammato, prout Jajrus vult, potius qam pro aliqo alio sumatur. etiamsi illud postea vers. 16. exprimatur. Sed de loco isto alibi disseruimus. Et שכינה multo minus, cujus in sacris literis, tanqam nominis divini, nec vola comparet, nec vestigium. nam qod ex Exod. c. 29. v. 45. producitur ושכנתי *Et habitabo inter eos.* non magis שכינה qod *habitationem* vel *habitaculum* significare ex deductionis formâ debuit, qam הליכה *ambulatio* sive *ambulacrum*; qia Deus idem dixit Levit. c. 26. v. 12. והתהלכתי *Et deambulabo inter vos*; nomen esse Dei evincit. imò hoc qam illud potius; siqid roboris rationibus istiusmodi inesset, qia Dei הליכות *ambulationes*, sive *incessus*, legimus, Hymn. 68 v. 25. Qodsi ex loco illo, qo Deus, apud populum suum habitare dicitur, Dei nomen procudere ex usu foret שכן potius qam שכינה nominis id esset; qum is qi habitat, *habitator* potiùs qam *habitaculum* diceretur. Cæterum pari licentiâ, imò ratione etiam potiore, ex Hymno 90. v. 1. מעון qod idem sonat; ex Hymn. 32.v.7. סתר *latibulum*; ex Hymn. 9. v. 9. משגב *arx*, ex Hymn. 46. v. 2. מחסה *receptus*; ex Hymn. 18. v. 2. מצודה *propugnaculum*; ex Hymn. eod. v.31. צור *rupes*; ex Hymn. 31.v.3. סלע *petra*; ex Hymn. 30.v.20. מגן clypeus; ut reliqa omittam, pro Dei nominibus haberi possent: atqe ita in infinitum multiplicarentur Dei nomina.

Qin nec illud פלאי Judic. c. 13. v. 15. (unde הוא & אף הוא Dei nomina asserebantur, propterea qod הוא τῷ פלאי qod sit *Dei nomen, præfixum* reperiatur) *Dei nomen* est; cum *occultum* tantùm sive *abditum* eo loci significet. Et si foret etiam, nihil minùs inde evinceretur, qam הוא itidem esse Dei nomen. qale enim hoc esset, de

nomine

nomine percontanti reſpondere, *nomen meum Hu eſt, nomen meum Peli?* verum angeli nomen ſciſcitanti Manoæ, regerit ipſe, Manoæ curioſitatem compeſcendo; *qorſum inqiris in nomen meum, qum occultum ipſum ſit?* Accedit R. Solomon qi מכוסה i. *abſconditum* interpretatur. item R. David, qi & qod Chaldæus habet מפרש interpretatur *ſeparatum, à notitiâ tuâ* ſcil. *qod tuum non eſt noſſe.* Sed & Tigur. *reconditum.* & Vatab. *occultum.* Caſtell. *arcanum.* at Græcus, θαυμαστόν. Lat. vet. *mirabile.* ſed illud potius, opinor. neqe enim Junio poſſim aſſentiri vertenti, *et mirificus fuit.* Licet verſu proximo angelus מפליא *mirificè feciſſe,* ſive *mirum in modum egiſſe.* dicatur. et Capnioni multo minùs: qi *nomen mirificum* vertit; et, delirans ipſe portentoſiſſimè, *portentificum* exponit. Potiore certè ratione קנא *Kane,* qod *Zelotypum* denotat, in Dei nominibus ſedem ſortemqe aſſereret. ſibi ac tuetetur, qia Deus ipſe Moſi, Exod. c. 34. v. 14. יהוה קנא שמו אל קנא הוא *Jova cujus nomen eſt Zelotypus: Deus eſt Zelotypus:* ut ab affectu ſive attributo illo, nominis, qod ſibi ipſe indiderit, rationem verbis eis reddiderit; qam *Peli,* ſive *Admirabilis,* vel *Abſconditus,* qia Angelus, ſive *admirabile,* ſive *abſconditum* eſſe *nomen ſuū* dixerit. Nolo interim hîc diſqiſitionem exqiſitiorem inſtituere angeluſne iſte qi dicitur, fuerit *angelus federis.* Mal. c. 3. v. 1. de qo Deus Moſi. Exod c 23. v. 21. *nomē meū eſt in eo:* qod non conſtat.) an *Spiritus* qiſpiam; uti R. Solomon cenſet, qi *angelos nōina vel ipſis etiā nota ulla* negat habere, ſed *cognomina* pro negotii ratione, cui obeundo deſtinātur; qo modo angelus שרפים dictus eſt a שרף qod eſt *urere,* qia ad vatis labia prunâ admotâ expurgandum miſſus eſt; unde & iſtum vult Petr. Martyr, פלאי qod etiam *mirabilem* ſignificat, dictum; qia ideò venerat, ut *miraculum* ederet: an deniqe *vates* aliqis; qod R. Levi opinatur; qi & Pinchaſum (i. *Phœnicem* ſi Scaligerum ſeqimur) eſſe ſuſpicatur. certè niſi Deus ipſe fuerit, (qod non liqet, nec verò veriſimile eſt, cum ſacrificium ſibi immolari prohibeat,) qo modo *nomen Dei* dicetur *Peli,* cujus iſtic nulla mentio?

Cæterum monitu gravi ſerioqe concludit diſſertationem ſuam de nomine *Aph-hu.* Exercitator eruditiſſimus; qo *Dei nomina, qæ nobis revelata ſunt, inqirenda ſtudioſè* monet; verum *qæ abſcondita ſunt penitùs,* qale ſit *Hu Peloni-Almoni,* & contractum *Palmoni.* Dan. c. 8. *neutiqam eſſe inveſtiganda.*

1. Qæro, ubi legatur iſtud, *Hu-Peloni-Almoni.* nuſqam ſanè. *Hu-Peli* ſupra habuimus; tanqam ex Daniele; ſed qod alibi reperiatur.

atur. at istud sacra pagina nullibi exhibet. Cæterum & hoc inter σφάλματα μνημονικά censeatur, qæ apud avtorem illum crebra sunt. qanqam ea tanqam Spiritus sancti verba, qe omninò nulla sunt, lavdare, incogitantiæ supinæ nimis fuerit. 2. *Peloni-Almoni* pro Dei nomine ubi qæso reperitur? ter tantum legitur, de homine semel usurpatum, Ruth c.4.v.1. de loco bis; Hist. Reg. l.1.c.21.v.3. & l.4. c.6. v. 8. & nihil est aliud qam qod Græci dicunt ὁ δεῖνα, *hic vel ille homo, hic vel ille locus*; et usurpant, ubi vel nomen hominis locive non succurrit, vel etiam nominatim designare nihil sit opus. qam avtem absurdum, nec à ratione tantum, sed & à religione alienum, è formulâ dictionis istiusmodi, qam usurpare consveverint homines, ubi nihil qicqam pensi habent, illud qod volunt, nominent nec ne, nomen fictitium comminisci, qod majestatis divinæ attributum eas? 3. *Palmoni*, (qod Dan. c. 8. v.13. reperitur) si ex *Peloni Almoni* contractum fuerit (qod est vero simillimum, & Exercitatori etiam ipsi probatur) qâ ratione *Dei nomen* censebitur, nisi illud item, ex qo contractum est, fuerit? at koc nihil esse minus, liqidò satis est demonstratum. Esse avtem inde *contractum* monent R. Abraham Esræ filius; & Saadias Illustris, qi & ideò angelum allocutum se, à Daniele *Palmoni* vocatum volunt, qia *nomen illius nesciebat*. Symmachus reddidit, τινί ποτε. qem & Hieronymus secutum sese profitetur. Pagnin. & Castell. *cuidam*. Tigur. *cuidam eximio*. Lat. vetus & Vatabl. *alteri nescio cui*. Piscator *anonymo*, sive *innominato, cuidam*. Concedunt eodem R. David in radicibus, & Jo. Mercerus. Et verisimilius videtur ac simplicius istud, qam qæ Jo. Calvinus, Fr. Junius, & Constantinus Imperatorius, viri licet summi, contra magis receptam, cum Judæorum, tum & nostrorum, sententiam, de voce istâ argutantur, qo ad *Christum* trahant; qi פלא i. *admirabilis* dictus sit, Esajæ c.9. v. 6. qo loco (id ut obitèr advertam) miror, qâ ratione adducti interpretes, duo illa vocabula פלא & יועץ à se invicem dispescuerint, secus qam in reliqis factum est, Christo ibidem attributis appellationibus; ut *mirabilis* pro uno attributo, *consiliarius* pro altero habeatur. Meliore consilio mihi videntur Septuaginta, qi feruntur, interpretes conjunxisse θαυμαστὸς βουλευτής. (neqe enim verum est qod Petrus Cluniacens. l.2. Epist. 2. *nomina ista tam sublimia, ne Regi scandalum objicerent, reticuisse.*) & Castellio paritèr, *admirabilis consiliarius*. nam qod Hieronymus vult אל & גבור qoqe sejungi, ut jam non qatuor, avt qinqe etiam duntaxat, sed sex constituantur appellationes,

appellationes, vix qenqam opinor astipulatorem habiturum. Cæterum nihil horum Exercitatorem juvat, qi *Palmoni* concedit esse ex *Peloni* & *Almoni* coalitum; qod viri summi illi negant, qi Christo attribuunt; secus facturi, si de vocabulo isto cum Exercitatore nostro gemina sentirent.

4. Si nomen istud *prorsus absconditum* sit, qo modo tandem in hominum notitiam devenit? avt qâ ratione *absconditum prorsus* esse perhibetur, qod in sacris codicibus scriptum palam reperitur? avt ubi tandem in hoc nomen inqirere altiùs prohibemur? avt cur in nomen *Aph-hu* potius, qam in istud inqirere teneamur? tum velim scire, qænam illa sint *abscondita prorsus* **Dei nomina**: & unde esse ejusmodi aliqa nostro isti innotuerit. Qale enim est nomen, cujus nullus est usus? avt qis usus nominis absconditi prorsus? De Musicâ notum est adagium, qod Lucianus habet in *Harmonide*; ὐδὲν ὄφελος ἀποῤῥήτυ καὶ ἀφανῦς τῆς Μυσικῆς. hoc est, ut Gellius l. 13. c. 29. *Musicam, qa sit abscondita, eam esse nulli rei.* de nomine idem multo justiùs dixeris. qorsum enim nomen, qod mortalium nulli innotescat? avt si cui innotuerit, prorsùs absconditum certè ampliùs non erit. nisi forsan Dei nomina nescio qæ somniare velimus, qæ mortalibus ignota prorsus, angelis ac spiritibus beatis in usu sint. qo modo Poetarum princeps, versibus illis, *Iliad, υ.*

Ὃν Ξάνθον καλέυσι θεοὶ, ἄνδρες δὲ Σκάμανδρον. & *Iliad. ξ.*

Χαλκίδα κικλήσκυσι θεοὶ, ἄνδρες δὲ κύμινδον. alia apud superos rerum nomina, alia apud mortales in terris positos obtinere. Nec sanè minus frivolum, qod Capnio *de verb. mirif.* l. 2. *hoc tempore plura esse Dei nomina, in futuro seculo non nisi unum fore*; atqe hoc voluisse Zacariam, ubi dixit, *Et nomen ejus unum erit.* Utinam discerent tandem mortales Apostoli monitum illud religiosius observare, μὴ ὑπερφρονεῖν παρ᾽ ὃ δεῖ φρονεῖν, ἀλλὰ φρονεῖν εἰς τὸ σωφρονεῖν. Rom. c. 12. v. 3. Interim, de lingvæ vel exilitate vel ubertate, ex istis havd est facile certi qippiam statuere.

CAPUT. IV.

Nullam lingvam res qasqe Græcâ aptius exprimere, non posse probari. sed nec idem dici posse de Hebræâ. Io. Burtorfii jun. elogium. A nominibus qæ Adam creaturis dedit, id minus solidè censeri. Adæ nec perspicacia, nec comprehensio immensa. Nominum Hebraicorum notationes multæ ignotæ. è notis nonnullæ exteris nihilo feliciores. אריה λέων לילית *noctua.* שפן *cuniculus.* ארבה ἀκρίς. *Iul. Scaligeri elogium. Nulla non lingva in notationibus, & locutionibus nonnullis felicior aliis. Latina multa Græci, qibus exprimant, non habent. Ineptus. Deliciæ. Inde tralationum difficultas.* Ἐγκομβώσασθαι. 1. *Pet.* 5. 5. ענק *Hymn* 73. 6. ישתרגו רמה *Thren.* 1. 14. σαργάνη. *Hesychius, & Arrianus, emendati.* ταργάνη. *Stuckii, & Dunæi conjecturæ rejectæ. Rob. Spaldingi elogium.* τάργανον. רקמה *Hymn.* 139. 15. רטפש *Iob.* 33. 25. גלולים *idola. Stercutius. Picumnus. Pithumnus. Bel-Zebul. Bel-Zebub. Verborum apud Hebræos formæ transeuntes & reciprocæ, Græcè ac Latinè difficilius expressæ* הרעיב *Deut.* 8. 3. λιμαγχονεῖν. הרקיד *Hymn* 29 6. σκιρτῶσαι, σκιρτοποιῆσαι. *v.* 8. יחיל ἐκτοκίσαι μαιεύεσθαι. *LXX et Vulg. notati.* המליך βασιλεύειν, *transitivè usurpatum.* διψῆσαι *itidem &* θριαμβεύειν. 2. *Cor.* 2. 14. γνωσθῆναι, & ἐπιγνωσθῆναι. 1. *Cor.* 8. 3. & 13. 12. *Gal* 4. 8. *à Beza discessum. Reciprocorum apud Hebræos usus non unus. Formæ mixtæ. Agentia Latinis in sensu reciproco. A Vossio recessum. H. Stephanus à Pfochenio frustra accersitus; qum contra ipsum faciat.*

A Lingvæ Græcæ svavitate ac ubertate, ad ejusdem significantiam, sive notiones acres qaslibet aptissimè exprimendi vim atqe virtutem, transitur *sect.* 19. *Nulla*, inqit, *lingva est, qa res qascunqe aptiùs exprimat.* Atqi hâc

hâc in parte Pſochenio ex diametro adverſum plane iter intendunt, qi de lingvâ Hebraicâ ſcripſerunt pleriqe, cum Theologi, tum literaturæ humanioris profeſſores. Siqidem lingvam Hebraicam iſti ideò contendunt in notionibus rebuſqe qibuſvis exprimendis fælicisſimam habendam, qòd ea primitus à Deo protoplaſtis ſit data; qodqe eâ generis noſtri avtor, qi creaturarum omnium naturam, cum dotibus innatis perſpectiſſimam habuerat, tum animantibus ſingulis, tum & rebus aliis qibuſqe, pro rerum ipſarum naturâ, nomina commodisſima aſſignaverit. itaqe nuſqam alibi notationes deprehendi, qæ rerum vocabulis ſubjectarum ingenium ac proprietates tam vivaciter depingant. Iſtis Pſochenius (nec turba tantum numeroſa, ſed & egregiè erudita ſunt) qî ſatisfacere poſſit, ipſe viderit. Mihi interim, (ut ne controverſiæ illi de lingvæ primigeniæ origine me immiſceam, qam à viro preſtantiſſimo & profeſſore celeberrimo Jo. Buxtorfio in diſſertatione ea de re eruditiſſimâ, qæ nuperrimè prodiit accuratiſſimè pertractatam video) nec tam vaſta, ac pene immenſa, videtur extitiſſe primi parentis noſtri, ab origine ipſâ, comprehenſio, ut univerſas rei totius creatæ facultates ac dotes à primordio ſtatim perviderit. multa enim experientia edoceri, multa ratiocinationis vi elicere atqe adjicere, opus habuit. nec notationes pleræqe vocum Hebraicarum ejuſmodi ſunt, qia ex aliis lingvis proferri poſſint, qæ aptitudinis ratione cum illis meritò committantur. nam & qod inde colligunt interminatam illam Adæ peritiam, qia nomina ſingulis qibuſqe tam apta, tam naturæ cujuſqe ſignificantia impoſuerit; havd qaqam neceſſaria mihi videtur conſeqentia. neqe enim avt peritiâ, ſive perſpicaciâ, tantâ eſt opus, ut nomen idoneum ſatis rei cuipiam qis indat; qum à facultate aliqâ, qæ ſtatim ſe prodat, ſatis felicitèr id fiat; avt in eis, qæ extant in codice ſacro animantium, rerumve aliarum nominibus, tam clarum hujuſce rei ſpecimen elucet. qum qorundam notationes in abdito planè deliteſcant; (qis enim vocabulorum horum זאב ,דוב ,שה ,שור ,תור ,סוס ,סיס ,ליש qæ *leonem, hirundinem, equùm, turturem, bovem, ovem, urſum, lupum* deſignant, rationem vel probabilem, nedum certam dederit?) aliorum verò ejuſmodi ſint, qæ vel cum aliis lingvis communes exiſtant, vel earum ſaltem nihilo ſuperiores. v. gr. ארי & אריה *leonem* volunt à viſu nomen mutuatum. idem Græci de ſuo jactant; παρὰ τὸ λάειν, τουτέστι βλέπειν, λέοντα dictum. לילית non *lamia*, avt *ſpectrum*, avt *Furia* neſcio qæ Adamo in conjugio primitus juncta, (uti delirant Talmudiſtæ)

distæ) sed *strix*, avis nocturna, ut Ezræ filius, à לילה, qod *noctem* colat. Latinis pariter *noctua*, & *vespertilio*, à *nocte* altera, à sero *vespere* alter nomen sortiti. שפן a ספן affini, qod sub terram se abscondat, non *mus montanus* (qod Junius vult) Alpium incola, regionibus Canaaniti cis ignotus; sed *cuniculus*, qem & Latini pariter inde sic nuncuparunt, qod *cuniculos* clam sub terram agat, unde latibula sibi comparet. Agur. paræm. c. 30. v. 25. ארבה *locusta*, à multitudine, qod turmatim incedat, catervatim volet. Idem ibid. v. 26. nec minus commodè ἀκρὶς eadem Græcis, παρὰ τὸ ἄκρας τῶν ἀσταχύων καὶ τῶν φυτῶν νέμεσθαι. Etymolog. *qod summas segetes stirpesqe depascat.* Frustra ergò, qantum ego asseqi possum, de notationibus tanto cum fastu prædicatur, tam claras, tam illustres, tam sensuum fætas, tam rebus ipsis accommodas, tam deniqe peritiæ ac perspicatiæ eximiæ indices, in lingvâ sanctâ reperiri.

Sed nec de lingvâ Græcâ tam fidentèr pronunciatum oportuisse videtur, *nullam esse lingvam, qæ res qascunqe aptius exprimat.* habent lingvæ singulæ appellationes, dictiones, phrases, formulas, sibi peculiares; qæ vix ullâ aliâ feliciter satis, pariqe vel elegantiâ vel emphasi, exprimi possint. De Latinis qibusdam monuerunt hoc veri magni. Vocabuli *Ineptus vim maximam* esse Cicero affirmat, de Orat. l. 2. *nec posse Grecâ voce ullâ vim hujus exprimi*, contendit multis Jul. Scaliger, summus ille scientiæ omnimodæ literaturæqe thesaurus. De Tito Imperatore dictum illud, *Moriuntur deliciæ generis humani*; Græcos, qi exprimerent, frustra qæsivisse, observat Cl. Casavbonus ad Svetonii Titum. Ita nec *ineptiarum*, qod in partem seqiorem; nec *deliciarum* vocabulum, qod in meliorem sumitur, his avtoribus Græci fæliciter expresserint. Cæterum hujus ejusdem farinæ farraginem satis amplam, qæ Græcè reddere volenti crucem figat, apud virum illum summum deprehendere est in dissertatione illâ ad Ferronum Atticum inscriptâ. Hinc illud Hieronymi ad Pammachium de optimo genere interpretandi, ex præfat. ad Evsebii Chronicon à se versum; *Difficile est, alienas lineas inseqentem, non alicubi excidere: & arduum, ut qæ in aliâ lingvâ benè dicta sunt, eundem decorem in translatione conservent. Significatum est aliqid unius verbi proprietate: non habeo, qo id efferam, & dum qæro implere sententiam, longo ambitu vix brevis viæ spatia consummo.* Idem comment. in ad Ephes. c. 1. *Multa verba sunt, qæ nec de Græco in Latinum transferri valent, nec de Hebraico in Græcum, & reciprocè nec*

de Latino in Græcum, nec de Græco in Hebræum. Et ibid. in c. 4. *Omnis metaphora, si de aliâ in aliam lingvam transferatur ad verbum, qibusdam qasi sentibus orationis sensus & germina suffocantur.* Qin & A. Gellius noct. Attic. l.9.c.9. tametsi *Virgilium* ajat *Theocriti qiddam reliqisse, qod Græcum qidem mire qvam svave sit, verti avtem neqe debuerit neqe potuerit;* subjungit tamen, *non abesse, qin, qod pro eo, qod omiserat, substituerit, jucundius lepidiusqe sit.*

Proinde iniqam nimis censuram exercuerit, qi ex uno & altero vel dicto, vel vocabulo, (imo plura si istiusmodi congesserit) avt Græcæ, avt alicui cuivis lingvæ, peculiari, qod lingvæ aliæ, citra vel elegantiam, vel emphasin deminutam vix exprimant; statuere velit, *nullâ aliâ aptius avt significantius designari res ullas.* cum in qibusdam Latina Græcis, in qibusdam Hebræa utrisqe his, aliæ aliis invicem, in multis hoc nomine palmam præripiant. De voce ἐγκομβώσασθαι Petro ep. 1.c.5.v.5. usurpatâ alibi diximus. nec video cur *internè vestire* vertat istic avtor iste, cum nec vocula ipsa *interni* significatum habeat, non magis qam *induendi* verbum; nec, qem adducit, Grammaticus aliqid ejusmodi insinuet. At pro illâ possim ei Asaphi illud opponere Hymn. 73.v.6. ענקתמו גאוה *Eos torqvis instar* (qod ornamenti insignis loco habetur) *cingit superbia.* de qo reddendo Græcus desperasse videtur. possum & τῷ δελεάζειν Hebræum רמה objicere, qod escam vel ejusmodi qicqam projiciendo fallere ac decipere significat. Sed Jeremiæ illud Threnor. c.1.v.14. ישתרגו si pensiculatiùs consideres, vix reperias, avt apud Latinos, avt Græcos etiam, qod vim & ἐνέργειαν vocabuli exprimat satis. habet enim in se inclusam imaginem non unam. tralationem nempe, vel à *ramis arborum densarum* sibi invicem *implexis.* hi enim שריגים Genes. c.40.v.10. qod post Esdræ filium Vatablo placuit. vel â *filis,* qæ ad *funem*, sive *rudentem* conficiendum *contorqventur.* unde סריגי חמטה *lectorum funiculi.* qod post Jajrum Piscatori visum. vel à *viminibus* etiam è qibus *sportæ contexuntur*: qod Junius mavult. vel à *retibus* sive *laqeis,* qibus *pisces, feræ, volucres,* ita *impliciti involuti, intricati, constricti tenentur,* ut expedire sese nullâ ratione qeant, siqidem סריגן Chaldæis tam *retia,* qam & *sportas è vimine contextas*, designat. inde avtem σαργάνη Græcis, qod utrumqe horum qoqe, & *sportam* & *sagenam*, significat. frustra enim sunt, qi Græcam largiuntur originem, Etymologus & Favorinus. Usurpavit Apostolus ad Corinth. Ep. 2.c.11.v.33. ubi סריגתא Syrus, pro eo

 qod

qod σαργάνῃ dixit Lucas Act. c.9.v.25. qam vocem ibi Syrus retinuit. Etymolog. Σαργάνη, ἀπὸ χοινίου πλεγμάτιον, εἰς ὑποδοχὴν ἰχθύων. Svid. Σαργάνη, οἱ μὲν σχοινίον τι, οἱ δὲ πλέγμα τι ἐκ σχοινίου. Hesych. Ὀργάνη, ἔνιοι κρεμάθραν, ἄλλοι σαργάνην. Idem alibi ὀρκάνην, inter alia ex qorundam sententiâ, σαργάνην. In Æschylum Scholiastes ad illud Tragici, Ποτὶ πόλιν δ' ὀρκάνη πυργῶτις. Ὀρκάνη, τὸ θηρευτικὸν δίκτυον, ὃ καὶ σαργάνη καλεῖται. Rursus Hesychius; Σαργάναι, δεσμοί, καὶ πλέγματα γυργαθώδη σχοινίου ἀγυράτωγα. pro qo Vir Cl. Salmasius *in exercit; Plin.* legendum existimat, φορμία ἀχυραγωγά. h. e. *corbulæ paleis colligendis ac ferendis.* sunt avtem γύργαθοι, ἐκ λύγων πλέγματα. *è vimine contexta* qælibet. addit qi Hesychium transcripsit, Favorinus; ἔστι δὲ καὶ εἶδος σπυρίδος. Qin & Hesychius idem. Δάρπη, σαργάνη, κόφινος. qod aliis τάρπη. Sic enim idem, Salmasio itidem restituente, Τάρπη Συρακούσιοι κόφινον. τινὲς δὲ σπυρίδα. et, Ταρίφη, κόφινος μέγας· οἱ δὲ νεκροφορικὸν ἀγγεῖον. est avtem & hoc ex viminibus contextum, cratis instar. Maro Æn. l.11.

Haud segnes alii crates, & molle feretrum
Arbuteis texunt virgis, & vimine qerno.

Qid si avtem apud Peripli maris Erythræi avtorem, in verbis illis, βαστάζοντες φορτία μεγάλα. τέρπιας, ὡς ἀμπελίνων παραπλήσια, pro τέρπινας, non ἐν ταρπόναις, qod V.Cl. vult, sed ἐν ταργάναις legamus? hoc enim apud Hesychium legitur; (Ταργάναι, πλοκή, συνδέσεις, πέδαι) illud, qod hactenus succurrit, nusqam. nam πέπονας, qod Stuckius substitutum ibat, locum istic non habet. Ταργάνην avtem Attici dixere, qod alii σαργάνην. Tzetzes *ad Lycophronem*; ἡ γὰρ ἡμῖν σαργάνη, ἤτοι σπυρίδιον, παρὰ τοῖς Ἀττικοῖς ταργάνη λέγεται. unde ταργανᾶν *implicare, intricare, involvere.* τεταργανωμένη, συμπεπλεγμένη, συνειλημένη. Etymologus. qi & ταργανῶσθαι ἀντὶ τοῦ συνειλεῖσθαι Lycophroni usurpatum monet. Atqe ita is de Agamemnone,

Ἐν ἀμφιβλήστῳ συντεταργανωμένον.

Cinctu Sagenæ convolutus undiqe.

ἀμφίβληστον, h. e. *sagenam* dixit amiculum illud δυσέξοδον, sive ἀνεξέλικτον βρόχον, qo implicatum maritum interfecit Clitæmnestra. frustraqe est Dunæus noster, cum συντεταγηνωμένον legendum existimat. siqidem & vocabulum idem alibi usurpavit Lycophron idem, sed sensu pavlò diverso, pro *committere* sive *compingere*, qum Ulyssis ratem vocat Αὐλεργότευκτον βάριν,

Εἰκαῖα γόμφοις προστεταργανωμένην.

h. e. *gomphis*, (qâ voce & Septimius est usus) sive *clavis, temerè commissam*, sev *compactum*. Ad Prophetæ threnodi illud (qod

Græci

Græci συνεπλάκησαν reddidere) proxime accedere avtumabat, Rob. Spaldingus ὁ μακαρείτης, vir literarum Hebraicarum peritiſſimus, cui ego prima lingvæ ſanctæ rudimenta debeo, qiqe D. Livelæo in profeſſione publicâ ſucceſſit, Plavtinum illud, qo is in Perſâ act. 4. ſc. 6. uſus eſt, *Contortuplicata ſunt.* Eodem Fr. Junius Exod. c. 26. v. 1. expreſſum voluit, qod de byſſo Moſes משזר dixit; *contortuplicatum.* i. *duobus vel pluribus filis in modum chordæ contortis.* Vides qam *contortuplicato nomine*, ut cum Comico loqar, ad Hebraicum illud vix etiam fæliciter ſatis explicandum ſit opus. Græcè fælicius opinor, non extuleris, qam ſi ἐταργανώθησαν vel τεταργάνωνται dixeris. verum nec iſtud licet a lingvâ ſanctâ mutuatum (inde enim natales trahere ſupra indicavimus) Hebraici vocabuli vim integram aſſeqitur: qum tot notiones non exprimat Græcorum τὸ ταργανοῦν, qot שרג Hebraicum; qia ampliorem hoc משפחת (ut cum Ezraida loqar) ſive *cognationem*, qam Græcorum illud habeat. Aliud eſt (ut id obiter moneam) Platoni Comico οἶνος τεταργανωμένος. qod V. C. Caſavbonus ad Athenæi l. 11. c. 13. oſtendit eſſe οἶνον στεμφυλίτην, *loram.* ſic enim Heſych. τάργανον, πόμα ἐκ στεμφύλων. unde apud Phænicem Colophonium in Iambis, ἐκ πελλίδος τάργανον σπένδειν, de ſene, qi vinum non poterat, loram, qod poterat, libabat. atqe inde ταργαίνειν, ταράττειν, *turbare*, Heſychio. ad prius illud שריג accedit propriùs, qod Grammaticus idem monet, ὄζον. i. *ramum*, Lydis τάργανον dici.

Qale veró eſt illud Hymno 139. v. 15. רקמתי pro qo Septuaginta Interpretes, qi vocantur, qos & Latinus ſecutus eſt, רקמתי legiſſe videntur, qum reddunt ἡ ὑπόστασίς μου, *ſubſtantia mea.* at Aqila, referente Druſio, qam exiliter, qam jejunè? ἐπλάσθην, *effictus ſum.* Certè nec Græcus, nec Latinus qiſpiam, niſi ambitu verborum adhibito, vocabuli vim nativam ac genuinam unqam abſolverit. inſignem enim in ſe continet imaginem ab *opere ac artificio Phrygionico* traductum, qod Hebræis רקמה dicitur. Efformationis opificium, qod nervis, oſſibus, carne, cute, conſiſtit, *artificio* confert *Phrygionico*, qod magnâ conſtat varietate, filiſqe ac tincturis ſibi invicem intertextis. R. D. Camius. qi & vocabulo מסתבכים uſus eſt, cujus radix סבך eſt ſignificantiâ שרג illi, de qo dictum ſuperius, affine. Piſcator: *Verbum* רקם *ſignificat propriè acu pingere, ſeu intexere variorum colorum fila: qod Itali verbo ex voce Hebraâ deducto vocant* recamare. *eſt igitur hic elegans metaphora. nam ut phrygio*

gio diverſorum colorum fila ſcitè in telâ contexit ; ita Deus ex diverſis membris corpus hominis ſcitè atqe artificioſè compegit. Imò non corpus tantum ex membris, ſed membra etiam ſingula ex particulis variis & variantibus, qaſi opus qoddam variegatum, contexuit. Itaqe Marcus Imperator l.2.S.2. corpus humanum vocat, κροκύφαντον, ἐκ νεύρων, φλεβίων, ἀρτηριῶν πλεγμάτιον. *peplum*, ſive *reticulum* potiùs, *ex nervis, venis, arteriis, implexis invicem, contextum.* Hebraicam vocem proximè acceſſit Symmachus, qi ἐποικίλθην reddidit. h.e. *variegatus ſum.* nam ποικιλτὴς Sept. חרקם & ποικιλτικὴ, πολυμιταρικὴ τέχνη, Heſychio Svidâqe teſtibus. Cæterum generalius laxiuſqe qiddam τὸ ποικίλλειν Græcorum, qam Hebræorum τὸ רקם qod artificium iſtud peculiaritèr deſignat.

Job. c.33.v.25. רטפש *viridior ac vegetior, avctiorqe fit caro ejus,* dum plantarum germinumqe in morem vigeſcit ac accreſcit, *qam in pueritiâ fuerit.* dilutè ſiqidem nimis Græcus ἁπαλυνεῖ, *molliet.* Eſt enim, ut David Camius, dictio compoſita ex רטב *vireſcere* ibid. c. 8. v.16. & פש *creſcere, avgeri.* Malac.c.4.v.2.

Qin & גלולים à גלל qod *ſtercus* ſignificat, *idola*, qaſi *ſtercorea*, & ſtercoris inſtar abominanda; Græcè, avt Latinè etiam qî verteris, ut vocabuli vim non corrumpas? aliud eſt enim Latinorum *Stercutius*; ſive *Saturnus*, ut Macrobius l.1.c.7. ſive *Pilumni filius is*, ut Plinius l.17.c.9. *cui ab inventum fimum, ſive ſtercoris, ad agros lætificandos uſum, immortalitatem Italia tribuit.* hoc enim honoris, non dedecoris, nomen fuerat. qanqam Avguſtino nevtiqam aſſentiri poſſum, qi *à Stercutio ſtercus* nomen accepiſſe vult, de moribus Manich. c.8. qum ab hoc potius manaverit illud; et a munere nomen ille, qiſqis fuerit Deunculorum, fortitus ſit; ut ex Varrone monet Servius ad Georg. l.2. *Sterculius* idem Lactantio inſtitut. l. 1. c. 20. ni codices vitiati ſint. nam Tertulliano *Stercutus* dicitur, apolog. c. 25. Et ad nation. l.2.c.9. & c.17. *Sterqilinius* etiam Servio ad Æn. l.9. qi & *Pithumno Pilumni fratri* appellationem eam inditam vult. ita enim Danielis Servius habet; licet alii, è qibus Giraldus de Diis, & Vives ad Avg. Civit. l.6.c.9. *Picumnum*, non *Pithumnum* legant. aſtipulari lectioni illi videtur, qod nonnulli fratres iſtos *lavdum Deos* habitos idem refert; qaſi ἀπὸ τοῦ πιθοῦς *Pithumnus* dicatur; qum Varro tamen *conjugales* faciat: qod & ex Marcello diſcimus. *Beelzebul* verò, qod literulâ unicâ permutatâ, à *Beelzebub* fluxiſſe videtur, & αὐτολεξεὶ *Belum*, ſive *Jovem ſtercoreum*, avt *ſtercoris Da-*

minum significat, utrum *ad ignominiam à Judæis confictum* sit necne, ut Jo. Drusius censuit, alterius loci disqisitio fuerit.

Jam illud est Hebrææ lingvæ peculiare, qod unum idemqe verbum flexione solâ levitèr immutatum, non activam tantum & passivam, qod & aliis conceditur, sed in alium aliudve transeuntem, in sese etiam redeuntem, obtineat usitatissimè significationem; ut efformatione unâ, id alius ut faciat facere, aliâ ut ipse tibi te facere, significet, qod simpliciter facere te formâ primævâ, fieri à te efformatione primâ denotabat. Id verò Græcis cum sit insolens prorsus, avt ambitu facto, avt effictó novitèr vocabulo, avt Hebraismo adhibito, sensum istum exprimere necessariò coguntur. Hinc apud Græcos interpretes verba plane insolentia, λιμαγχονῆσαι, qasi *famis anginâ afficere*, qo הרעיב LXX. Devter. c. 8. v. 3. Symmachus & Theodotion Prov. c. 10. v. 3. exprimere conati sunt. qod enim de Midâ dictum refert Budæus, ὁ δὲ τυχὼν τῆς εὐχῆς λιμαγχονηθεὶς ἀπέθανε, recentioris alicujus esse videtur; et est præter fabulæ argumentum. ævi recentioris & illud Galeni, hominis Asiatici, *de dogmat. Hippocr. & Plat.* l. 5. c. 12. ὅ σοι αὐτῶν (τῶν οἰκετῶν) ἢ κλέπτοντες, ἢ τι τοιοῦτον ἕτερον δρῶντες ἁλῶσι, καὶ μαστιγούμενοι, καὶ λιμαγχονούμενοι, καὶ ἀτιμαζόμενοι πρὸς τῶν δεσποτῶν, οὐκ ὀργίζονται. nam qod λιμαγχεῖν verbum, qod idem significet, eidem avtori ascribit Budæus, & ex Budæo Stephanus; nec locum ullum lavdant, & est meritò suspectum. Ejusdem modi sunt et σκιστῶσαι, qo Aqila; σκιστοποιῆσαι, qo Symmachus, הרקיד eorundem, Hymn. 29. v. 6. item ὠδινεῖν, qo Aqila; ἐκτοκίζειν, qo Symmachus, Hebr. יחיל ibid. v. 8. reddiderunt. nam qod qinta editio ad hoc exprimendum verbum μαιεύεσθαι adhibuit, est omninò ab hymnographi mente prorsus alienum. μαιεύεσθαι enim, sive *obstetricari*, dicitur, qi vel qæ parturienti fert opem, datqe operam ut commodiùs faciliusqe enitatur; cum vocabulum à vate sacro usurpatum significet *ad partum cogere, eoqe adigere ut abortum per pavorem faciat & consternationem*: ut rectè Ezraides. qod & vocabulis illis novâ facie deformatis interpretes illi designatum volebant. mitto enim LXX. interpretum (qæ dicitur) versionem, qia aliorsum abscedit, dum vertit καταρτιζομένη, in *efformationis* sensu sumptâ voce Hebraeâ (prout & Jajrus accepisse videtur) qod tamen *præparandi* verbo pejus Latinus vetus extulit.

Hinc & apud eosdem vocabulorum, havd insolentium qidem illorum, significatus & syntaxes insolentiores. ita, qo τὸ המליך Hebræorum

bræorum explicent LXX illi, βασιλεύειν βασιλέα, pro *regem constituere*, sive *facere, qi regat, regem.* Histor. Reg. l. 1. c. 9. v. 22. & l. 4. c. 3. v. 27. (etiamsi loco altero à veritate Hebraicâ, & Historici mente recessisse videantur) Esajæ c. 7. v. 6. Ezech. c. 17. v. 16. Hosh. c. 8. v. 4. et alibi. ita Clemens Alex. Stromat. l. 1. editionem nescio qam secutus, Devter. c. 8. v. 3. legit ἐδίψησέν σε ἐν γῇ ἐρήμῳ. *sitivit te*, pro *sitire te fecit*, הצמאיך Hinc & in novo Testamento Hebraismus ille Pavli ad Corinth. Ep. 2 c. 2. v. 14. τῷ δὲ θεῷ χάρις τῷ πάντοτε θριαμβεύοντι ἡμᾶς. ubi θριαμβεύειν ἡμᾶς, non est qod Hieron. ad Hedybiam, qæst. 11. vel *triumphum suum per nos agere.* qod Erasmo tamen placuit. Et multo minus, *triumphare nos*, uti vetus interpres. i. e. *de nobis triumphare*, sive *nos in triumpho circumducere.* qod & Hieron: attulit ex ep. 1. ad Cor. c. 4. v. 9. qomodo βασιλεῖς θριαμβεύειν. Plutarchus dixit in Romulo. et θριαμβεύσας αὐτοὺς, de dæmonibus, Apost. idem ad Colos. c. 2. v. 14. sed & è Latinis, *Achæos triumphandos*, Plinius de viris illustribus. et, *gentes triumphatas*, dixit Maro Georg. l. 4. sed θριαμβεύειν ἡμᾶς, est *facere ut triumphemus*, uti recte Primasius. Ita Tertullian. apologet. c. 27. *Illos nunqam detriumphamus magis, qam cum pro fidei obstinatione damnamur.* Ejusdem κόμματος esse existimat Beza, illa Pavli, in ad Corinth. ep. 1. c. 13. v. 12. τότε ἐπιγνώσομαι, καθὼς καὶ ἐπεγνώσθην. ubi Vetus interpres; *Tunc cognoscam, sicut & cognitus sum.* at Beza, *Tunc amplius cognoscam, prout amplius edoctus fuero.* ut τὸ ἐπὶ *pro loco super veniens incrementum cognitionis declaret.* et ἐγνώσθην ἀντὶ τοῦ ἐδιδάχθην *sumatur.* In eadem Epist. c. 8. v 3. εἴ τις ἀγαπᾷ τὸν θεὸν, οὗτος ἔγνωσται ὑπ' αὐτοῦ. *Siqis Deum diligit, is cognitus est ab eo.* hoc est, inqit interpres doctiss. *scire eum fecit*, *qod æqipollet* τῷ ἐδιδάχθη *qomodo & Avgustinus in Joan.* orat. 98. *Qum hoc fit in hominis mente, ut qod credit, sciat;* (i.e. *amplius intelligat*) *ipse dicitur cognosci à Deo, qia Deus illum cognoscentem facit.* In Epist. ad Gal. c. 4. v. 8. γνόντες θεὸν, μᾶλλον δὲ γνωσθέντες ὑπὸ θεοῦ. *cum cognoscatis Deum, imò potius cogniti sitis à* Deo. ubi Beza rursus, *cogniti.* i. *scire facti, edocti.* ex eodem Avgustino; cujus & hæc ibidem verba; *Non tunc cognoverat* (i. *cognoscere ceperat*) *eos Deus, præcognitos & electos ante mundi constitutionem: sed tunc eos cognoscere seipsum fecerat.* Verum de primo istorū loco, malim ego simpliciter, cum veteri interprete: *Tunc cognoscam, sicut & cognitus sum.* i. ut Piscator; *tunc perfectè cognoscam.* qod & *imperfecti* antithesi confirmatur. In posterioribus

oribus duobus cum Grotio & Piscatore; *á Deo cogniti.* i. *pro suis agniti & approbati.* qo modo *viam justorum nosse* i. *probare,* Deus dicitur. Psal. 1. v. 6. & Apostolus, Rom. c. 7. v. 15. Ὃ κατεργάζομαι, οὐ γινώσκω. *qod perpetro, non probo. non agnosco pro meo* Vide Vers. 17. Et Christus in die novissimo, improbis nomen suum professis, dicturus prædicitur; Math. c. 7. v. 23. ὅτι οὐδέποτε ἔγνων ὑμᾶς. *Nunqam novi vos. nunqam pro meis habui.* et Virginibus fatuis, qeis lucernæ oleo inanes, Math. c. 25. v. 12. οὐκ οἶδα ὑμᾶς. *nescio, non agnosco, vos.*

Sed nec reciprocæ illius significationis, nisi περιφράσει adhibitâ Græcus unqam explicuerit. Cujus tamen insignis, nec unus usus est. Neqe enim significat tantùm, *hoc vel illud sibi facere,* sed & *hoc vel illud facientis personam sibi induere.* Sic Histor. Reg. l. 2. c. 13. v. 5. התחל *ægrotum finge te.* Ibid. c. 14. v. 2. התאבלי *lugentem age, lugere te fingito.* Ibid. l. 1. c. 21. v. 13. ויתהולל *insanum egit, insanire se finxit.* Et c. 18. v. 10. ויתנבא *prophetico more se agebat.* Et l. 3. c. 14. v. 2. מתנכרה *aliam, extraneam simulans se.* qorum omnium (& adjici multa plura possint) ne unum qidem Græci interpretes adamussim extulerunt, dum reddunt, μαλακίσθητι, πένθησον. προσεποιήσατο, προεφήτευσε, ἀλλοιωθήσῃ. Qin & illud Hymni 76. v. 5. אשתוללו (qod Sept. ἐταράχθησαν & vocabulo ipso & sensu procul) unde nobis Græculus qispiam citra ambaginem expediet? hoc enim voculâ unâ insinuatur, ut optimè Junius, *spoliandos dediderunt se.*

Mitto formas flexionesqe mixtas, qia rariùs occurrunt. qale illud Jerem. c. 22, v. 23. יושבת *ô qæ habitasti, & etiamnum habitas.* uti Sixt. Amama reddidit. illud Zachar. c. 10. v. 6. הושבותים *reversos collocabo,* sive *reduces considere faciam.* i. in tranqillitate constituam. Est enim ex שוב & ישב sive השיב & הושיב conflatum: ut D. Camius admonuit. Cæterum de istoc ista sufficiant.

Formæ avtem reciprocæ qod respondeat Latinis cum desit, in sensu reciproco verba multa agentia coactè satis ac violentèr usurpare coacti sunt; qibus ideò sensum passivum, sed perperam, puto, assignat V. C. Jo. Vossius de analog, l. 3. c. 3.

Deniqe, qod ad Henr. Stephani in N.T. *Præfationem* in sectione hac extremâ. nos Pfochenius amandat; nihil ibi qicqam, qod avt sententiæ nostræ adversetur, avt Pfochenianæ patrocinetur, comparet. Adversus illos disserit Vir cl. qi *in scriptis Evangelicis ac Apostolicis inculta & horrida putant esse universa.* qum *non pauci sint in eis loci, in qibus interpretandis non aliâ de causâ valdè laboratur, qam*

 qod

qod selectis & valdè significantibus vocabulis usi sint horum autores: & qod παρονομασιῶν sive παρομοιώσεων; qæ in eis occurrunt, *elegantiæ in versionibus exprimi nevtiqam qeant.* Qæ nos viro doctissimo omnino concedimus. Cæterum nec hoc esse lingvæ Græcæ peculiare pronunciat ille, ut *res qasvis reliqis lingvis qibusqe aptius ac significantius exprimat*: Et in scriptis sacris, cum *Latinismos* etiam, non *Hebraismos* tantum deprehendi agnoscit; tum & ex *Hebraismis* illis qosdam tales esse affirmat, ut *eorum vim, energian, & emphasin nulla in ullâ lingvâ loqendi genera asseqi possint.* Qod Pfocheniano placito ex diametro adversatur.

CAPUT. V.

Pfochenii tria ζητήματα. *Tertium qia nominum duntaxat, qum de re constet rejicitur. Io. Cochii de eo dissertatio. Primum examini subjicitur. Non seqitur stylum N. T. eundem, qi Græcorum priscorum fuerat, qia voces, phrases, formulæ multæ eædem utrobiqe In N. T. vocabula multa Latina, Hebræa In V. T. versione Græcâ; & in N. T. plures significationes vocabulis Græcis datæ qam lingvæ illius usus ferat ex analogo illi Hebraico.* σαρκὸς *significata varia* σὰρξ καὶ αἷμα. πνεύματος *itidem. Ioan. 3. 8. Iac. 2. 26* αἰῶνος *etiam, &* κόσμου. *2. Cor. 4. 4. discessum ab Irenæo, & Græcis. Ad qæsitum secundum transitur. Possunt etiam stylo puriori assueti minus purè scripta intelligere. Græci qâ Græci Latina aut Hebraica non intelligerent. Græcus sermo temporibus Apostolicis à puritate pristinâ desciverat. Sermonem minus elegantem rudiores nonnunqam melius intelligunt. Græci prisci ad multa in N. T. hærerent. Beza a Pfochenio adversus semet advocatus.*

TRia qærit *sect.* 27. Pfochenius, 1. *an textus novi Testamenti verè Græcus sit, nec alienior à stylo Græco profano.* 2. *An Homerus, Pindarus, Plato, Demosthenes, Isocrates, &c. si reviviscerent, possent novum Test. intelligere.* 3. *an ea lingva dici debeat Græcanica, Hellenistica, seu Græciensis.* h.e. ἑλληνο-ειδής.

De tertio, qia est ὀνομάτων ζήτημα ψιλὸν, & de qo Heroum par nobile jamdudum certamen acre satis inierunt, ego intactum præteribo; illud tantum præfatus, istic nomine illo qodcunqe tandem assignare libuerit, characterem qendam peculiarem designari, qi Hebræorum ac Syrorum idioma verbis licet Græcanicis facie tota ferè repræsentet, de qo ad viri doctissimi Jo. Cochii in Titulos duos Talmudicos præfationem, Lectorem qi hac de re plura voluerit, (transcribere enim nimis prolixum foret) et Pfochenium cum primis ipsum, qo ista perpendat alterius, percipiat plenius, amandatum lubens velim.

De prioribus duobus, qantum potero, dispiciam Primum qod attinet, fidenter asseritur, *Textum novi Testamenti verè Græcum, nec alienum planè a stylo Græco profano esse.* probatur id, qia *Græci avtores profani, eisdem phrasibus & verbis locuti sunt, qibus N. T. Scriptores.* At consecutio ista infirma nimis est, nisi eisdem per omnia vocibus formulisqe usos constiterit. Etiamsi enim in multis conspiraverint, non tamen inde seqetur, stylum utrobiqe esse eundem. qis nisi pituitâ nares penitùs obstructus Scholasticorum stylum purè Latinum pronunciaverit? eisdem tamen illi cum vocabulis tum & formulis, utuntur qam plurimis, qæ in Ciceronis, Salustii, Livii, Terentii &c. Scriptis passim deprehenduntur. Scriptores verò sacros, cum vocabulis, tum formulis etiam havd pavcis, qæ a Græcæ lingvæ puritate eâ, qæ in scriptoribus profanis, qorum supra mentio facta est, sese exerit, aliena sunt, usos esse, qi negare voluerit, is sanè non ἀμβλυώττειν dicendus videtur mihi, sed ἑκουσίως τοὺς ὀφθαλμοὺς καταμύειν.

Latina plane non Græca, nemo puto negaverit esse illa, ἀσσάριον pro *asse*, formâ diminuente, Math. c. 10. v. 29. Et Luc. c. 12. v. 6. κοδράντην, *qadrantem*. Math. c. 5. v. 26. & Marc. c. 12. v. 42. κουστωδίαν, *custodiam*, Math. 27. v. 65, 66. & c. 28. v. 11. κῆνσον, *censum*. Mat. c.

17.v.25. & c.22.v. 17. 19. Marc. c. 12. v. 14. λέντιον, *linteum.* Joan. c. 13. v. 4. μίλιον, *milliare.* Math. c. 5. v. 41. πραιτώριον, *prætorium*, Matth. c.27.v.27. Marc.c.15.v.16. Joan. c.18. v.28,33. & c. 19. v. 9. Act. c.23.v.35. Philip c.1.v.13. σικαρίους, *Sicarios.* Act, c.21. v. 38. σιμικίνθιον, *ſemicinctum*; & σουδάριον, *ſudarium.* Act. c. 19. v. 12. σπεκουλάτωρα, *ſpiculatorem.* Marc. c. 6. v. 27. φαιλόνην, *pænulam*, Tim. ep. 2. c.4.v.13. φραγέλλιον, *flagellum*, Joan.c.2.v.15. φραγελλῶν, *flagellere*, Matth. c.27.v.26. & Marc. c.15.v.15.

Hebræa verò, vel Syriaca, non Græca illa, ἀββᾶ, Marc.c.14.v.36. Rom. c.8. v. 15. Gal. c. 4. v. 6. ἀλληλούϊα, Apoc. c. 19. v. 1. 3, 4, 6. ἀμὴν, qod paſſim occurrit. βελίαλ, Cor. ep. 2. c. 6. v. 15. γέενναν. qod toties inculcatur, Matth.c. 5. v.22,29,30. & alibi ſæpè, cum apud eundem, tum & apud Evangeliſtas, Marcum c. 9. v. 43, 45, 47. & Lucam c 12.v.5. & Apoſt. Jacobum c.3. v.6. μαμωνᾶ, Matth. c.6. v. 24. & μαμωνᾶ, Luc. c.16. v. 9. 11, 13. μεσσίας, Joan. c. 1. v. 41. & c.4. v. 25. πάσχα. Matth. c. 26. v. 2, 18. & alibi ſæpè. ῥαββὶ, Matth. c.23.v.7,8. & c.26. v.25,49. Marc. c. 9. v. 5. & c. 11. v. 21. & apud Joannem numeroſè. & ῥαββονὶ Marc. c. 10. v. 51. pro qo ῥαββουνι, Joan.c.20.v.16. ῥακὰ Matth.c.5. v. 22. σαβαὼθ, Rom. c. 9. v. 29. & Jac.c.5 v.4. σάββατον. Joan. c 5.v.9. & alibi paſſim. Et σαββατισμὸς, Hebr. c.4. v 9. σατᾶν, Cor Ep. 2. c. 12. v. 7. Et σατανᾶς, Matth. c 4. v. 10. et alibi ſæpenumerò. σάτον, Matth. c. 13. v. 33. σίκερα, Luc. c.1.v.13. ὡσαννὰ Matth. c.21.v.9. 15. Marc.c.11.v.9 10.

Formulas avtem phraſeſqe, qod attinet, etiam ſi multas congeſſerit avtor iſte, qæ apud Græcos ſcriptores, etiam probatiſſimos, reperiuntur; qanqam in qibuſdam aſſerendis (qod pòſt, cum Deo bono, oſtendendi locvs dabitur) lapſus videtur; non tamen hoc evincit, nihil qicqam intereſſe inter ſtylum, qo uſi Novi Teſtamenti ſcriptores, eumqe qo profani illi, ſi aliæ freqentes reperiantur, qæ lingvæ Græcæ ſcriptoribus purioribus illis inſolentes planè fuerint.

Tum de uſu ſenſuqe vocabulorum, illud obſervarunt viri magni, qod nemo hactenùs eſt inficiatus, nec etiam inficiari qiſqam poterit, niſi mero meridie ſolem ortum negare, animum obſtinaverit, Teſtamenti veteris interpretes Græcos, hoſqe ſecutos Novi ſcriptores, vocabulis Græcis plures ſenſus ſignificatuſqe tribuiſſe, qam Græci ſermonis uſus receptior ferat; qia qæ illis in ſenſu primo proprioqe apud Hebræos reſpondent, nationes in eâ lingvâ plures deſignant.

Moris

Moris iſtius exempla ſuppeditant havd pavca V. C. Daniel Hejnſius in *Ariſtarcho ſacro*, & Sixtinus Amama in *appendice ad paræneſin de excitandis lingvarum ſtudiis*. Ego unum avt alterum tantùm proponam.

Vox σαρκὸς apud Græcos ſcriptores profanos pro *corporis parte* aliqâ, unâ propriè, aliâ unâ & alterâ minus propriè, uſurpari, monuit Galenus method. med. l. 10. συνεκδοχικῶς, pro *corpore toto* ſumi, docet H. Stephanus *Lexic. Ciceron. Græco Lat.* *fructuum* etiam qorundam *pulpam* eâ voce deſignari, ex Theophraſti ſcriptis diſcimus. Atqi σαρκὸς nomine (qod pro αἵματος apud Hejnſium reponendum p. 211.) horum nihil intelligitur, ubi dicitur, Joanni, Evang. cap. 1. v. 13. οἳ οὐκ ἐξ αἱμάτων, οὐδὲ ἐκ θελήματος σαρκὸς. ubi ibid. v. 14. καὶ ὁ λόγος σὰρξ ἐγένετο. ubi Pavlo ad Rom. c. 1. v. 3. ἐκ σπέρματος Δαβὶδ κατὰ σάρκα. ubi cap. 3. v. 20. οὐ δικαιωθήσεται πᾶσα σάρξ. ubi cap. 6. v. 19. διὰ τὴν ἀσθένειαν τῆς σαρκὸς ὑμῶν. ubi cap. 7. v 18. οὐκ οἰκεῖ ἐν τῇ σαρκί μου ἀγαθόν: ubi cap. 8. v. 1. & 4. μὴ κατὰ σάρκα περιπατοῦσιν. v. 5. οἱ κατὰ σάρκα ὄντες v. 6. τὸ φρόνημα τῆς σαρκὸς. v. 8 οἱ ἐν σαρκὶ ὄντες. v. 9. οὐκ ἐστὲ ἐν σαρκὶ. v. 13. εἰ κατὰ σάρκα ζῆτε ubi ad Hebr. c. 5. v. 7. ὃς ἐν ταῖς ἡμέραις τῆς σαρκὸς αὐτοῦ ubi ad Galat. c. 5. v. 19. τὰ ἔργα τῆς σαρκὸς. ubi ad Ephes. c. 2. v. 3. ταῖς ἐπιθυμίαις τῆς σαρκός qibus locis τὸ σὰρξ nec eorum qos diximus, ullo, nec uno tamen modo ſumitur; ſed nunc pro ipſo *homine*; nunc pro *humanâ naturâ*; nunc pro ejuſdem *infirmitate*; nunc pro *vitioſitate*; qia ſcil. בשר Hebraico iſta deſignari conſveverunt. Ecqem avtem mihi avtorem profanum dabis, qi formulas illas, in codicibus ſacris, adeo freqentes, adeò familiares, ἐν σαρκὶ εἶναι, κατὰ σάρκα εἶναι, ζῆν, περιπατεῖν, στρατεύεσθαι, eo præſertim, qo Apoſtolus ſenſu, vel unicâ ſaltem vice uſurpaverit? Adjici poterat his formula illa σὰρξ καὶ αἷμα, & αἷμα καὶ σὰρξ, *caro & ſangvis*, ſive *ſangvis & caro*; (qam Judæorum Magiſtris familiarem eſſe docet V. Cl. Druſius Annot. in N. T. part. alt.) Domino Chriſto, Matth. c. 16. v. 17. ſed & Pavlo, ad Galat. c. 1. v. 16. & ad Eph. c. 6. v. 12. pro *homine*, ſive *natura humana* (qo modo Sirachidæ c. 14. v. 15. γενεὰ σαρκὸς καὶ αἵματος eſt *genus humanum*) Apoſtolo avtem eidem ad Corinth. Ep. c. 15. v. 50. pro *naturâ corruptâ*, ſive *corruptioni obnoxiâ* uſurpata. Sed pergamus.

Τῇ σαρκὶ τὸ πνεῦμα in ſacrâ pagniâ opponitur. ecqid avtem ſcriptoribus profanis πνεῦμα? *ventum* ſignificat. idemqe, eſto, denotet, ubi D. Chriſtus Joannis c. 3. v. 8. τὸ πνεῦμα, ὅπου θέλει, πνεῖ. etiamſi

nuſpiam

nuſpiam alibi in N. T. paritèr uſurpetur. ***Flatum*** ſive ***halitum*** deſignat. idemqe, me Cajetano calculum ſponte concedente, deſignet, in illis Jacobi c. 2. v. 26. τὸ σῶμα χωρὶς πνεύματος νεκρόν. pro ***afflatu*** ſumitur. Et per me licet, ſumatur Act. c. 20. v. 22. δεδεμένος τῷ πνεύματι. cæterum, qia latiùs longè patet Hebræorum רוח qam Græcorum πνεῦμα, prout apud avtores profanos uſurpatur; ut huic reſpondeat, cum idoneum magis nihil occurreret, aliis planè ſenſibus ac notionibus exprimendis ſcriptores ſacri adhibuerunt. Hinc illa, Joannis c. 4. v. 24. πνεῦμα ὁ θεός. & c. 1. v. 31. τεθέαμαι τὸ πνεῦμα, & v. 33. ὁ βαπτίζων ἐν πνεύματι. & c. 3. v. 6. τὸ γεγεννημένον ἐκ τοῦ πνεύματος, πνεῦμά ἐστι. & c. 7. v. 39. οὔπω γὰρ ἦν πνεῦμα ἅγιον. & Hebr. c. 1. v. 14. λειτουργικὰ πνεύματα, & c. 12. v. 23. πνεύματα δικαίων τετελειωμένα, & Marc. c. 3. v. 11. τὰ πνεύματα τὰ ἀκάθαρτα. & Theſ. Ep. 1. c. 5. v. 23. τὸ πνεῦμα, καὶ ἡ ψυχὴ, καὶ τὸ σῶμα. & Rom. c. 8. v. 1. οἱ κατὰ πνεῦμα περιπατοῦντες & v. 5. οἱ κατὰ πνεῦμα ὄντες. & Gal. c. 6. v. 1. ἐν πνεύματι πρᾳότητος. & Cor. Ep. 1. c. 12. v. 10. διακρίσεις πνευμάτων. et alia innumera. qibus locis τὸ πνεῦμα nunc ***numen*** ipſum; nunc in numine, ***tertiam***, qam dicimus, ***hypoſtaſin***; nunc ***angelos***; nunc ***dæmonas***; nunc ***animam humanam***; nunc in animâ τὸ ἡγεμονικὸν, ***mentem***; nunc ***partem*** animi ***regenitam***; nunc ***ſanctificationis donum***; nunc ***dotes*** qaſdam ***peculiares***; nunc ***animæ diſpoſitionem*** qamlibet, deſignat. qæ ſcriptoribus exoticis peregrina reverâ & extranea ſunt.

Αἰὼν Græcis ***ſeculum, ætatem, æternitatem*** ſignificat. Verum noſtris, non hæc tantum, licet & hæc, ſed ***mundum*** etiam ipſum, prout עולם Hebræis utrumqe denotat. hinc illa, Hebr. c. 1. v. 2. δι᾽ οὗ καὶ τοὺς αἰῶνας ἐποίησε. & c. 11. v. 3. κατηρτίσθαι τοὺς αἰῶνας. Sed & qod Apoſtolus Cor. Ep. 2. c. 4. v. 4. τὸν θεὸν τοῦ αἰῶνος τούτου nuncupat; qem Chriſtus apud Joannem c. 12. v. 31. & c. 14. v. 30. & c. 16. v. 11. τὸν ἄρχοντα τοῦ κόσμου τούτου. fruſtra enim ſunt, in qibus eſt Irenæus ***adv. Valent.*** l. 3. c. 7. qem & Jo. Chryſoſtomus & Theophylactus ſeqüntur, qi qo hæreticorum cavillationes eludant, de Deo verè dicto intelligi volunt utrumqe conjunxit Apoſtolus idem Epheſ. c. 6. v. 12. ubi dixit, τοὺς κοσμοκράτορας τοῦ κόσμου τοῦ αἰῶνος τούτου. Qin & κόσμος pro totâ ***mundi fabricâ*** Græcis eſt familiare, & peculiaritèr qandoqe pro ***cælo***. At ſacris ſcriptoribus, præter mentem iſtam, variè admodum adhibetur; nunc pro ***hominibus mundi*** ipſius ***incolis*** generatim ſumptis, ſive pro ***genere humano***, Joan. c. 3. v. 16. οὕτως ἠγάπησεν ὁ Θεὸς τὸν κόσμον. i. e. ut rectè Calvinus, ***genus humanum***. inde qæſita ἐκ

τοῦ ἀμ-

τῆς ἀμφιβολίας elegantia eidem c.1.v.10. ἐν τῷ κόσμῳ ἦν, καὶ ὁ κόσμος δι' αὐτοῦ ἐγένετο· καὶ ὁ κόσμος αὐτὸν οὐκ ἔγνω. *in mundo fuerat is, per qem conditus est mundus; nec tamen eum norat mundus.* nunc pro *mundi amasiis*, hominibus impiis improbisqe, de qibus, Joan. c. 15. v. 19. μισεῖ ὑμᾶς ὁ κόσμος. et c.17.v.9. οὐ περὶ τοῦ κόσμου ἐρωτῶ. et Joan. Ep. 1. c. 5. v. 19. ὁ κόσμος ὅλος ἐν τῷ πονηρῷ κεῖται. inde formæ illæ ἀντιδιαιρετικαὶ, εἶναι ἐν τῷ κόσμῳ et εἶναι ἐκ τοῦ κόσμου. Joan. c. 16. v. 19. 33. & c.17.v.11, 14, 16. nunc pro *gloriâ, potentia, opulentia*; qibus homines imprimis operam dare solent. unde illud Apostoli, Gal. c. 6. v. 14. ἐμοὶ κόσμος ἐσταύρωται, κἀγὼ τῷ κόσμῳ. & Joan. Ep. 1.c.2.v.15. ἐάν τις ἀγαπᾷ τὸν κόσμον, οὐκ ἔστιν ἡ ἀγάπη τοῦ πατρὸς ἐν αὐτῷ. Alia ad navseam etiam adjungi & coacervari poterant. Verum ista impræsentiarum sufficient; qæ et ideò selegi magis, qia ex istis qædam singulis ferè paginis occurrunt.

Verum de istis seorsum infra videbitur. Interim qæsitum secundum aggredior, qo qæritur, *scriptores illi veteres, si reviviscant, utrum Apostolorum & Evangelistarum scripta intelligere possint.* Hoc tu asseris: Et præsumpto priore (qod nondum tamen satis firmatum est) niti adfirmas. *Sect.* 134. Ego verò exadversùm tibi hac in parte consisto denuò.

Ac primò, nego tibi illos, qâ Græcos Græcique sermonis purioris duntaxat gnaros, potuisse multa in sacris codicibus posita intelligere, qum partim *Latina*, partim *Hebraica* sint Græcis freqenter immista; qalia non pavca supra dedimus.

Tum nec in rem tuam fore contendo, etiamsi hoc tibi concessum esset. Etiamsi enim dictio minus pura foret; fieri tamen posset, ut intelligerent etiam illi, qi lingvæ puriori duntaxat essent assveti. Cicero avt Salvstius, si reviviscerent, an non in scriptis Scholasticis, Boethio stolidè tributâ *scholarium disciplinâ, epistolis obscurorum virorum*, aliisqe ejusmodi, qisqiliis, an sterqiliniis dicam? Ennianis certè appellatione istâ dignioribus, (nisi sicubi voces exoticæ occurrerent) pleraqe intelligere possent? ecqis tamen scripta hæc, avt purè Latina, avt non etiam impurissima atqe inqinatissima, dixerit? Qod tamen non ita accipi velim, ac si scripta sacra cum putidis illis lacunis, vel cloacis etiam, committam; sed ut ostendam, non si prisci illi intelligere possint scriptum Græcanicè qippiam, inde confici necessariò, ut purè Græcâ illud conceptum sit. Imò missis (si id minùs placet) sterqiliniis illis, Apulejum unum, è seqioris ævi scriptoribus

ſeligamus. Hunc Tullius, ſi ad vivos redire concederetur, qin maximâ ex parte intelligeret, nullus ambigo. nec tamen ſtylum Apulejanum ideò purè Latinum avt Romanum eſſe aſſentiri qiſqam me adegerit. Adjicere poteram Irenæi Lugdunenſis Epiſcopi libros adverſus ſui temporis μυθοποιοὺς ϗ μυθολόγους conſcriptos. hos nemo non intelligat ſatis, qi Latinè qicqam norit, nec qiſqam tamen lingvæ utriusqe peritus, dictionis phraſin purè Romanam, ac non planè Græcanicam potiùs dixerit. Unde etiam facilè conſtare poterat, etiamſi apud Epiphanium ſcripti hujusce ἀποσπασμάτια, vel τεμάχια magis, ſatis ampla & prolixa non ſupereſſent, avtorem lingvâ Græcâ ſcripſiſſe; nec opus ipſius primigenium, ſed verſionem eſſe duntaxat, qam in manibus habemus. Qin & Demoſthenes avt Plato redivivi, ſi in ſcripta ſacra inciderent, multa dubio procul intelligerent, qæ uſus Græci non eſſe intelligerent tamen.

Verum urges *ſect.* 135. &c. *Pavlum cum Græcis locutum fruſtra, nî ab eis poſſet intelligi. qodſi ab illis, qibuſcam agebat, qidni & à priſcis pariter illic, ſi ad ſuperos reverterentur?* At ego tibi illud facile conceſſerim. et nego tamen firmam ſatis eſſe conſeqentiam. Apoſtoli ſiqidem temporibus declinare ceperat lingva Græca, & à puritate priſcâ havd parum deſciverat, dum exoticas tum dictiones, tum & phraſes Italas, Siculas, Syras, Pœnas, alias, partim imperii, partim commercii diuturni ratione uſuqe admiſerat. Ut ne adjiciam, minus purâ concepta, ab imperitis & plebejis, qibus non minùs qam ſapientioribus & peritis rerum ac ſermonis, debitores ſe agnoſcunt ſcriptores ſacri, ſæpenumerò meliùs intelligi, qam ſi puriſſimâ & elegantiſſimâ conciperentur. qo Sect. 140. objectioni obviam eatur.

Cæterum etiam literatiſſimis illis remoram non raro objiceret, acceptionum formularumqe, qarum ſuperiùs mentio facta eſt, occurrentium ſubinde inſolentia; qo minùs multa adeo expeditè comprehenderent, avt ſenſum etiam literalem, qam vocant, facilè expiſcarentur. Et ex eis etiam qæ probè ſatis intelligerent, avribus forſan inſolentia acciderent non pavca. Demoſthenes certè ipſe in ſcriptis Pavlinis hæreret qandoqe; pluresqe fortaſſe ſalebras offenderet, qam facilè conjecerit, niſi qi rationem apud ſe penſiculatiùs putaverit, uti pavlo poſt oſtendemus.

Sed ad Bezæ de ſermone Apoſtolico diſſertationem, qam *annotationibus* in Act. c. 10. ſubjecit, provocatur. ſect. 136. Næ tu, Pfocheni,

cheni, valdè imprudentèr, & inconsultè facis, dum ad eum provocas, qi jam olim litem contra te eo ipso in loco deciderit. cujus ego sententiam, cum prius adducere potuissem, qæ causæ tuæ jugulum, non impeteret tantum, sed confoderet planè; in hunc tamen locũ reservatam malui, qo tuis temet telis confectũ haberes, et cõtra te jam (qod legulei ajunt) *in Curta rectus* consisteret, nec respui posset, qem pro te ipse vel testẽ adduxeras, vel Patronum advocaveras, vel avtorem lavdaveras, vel arbitrum judicempe cavsæ tuæ statueras. Avdi ergò Bezam jam tuum; sed nihil minùs qam tuam, qod tu rere, cavsam agentem, avt pro te in lite istâ pronunciantem. *Qod attinet*, inqit, *ad sermonis Apostolici simplicitatem, eam ego qidem non modò non reprehendo, sed etiam non possum satis admirari. —dicam certè qod sentio, qi hac simplicitate pios animos magis afficiant, scriptores prorsus nullos extare. neqe de rebus ipsis loqor duntaxat, sed de verbis ac dicendi genere. —— Sed cur ista potius simplicitas placeret, qam ornata elocutio, gravissimas cavsas habuerunt Apostoli: atqe adeò, cur interdum etiam balbutiendum, atqe adeò solacissandum cum vulgo putarent. Sic placuit Deo confundere hujus seculi sapientes, ut ex professo Pavlus adversus Corinthios illos disertulos disserit. Deinde res erat illis maxima ex parte cum rudibus ac plebejis hominibus: qorum sermonem siqis ad Grammaticorum avt Rhetorum praecepta exegerit, ineptè profectò fecerit. Ut avtem Hebraismos permiscerent. non modo hæc cavsa fuit, qia Hebraei erant, (potuisset enim Spiritus sanctus hoc qicqid erat in ipsis emendare, si displicuisset) sed qia cum de eis rebus dissererent, qæ Hebraicis literis erant traditæ, necesse fuit multa retinere, ne doctrinam qampiam novam afferre viderentur. et certè tam multos Hebraismos ab illis servatos fuisse minime miror; qum pleriqe sint ejusmodi, ut nullo alio idiomate tam faliciter exprimi possint: ut nisi illas formulas retinuissent, nova illis interdum vocabula, & nova dicendi genera comminiscenda fuerint, qæ nemo plane intellexisset.* Hæc ille, qibus nos & ista consignabimus: hoc tantum adjecto (qod & superius attigeram, *Hellenismos* cum nonnullis, an *Hebraismos*, ac *Syriasmos* cum aliis, magis idoneè forsan, dixerimus; phrases formulasqe & vocabulorum significationes intelligi, qæ *Orientalium linguarum, Hebræa Syrave idiotismum redolentes*, apud Græcos scriptores, Asiaticos presertim atqe Alexandrinos, seculi ut plurimùm inclinatioris duntaxat, in usu communi deprehenduntur.

CAPUT. VI.

Minus idonea paradigmata plurima Pfocheniana; cum & rarius uſurpata, nec tam clara Hebraiſmi veſtigia præferant. Temporum enallage nulli non linguæ communis. Enallage ex uſu peculiari in nonnullis. In Heſiodo aliiſqe qibuſdam explicandis lapſum videri Pfochenium. *Aoriſtus ſæpe notat, qid fieri conſueverit. De Ioan.* 11.37. *ab Hejnſio diſceſſum. Mar.* 15.6. *ex Matthæo explicatus.*

IAm ad *ſelectiora* (uti ipſe *Sect.* 30. appellat) *exempla* accedo; qibus de qæſtione primâ ratiocinationis aſſumptum (*eiſdem* nimirum *phraſibus verbiſqe locutos Græcos ſcriptores profanos, qibus & N. T. ſcriptores*) *ad oculum demonſtrare* conatur. Adverſus qæ prima nobis eſto præſcriptio iſta. *ſelectiora* parum meritò dici horum non pauca, præ eis, qæ nos ante attigimus. qalia & plurima alia poterant exhiberi, & nos deinceps exhibebimus obiter nonnulla. partim qia Hebraiſmum qædam minùs clarum exhibent, qem illa palam præ ſe ferunt; partim qia rariùs interveniunt nonnulla, qum illa ſingulis materiis ſint intercalaria, & nuſqam ferè non occurrant.

Siqidem qæ primâ in facie collocantur, *ſect.* 31, 32, 33. de *temporum enallage*, qâ *præſens pro futuro, præteritum pro præſenti*, vel etiam *pro futuro* ponitur, id duntaxat nobis ferè repræſentant qod nullius non linguæ eſt communis affectio. qanqam exterorum autoritates adductæ havd ita appoſitæ forſan cenſeri poſſint nonnullæ. Nam qod ex Demoſthene, ὑπείληφα ἀντὶ τοῦ ὑπολαμβάνω, ex Luciano, μέμνημαι ἀντὶ τοῦ ἀναμιμνήσκω, adducitur, non tam à linguæ uſu generali, qam à verborum iſtorum ratione peculiari profluere videtur. atqe in altero, eo magis, qia præſens in iſtâ ſignificatione (poetas ſi ſemoveris) nuſqam ferè reperitur. qâ ratione & *memini*, & *odi*, apud Latinos, cum præteriti formam habeant, præſentis ſignificationem obtinent, qia forma præſentis, qæ in uſu ſit, nulla eſt. ſed & peculiari locutione *novi* & *noveram* iidem familiariter dicunt,

& illud,

& illud, qod præteriti perfecti, hoc, qod plusqam perfecti, ut vulgo appellitant, formam gerit, præsentis ac imperfecti loco plurimùm usurpant; cum tamen & *nosco* & *noscebam* utrumqe legatur. Tum in Hesiodi illo,

ἔργων ἀντ' ἀδίκων χαλεπὴν ἐπέθηκεν ἀμοιβήν,

non existimo necessarium esse, ut ἐπέθηκεν, ἀντὶ τοῦ ἐπιθήσει sumatur. ego malim reddere, *pænam, sive retributionem gravem solet exhibere.* ut sit ἐπέθηκεν, ἀντὶ τοῦ ἐπιθεῖναι εἴωθε, ἐρᾷ, φιλεῖ. hoc enim sensu ἀόριστα illa creberrimè usurpantur. Sic enim Homerus Odyss ξ. v. 464. de vino;

—— ὅς τ' ἐφέηκε πολύφρονά περ μάλ' ἀεῖσαι.

ad canendum impulit. i. e. *impellere assolet.* et Hesiodus ipse v. 238.

Τοῖσιν δ' οὐρανόθεν μέγ' ἐπήγαγε πῆμα Κρονίων.

Jupiter ipse malum induxit grave cælitùs illis.

i. *inducere solet; sæpenumero inducit.* qod proximè dixerat.

Πολλάκι καὶ ξύμπασα πόλις κακοῦ ἀνδρὸς ἐπαυρεῖ.

Sæpe mali unius pænas urbs integra pendit.

Demosthen. Olynthiac. 2. Ὅταν ἐκ πλεονεξίας καὶ πονηρίας τις ἰσχύσῃ, ἡ πρώτη πρόφασις καὶ μικρὸν πταῖσμα ἅπαντα ἀνεχαίτισε καὶ διέλυσεν. *ubi vires qis per avaritiã malasqe artes acqisivit, prima qaeqe occasio, & offensio levissima, excussit omnia & dissolvit.* i. e. *excutere & dissolvere solet.* Isocrates ad Demonicum: τὰς τῶν φαύλων συνηθείας ὀλίγος χρόνος διέλυσε. *Improborum consvetudines exiguum dirimere solet temporis spatium.* Et rursus: Κάλλος, ἢ χρόνος ἀνάλωσεν, ἢ νόσος ἐμάρανεν. *formam vel tempus absumere, vel morbus corrumpere consverit.* Hæc ubi chartis illeveram, virum literarum Græcarum peritissimum deprehendi, plane de hoc ipso, qem Pfochenius adduxit Hesiodi loco paria mecum statuentem, in *append. de Dialect.* c. 6. qo loco & geminam planè ex Homero *Il.* δ sententiam profert de numinis vindictâ, in qâ explicandâ ab Evstathio, qi eodem cum Pfochenio istic inclinat, discedens, in partes nostras pedibus it.

Εἴπερ γάρ τε καὶ αὐτίκ' Ὀλύμπιος οὐκ ἐτέλεσσεν,
Ἔκ τε καὶ ὀψὲ τελεῖ· σύν τε μεγάλῳ ἀπέτισαν,
Σὺν σφῇσιν κεφαλῇσι, γυναιξί τε, καὶ τεκέεσσιν.

ubi ἀπέτισαν, pro ἀποτίειν εἰώθασιν, ut Hesiodo ἐπέθηκεν, pro ἐπιθεῖναι εἴωθεν, dictum, rectè vult Stephanus. qi & inter multa alia qæ congessit ibidem exempla, subjungit & Homeri illud ex *Il.* α.

 Ὅς κε

Ὅς κε θεοῖς ἐπιπείθηται, μάλα τ᾽ ἔκλυον αὐτοῦ.
h. e. κλύειν εἰώθασι.

Qi Diis paruerit, hunc precipuè exaudibant.

i. e, *exaudire consueverunt.* Eodum modo Christi illud Joan. c. 11. v. 33. εὐχαριστῶ σοι, ὅτι ἤκουσάς μου, exponit V. C. Hejnsius in *Aristarcho* suo. cap. 24. ἤκουσας, ἀκούσεις, vel ἀκούειν εἴωθας. qod hoc tamen loco nevtiqam necessarium videtur. nam qod ex Tertulliano affertur, qi verterit, *Gratias ago tibi, qia semper me exaudias*; videtur is locum strictìm citando, incisa duo in unum contraxisse, ne iteratò idem poneret. Habetur libri adversus Praxeam cap. 23. Verum pari prorsus citra controversiam modo locutus est Marcus Evangelista, c. 15. v. 6. Κατὰ δὲ ἑορτὴν ἀπέλυσεν αὐτοῖς ἕνα δέσμιον. pro eo qod Mattheus c. 27. v. 15. Κατὰ δὲ ἑορτὴν εἰώθει ἀπολύειν ἕνα δέσμιον τῷ ὄχλῳ. *solvebat*, inqit ille, qod iste, *solvere solebat.* Eundem & temporis futuri verborum usum apud Hebræos observat vir doctiss. Simeon de Muis in sacris variis, c. 11. *E consvetudine* scil. *idiomatis Hebraici, verbo futuri temporis, rem, qe fieri soleat, freqenter atqe eleganter exprimi.* ita ישתה & ינחש *bibet & augurabitur.* Gen. c. 44. v. 5. interpretaturis, *bibere solet*, et, *augurari solet.* itaqe locum sic παραφράζει, *Qem surripuistis scyphum, is est, in qo potare herus meus, & ad se venientium fidem experiri solet.*

CAPUT. VII.

De Phil. 1. 23. disceptatur. Hebraismus ei à Pfochenio *affictus.* ἀναλῦσαι, ἀντὶ τοῦ ἀπαλυθῆναι. *Infinita in* Kal *paßivè sumi exempla* Pfocheniana *non probant. Indefinitè usurpata multa paßivè poßunt efferri. Historia 2. Reg. 21. 8. expenditur & explicatur. Nutrix mater dicta. Scaligeri* σφάλμα μνημονικόν. *at non genitrix. A Camio discessum. Locus 1. Annal. 3. 16. expenditur. A Iunio discessum. Genuisse Nasoni dictus, qi adoptaverat.* Piscatoris *vacillatio, & lapsus memorialis. Zedekiæ duo. Gen. 50. 23. explicatur, ex c. 30. 3. Locutiones syllepticæ. Hym. 91. 12. Num. 26. 59. 3. Reg. 1. 6. explicantur. Expenditur & explicatur locus*

subdifficilis

ſubdifficilis. 2. *Reg.* 24. 1 *Evlogit interpretatio rejecta. nec Theodoreti admiſſa. nec Pſevd-Avguſtini.* Piſcatoris *avdentior; etiam vix pia. Iunii ſupplementum minus neceſſarium. minus tamen avdax ipſe* Piſcatore; *a qo avdacia nomine notatur.* Piè *magis Doctores Iudæi. Veram videri interpretationem, ut verbum indefinitè ſumatur; copula* (*qod ſæpe fit*) *pro cavſali. Devt.* 32. 37. *expenditur & explicatur. Altare,* Dei menſa; *victimæ,* cibus. *Gen.* 41. 13. & 2. 20. & 15. 6. & 9. 6. & 48. 12. 3. *Reg.* 22. 28. *Luc.* 6. 38. & 12. 20. *locutiones indefinitæ.* לקרא *non paßivè ſumitur Gen.* 4. 26. *nec* כצרוף *Hymn.* 66. 10. *nec* באמר *Hymn.* 42. 4. *nec* אמר Prov. 25. 7. *Locus Tob.* 3. 13. *à Iunio parum rectè redditus. Verſus* 6 & 7. *ibidem explicati.* ἀπολυθῆναι, *defungi. Ad* Philip. 1. 23. 2. *Tim.* 4 6. *redditur.* ἀνάλυσις, *reſolutio. de morte uſurpatur. Epicharmi verba apud* Plutarchum *reſtituuntur; Antoninum ſupplentur.* ἀνάλυσις, *dimißio. à gladiatoribus certamine exacto dimiſſis; vel vectoribus itinere confecto, lora ſolventibus. Beza. Tertulliani varia lectio. aliud* καταλύειν, ἀναλύειν *aliud.* ἀπόλυσις *de morte. Matth.* 26. 24. *explicatur.* ἀνάλυσις, *reditus. Stobæus emendatur.* ἀνάλυσις, *migratio, diſceſſus.* ἔξοδος, *exitus tranſitus; de morte. à tentorii fues vel navis rudentes ſolventibus. tractum. cur* ἀναλῦσαι, ἀντὶ τοῦ ἀπολυθῆναι, *nulla ratio.*

SEct. 35. qod *plerique* dicuntur *tradere* Philip. c. 1. v. 23. *ex Hebraiſmo poſitum eſſe* τὸ ἀναλῦσαι ἀντὶ τοῦ ἀπολυθῆναι qinam illi pleriqe ſint, ego plane ſum neſcius. neqe hactenus in aliqem, qi id tradiderit, incidi. Qod avtem ipſe ſubdit, qo Hebraiſmi ſaltem ſpeciem induat, *infinitiva & gerundia in Kal ſæpe paſſivè uſurpari*; ſed & *gerundia Latinis paſſivè ſumi qandoqe*; etſi qi negent non deſint, evinci poſſe videtur. Cæterum *infinitiva Hebrais,* ubi cæteroqi verba ipſa non promiſcuè uſurpantur, in flexurâ

primâ

primâ *paſſivè ſumi*, non evincunt, qæ iſtic allata ſunt. Id qo liqidius eluceſcat, ſic habeas. Hebræis ſolenne eſt verba ſæpenumerò indefinitè uſurpare; qæ paſſivâ formâ vertendo optimè expreſſeris. exempla pavca, ſed illuſtriora dabimus.

De duabus Herodici Theſſali natis Livius l. 40. *Theoxena multis petentibus aſpernata nuptias eſt. Archo Poridi cuidam nupſit, & apud eum plures enixa partus, parvis admodum relictis omnibus, deceſſit. Theoxena, ut in ſuis manibus liberi ſororis educarentur, Poridi nupſit; & tanqam omnes ipſa enixa foret, ſuum ſororiſqe filios in eadem habebat curâ.* De Micale & Merabe, Savlis filiabus, havd abſimile qiddam refert hiſtoria ſacra Reg. l.2. c. 21. v.8. *Accepit rex qinqe filios Micalis filiæ Savlis, qos peperit Hadrieli Barzillai filio.* nodus iſtic non unus. primò unde Micali proles, qæ ἄπαις defuncta dicitur. Cap. 6.v. 23. tum qomodo Adrieli ea prolem ſuſtulerit, cui non ipſa, ſed Merab ſoror ipſius eſt uxor data, Lib.1.c.18. cum Paltieli ipſa nupſerit. Lib.1.c.25.v.44. & l.2. c. 3. v. 14. Priori ſolvendo Junius (qod & Piſcator probat) *ſororis* nomen interſerit. ut ſit *ſororis Micalis.* qod firmatum it ex verſu 19. ubi *Golias* idem dicitur, qi Paralip. l.1.c 20. v.5. *Goliæ frater* perhibetur. cui adjici poteſt & illiud Jerem. c. 32. ubi Hanameel verſ. 12. Jeremiæ *patruus* dicitur, qi verſ. 8. ejuſdem *patruelis*, ſive *patrui filius* dictus fuerat. ſed et qod Mattanias Jeconiæ *patruus*, ſive *patris frater* perhibetur, Reg. l.4.c.24.v.17. qi Annal. l.2.c.36.v.10. ejuſdem *frater* nuncupatur. At Chaldæus; *filios Merabis, qos educaverat Mical.* Hunc ſeqnntur Judæi doctores pleriqe, Camius, Jajrus, Eſajas, & Ezræ filius; qi ideo Micalis filios dictos volunt, qæ Merabis erant, qia illa educavit, & pro ſuis habuit. qod Archus liberis præſtitiſſe Theoxenam retulimus. cui adjici poterit, qod *matris* nomine (id monente Nonio) *nutrix* qandoqe veniat. hinc Maro Æn. l. 8. de lupâ qæ Romulum Remumqe expoſitos nutricabat.

Geminos huic ubera circum
Ludere pendentes pueros, & lambere matrem.

Ad qem locum Servius, *Matrem. i. qaſi matrem, cujus affectum pueris exhibebat. ſanè etiam veteres nutrices matres vocabant.* Plavtus Menæch. prolog.

Ita formâ ſimiles pueri, ut mater ſua
Non internoſſe poſſet, qæ mammam dabat,
Neqe adeò mater ipſa, qæ illos pepererat.

qem

qem locum, puto, Jo. Scaliger in animo habuit, qum in *notis ad Maronis Cirin* scripsit, *Nutrix etiam mater Plauto in Mercatore; et obstetrix etiam mater eidem in Truculento.* sed *Mercatorem,* opinor, pro *Menaechmis,* per memoriæ lapsum posuit.

Sed restat alter scrupulus; qomodo illos Mical *genuisse* sive *peperisse* dici possit. Siqidem hac ratione *genitricem* à *matre* latiusculè sumptâ, ut nutricem etiam comprehendat, distingvi volunt Grammatici. Hunc ut eximant nonnulli, è qibus Camius, volunt *gignere,* vel *parere,* pro *educare* sumi trahit horsum is illud ex historiola Ruthæ c. 4. v. 17. *Naomiæ natus est filius.* qum eum illa tamen non pepererit, sed enutriverit duntaxat. v. 16. verum aliud *gignere aliqem,* sive *aliqam, filium;* aliud *natum esse alicui.* nam & *nobis natus* dicitur Christus. Es. c. 9. v. 6. & Luc. c. 2. v. 11. & apud Juvenalem sat. 9. cui ope suâ patris nomen acqisiverat, patrono parasitus,

Qod tibi filiolus vel filia nascitur ex me.

Tum adjungit illud, Num. c. 3. v. 1. *Hæ sunt generationes Aaronis & Mosis;* cum Aaronis filii soli recenseantur. sed, *Mosis,* inqit ille, *perhibentur esse. qia sub Mose educati atqe instituti.* Sed & istud longiùs petitum videtur, & consangvinitatis ratione potiùs dictum, meritò censeatur.

Ad adoptionis itaqe ritum alii confugiunt. et *genuit* pro *adoptavit* dici volunt. Sic enim inqiunt, Annal. l. 1. c. 3. v. 16. Jeconiæ *filius* Zedekias dicitur; cum iste tamen illius *patruus* existeret; successionis ratione. qomodo de Avgusto, qi adoptionis jure Julio Cæsari successit, Naso *Metamorph.* l. 15.

Qam sua progenies; nec enim de Cæsaris actis
Ullum majus opus, qam qod pater extitit hujus,
Qam tantum genuisse virum, qi nominis hæres, &c.

Hoc enim volunt nonnulli, inter qos Junius ad Annal. l. 1. c. 3. & in *Parall.* l. 1. c. 2. & Brughtonus noster in *concentu Scrip.*. nam Piscator istic ἀλλοπρόσαλλος deprehenditur. siqidem in *Scholiis* ad Annales, *Tsidkia,* inqit, *filius ejus; scil. Jechoniæ; non naturalis, sed legalis, successor nempe in regno.* at in curis posterioribus idem, in *scholiis* scil. ad Matthæum, *Ego puto,* inqit, *in Chronicis recenseri duos Sedechias; qorum prior numeratur inter filios Josiæ, posterior verò inter filios Jehoiakimi: hunc posteriorem in locum Jechoniæ à Rege Babyloniæ suffectum esse; ac proinde propriè in loco citato* (nempe 2. Reg. 24. v. 17.) *fratrem nominari.* Hæc ille. in qibus, de Jechoniæ suc-

 cessore

cessore qod statuit. ego ampliandum censeo. Leviculum est enim, qod bonus senex memoriâ lapsus, *fratrem* dicit in Regum historiâ nominari, qum illic diserte *patruus* dicatur. qod superius pavlò, aliâ occasione indicavimus. *Chronicorum*, qam appellant, historiam voluit, cum *Regum* lavdaret. Verum de duobus Sedechiis qod opinatur scripturæ sacræ contextus mihi liqidò satis prodere videtur. Sic enim verba habent in stirpis Davidicæ genealogiâ producendâ; *Filii Josiæ, Primogenitus Johanan, secundus Joakim, tertius Tsedekias, qartus Shallum. Filii autem Joakimi, Jeconias filius ejus, Tsedekias filius ejus.* Qo loco qare *Sedekias duos* in unum conflemus, rationem nullam video; præsertim cum *Ezechias* parites *duos* in eodem Capite Vers. 13. & v. 23. legamus Nec videtur destina satis valida locutio poetica, qæ sermonis historici interpretationem, coactiorem saltem, nullo alio tibicine suffultam sustineat. Nec hic itaqe locus locum istic obtinebit Ut nec illud insuper adjiciam aliam esse adoptionis, qa Julio Avgustus, qod Naso respexit, aliam successionis meræ, qâ Jeconiæ Sedekias suffectus est, existere rationem.

Illud forsan videri poterit, Chaldæi versioni firmandæ, non ineptum, qod Genes. c. 50. v. 23. etiam *filii Maciris filii Manassis nati* perhibeantur *super genua Josephi*. ubi *nati* sunt. pro *educati* sunt, positum videri possit. sed dictio potius est ἐλλειπτικὴ qod Junio visum. qi reddidit, *nati sunt & educati super genua Josephi* vel συναπτικὴ potius, *nati ponebantur*, sive *educabantur*, *super genua Josephi*. qomodo & Rachel de Bilhâ ancillâ suâ. Cap. 30. v. 3. *ut pariat super genua mea*. i. e. ut rectè Piscator; *ut pariat ponendos* (sive *educandos*) *super genua mea*. Junius: ut *partus ejus excipiam gremio, & tanqam meos habeam* Chaldæus qem et Jajrus seqitur *pariat ea, & ego* ארבי *educam*. ut Esaiæ c. 1. v. 2. גדלתי *educavi*. *nam* רב et גדול freqenter pro eodem usurpantur. itaqe Ezræ filius cap 50. ילדו exponit גדלו *educati sunt*. ubi Chaldæus; *Maciri nati sunt* ורבי *& educavit eos Joseph.* et Jajrus; *educati sunt*, sive *creverunt*, *inter genua ejus*. *super genua*, dixit Moses, qod *in manibus* Livius. altera phrasis à *nutricibus*, qi infantulos manibus gestant; qô allusum Hymn. 91. v. 12. altera à *parentibus*, sive *avis*, avt *aviis*, sumpta, qi filios avt nepotes parvulos, oblectamenti cavsâ, *super genua collocare* solent: qod Piscator adnotavit.

Verum expeditior mihi videtur de Micale extricandi via, qam et Brugtonus noster suggerit. ut verbum *genuit* indefinitè sumatur.

qos

qos genuit, five *peperit qædam*, Merab nimirum. nos dicimus *which one bare.* i. e. explicatius loqendo, *qi geniti sunt.* sive, ut optimè in eam mentem Castellio, *ex Adriele genitos.* sic Num. c. 26. v. 59. *Uxor Amrami Jocebed filia Levi, qam peperit Levi in Ægypto.* i. qam *peperit qædam.* uxor nempe ejus. i. e. *qæ ei edita est*, sive, ut Castellio, *ei in Ægypto natam.* nec est opus cum Junio *uxorem* interserere. Sic & Histor. Regum l.3. c.1. v.6. de Adonia dicitur, *Et peperit eum post Absalomum*, cum tamen mater eadem utriusqe non fuerit; sed Adoniæ Chaggitha, Absalomi Maaca. Reg. l. 2.c.3. v.3.4. itaqe Jun. *peperat eum [Chagagitha] post Absalomum [natum.]* nostri, *peperit illum [mater ejus] post Absalomum.* Castell. *[a matre] post Absalomum genitus.* qi si & illud, *a matre*, reticuisset, (è qâ enim, nisi è matre gigni poterat?) historici mentem abunde satis expressisset. Absalomo utiqe ætate, sicut minorem, ita proximum, ac Salomone conseqentur majorem, Adoniam extitisse. Sed ab hoc paradigmate, nobili satis, ad aliud havd nobile minus transeamus. Histor. Reg. l.2.c.24.v.1. *Ira avtem Jovæ ulterius accensa est adversus Israelem, & incitavit* Davidem *in eos. &c.* plurimùm hic se torqent interpretes, qo modo Deus Davidem excitasse dicatur ad id faciendum, qod ipsi displicuit, & de qo supplicium in suis à Davide exegit. nec novus hîc scrupulus. Christophorum qendam olim cum malè haberet, Evlogium Alexandrinum per literas de eodem consuluit, uti Photius avtor est *Biblioth. Cod.* 230. Huic avtem respondet Evlogius, Græcum interpretem secutus. scripturam sacram κυρίου. i. *Domini*, sed & *Dei*, nomen tribuere qandoqe, non Deo vero, sed *Diabolo*, neqitiæ ac pravitatis principi. huc accersit illud Christi de *dominis duobus* Matth. c. 6. v. 24. & Apostoli illud de *Deo hujus seculi*, ad Cor. Ep. 2. c. 4. v. 4. addit tamen, non tam κύριον, *dominum*, qam ὀργὴν κυρίου, *iram Domini* hîc dici, qi in Paralip. l. 1. c. 21. v. 1. *Diabolus* dictus sit. Verum solutionem istam Photius nullus probat; qi Theodoretum aliosqe sanctos patres nodum istum fælicius avtumat solvisse. Theodoretus ergo ipse qid? ἐπέσεισε. τουτέστιν, ἐνδέδωκε, συνεχώρησε· κωλύειν δυνάμενος, οὐκ ἐκώλυσε. τὴν συγχώρησιν ἐκάλεσεν ἐντολήν. *incitavit*, inqit, id est, *permisit*, *commovit.* i. e. *concessit : in pœnam populi, prohibere, cum posset, non prohibuit. mandatum pro concessione sumitur.* Hæc ille in Reg. l.2. q. 37. Utrumqe & Evlogii & Theodoreti commentum in commentariolos suos *in octateuchum* retulit Procopius Gazæus. At Avtor mirabilium S. scr. qi Avgustini no-

mine prostat, l. 2.c. 13. *Deum ipsum movisse* disertè pronunciat, ob peccata populi. et disertiùs, imò fidentiùs ϗ πλωυρεϛπερν Piscator; *Incitavit, ipse Jehova; nam apertè de Jehovâ utrumqe dicitur; qod ira ejus accensa fuerit in Israelitas, & qod incitarit* Davidem, *dicendo. i. e. inspirando. inspiravit autem per Satanam, ut apparet ex collatione* 1. *Chron.* 21. 1. *h.e præcepit Satanæ ut inspiraret. confer.* 1. *Reg.* 22.*v.*22. verum ista vix pronis avribus mens pia exceperit. nec adducta loca firmant satis. Interim avdaciæ reum Junium peragit, ipse justo plus avdentior, qod vertit, *Qumqe incitasset adversarius Davidem. avdax*, inqit, *supplementum; & qod ipsa verborum consecutio respuit.* Ex Hebræis deniqe doctoribus R. David, & Levi; ad *cor*, sive *cogitationem*, *Davidis* rejiciunt. ita tamen ut nec Deum prorsùs excludant; cujus providentiâ reguntur ac disponuntur universa: unde illud Josephi ad fratres suos, *Non vos, sed Deus me misit huc.* Genes. c.45.v.10.

Cæterum sunt reverâ coactiores interpretationes istæ universæ; nec ad χρησφύγετα ista refugere est opus. expedita difficultatum harum exolvendi ratio futura est, si illud *incitavit* indefinitè sumatur & reddatur; *incitavit* (*aliqis* scil.) *Davidem* i. *David incitatus est, ad numerandum populum.* à qo, nisi a *Satanâ*, cujus mentio expressa in Annalibus sacris; ubi historia eadem denuò narratur? qod tamen textui hoc in loco infertum non oportuit; ne amplius diceretur, qam Spiritus sanctus, qo historiæ concinnator actus est, hoc loco dici voluerat. qod si *avdax supplementum* censeatur, qod nihil supplet, nisi qod alibi hâc ipsâ de re dictum sit, qanto magis avdaciæ deputabitur, id Deo tribuere, qod nec istic nec illic etiam necessariò ascribitur? Cavtiùs et religiosiùs Castellio; *Eo impulsus est David*, &c. In hac avtem interpretatione etiamsi lubens acqiescam; subjiciam tamen qod pensiculatius ista perpendenti ulterius mens suggerit. Hebræis *copula caussæ* notionem freqenter satis induit. Genes. c.12. v. 1. ויאמר *Dixerat enim Jova Abramo.* Jun. Hymn. 60. v. 13. & 108. v.13. *Exhibe nobis avxilium, qo ab hoste tuti simus:* ושוא *vana est enim qam homo pollicetur, salus.* Esaiæ c. 64. v. 5. *Ecce, tu irasceris;* ונחטא *qia nos peccavimus.* Qidni & istic vertamus? *Ira avtem Jovæ rursus excanduit adversus Israelem: nam instigatus fuit*, avt *eo qod instigatus fuerat*, David *adversus illos, ut Israelem Judamqe recenseri mandaret.* Ut Davidis in populo recensendo lapsus, iræ divinæ flabellum, non flagellum prædicetur. ego certè, qod

obstet,

obſtet, nihil video: peritis tamen piiſqe aliis penſitandum propo-
ſito, ad alia notæ congeneris jam pergo.

Devt.c.32.v 37. ואמר *& dicet.* qæritur, qiſnam iſte, qi dicturus
dicitur. R. Abraham Ezraides, *adverſarius.* Vatabluſqe itidem:
Qum dicet Hoſtis, ridendo vos. nec alitèr Latinus interpres vetus
(qem ſeqnuntur & Genevenſes noſtri) qi vertit, *& dicent: adverſa-
rii, ſcil.* Nic. Lyranus. vel, *alii videntes;* Hugo Cardinal, ut ſint
hoſtium & alienigenarum verba, populo Dei in captivitate illuden-
tium. At Græci interpretes. καὶ εἶπε κύριος. qos qi ſequntur, *Dei ver-
ba* volunt eſſe, vel *ſuos increpantis;* qomodò Judic. c. 10. v. 14. &
Jer.c.2.v.28. & c.11.v.11,12. qo Jajrus inclinare videtur; Proco-
pius, & ab Oleaſtro palam concedunt: vel *gentibus inſultantis,* qod
Junio & Piſcatori magis probatur. Joannes verò Calvinus vult eſſe
*populi Dei, hoſtibus ſuis illudentis & inſultantis, eoſq; poſt liberatio-
nem ſuam qaſi triumphantis.* Ego primis illis aſſentior. nec obſtat
interpretationi iſti, qod avt *Dii* in plurali nominantur; qum pro
more ſic ſuo loqantur Ethnici, avt qod *victimis ac libaminibus veſci*
dicatur: de Deo enim vero gemina cenſent cum eis, qæ de Deis ſuis
opinabantur. Ut avtem rectè Calvinus obſervat, *verbum,* dicet, *in-
definitè ſumitur:* eodemqe redit, ac ſi dictum eſſet, *dicetur.* in eo ta-
men cum Oleaſtrio idem halucinatus, qod de *ſacrificantibus* dictum
exiſtimet, *adipem victimarum comediſſe eos, libaminiſq; vinum hav-
ſiſſe,* cum de *Deis* ipſis id dictum ſit. hos enim victimarum ſuarum
nidore, libaminumqe ac ſuffituum vapore, veſci illi exiſtimabant. i-
demqe forſan eo magis de Deo vero ſentiebant, qod & altare *menſa
Dei,* & victimæ *cibus Dei,* in ſacris dicta deprehendantur. Ezech.c.41.
v.12 & c.44.v.16. & Malach c.1.v.12.

Geneſ.c.41.v.13. *Sicut interpretatus eſt nobis, ita fuit. me reſti-
tuit in locum meum, illum verò ſuſpendit.* at qis hoc utrumqe feciſſe
perhibetur? coactiùs nonnulli, qos commemorat Eſraides, *Joſephum
feciſſe,* qia *futurum prænunciaverit.* qomodo, *mundat* i.e. *mundum
pronunciat,* ſacerdos. Levit.c.14.v.11. Et Propheta, cum *extruere,*
& *depangere;* tum & *diruere* & *extirpari* dicitur; qæ & qos vel ex-
tructum & depactum iri prædicat, vel demolitum & extirpatum iri
denunciet. Jer.c.1.v.10. cum c.18.v.7,9. atqe ita Jo. Burgeſius
noſter *adv. Ameſ.* c.4. S.9 Meliori (opinor) conſilio, alii ad *Pha-
raonem* referunt, cujus & nomen textui ipſi Junius inſeruit. qod mi-
nus tamen neceſſe fuit. Vertere poterat, *ego reſtitutus, illė vero ſu-*

spensus est. ut in margine Hebraismum adnotaret, *restituit, & suspendit,* indefinitè usurpatum utrumqe; atqe ita Græci, ὅπερ καὶ συνέβη, ἐμέ τε ἀποκατασταθῆναι ἐπὶ τὴν ἀρχήν, ἐκεῖνόν τε κρεμασθῆναι. *ita etiam contigit. & me restitui. & illum suspendi.* licentiùs pavlo Castellio: *ejus interpretationem, & me in integrum restituto & illo in crucem acto, eventus comprobavit.* Optime Jajrus. *Restituit, Pharao* scil. cujus mentio superius facta. Cap 40 v. 2. *Est defecta locutio. neqe enim exprimit qu restituerit; nec id vero opus erat. satis fuit dicere, restituit, is scil. cujus in manu situm erat; iste autem fuit Pharao.* pariqe modo scripturas ejusmodi defectivas accipere oportet; ut ii fecisse intelligantur id qod dicitur, qorum muneris vel potestatis erat id exeqi.

Genes. c. 2. v. 20. *& nuncupavit Adam pecudem qamlibet, & volucrem, & bestiam: sed non invenit Adamo auxilium idoneum. non invenit* indefinitè. i. *non est inventum.* Græci, οὐχ εὑρέθη. qomodo qod Cap. 15. v. 6. de Abrahâ dictum est, *Credidit Deo, & reputavit illi in justitiam,* reddunt cum iidem, tum & Apostolus, Rom c. 4. v. 3. & Gal. c. 3. v. 6. καὶ ἐλογίσθη, *& reputatum est.* sed nec ineptè Junius; *non aderat. non inveniri,* pro *non adesse, non esse,* Hebræis familiare.

Sic cap 9. v. 6. *qi effundit sangvinem hominis, per hominem effundetur sangvis illius: qoniam ad imaginem Dei fecit hominem.* ad sensum rectè Junius *ad imaginem suam hominem fecit* [Deus] malim tamen, ut dictionis syntaxis retineatur, *ad imaginem Dei factus est homo.*

Histor. Reg. l. 3. c. 22. v 38. *et immersit currum ejus* (Achabi in prælio occisi) *in piscinâ Samariticâ, & linxerunt canes sangvinem ejus, & laverunt arma ejus. immersit, aliqis* scil. (neqe necesse est, ut cum Junio *aurigam* dicamus) i. e. *currus immersus est.* ita Camius, *immersit, immersor* scil. sive *is qi immerserat. sicut,* Genes. c. 48. v. 1. *dixit Josepho.* & ibid. v. 2. *& nunciavit Jacobo aliqis,* scil. pro eo qod est, *dictum est Josepho; nunciatum est Jacobo. & laverunt arma,* qibus id ut facerent obvenerat, scil. i. *lota sunt.* qanqam dictio istic est ambigua. itaqe pro eo qod *arma* Chaldæus, & cum eodem *consentientes* Camius & Jajrus; *meretrices* exponit Levi Gersomides, & Græci πόρναι.

In Novo Instrumento. Lucæ c. 6. v. 38. *mensuram bonam dabunt in sinum vobis.* i. *dabitur vobis mensura bona.* vel ab hominibus, vel a

Deo

Deo saltem. Et cap. 12. v. 20. *hâc nocte repetent à te animam tuam.* i. *ea a te repetetur.* neqe enim designatur, per qos id futurum sit. Sed & illud cap. 16. v. 9. ἵνα δέξωνται ὑμᾶς *ut recipiant vos in æterna tabernacula.* qidni commodissimè reddi possit? *ut recipiamini.* Videatur Piscator in *scholiis* ad locum. Apocal. c. 12. v. 6. *habuit mulier in eremo paratum sibi a Deo locum, ut alerent eam.* hoc est, (qod disertè dicitur. v. 14.) *ut ibi aleretur.* ab eis scil. per qos id ut fieret à Domino est provisum.

His defixis, ad Psochenij exempla accedo, Primus qem adduxit, locus est Genes. c. 4 v. 26. ubi לקרא vult passivè sumi. atqi ego illud Psochenio nullus concesserim. de variis loci interpretationibus nihil dicam. ad verbum sic habet. *Tum cæptum est* (ab hominibus nempe piis, in corpus qoddam à fæce seculi secretis) *invocare nomen Jovæ.* neqe enim *nomen* ad *cæptum* refertur; qod & Abraham Ezræ monuit. Optimè Hieron. in qæst. Hebr. *Tunc initium fuit invocandi nomen Domini,* nam qod Junius reddidit, *tunc cæptum est invocari nomen Jehovæ.* sensum, non syntaxin secutus est: qod & in margine monitum voluit. neqe Psochenius ipse, qia Sect. 65. ὅσα ἀφελόμενοι, vertit, *qæ erepta,* & ὡς οἰκεῖα παραδίδοσθαι, *ceu propria transmitti,* ideò ab Halicarnasseo, avt participium illud, avt verbum istud, passivè sumi avtumabat.

Alter locus est ex Psalm. 66 v. 10. *Conflasti nos,* Domine, כצרוף *secundum conflare,* (i. e. *ut conflatur,* ὡς πυροῦται LXX.) *argentum.* poterat qis eo confugere, ut diceret, *secundum conflare,* esse *secundum conflationem argenti.* sicut *velle* pro *voluntate* sumitur, *vivere* pro *vitâ.* verum nec id opus. infinitum indefinitè usurpatur. *secundum conflare,* i. *perinde ac conflet aliqis,* avrifex, an qis alius, *argentum.* qod tamen rectè cum Junio vertas, *ut conflatum argentum.* Optimè Piscator: Hebr. *secundum conflare argentum.* i. e. *sicut conflant argentum. impersonalis locutio.* qanqam indefinitam nuncupare præoptem.

Tertius locus est Psalm. 42. v. 4. *Sunt Lachrymæ meæ cibo mihi interdiu & noctu,* באמר *dum dicitur mihi, ubi est* Deus *tuus?* sensus non displicet; sed nec ἐν τῷ ἐρεῖν ad verbum tamen, *in dicere,* idem est ac si diceretur, *cum dicunt.* Nec aliud de loco novissimo censendum, ex Prov. c. 25. v. 6. טוב אמר *satius est, ut dicatur,* (ad verbum tamen, *ut dicat*) *tibi.* rectè Piscat. *Hebr.* Dicere *tibi.* i. e. *ut dicat tibi.* scil. *magister aulæ;* *Sive etiam.* ὁ κεκληκώς, *is qi invi-*

tavit

tavit te, ut Dominus Lucæ c.14. v.10.

Eadem est ratio, qo ad seqentia viam muniemus, voti illius, qod Raguelis filia Sara concepisse perhibetur, in hist. Tobiæ c. 3. v. 13. εἶπον ἀπολῦσαί με ἀπὸ τῆς γῆς. qod Junius minùs commodè reddidisse videtur; *Dicens, ut liberes me ab hâc terrâ.* qasi vel εἰπὼν scriptum sit; vel εἶπεν, qid ea *dicat*, indicet. cum insinuet potius, qid Deum *edicere* velit. ab εἶπα εἶπον in imperandi notione; ut ab ἔτυψα τύψον. sed fefellisse virum doctissimum simul ac diligentissimum videtur, distinctiuncula post εἶπον in editis posita; qæ omnino surcillanda est. ad verbum sic sonat, *edicito dimittere me à terrâ istâ.* ubi *dimittere* indefinitè sumitur: & sensus est, *ut dimittar.* qo modo Tobias pater supra versu 6. ἐπίταξον ἀναλαβεῖν τὸ πνεῦμά μου, ὅπως ἀπολυθῶ, καὶ γῆ γένωμαι. *Præcipe recipere spiritum meum.* i.e. *ut recipiatur spiritus meus; q? dimittar,* vel *absolvar, & in terram redigar.* corpus scil. qod attinet. prout Marcus Imperator, *commentar. l 6. S. 9.* Τί δέ μοι καὶ μέλει ἄλλου τινὸς, ἢ τοῦ, ὅπως ποτὲ αἶα γενέσθαι; *qid mihi aliud curæ fuerit, qam ut aliqandò terra fiam?* et versu proximo: ἐπίταξον ἀπολυθῆναί με τῆς ἀνάγκης ἤδη εἰς τὸν αἰώνιον τόπον. *Præcipe dimitti,* sive *absolvi me,* i.e. ut *dimissus* sive *absolutus, à necessitate istâ* concedã) *iam in locũ æternũ.* ἐπίταξον dicit hîc, qod εἶπον ibi. ἀπολυθῆναι hîc (sicut de Aarone, Nũ c.20. v.29. ἀπελύθη Ἀαρὼν, dicitur, pro eo, qod est, *defunctus,* sive *mortuus est.*) qod ibi ἀπολῦσαι; sed indefinitè, sicut & τὸ ἀναλαβεῖν, sumptum; nec secus in simili ferè sententiâ, ἀπαιτοῦσι Lucæ c. 12. v.20. de qo loco supra diximus.

Atqe ita demum ad locum illum supra adductum ex ad Philipp. c. 1. v. 23. revertimur. ubi τὸ ἀναλῦσαι affirmat Pfochenius optimè exponi posse per *reverti.* et istud pavlisper dispiciamus. Est enim locus insignis: sed in qo Hebraismus mihi, cæcutienti forsitan, hâc saltem in parte, nullus omnino relucet. Verba sic habent. ἐπιθυμίαν ἔχων εἰς τὸ ἀναλῦσαι· cui & geminum ejusdem adjicere liceat, ex ad Timoth. Ep. 2. c. 4. v. 6. ὁ καιρὸς τῆς ἐμῆς ἀναλύσεως ἤγγικε. qibus in locis qid τὸ ἀναλῦσαι, qid ἡ ἀνάλυσις, significet, inter eruditos havd perinde convenit. interpretamenta illustriora discutere, havd infrunitum (spero) censebitur.

Ἀνάλυσις itaqe qatuor plurimùm significata habet. primo *resolutionem dissolutionem, solutionem* compositi alicujus designat. atqe ita reddidit vetus interpres in illo ad Timoth. ἡ γὰρ ἀνάλυσις τῇ συνθέσει opponitur ut rectè Budæus. De Penelopes telâ, qæ proverbio locum fecit, Homer. *Odyss. β.*

ἔνθα

ἔνθα καὶ ἠματίη μὲν ὑφαίνεσκε μέγαν ἱστόν·
Νύκτας δ' ἀλλύεσκεν ———
Hic magnam illa die texebat sedula telam:
Nocte resolvebat. ———

Eô allusisse videtur Plutarchus lib. de *Oracul. desit.* verbis illis, Ἐπάγει τὴν φθορὰν ἐνίοις καὶ στέρησιν ἡ φύσις, μᾶλλον δ' ἡ ὕλη στέρησις οὖσα, ἀναφεύγει (ἀνυφαίνει, Xylander leg.) πολλάκις καὶ ἀναλύει τὸ γινόμενον ὑπὸ τῆς κρείττονος αἰτίας. Qibusdam interitum & privationem natura infert; vel materia potius privationi obnoxia, retexit & resolvit id qod à cavsa prestantiori extiterat. atqe hac ratione *morti* aptè satis tribuitur ἀναλύσεως appellatio. sicut enim creatio, sive procreatio, συνθέσεως; ita obitus ἀναλύσεως rationem habet. notum est Epicharmi illud. Συνεκρίθη, καὶ διεκρίθη· καὶ ἀπῆλθεν, ὅθεν ἦλθε, πάλιν· γᾶ μὲν εἰς γᾶν, πνεῦμα δ' ἄνω. τί τῶνδε χαλεπόν; οὐδὲ ἕν. ita enim sunt restituenda, qæ in Plutarcho, *ad Apollon. consolat.* vitiata exhibentur. *Concretum est, & discretum est. eodemqe revenit, unde venit. sursum spiritus; ad terram terra. Ecqid horum grave? nihil qicqam.* cui consonat M. Antonini Imper. illud commentar. l. 4. S. 5. vocula modò, qæ intercidit, restituitur. Ὁ θάνατος τοιοῦτος, οἷον γένεσις. σύγκρισις ἐκ τῶν αὐτῶν στοιχείων. [καὶ] εἰς τὰ αὐτὰ [διάλυσις,] *Mors ejusmodi qiddam est, qale genitura. hæc enim ex eisdem ipsis elementis concinnatio, in qæ eadem illa dissolutio est.* Emendationi Marcus ipse præit, qi l. 2. S. 17. *mortem* pronunciat, οὐδὲν ἄλλο, ἢ λύσιν τῶν στοιχείων, ἐξ ὧν ἕκαστον ζῷον συγκρίνεται. qin & Platoni *in Gorgiâ*, (referente & Clemente, *Stromat.* l. 4.) Ὁ θάνατός ἐστι τῆς ψυχῆς καὶ σώματος διάλυσις. sive, ut idem *Phædone*, λύσις καὶ χωρισμὸς ψυχῆς ἀπὸ σώματος. *Mors est solutio compagis humanæ, qæ animo corporeqe constat. Et separatio atqe exolutio animi à corpore.* de qo etiam Sosibius apud Stob. tom. 2. c. 119.

——— ἀναλύεται
Τὸ σῶμα πνεύματος ἐξιόντος. ———
——— *post animæ fugam,*
Dissolvitur corpus relictum. ———

Et omnium disertissimè avtor vitæ Homericæ, (qi Plutarchi nomine censetur) poetam ait verbis illis, Iliad. η. v. 99.

Ἀλλ' ὑμεῖς μὲν πάντες ὕδωρ καὶ γαῖα γένοισθε.
Vos in aqam & terram cunctos convertier opto.

σημαίνειν ἀνάλυσιν εἰς τὰ γεννητικὰ στοιχεῖα τοῦ παντός, *resolutionem* (qæ

morte fit interveniente) *in genitalia totius elementa designare.* de qo etiam videri possunt Hesychius, Evstathius, Plutarchus adv. Epicur. et Alexander. problem. l. 1. q. 75. Hac ratione forsan de Pamphilo Martyre Photius dixit, cod. 118. subiisse illum τὴν διὰ πυρὸς ἀνάλυσιν. Atqe ita τὸ ἀναλύσαι cepit hîc vetus Interpres, qum vetit, *dissolvi.* qem Jo. Calvinus etiam & Tigurinus sequntur.

Secundò ἀνάλυσις *dimissionem* significare qibusdam censetur. atqe ita vertit Theod. Beza. Ep. 2. ad Timoth. c. 4. v. 6. ut *allusio* sit *ad gladiatorum certamen, qi victoriâ demum potiti in ipsâ ex certamine dimissione coronabantur.*

Qin & istic εἰς τὸ ἀναλύσαι, idem reddidit, *ad dimissionem*; sed allusione aliâ potiùs probatâ. *Metaphora est*, inqit, *ab eis sumpta, qi curru vecti, qum ad locum destinatum pervenerunt,* καταλύειν *dicuntur, qod eqorum loca & vincula solvere consveverunt atqe ita qoqe verbum* ἀπολύειν *activè accipitur hoc ipso sensu* Luc. c. 2. v. 29. *Et pro dimittere, sive abeundi copiam facere* Luc. c 9. v. 10. Hæc ille, qibus & Syri מפטר astipulari videtur; qod *dimittere* significat; unde & הפטרה *dimissio*, qâ populo abeundi facultas datur in synagogis post lectionem prophetarum. favet &, qod Tertulliani à Rigaltio editi codices in Scorpiac. c. 13. pro ἀναλύσεως in Ep. 2. ad Tim. c. 4. v. 6. *disjunctionis* exhibent. *disjungi* enim dicuntur jumenta, cum dempto jugo interqieturi ab opere dimittuntur. Verum alii codices, qod & Junius præfert, *deversionis*, habent; qod est vocabulum Tertulliano familiare. Cæterū primò ista sine exemplo dicuntur. Tum & ἀναλύσαι & καταλύσαι diversa significant. qod & Joan. Leunclavius observavit *in not. ad Gregor. Nyss.* καταλύειν, inqit, *eleganter significat aliqò divertere. Unde* κατάλυσις *militare vocabulum; &* καταλυμα *diversorium* Luc. c. 2. v. 7. ἀναλύειν *contrà significat migrare de loco in qo fueris.* Et Erasmus; καταλύειν *dicuntur, qi se componunt in diversorio;* ἀναλύειν *qi movent sarcinas, mutantqe diversorium.* sed & aliud apud Lucam, ἀπολύειν, aliud apud Pavlum ἀναλύσαι, cum dimittentis sit, qod illic Simeon, Νῦν ἀπολύεις. (qod Tobias dixerat, ἐπίταξον ἀπολυθῆναι, & Sara εἰπὸν ἀπολῦσαι) dimissi, qod Pavlus hîc εἰς τὸ ἀναλύσαι. qæ & accuratè distingvit, de hoc eodem negotio agens, Epictetus; uti mox videbitur. qanqam non abnuerim ἀπόλυσιν etiam *discessionis* significatum habere, & hâc eâdem ratione de *morte* dici. sic enim in Testamento suo Lyco apud Laertium, μετὰ τὴν ἐμὴν ἀπόλυσιν (qod Petrus ep. 2. c. 1. v. 15. μετ᾽ ἐμὴν ἔξοδον dixit.) Et Heraclitus

clitus ad Amphidem. Ep. 1. Τάχα καὶ ψυχὴ μαντεύεται ἀπόλυσιν ἑαυτῆς ἤδη ποτὲ ἐκ τοῦ δεσμωτηρίου τούτου καὶ σειομένου τοῦ σώματος ἐκκύπτουσα. *Forsan & anima discessum præsagit suum, ex carcere & quasso hoc corpore prominens, vel prospectans.* Tum & Themistius (qod Pfochenius qoqe monuit, ἀπολύσεως sect. 2.) apud Stobæum Tom. 2. tit. 119. ἀπολύεται τὸ ἀποθνῆσκοντα, καὶ τὴν τελευτὴν ἀπόλυσιν καλοῦσι. Et Theophrastus hist plant. l. 8. c. 17. ῥαδίαν ποιεῖν καὶ ἄπονον ἀπόλυσιν. pro *mortem facilem & expeditam facere.* qod nos diceremus, to make a speedy and easie dispatch. contrà qam de Tyndaro Hegio Plavtinus in Captivis, act. 3 sect. 5.

Diu ego hunc cruciabo, non uno absolvam die.

Illud itidem Abrahæ, Genes. c. 15. v. 2. אנכי הולך ערירי *ego orbus incedo*, vel *vado.* qanqam potest sumi, & sumendum existimo, qo modo Maronianum illud Æn. l. 1.

Ast ego, qæ divûm incedo regina. ———

Græci interpretes vertere, ἐγὼ ἀπολύομαι ἄτεκνος. *sine prole decessurus sum.* qâ eadem notione Christus Matth. c. 26. v. 24. & Marc. c. 14. v. 21. Ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ὑπάγει. pro qo Lucas. c. 22. v. 22. πορεύεται. *Filius hominis abit*, sive *vadit*; è vitâ *decedit*, *eo qo scriptum est modo.* qod Sophocles θανάσιμον βεβηκέναι plenius dixit in Oedipo Rege; τὴν πανυστάτην ὁδὸν, in Trachiniis.

Sed de hoc etiam supra; nec ἀπόλυσιν nunc, sed ἀνάλυσιν qærimus.

Tertio loco, ἀνάλυσις, *reditionem, reditum, reversionem* significat. ita τὸ ἀναλύειν sumitur Lucæ c. 12. v. 36. προσδεχόμενοι τὸν κύριον ἑαυτῶν, πότε ἀναλύσει ἐκ τῶν γάμων. *servis similes. qi dominos expectant suos, qando à nuptiis reversuri sint.* qod eô dictum, qia in nuptiis plurimùm ad noctem intempestam trahebantur convivia. Ita Athenæus dipnosophist. l. 2. ἀπὸ τῶν δείπνων ἀναλύοντες. *à cœnâ reversi.* Et Appian. *belli civil.* l. 4. ἀναλύοντα δὲ ἐκ μέθης στρατιώτην προσκρούσαντές τι ἀπέκτειναν *à compotatione ebriâ revertentem milites, occasione aliqa offensi, interfecerant.* In Salomoni falsò inscriptâ sapientiâ. c. 2. v. 1. οὐκ ἐγνώσθη ὁ ἀναλύσας ἐξ ᾅδου. *non est inventus, qi ab inferis regressus sit.* Et ibid. c. 16. v. 14. οὐδὲ ἀναλύει ψυχὴ παραληφθεῖσα. (emendante D. Hoeshelio *in notis ad Phot.*) *neqe revertitur anima semel recepta.* qo eodem sensu, resurrectionis argumentum tractans, Gregorius Nyss. *de homin. opific.* c. 25. πάντες κατὰ τὸ ἴσον ἑνὶ προστάγματι πρὸς τὴν ζωὴν ἀναλύονται. *omnes ex æqo eodem interdicto, ad*

vitam revertentes, sive in vitam denuo remigrantes. Atqe hâc ratione etiam de *morte* usurpari poterit. est enim illa ἐπάνοδος, *reversio* sive *regressio* qædam. Salomon ipse Eccles. c. 12. v. 7. *Redit pulvis* (i. corpus) *ad terram, qod priùs fuerat; Spiritus autem ad Deum qi eundem dederat.* Genes. c. 2. v. 7. facitqe huc qod Epicharmus supra. Sed & qod Evripides. in *Supplicib.* (qod Moschionis nomen frustra præfert apud Stob. tom. 2. c. 124.) et ex Evripide Lysias in Epitaph.

Ὅθεν δ' ἕκαστον εἰς τὸ σῶμ' ἀφίκετο,
Ἐνταῦθ' ἀπελθεῖν. πνεῦμα μὲν πρὸς αἰθέρα,
Τὸ σῶμα δ' εἰς γῆν. ———

Et unde nostræ qodqo naturæ est datum,
Eo reverti; magnus æther spiritum,
Corpus recipiat terra. ———

Idemqe Chrysippo (qod ex Clementis *stromat. l. 6.* discimus) referente etiam Philone lib. *de mundi immortal.* et Marco Imper. L. 7. S. 49.

Χωρεῖ δ' ὀπίσω, τὰ μὲν ἐκ γαίας
Φύντ' εἰς γαῖαν· τὰ δ' ἀπ' αἰθερίου
Βλαστόντα γονῆς εἰς οὐράνιον
Πόλον ἦλθε πάλιν. θνήσκει δ' οὐδέν.

ita Philonem emendat H. Grotius: apud qem vitiosè leg. Βλαστόντα γῆς.

Retroqe meant, qæ terra dedit
Iterum in terram; qod ab æther[i]o
Venerat ortu, cæleste poli
Repetit templum. nihil emoritur.

qod Gregor. Nyssen. de homin. opific. c. 27. per verbum ἀναλύεσθαι expressit. οὐ μόνον τὴν γῆν εἰς τὴν γῆν ἀναλύεσθαι, ἀλλὰ καὶ τὸν ἀέρα, καὶ τὸ ὑγρὸν προσχωρεῖν τῷ ὁμοφύλῳ qi & ἀνάλυσιν αὐτὶ τῆς ἀνάκαμψιν usurpavit, ibid c. 26. uti Elias Cretens. observavit, verbis illis, δι' ἀναλύσεως ἀποκαταστῆσαι τῷ ἀνθρώπῳ τὸ ἴδιον. Idem & Lucretius sic extulit de rerum natur. l 2.

Cedit enim retrò, de terra qod fuit antè,
In terras: & qod missum est ex ætheris oris,
Id rursum Cæli rellatum templa receptant.

Itaqe Seneca, Epist. 76. *Mors est, eo reverti unde veneris.* atqe hoc modo τὸ ἀναλῦσαι Hieronymus hîc cepit; qum vertit *reverti, adv. Ruffin.*

Ruffin. apol. 2. qo & Tertullianus fortè an respexerit, qum *recipi* reddidit. *de Spectac. c.28. exire de seculo, & recipi apud dominum:* Et *ad uxor. l. 1. c. 5. seculo eximi, & recipi ad dominum.* Et *de patient.* c. *9. recipi jam, & esse cum Christo.* atqe huc inclinat Pfochenius; ut τὸ ἀναλῦσαι istic τὸ ὑποστρέψαι, sive ut Elias Cret. τὸ ἀνακάμψαι significet; & ad animæ conditionem priscam respiciatur, qâ à Deo illa primitus devenerat.

Non improbo prorsus. existimo tamen simpliciùs hoc loco locutum Apostolum.

Restat itaqe qarta, & novissima ea, τ̃ ἀναλύσεως significatio, qâ *migrationem, abitum, discessum* significat. Jasonis Cyrenæi Epitomator. *Maccab. hist. l. 2.c, 12. v. 7.* ἀνέλυσεν, ὡς πάλιν ἥξων *discessit*, vel *recessit, tanqam rediturus denuò.* Epictetus apud Arrianum dissertat. l. 1. c. 9. ὅταν ὁ θεὸς ἀπολύσῃ ὑμᾶς τ̃ ὑπηρεσίας ταύτης, τότε ἀναλύεσθε πρὸς αὐτὸν *ubi Deus è servitio isto vos dimiserit, tunc ad ipsum discedatis, proficiscamini, emigretis.* ita Melanchthon, Camerarius, Piscator, Castellio, Leunclavius istic sumunt, & *migrare* vertunt. sed & Chrysostomus, qi μεθίστασθαι i. *emigrare, sedem commutare.* et nostri, qi *discedere.* Nec aliter ego Syri illud מפטר ceperim. nam & פּטר Hebræis, unde Syrorum פטר etiam pro *discedere* atqe *abire* usurpatur. *Reg. Histor.* l. 1. c. 19 v. 10. ויפטר Græc. ἀπέστη. *abscessit.* Jun. Ita de Mose Chald. *in Cant. c. 1. Cum advenisset tempus Mosis* למפטר מן עלמא *ut ex hoc mundo discederet, emigraret, exiret.* qod de Constantio Imper. Ammianus *rer. gest. l. 21. mundo citiùs digressurum.* Et de se Julianus apud eundem *l. 25. clarum hunc merui è mundo digressum.* Et de Proteo philosopho *l. 29. cum mundo digredi statuisset.* Et de Archo Livius supra lavdatus, *parvis admodum relictis omnibus decessit.* qod nos dicimus, **she deceased.** De Christo Domino Lucas c. 9. v. 31. sermones cum illo habuisse Mosen, & Eliam περὶ τ̃ ἐξόδου, *de exitu sive excessu, ejus.* sicut Patercules *hist. l. 2.* de Varrone; *moriturus, vera de exitu ejus* (i. Antonii morte) *magnâ cum libertate ominatus est.* Et de se Petrus ep. 2. c. 1. v. 15. μετὰ τὴν ἔξοδον, *post excessum meum.* qo modo *l. 25.* Ammianus, *Post fratris Constantini excessum. Mors* enim, animam qod attinet, est *exitus*, sive *excessus de corpore*, ut Tertull. *de resurr. c. 19.* inde Gregor. Naz. orat. in *sacr. bapt.* de homine moribundo, Δάκρυα πλεῖστα τ̃ ἐξόδου μηνύματα. qanqam Cyprian. *de mortal. Mors non est exitus, sed transitus.* Sed *exitum* is

 esse

esse negavit, qâ *exitus* cum *exitio* affinitatem aliqam habere videtur; qasi non *interitum*, sed *transitum* esse significaret. qomodo Plavtinus ille captivus *Act.* 3. *sc.* 5. *Qi per virtutem peritat, havd interit.* Qin & Chrysost. Et Theophyl. ad illud Joan. c.13.v.1. de Christo dictum, cum instaret tempus, ἵνα μεταβῇ ἐκ τῦ κόσμυ, *qo ex mundo demigraret, transiret*; observant mortem μετάβασιν. i. *transitum* dici. qo modo & in Lemuelis documentis v. 8. חלוף *transitus* pro morte usurpatur. Seneca Epist. 65. *Mors avt finis est, avt transitus. at non illud; hoc ergo.* Ita Cicero *Tusc. l.* 4. *Mors migratio est.* Tertull *de patient. c.* 9 *Profectio est, qam mortem putamus.* De Metello Paterculus *l.* 1. *magis de vitâ migrare, qam mori.* Et Hieronymus, de Nepotiano in *Epitaph. non emori, sed emigrare.* nec secus Apostoli hujus ejusdem cum Piscatore sumendum illud censuerim, cujus supra non semel meminimus ex ad Tim. Ep. 2.c.4.v.6. ὁ καιρὸς τ̃ ἐμῆς ἀναλύσεως ἤγγικε *instat tempus migrationis meæ.* Hinc de Meletio Gregorius Nyss. ἡ πρὸς χριςὸν ἀνάλυσις. *ad Christum profectio*, vel *migratio.* De Pamphilo Photius *cod.* 118. ἀνέλυσε πρὸς ὃν ἐπόθει θεόν. *ad Deum, qem expetebat, profectus est.* De Evlogio Palladius *histor. Lavsiac.* c. 26. ἀναλύσας πρὸς τ̃ κύριον. *ad Dominum commigravit.* videtur avtem metaphora, vel ab eis sumpta, qi in *tentoriis* degunt; qibus migraturis *tabernaculorum funes solvuntur*; vel (qod magis reor, eoqe cum Erasmus, tum & Piscator propendent) à *navtis* traducta, qi ubi terris relictis discessuri sunt, *solvunt rudentes*, qod Græcis nunc λύσασθαι, nunc ἀπολύσασθαι, nunc ἀναλῦσαι dicitur. unde τὰ ἀπόγεια λυσάμενος, Lucianus in Sectis. et, πεῖσμ' ἀπολυσάμενος, Cyrillus, *de sacr. Trinit. dialog.* 2. et τὰ πρυμνήσια ἀναλῦσαι, Homerus Odyss. ο. Et Latinis pariter, nunc *solvere*, nunc *navem*, nunc *oram solvere*, nunc *resolvere* Cicero *ad Tiron. l.* 16. *ep.* 9. *nos eo die cœnati, solvimus.* Cæsar *de bell. Gallic. l.* 4. *Naves per mediam noctem solvit.* Fabius *institut. l.* 1. *Oram solventibus bene precamur.* Et *l.*4.*c.*2. *Oram solvimus, profecti sumus.* Et Livius l. 23. *Alij resolvunt oras; alij, ut ne qid teneat, anckôralia incidunt.* Facit huc eximiè Platonis illud *in Timæo*, à Dionysio Longino lavdatum, περὶ ὕψυς c. 28. Ἡνίκα δὲ ἡ τελευτὴ παρῇ, λύεσθαι ὅπου τὰ τ̃ ψυχῆς, οἱονεὶ νεὼς, πείσματα, μεθεῖσθαί τε αὐτὴν ἐλευθέραν. *Ubi mors, sive vitæ finis, affuerit, solvi animæ, tanqam navis cujusdam, retinacula, eamqe liberam dimitti.* Deniqe, ut locum hunc Pavlinum mittamus tandem, nihil est necesse, ut

ἀναλυσαι

ἀναλῦσαι hic ἀντὶ τοῦ ἀναλυθῆναι ſive ex Hebraiſmo neſcio qo, ſive citra Hebraiſmum etiam ullum, ſumatur.

CAPUT. VIII.

Κοινὸν, profanum, immundum. κοινοῦν, inqinare. *à Chriſtianorum uſu traxit Lucianus.* Τὸ δικαιοῦν, *qâ* הצדיק *Hebræorum reſpondet; apud Thucydidem non comparere. Scholiaſtæ verba pro Thucydideis à Pſochenio ſuppoſita. Camerario, qæ nullus dixit, adſcripta. Thucydidis loco data.* δικαιοῦν, *non* abſolvere, *ſed* condemnare *Thucydidi. Græcis priſcis, et* addicere ſupplicio, & afficere. *Svidas reſtituitur; à* Portâ *male habitus. Halicarnaſſenſis fruſtra à Pſochenio lavdatus. aliud* δικαιοῦν *de perſonâ reâ; aliud* δικαιοῦν *de cauſâ, ſive re ipſâ. Gvil. Bradſhavi et Fra. Spanheimii elogia. utriuſqe halucinatio. Etymologus explicatus. Analogia non ſufficit ad dictionis probitatem puritatemve, non poteſt ex eâ conſtare de ſenſu* τοῦ δικαιοῦν *Apoſtolico. Evdoxii* ἀσεβής. Ulpiani ἄχρηστος. *Demoſthenes Pavlum vix cepiſſet.* Juſtificare *Latinum non eſt, non magis qam* juſtare. Πίστις *alio ſenſu in N. T. uſurpata qam alibi paſſim.* Πιστεύειν, *et* πεποιθέναι, εἴς τι, *vel* τινα, ἐν, *vel* ἐπί τινι, *formulæ Græcis priſcis inuſitatæ. Ariſtotelis locus perperam acceptus. Styli dotibus precipuis, puritate exqiſitâ denegatâ, non detrahitur. Tertulliani & Apuleji dictio qalis. Utriuſqe elogium. Hebraiſmi Apoſtolicæ dictioni vim addunt.* נשען *de fiducia.* ἀντιστηρίζεσθαι, & ἀντιστήριγμα.

Actenus in exemplorum delectu minùs ἀκριβῶς verſatum Pſochenium oſtendimus: nec *ſelectiora* debuiſſe dici, qæ vel peculiare propemodum nihil habent, vel in ſacris rariùs occurrunt, vel pro Hebraiſmis havd ita communitèr habentur. Jam in eis qibuſdam,

qæ *selectiora* jure merito censeantur, qomodo rem egerit, deinceps perpendemus. To κοινὸν pro *prophano, polluto, immundo*, & τὸ κοινοῦν (unde tamen forsan Latinis & *cœni* nomen, & *inqinandi* verbum) esse *lingve Hellenisticæ peculiaria* affirmat Drusius, negat Pfochenius *sect.* 65. Nolo qod ille olim, Æmyl. Scavrus apud Fabium institut. l.5. c.12. et Val. Maxim. l. 3.c.7. *utri creditis?* Stet per me libera sua cuiqe animi sententia, dum qod contendit, saltem probatum præstet. De Hellenisticæ vocabulo controversiam, qæ est περὶ ὀνομάτων ζήτημα, sepono. Apud *Maccabæorum scriptorem* reperiri largitur Pfochenius. Verum, qo partes tuetur suas, Lucianum advocat ex *de Protei*, sive *Peregrini morte*, ubi hæc habeat. καταφρονοῦσιν ἁπάντων ἐξίσης, καὶ κοινὰ ἡγοῦνται, ἄνευ τινὸς ἀκριβοῦς πίστεως τὰ τοιαῦτα παραδεξάμενοι. At qis non primo statim intuitu hominem impurissimum deprehendat solenni Christianorum vocabulo Christianis illudentem, qomodo pavlo ante προφήτης καὶ θιασάρχης, καὶ ξυναγωγεύς, dixerat. Itaqe ut de ævo inclinatiore nihil dicam, à Christianis ipsis petito verbo Christianis convitium dicere voluerat.

Ad vocem proximam pergamus.

Αὕτη γὰρ ἡ μάλειστος οὐδὶν ἔγατεν.

Ea est verbum τὸ δικαιοῦν, qod τῷ הצדיק Hebræorum respondeat. Et hoc *apud avtores profanos reperiri*, negat Paræus, affirmat Pfochenius. Est avtem istud ex vocabulis insignioribus, inter exempla lectiora jure collocandum, utpote qod & in dissertationibus sacris creberrimè occurrat, idqe designet qod in religionis Christianæ ac salutis negotio primas ferè non immerito occupat. Hoc verò apud Thucydidem in eâdem significatione reperiisse, indicante Camerario, adfirmat Pfochenius. *Apud alios*, inqit, *profanos avtores Græcos, & in eâdem significatione occurrere, attestatur pro nobis doctissimus Camerarius; producto scil. exemplo hoc ex Thucydide.* ὑμᾶς δὲ αὐτοὺς μᾶλλον δικαιώσεσθε ὅτι τυραννικῶς ἄρχετε. Verum non uno modo a Pfochenio est istic peccatum, nec latæ culpæ tantum & supinæ negligentiæ, sed fravdis doliqe mali manifestus tenetur. Supinæ negligentiæ ascribi jure merito potest, qod Scholiastæ verba pro Thucydideis apponit illa, ὅτι τυραννικῶς ἄρχετε, cum interpretantium esse diserte monuisset Camerarius; tum & qod ex verbis, qæ apposuit non animadvertit, nisi si qod animadvertit, dissimulare libuerat, non posse eo qo ipse vult, significatu verbum δικαιοῦν hîc sumi. itaqe versione, prudens forsan, præter morem suum, hîc abstinuit. Ecqis enim

enim erit horum verborum sensus, *justificabitis vos, qod tyrannicè imperatis?* Fravdi manifestariæ non potest non dari; primo, qod ea interpretantium verba omisit, qæ disertissimè docent, sensu plane adverso τὸ δικαιοῦσθαι hîc usurpari: δικαιώσεσθε, inqiunt, i. e. δικαίως καθ' ὑμῶν ἀποδείξετε. *justè, sive jure, contra vos statuetis, sive demonstrabitis.* hoc verò non est *justificare*, sed redarguere, & sententiam adversus se ferre. Tum Camerario insignem facit injuriam, qem interpretationis tam absurdæ avtorem ciet. nihil enim ille minùs, qam qod illi affingit Pfochenius; imo potius contrarium prorsus. Verborum Domini Christi apud Matthæum c.11 v.19. ἐδικαιώθη ἡ σοφία ἀπὸ τῶν τέκνων αὐτῆς, duplicem exhibet expositionem. prior hæc est, ad qam Thucydidem adducit. *Sapientia à sobole judicatur. Vel sententia pronunciatur, tanqam in judicio, de sapientia ab eis, qi illam, ut pueri avdire debebant. qo nihil scil. magis perversè, atqe præposterè fieri posset.* At qis perversum avt præposterum unqam censuit, ut a filiis suis sapientia justificaretur? hæc enim verbi istius de qâ agitur, est significatio. et hoc ferè modo, rejecto priore, Camerarius tandem illic sumendum concludit; *ut dicatur sapientia à suis coli, cum alii eam respuant, qo modo Publicani perhibentur* δικαιῶσαι τὸν θεὸν i. e. *Deum celebrasse*, ut ille interpretatur. Lucæ c.7.v.29. eoqe magis huc inclinare profitetur, qia Lucas c. 7. v.35. eadem referendo πάντων addiderit. *absurdum* sit avtem *existimare, à suis omnibus tam indignè habitam sapientiam, ut adversus eam sibi ipsi censuram arriperent universi.* cæterum priorem ubi proposuerat expositionem. *Sic*, inqit, *propomodum est verbo hoc usus Thucydides l. 3.* ὑμᾶς δὲ αὐτοὺς μᾶλλον δικαιώσεσθε. *sic enim interpretantur:* δικαίως καθ' ὑμῶν ἀποδείξετε, ὅτι τυραννικῶς ἄρχετε. *Censet Cleon omnibus modis severissimè esse in Mitylenæos, qi defecerant, animadvertendum. qod si non fiat, inqit, neqe apud illos gratiam estis inituri, ac potius contra vos ipsos decernetis, tanqam sententiâ justè latâ, qod vestra gubernatio Tyrannica sit* Hæc αὐτολεξεὶ Camerarius; qæ Pfochenio qî faveant ipse viderit. Sed Thucydidis loco obscuriori pavlò, qo lux clarior illucescat, de concionis à Cleone habitæ occasione pavca dicentur. Defecerant ab Atheniensibus Mitylenæi, & Lacedæmoniis clam sese adjunxerant. adversus qos Paches dux Atheniensis cum exercitu missus, urbem deditione ceperat, sub eâ lege, ut qid de civibus statueret, Atheniensi populo liberum foret. Ii ad primum conventum vehementius commoti, puberes omnes interficiendos, impuberes in

servitutem redigendos censuerant. at postero die, ubi æstus detumescere jam ceperat, subiit animos tam immanis consilii pænitentia. Et reclamat Diodotus; sed urget Cleon. ἐπανέστησαν γὰρ μᾶλλον (inqit) ἢ ἀπέστησαν. *neqe enim tam ab Atheniensibus illos defecisse, qam adversus eosdem constitisse.* orationem verò verbis his concludit, (integram enim periodum non gravabor describere. Ἓν δὲ ξυνελὼν λέγω. πειθόμενοι μὲν ἐμοὶ, τά τε δίκαια εἰς Μιτυληναίυς, καὶ τὰ ξύμφορα ἅμα ποιήσετε· ἄλλως δὲ γνόντες, τοῖς μὲν οὐ χαριεῖσθε· ὑμᾶς δὲ αὐτὺς μᾶλλον δικαιώσεσθε. *ut semel rem totam expediam. siqidem me audieritis, & qod adversus Mitylenæos justum, & qod vobis ipsis utile, facietis: sin aliter censueritis, nec gratiam apud illos ullam inibitis.* (qum sint scil. ἀχάριστοι, *homines* planè *ingrati*, ut Scholiastes adnotavit. vel potius qia imperium vestrum pro injusto & tyrannico nihilominùs habituri sunt) *& vos ipsos condemnabitis.* sive, ut Schol. *justam plane adversus vos ipsos sententiam feretis, qod injustam atqe Tyrannicam potestatem exercetis.* atqe hunc reverâ sensum esse seqentia docent. Εἰ γὰρ οὗτοι ὀρθῶς ἀπέστησαν, ὑμεῖς ἂν οὐ χρεὼν ἄρχοιτε. *si enim isti deficiendo à vobis rectè fecerunt, vos ipsi contra jus fasqe eis imperare censebimini.* Ita contrarium planè significatum apud Thucydidem sortitur τὸ δικαιοῦν, atqe apud scriptores sacros; cum istis absolvendi, illi condemnandi sensu sumatur. Qin & δικαιοῦν Thucydidi, qomodò & aliis Græcis scriptoribus, non est *damnare* tantum avt *addicere*, sed & *punire*, *pœnas exigere*. Sic enim idem *l.* 8. εἴ τις καὶ ἀντείποι, εὐθὺς ἐκ τρόπυ τινὸς ἐπιτηδείυ ἐτεθνήκει· καὶ τῶν δρασάντων. οὔτε ζήτησις, οὔτε δικαίωσις ἐγίγνετο. *Si qis contradiceret statim sub specioso aliqo prætextu interficiebatur: de cædis avtem avtoribus, nec qæstio habebatur, nec sumebatur vindicta.* qod nos diceremus; **no iustice was done upon them.** utramqe significationem indicavit Suidas. Δικαιοῦται καταδικάζεται. (qo loco Lexicographum frustra tum solicitat, tum & interpolat Porta, qum scriptoris testimonium supplere debuisset, vocabulum hoc ipsum ad dictionis finem subjiciendo, ut τῆς γῆς ἀγωνίᾳ δικαιοῦται legeretur) et Δικαιοῦν, τὸ κολάζειν. Hesychius item; Δικαιοῦν, μαστιγοῦν, νουθετεῖν. et, Δικαιῶσαι, κολάσαι. Frustra ergò Thucydidem hîc Pfochenius avtorem lavdat; frustra Camerarium testem advocat.

Verum qod Thucydides non præstat, Dionysius forsan Halicarnass. præstabit. Apud hunc *Antiqit. l. 6.* T. Largius sic fatur: Ἡμεῖς οἱ Ῥωμαῖοι δικαιοῦμεν, ὅσα κτᾶ τί τις ἂν ἕλῃ πολεμίυς ἀφελόμενος, ταῦτα τοῖς ἐγγόνοις ὡς οἰκεῖα παραδιδόναι. ***Nos Romani ita justum esse***

censemus, qæ qis hostibus erepta virtute qæsivit, ceu optimo jure propria ad posteros transmitti. Sed nec istud Ptochenii cavsam juvat. Imposuerat certè jam olim viro doctissimo, mihiqe cum primis amicitiæ fœdere conjunctissimo, D Gvilielmo Bradshavo, qod apud Svidam offenderat, Δικαιοῦν, τὸ δίκαιον νομίζειν. existimabat enim eo sensu id dictum, qo δικαιοῦσθαί τις Apostolo dicitur; uti patet ex avreo illo qantivis pretii *de Justificatione peccatoris coram Deo*, libello, editionis Anglicanæ *c.* 1. *S.*8. verùm à V. C. Antonio Vottono, in *animadversionibus*, erroris admonitus, vir pectoris candidissimi, ac veritati indicatæ cedere promptissimi, in editione Latinâ expunxit. Imposuit & viro celeberrimo D Friderico Spanhejmio, qi in *Dubiorum Evangelicorum* opere elaboratissimo, *part.*3. *dub.* 104. τοῦ *Justificare* varia significata recensens, inter alia; *Al qando*, inqit, τὸ δικαιοῦν *in scripturâ sumitur,* 1. *effectivè; & notat qandoqe* δίκαιον καθιστάναι, *justum constituere; non per infusionem justitiæ, sensu Pontificio, sed per ejus imputationem, sensu Scripturæ.* 2. *declarative; & notat;* δίκαιον νομίζειν, *secundum Svidam; idqe vel gratis, qando terminatur ad homines, vel meritò, qando terminatur ad Deum.* At verò priore illo sensu nusqam in sacrâ paginâ τὸ δικαιοῦν vel τὸ הצדיק etiam usurpatum reperio. De Danielis verbis c.12. v 3. ipse superiùs pronunciaverat, *vocabulum hoc illic* ἐνεργητικὸν *esse; ut eo sensu* Do*ctores & pastores justificare dicantur, qo salvare Timotheus.* 1. Tim. c. 4 v.16. Optimè. neqe enim, ut recte Avgustinus *contr. Petil. l.* 3. *c.* 42 *Etiam cum per sanctum & fidelem dispensatorem gratia spiritalis credentibus impertitur, dispensator ipse justificat, ac non ille unus, de qo dictum est, qi justificat impium.* Verum justitiæ insitæ, an imputatæ, notionem includat, Vir Clarissimus nihil statuit. Et mihi certè prior subindicari videtur, ut eodem sensu מצדיקים qo et משכילים dicantur; eidemqe utroqe vocabulo designentur; *qi homines ad sapientiam erudiunt, qiqe ad justitiam convertunt*, h.e. *qi sapientes justosq; faciunt.* Nec aliter Fr. Junius & Jo. Piscator. qanqam si, qod Calvino magis placet, prius vocabulum absolutè sumamus, ut *eruditi & veritatis intelligentes* intelligantur, eodem reciderit. Qod avtem ad Rom. c. 5. v. 19. (hunc enim locum, opinor, Vir (I. voluit) *Christi obedientiâ* δίκαιοι κατασταθήσονται dicimur: non id probat τὸ δικαιοῦσθαι eo sensu usurpari. neqe verò uspiam, opinor, eo sensu usurpatur. aliud est enim *justum constitui*, etiam ubi de imputatione sermo habetur, aliud *justificari.* cum illud justificationis

fundus & fundamentum existat; et justificationem veram, cui substernitur, necessariò præcedat. justus enim qis existat priùs necesse est, qam possit verè justificari. utrumqe autem istud à Christo habemus. nam & satisfactionis Christi meritum homini ex se injusto imputatum, justum eundem jam constituit; qum justitiam ei conciliet, qâ justus sit, et justitiæ hujus virtute, qæ merito illo comparatur, justificatur necessariò, ubi id opus fuerit: h.e. jure merito absolvitur, qi hâc ratione justus extat. Sensum posteriorem qod attinet; ut nihil dicam, meritò justificari posse & hominem, ubi culpâ, cujus arguitur, immunis insonsqe fuerit deprehensus, Devt. c. 25. v. 1. idqe sub Deo etiam ipso judice. Hymn. 7. v. 8. δικαίωσις illa, de qâ Svidas, *neq; ad hominem terminatur, neqe ad Deum.* neqe enim *personam* ullam, sive *reum*, cujus utiqe res agitur, sed *causam* sive *rem* ipsam, de qâ agitur, respicit. Proinde aliud est δίκαιον νομίζειν, eo qo Svidas voluit significatu; de re ipsâ nempe, (factum illud, sive censura fuerit) prolatum. h. e. *aqum* id *justumqe censere*: qo sensu Hebræorum הצדיק usurpatum nusqam reperies. aliud τὸ δικαιοῦν phrasi Apostolicâ, forensi tamen, de personâ, sive reâ, sive criminis suspectâ, pronunciatum; et significat *pro justo absolvere*, & adversus criminationes, vel suspectas etiam vel objectas, justitiam personæ, cujâ id interest, innocentiamqe sartam tectam tueri. In significatu priore passim occurrit, Svidasqe exemplum unum & alterum exhibet. in posteriori verò nisi apud Scriptores sacros, qiqe ab eis sumpserunt, nusqam, qod sciam, qisqam hactenus extare docuit. Itaqe qod Etymologici avtor habet: ἐδικαιώθησαν, δίκαιοι ἐκρίθησαν, ἐνομίσθησαν. σημαίνει δὲ καὶ τὸ ἐναντίον, κατεδικάσθησαν δικαίως. illud ad usum vocabuli apud scriptores sacros; hoc ad ejusdem apud profanos avtores acceptionem, referendum est, è qibus hujus, non & illius, exempla profert, eoqe sensu freqenter monet usurpari. Ita nullus planè istic locus adducitur, qi τοῦ δικαιοῦν sensum usumqe eum, qem qærimus, exhibeat.

Cæterum, qod istorum nullus, Vir Clarissimus Martinus Chemnitius forsan est exhibiturus. De qo, Joannes Cunradus Dietericus, in *Speciminis Antiqitatum Biblicarum lib.* 1. *In Loco*, inqit, *de Justificatione, vocis* δικαιόω *qâ utitur Apostolus, significationem genuinam eruit, non tantum ex perpetuo S. Scripturæ usu, sed etiam ex profanâ literaturâ. constanter enim tam sacri, qam profani avtores* τὸ δικαιοῦν *in suâ qisqe linguâ, in forensi significatione, pro ac-*

cusatum in judicio absolvere, & justum pronunciare usurpant.

Nolo impræsentiarum, de *perpetuo* vocis istius in sacris scriptis *usu*, cum Viro doctiss. litigare: etiamsi aliud svadeant superius animadversa nonnulla. mitto itidem qærere, qid velit, qod ait, *avtores profanos in suâ qemq; linguâ*, vocabulum istud ita, uti ipse explicat, usurpare. neqe enim, qod hoc sit, asseqor satis. Sed Chemnitium ipsum, qid afferat, videamus. *Pontificii*, inqit, *clamitant, usu omnium linguarum verbum justificandi significare, non absolvere, sev reputare justum, sed justum facere, datis sev infusis novis qalitatibus.* His ille opponit; *in Græcâ communi linguâ* δικαιοῦν *simpliciter esse verbum forense; et duas habere significationes. 1. significare, aliqid justum censere, non privato judicio; sed sicut illi, qi cum imperio sunt, pronunciant.* Huc adducit, è Sophoclis ad *Oedipum Colon.* Scholiaste, δικαιοῦν, δίκαιον κρίνειν· et Svidæ illud, δίκαιον νομίζειν. cui usui comprobando, cum è Svidâ, tum & Plutarchi qædam adducit. 2. *significare, supplicio afficere,* κολάζειν, *non sicut privati homines puniunt, sed cum causâ dijudicatâ, judicialiter aliqis punitur.* unde Svidas, δικαιούμενος· κολαζόμενος, δίκης τυγχάνων· et, δικαίωσις, κατάκρισις. cujus itidem exempla ex eodem subjungit; sed et ex Cicerone, qi in *Verrinis* sic usus est. Unde adversus Pontificios rite concludit, τὸ δικαιοῦν apud Græcos esse *verbum forense; nec in usu vulgari linguæ Græcæ*, ita perpetuò (qod illi contendunt) usurpari, ut significet *justitiâ positivâ, sive inhærente, imbuere.* Qanqam in significatione, istâ, qâ *justum qid censere* dicitur, havd forense semper est. neqe enim judices soli, sed privati qoqe qilibet, qid sit jus fasqe, qid æqum, qid iniqum, et consulere & censere consveverunt: nec de privato cujusvis judicio, et opinatione etiam, qam de judicis pro tribunali sedentis sententiâ, vocabulum istud minus usurpatur. qod exemplis havd pavcis, si id opus esset, firmatum dari poterat. Sed neqe Chemnitium hoc latuisse videtur, qi *à specie forensi ad genus transferri*, agnoscit, etiamsi vero similius multo sit, ab usu promiscuo, qi prior extiterat, ad usum fori transiisse.

Addit Chemnitius, *ideò Apostolos hoc verbo usos in Articulo Justificationis*; tum *qod Græcis in forensi significatione in usu linguæ Græcæ vulgari notum esset*; tum & *qia LXX.* τὸ δικαιοῦν *usurparunt pro Hebræo illo* הצדיק Monet deniqe, qod Dietericus non advertit; *Observandam differentiam*, inter vocabuli istius apud sacros scriptores, & apud profanos, usum etiam forensem. *Non enim*,

inqit, *omninò congruit* (istorum usus) *ad phrasin Scripturæ, qæ justificare, pro justum pronunciare usurpat ferè semper de personis: Græci vero de ipsis cavsis vel negotiis usurpant. Hebræis item justificare significat, eum, qi absolutus est, defendere, & ornare præmiis*: (imo potius, vel ut insontem defendere, qod est advocati, vel absolvere, qod est judicis: nam neqe ad absolutionem præmii qicqam necessario conseqitur, nec absolutum præmiis nescio qibus ornandi ulla suppetit necessitas) *Græcis verò usurpatur in alteram partem, pro condemnare, vel condemnatione (condemnatum,* forsan) *punire; id qod in Scripturâ non fit.* Fallit ergò lectores suos Dietericus cum Chemnitium affirmat, ex literaturâ exoticâ demonstrasse, τὸ δικαιοῦν *apud profanos avtores pro accusatum absolvere & justum pronunciare, constanter* usurpari. Tantum enim ab hoc abest, ut illud dicat Chemnitius, ut adversum planè verbis disertis pronunciet. Nihil itaqe hactenus à qoqam allatum comparet, unde vocis istius usus Apostolicus à veteri lingvâ Græcâ descendisse comprobetur.

At, inqit Pfochenius, *sect.* 145. *vocabuli sensus iste elici poterit ex Græcæ lingvæ fundamentis. neqe enim insvetum est, verba Græca in* όω *habere activam significationem siqidem sic dicimus,* χρυσόω, *deavro,* ταξιόω, *ordino,* σημειόω. *doceo.*

Primò, ex contextus serie, argumentoqe subjecto deprehensum iri plerumqe hoc, non ego qidem negaverim. Tum etiam vox minùs purè Latina, à Latinè perito tamen havd difficulter poterit percipi. 3. Analogiam qod attinet, non sufficit ea ad vocabulum aliqod vel Græcâ vel Latinâ civitate donandum. usus accesserit necesse est,

Qem penes arbitrium est & jus & norma loqendi,

uti Flaccus. Proinde ex Varrone *de Ling. Lat. l.* 8 Gellius *Noct. Attic. l. 2. c.* 25. statuit, *In omnibus pæne verbis consvetudinem dominari; nullamqe esse similium observationem*, nisi usu comprobatam. id qod multis ibidem exemplis confirmatur. Qod si cui Luciani *Lexiphanem* adire libuerit, qot ibi comperiet vocabula pro insulsis, nec Græcis, sed Barbaris habita, qibus tamen ad justam analogiam nihil desit? Verum illorum loco unum & alterum subjicere non abs re fuerit. Ἀσεβὴς analogiam & notationem etiam si spectemus, qidni significare possit eum, *qi nihil colat*, qia qod colat, non habet? qæ est numinis summi prærogativa singularis. nec tamen ego certè Græcè locutum existimo Evdoxium illum ἀπερί-δεκτον καὶ αἱρετικὸν, qe Deum Patrem eâ notione ἀσεβῆ dixit, cum ora-

tionem,

tionem, qam pro concione habuit, à verbis illis parum avſpicatis eſt avſpicatus, ὁ πατὴς ἀσεβής· ὁ ὑιὸς εὐσεβής. ad qas voces orto tumultu havd levi, qod Deo Patri *impietatis* notam inurere videretur; cum qid vellet verbis illis, explicaturus, adjeciſſet; ὁ μὲν πατὴς ἀσεβὴς, ὅτι ἐδένα σέβει· ὁ δὲ ὑιὸς εὐσεβὴς, ὅτι σέβει τὸν πατέρα. reſedit qidem tumultus; ſed pro tumultu riſus havd reſtrictior eſt inſecutus. refert Socrates. *l.2.c.43.* Sed nec Ulpianum, cum τὸν καινὸν, καὶ ὄπω ἐνχρεία γενόμενον φαινόλην, *penulam novam, & qâ uſus nondum erat,* ἄχρηστον dixit, Græcè peritiſſimus etiam qiſqam, qid vellet, facile aſſecutus eſſet; qem ludibrio idcirco habitum refert Athenæus *l. 3.* ἀχρήστου ζητεμένου φαινόλου, cum eâ in balneis ſurreptâ, *penulam* ἄχρηστον *amiſſam* conqereretur; qam niſi *inutilem*, ſive nulli jam uſui, nemo non dici exiſtimaverat. Certe Cl. Caſavbonus mecum pronunciabit. *Id verbi,* inqit, *hac notione barbarum eſſe conſtat.* Deniqe qod *in* όω *exeuntia activam habere ſignificationem* adjicitur, qid hîc faciat nullus video. nam δικαιόω tam, qum in *condemnationis* & in *caſtigationis*, qam cum in *abſolutionis*, avt *defenſionis* ſignificatu uſurpatur, activam obtinet ſignificationem: nec hinc itaqe conſtare poteſt in hoc potius qam in illo ſenſu ſumendum. Certè ſi Thucydides avt Demoſthenes in illud Apoſtoli incideret, Rom. c.3. v.30. εἷς ὁ Θεὸς, ὃς δικαιώσει περιτομὴν ἐκ πίστεως καὶ ἀκροβυστίαν διὰ τῆς πίστεως aliud qidvis (credo) potiùs inde exculperent, qam qod Apoſtolus voluit: et de fide divinâ potius in maleficis ex utrâqe claſſe ad juſtitiæ normam ſupplicio vel adjudicandis vel afficiendis, qam de peccatoribus fiduciæ in Chriſtum intuitu abſolvendis liberandiſqe, dictum exiſtimarent. cum τὸ δικαιοῦν illo ſenſu vulgò receptum noſſent, hoc nunqam à qoqam uſurpatum accepiſſent. illud itaqe demum affirmo, nihil hactenus dictum, unde conſtet τὸ δικαιοῦν hâc notione magis eſſe Græcum, qam eſſe *juſtificare* Latinum: qod ut τῷ הצדיק reſpondeat, ex lingvæ Latinæ analogiâ (qod obſervaſſe memini Majum noſtrum) diceretur potiùs, ſicut à *probus probare*, ita à *juſtus juſtare.* nec hoc Latinum tamen qiſqam diceret.

Juſtificationis negotio annexa eſt *fidei*, an *fiducia* potius, conditio; ſub cujus lege ea datur. Atqe hîc primo τὸ τῆς πίστεως ὄνομα aliâ apud ſcriptores ſacros notione adhibetur, qam apud profanos plerumqe ſumitur. Accedit proximè qod ex Heſiodo ac Theognide (idem enim ferè uterqe voluit) adduxit H. Stephanus in *Theſavro.* Ille enim,

Πίστεις

Πίστεις δ' ἄρα ὁμῶς καὶ ἀπιστίαι ὤλεσαν ἄνδρας.

Fidere fit, fitq; & diffidere causa ruinæ.

Iste autem, qod ille dixerat, ex parte alterâ qasi ἐπανορθώσας,

Πίστει χρήματ' ὄλεσα, ἀπιστίῃ δ' ἐσάωσα.

Fidendo periit res, diffidendo remansit.

Sive ut H.S. explicatiùs, *Fidem habendo pecuniam amisi ; at diffidendo ea salva remansit.* Unde pervulgatum fluxit illud, qod Epicharmo tribuitur (de qo videri poterunt, Polyb. *Hist.* l. 17. Et Dio Prus. *orat.* 24.)

Νᾶφε, καὶ μέμνασ' ἀπιστεῖν· νεῦρα ταῦτα τῶν φρενῶν.

Vigila, nec cui temere fidas (avt credas) nervi hi sunt prudentiæ.

Verum amplius aliqid (qod & idem observavit) apud sacros scriptores id vocabuli designat. Certè apud nos vocula illa **Faith**, qæ Latinorum *fidei*, Græcorum πίστει respondet, nunqam extra rem sacram eo sensu adhibetur, qo in religionis argumento necessariò sumitur ; nunqam pro eâ vel *fide* vel *fiduciâ*, qam alicui habemus, cum dictis ejus *credimus*, ipsi de re aliqâ præstandâ *fidimus* ; sed pro eâ, qam aliis præstamus, *fidelitate* ; qâ notione πίστις usurpata deprehenditur, Matth. c. 23. v. 23. Cæterum formulas illas, qibus nihil freqentius, τὴν εἰς τὸν κύριον πίστιν. Act. c. 20. v. 21. τὴν εἰς χριστὸν πίστιν. ibid. c. 24. v. 25. & Coloss. c. 2. v. 5. τὴν πίστιν πρὸς τὸν θεόν. Thess. ep 1. c. 1. v. 8. & πίστιν ἔχειν πρὸς τὸν κύριον, Philem v. 5. τὴν ἐν χριστῷ πίστιν. Galat. c. 3. v. 26. Ephes. c. 1. v. 15. Colos. c. 1. v. 4. Timoth. Ep. 1. c. 3. v. 13. & Ep. 2. c. 3. v. 15. denique τὴν πίστιν ἐν τῷ αὐτοῦ αἵματι· Rom. c. 3. v. 25. tum πιστεύειν εἴς τινα. qod in Joannis evangelio solo tricies sexies reperitur. Joan. c. 2. v, 11. & c. 3. v. 15, 16, 18, 36. & c. 4. v. 39. & c. 6. v. 29. 35, 40, 47. & c. 7. v. 5. 31, 38, 39, 48. & c. 8. v. 30. & c. 9. v. 35, 36. & c. 10. v. 42. & c. 11. v. 25, 26, 45, 48. & c. 12. v. 11. 36, 37. 42. 44. ter. 46. c. 14. v. 1. bis. 12. & c. 16. v. 9. c. 17. v. 20. Act. c. 10. v. 43. & c. 14. v. 23. & c. 19. v. 6. Rom. c. 10. v. 14. Galat. c. 2. v. 16. Philip. c. 1. v. 29. Petr. Ep. 1. c. 1. v. 21. Joan. Ep. 1. c. 5. v. 10. & εἰς τὸ ὄνομά τινος. Joan. c. 1. v. 12. & c. 2. v. 23. & c. 3. v. 18. Joan. Ep. 1. c. 5. v. 13. sed & τῷ ὀνόματι Joan. Ep. 1. c. 3. v. 23. & εἰς τὸ φῶς Joan. c. 12. v. 36. & εἰς τὴν μαρτυρίαν. Joan. Ep. 1. c. 5. v. 10. & ἐν τινι. Act. c. 13. v. 39. & Ephes. c. 1. v. 13. & ἐπί τινι. Rom. c. 9. v. 33. & c. 10. v. 11. Tim. Ep. 1. c. 1. v. 16. Petr. Ep. 1. c. 2. v. 6. qibus & adjici possunt ejusdem ferè mentis illa, ἐλπίζειν εἴς τινα, Joan. c. 5. v. 45. Cor. Ep. 2. c. 1. v. 10. & ἐπί τινα Act. c. 10. v. 43. & c. 16. v.

31. &

31. & c.22.v.19. Rom. c.4 v.5,24. & ἔν τινι, Philip c. 2. v. 19. & ἐν τῷ ὀνόματί τινος. Matth. c. 12. v. 21. & ἐπί τινι, Rom.c. 15. v. 12. Timoth. Ep. 1.c.4. v. 10. & c 6. v. 17. & ἐπί τινα. Timoth. Ep. 1. c.5. v.5. Petr. Ep. 1. c. 3. v. 5. & ἐπί τι Petr. Ep. 1. c. 1. v. 13. item πεποιθέναι ἔν τινι. Philip c.2. v.24. & c. 3. v. 3, 4. & Thess. Ep. 2 c. 3.v.4. & ἐπί τινα, Matth. c. 27. v. 43. & ἐπί τινι, Marc. c. 10. v. 24. Luc.c.11 v.24. & c.18.v.9. Cor.Ep.2.c.1.v.9. Hebr. c. 2. v. 13. formulas, inqam istas (ut de voce πιστός, & πιστοὶ, nihil dicam, unde οἱ πιστοὶ tam crebro ἀντὶ τῶν πιστευόντων usurpatur) ubi nam tandem apud priscos Græcos illos, in eis, qæ scripto consignarunt, monumentis reperias? certè qi omnia illorum, etiam rudera qælibet, qam diligentissimè ruspati sunt, nihil hactenus ejusmodi nobis repræsentarunt. Nam qod πιστεύειν περὶ τὸ θεῖον, non nemo deprehendisse se ratus est, apud Aristotelem *rhetor. l. 2. c.* 17. partim interpretis errore, partim interpunctione pravâ deceptus est. Sic enim philosophi habent se verba: Φιλόθεοί εἰσι, καὶ ἔχουσι πρὸς τὸ θεῖόν πως, πιστεύοντες διὰ τὰ γιγνόμενα ἀγαθὰ ἀπὸ τῆς τύχης. *Dei amantes sunt, & numini qodam modo addicti sunt*, sive, *erga numen divinum affecti aliqo modo sunt, fidentes ob bona qæ à fortunâ eis obtigerunt.*

Neqe ista eô à nobis dicuntur, ut (qod immeritò hâc à parte stantibus affingi solet) sacrosanctis illis summè verendis Spiritûs Sancti amanuensibus sermonis *impolitiem, illuviem, barbariem* astruamus. qanqam de dictionis facie havd laborasse se profitentur ipsi: et occurrere in scriptis eorum σολοικοφανῆ saltem nonnulla nemo doctus diffitebitur: sed nec ut *gravitatem majestatem, vehementiam, perspicuitatem, venustatem* etiam eisdem detractum avt derogatum eamus.

Facessant Pfochenii nugamenta ista καὶ κενὰ περιττώματα, qæ frustra, ὑπὲρ τὸ σκάμμα πηδῶντας, (ut cum ipso loqar) oggerit *sect.* 158. qasi Græca lingva prisca pigmenta oratoria in se, tanqam in pyxide una unicaqe conclusa universa contineret; nec extra eam gratiarum qicqam avt elegantiarum haberi posset. Neqe verò à *puritate* lingvæ alicujus pendet prorsus dictionis *vis* ac *vehementia.* qis enim Tertulliano in suo genere disertior? qis Apulejo locupletior? figuris ac pigmentis rhetoricis abundat uterqe; alter etiam luxuriat. qæ narranda suscepere, adeò vivis coloribus describunt, vel depingunt potiùs, sed diversimodè prorsus, ut legentium oculis ipsis exhibita, & exposita videantur. noster verò ille, ubi cum adversario aliqo agen-

dum, qam artificiosè aggreditur, acriter premit, vehementèr perurget, arctè undiqe constringit, ut elabendi avt eluctandi ratio omnis intercepta habeatur? itaqe non immeritò de illo Vincentius Lirinensis *commonitorii cap. 1. Ingenio tam gravi ac vehementi excelluit, ut nihil sibi pene ad expugnandum proposuerit, qod non avt acumine inruperit, avt pondere eliserit? jam porro orationis suæ laudes qis exeqi valeat? qæ tantâ nescio qâ rationum necessitate conserta est, ut ad consensum sui, qos svadere non potuerit, impellat: cujus qot pænè verba, tot sententiæ sunt; qot sensus, tot victoria.* Ecqis tamen Apulejum, avt Tertullianum etiam, de dictionis Latinæ puritate prædicet? ecqis non Afrum magis qam Romanum dicendi characterem in utroqe agnoscat? qodsi in Septimio tamen impedire non potuit, qia disertissimus haberetur, & qod de Pericle olim oratorum vehementissimo, ἤστραπτ', ἐβρόντα. Aristoph. *Acharn.* Fab. *instit. l.* 12. *c.* 10. *fulminare* censeretur: cur Hebraismum sapiens stylus Apostolicus obstet, qo minùs Pavlus, qod & de Pericle dictum, *tonare* dicatur; avt qo minùs δεινότητος, *lenitatis, illecebrarum* nomine *Pavlina, libertatis & majestatis Petrina, gravitatis Joannina* dictio prædicetur?

Imo potiùs (ne Bezæ verba supra adducta denuò repetamus) è còntrario asserimus, sicut ista eis qibuscum plurimùm Apostolis res erat, tunc temporis cum primis familiaria extitisse, Judæis præsertim, qi versione Græcâ utebantur; ita & mentem Spiritus Sancti pleniùs atqe ἐμφατικώτερον multo explicare, qam priscæ illius Græcæ, qæ apud profanos habentur, formulæ flosculive etiam poterant. Certe Hebræorum illa האמין & בטח cum particulâ ב adjectâ, vim qandam & ἐνέργειαν insignem habent, qæ nisi formulis istiusmodi fæliciter satis exprimi vix posse videtur. Qin & illud eorundum נשען unde משען & משענת *scipio, baculus*, cui innititur qis, qoqe sustentat sese in formulâ illâ נשען על ייי Annal. l. 2. c. 13. v. 18. & c. 14. v. 11. & c. 16. v. 7. 8. & Esaj. c. 50. v. 10. qo alluditur & Hymn. 18. v. 18. eam emphasin habet, ut coacti sint Græci Interpretes vocabulis insolentibus ista reddere, τοῦ ἀντιστηρίζεσθαι, καὶ τοῦ ἀντιστηρίγματι. Esai. c. 50. v. 10. ἀντιστηρισάσθω ἐπὶ τῷ θεῷ. & Hymn. 18. v. 18. ἐγένετο κύριος ἀντιστήριγμά μου. Sed ad alia transeamus.

CAPUT.

CAPUT. IX.

Inter ἰδιότητας et ἰδιωτισμοὺς *distingvendum. Idiotismum non probat locutio poetica, avt rarior vocabuli formulæve usus. In poetis Latinis Hellenismi crebri. Ex notionibus communibus formulæ peculiares oriuntur.* Is, id, παρέλκον. Ἰδὼν εἶδον, *Hebraismus. Æschylus incassum accersitus. Crassa Psochenii in Æschylo halucinatio.* Videndo non videre, *Devt. 29. 3. & alibi. In improvidos, illiteratos lingvæ alicujus ignaros, rerum divinarum imperitos, usurpatum. Plutarchus emendatus & suppletus. Lucianus Christianorum formulis utitur, Christianis illudendo. In Platonis loco lapsus Ribera. Reduplicationes Hebrais familiares, Græcis priscis insolentes; vehementiæ inserviunt: qandoqe diminuunt. Gen. 3. 4. qod* Junius *minus commodè reddit, explicat. In* Joan. *11. 26. Avgustinus pariter halucinatus.* Facundus, facundia; Gratitudo, ingratitudo; Beatitas, beatitudo; *vocabula olim minus usitata.* Mortem videre, gustare, *pro* mori.

PRima nobis fuit præscriptio adversus exempla à Psochenio adducta; omissa fuisse, qæ omnium ferè consensu Hebraismum resipiant, qæqe in usu apud sacros scriptores sunt freqentissimo. Altera, qod nec in eis qæ ad rem ipsam aptiora & pertinentia magis sunt visa, id qod est pollicitus, præstiterit: qod in qibusdam jam liqidò demonstratum est; et in aliis multò pluribus deinceps demonstrabitur. Alia jam futura est præscriptio, non sufficere ad cavsam ipsius obtinendam, qod formula hæc avt illa apud scriptorem Græcum aliqem, poetam præsertim, semel avt iterum occurrat, qo probetur usu communi receptam fuisse apud Græcos formulam illam. De poetis siqidem primò, constat satis, multa eos hâc in parte usos esse libertate; formulas phrasesqe usurpasse, qæ nec in

 sermone

sermone communi, etiam eruditorum, habeantur, nec etiam lingvæ suæ idiomati satis conveniebant. Ecqis illud Horatu *carm. l. 2. ode. 9. desine qerelarum.* Latinum, (& non Græcum potiùs, λῆγε τῶν ὀδυρμῶν) esse dixerit: avt illud, *l. 3. od. 27. abstineto irarum.* (ὀργῆς ἀπέχου) cui affine Silii illud *l.* 10.

——— *Consul non desinit ira.*

(τῆς ὀργῆς οὐκ ἐπαύσατο) avt illud etiam *ibid, od.* 30. *agrestium regnavit populorum* (τῶν λαῶν ἦρξεν, ἤγουν ἐβασίλευσεν) de qo Servius ad Maronis illud *Æn. l.* 11.

——— *nec veterum memini lætorve malorum,*

Lætor malorum pro malis figura Græca est: sicut Horatius, Agrestium regnavit populorum, pro agrestibus populis.

Sed de his amplius videri poterit Jo. Vossius in *arte Grammat. de construct.* c. 33. qi idem & ejusdem illud in Epist. ad Pisones,

——— *idem facit occidenti.* h.e. ταυτὸν ἐκείνῳ.

more Græco, non Latino, dictum affirmat, *libri ejusdem cap.* 58. advocato etiam Victorio, qi *Var lect l.* 10. *c.* 22. idem ante censuerat. qanqam ad Vossium amandare nihil est opus, cum Pfochenium ipsum habeamus *sect.* 153. agnoscentem, *apud Virgilium, Ovidium, Horatium, in singulis ferè paginis varios Hellenismos.* Deniqe, cum formulæ nonnullæ ex notionibus qibusdam communibus efficta, atqe enatæ sint; qidni etiam præter usum lingvæ, qâ utebantur populares sui, notionis ejusmodi expressio scribenti alicui in mentem incidere potuerit, qam is scripto suo insereret?

Tùm inter ἰδιότητας & ἰδιωτισμοὺς distingvendum meminerit. potest enim esse lingvæ alicujus & solius *idiotismus*, qod non tamen sit ita lingvæ illius peculiare, qin in aliis, sed rariùs & insolentiùs, usurpetur. Avdi. V. Cl. Is. Casavbonum ad Apuleji in *apologiâ* illud, *Calumniam Magiæ, qæ faciliùs infamatur, qam probatur, eam solum sibi delegit ad accusandum. Est* ἑλληνισμὸς, inqit, *familiaris huic scriptori, apud qem sæpe reperias,* eam *dictionem* παρέλκουσαν. *Infra*; qod animi partem rationalem, qæ longè sanctissima est, eam violet. *Tolle*, eam, *sententiæ nihil detraxeris. Ita avtem Græci, Herodotus præsertim ac Pavsanias, atqe è recentioribus Agathias. etsi id propriè Hebræorum dialecti esse certum est.* Qarè *propriè Hebræorum dialecti* dixit, cum & Græcos ita loqi agnoscat? scil. qia nec tam solens lingvæ Græcæ, & avtorum duntaxat qorundam peculiaris formula illa videatur: cum apud Hebræos qosqe nihil crebrius, nihil

usu

usu tritum magis. V. g. ut ad exempla, qæ a Pfochenio allata sunt, discutienda tandem perveniamus. Act. c. 7. v. 34. ἰδὼν εἶδον. *Vulgaris*, inqit *creditur esse Hebraismus. atq; ita* οἱ LXX. *solent exprimere, qod Hebr.* ראה ראיתי Et qid nî ita credatur? cum apud Hebræos scriptores, formulis istis nihil qicqam freqentius occurrat. Qia scil. *non soli* οἱ LXX. *sic loquntur, sed alii etiam.* qi alii? *Æschylus, & Lucianus.* At horum alter nihil minus. Æschyli, qæ adducuntur ex *Prometheo vincto v.* 437. ista sunt.

Οἳ πρῶτα μὲν βλέποντες ἔβλεπον μάτην,
Κλύοντες οὐκ ἤκουον.

Qi primò qidem videntes videbant frustrà,
Avdientes non avdiebant.

At tu, Pfocheni, frustra es planè, dum ea lavdas, qæ ad rem ipsam nihil pertinent. neqe enim dicit apud Æschylum Prometheus, mortales olim cæcos planè surdosqe fuisse. sed cum visu avdituqe pollerent satis, perinde illis fuisse ante artes disciplinasqe a sese inventas invectasqe ac si nec viderent ea qæ in oculos ipsis incurrerent, nec avdirent, qæ avribus incidissent. non sunt itaqe conjungenda βλέποντες ἔβλεπον, sed inciso potius à se invicem distingvenda. Id qo meliùs patescat, altiùs pavlo repetita Æschyli verba representabimus.

——— τἀν βροτοῖς δὲ πήματα
Ἀκούσαθ᾽, ὥς σφας νηπίους ὄντας τὸ πρὶν
Ἔννους ἔθηκα, καὶ φρονεῖν ἐπηβόλους. ———
Οἳ πρῶτα μὲν βλέποντες, ἔβλεπον μάτην,
Κλύοντες, οὐκ ἤκουον, ἀλλ᾽ ὀνειράτων
Ἀλίγκιοι μορφαῖσι, τὸν μακρὸν χρόνον
Ἔφυρον εἰκῇ πάντα, ——— ἄτερ γνώμης τὸ πᾶν
Ἔπραττον. i. e. vertente Grotio:

——— nunc sed hominum incommoda
Avdite; qos ego mentis exortes prius
Expergefeci cordis ad prudentiam.
Etenim videntes multa, cernebant nihil;
Surdâ avdiebant avre: sic par somniis
Abibat avum, cuncta cum promiscua
Passim jacerent; cuncta temere, improvidè,
Sine mente agebant. ———

Contenderam jam olim Tragici ista cum Mosis illis l.5. c.29.v.3. *Specimina illa maxima, & ostenta, & prodigia viderunt oculi vestri: sed necdum dedit vobis Jova hactenus cor ad dignoscendum, neqe oculos ad perspiciendum, neqe avres ad avscultandum.* Item cum illis Esaiæ c. 6. v. 9. (qo tamen loco in priore sententiolæ commatio formula, de qâ agitur, disertè exprimitur) *Avdiendo avdietis*, (Græc. ἀκοῇ ἀκούσετε. & ex Græco Matth. c. 13. v. 14. & Lucas. Act. c. 28. v. 26.) *nec intelligetis; & videndo videbitis* (βλέποντες βλέψετε. Græc.) *neqe cognoscetis. pingvefacito cor populi hujus, avresqe eorum aggravato, & oculos occludito; ut ne oculis suis videant, neve avribus avdiant, neve corde intelligant.* et c.42.v.19. *qis adeò cæcus ac servus meus? surdus ac nuncius meus? qi multa videns, nihil observat, avres aperiens nihil obavdit.* ita οὐ συνιέναι, καὶ οὐ φυλάττειν Græcis interpretibus hîc idem sunt, qod Tragico illi βλέπειν μάτην. Geminum est avtem Sophoclis illud apud Stobæum tom. 2. tit. 4.

Ἀλλ' οἱ κακῶς πράσσοντες, οὐ κωφοὶ μόνον,
Ἀλλ' οὐδ' ὁρῶντες εἰσορῶσι τἀμφανῆ.

Qos distinent adversa, surdescunt malis,
Et clara qæ sunt, non vident, nec cum vident.

Nec abscedit Heracliti illud apud Clementem *Strom. l. 5.* (qi cum dicto celeberrimo Matth. c. 11. v. 15. & c. 13. v. 19. & alibi, à Christo usurpato, componit, ὁ ἔχων ὦτα ἀκούειν, ἀκουέτω) & Evsebium *præpar. Evang. l. 3. c. 13.* & Theodoretum *therapevt. l. 1.* Ἀξύνετοι ἀκούοντες κωφοῖσι ἐοίκασι· φάτις αὐτοῖσιν μαρτυρεῖ, παρεόντας ἀπεῖναι. *Insipientes etiam cum avdiunt, surdis sunt similes: atqe etiam, teste adagio, præsentes absunt.* Qod avtem de avditu Heraclitus, de visu itidem avtoris ἀνωνύμου Senarius:

Ὁ γραμμάτων ἄπειρος, οὐ βλέπει βλέπων.

cujus dicti venustatem corruperit plane, qi eodem, qo Æschylum Psochenius, modo exceperit. Grotius elegantèr sic expressit.

Illiterata vita, cum oculis cæcitas.

αὐτολεξεὶ sic habeas,

Illiterati, nec ea qæ vident, vident.

Contra,

Διπλοῦν ὁρῶσιν οἱ μαθόντες γράμματα.

Qi literas didicere, bis tantum vident.

Ex sapientum scitis illustremus ista. Apud Platonem, Socrates, sensu scientiam distare demonstraturus, à Theæteto qærit; τῶν βαρβά-

ρων

ξων πρὶν μαθεῖν τὴν φωνὴν, πότερον οὐ φήσομεν ἀκούειν, ὅταν φθέγγωνται, ἢ ἀκούειν τε, καὶ ἐπίστασθαι ἃ λέγουσι; καὶ αὖ γράμματα μὴ ἐπιστάμενοι, βλέποντες εἰς αὐτὰ, πότερον οὐχ ὁρᾶν, ἢ ἐπίστασθαι, εἴπερ ὁρῶμεν, διισχυριούμεθα; *Anteqam barbarorum vocem intelligamus, utrumne nos negabimus, audire eos, ubi loquntur, an audire & scire qæ dicent affirmabimus? rursusqe literarum imperiti, ubi eas spectamus, num videre, & scire, siqidem videmus, asseverabimus?* Cui ille; Αὐτό γε τοῦτο αὐτῶν, ὅπερ ὁρῶμέν τε καὶ ἀκούομεν, ἐπίστασθαι φήσομεν. τὸ μὲν γὰρ τὸ σχῆμά τε καὶ τὸ χρῶμα ὁρᾶν τε καὶ ἐπίστασθαι, τὸ δὲ τὴν ὀξύτητα καὶ βαρύτητα ἀκούειν τε ἅμα καὶ εἰδέναι· ἃ δὲ οἵ τε γραμματισταὶ περὶ αὐτῶν, καὶ οἱ ἑρμηνεῖς διδάσκουσιν, οὔτε αἰσθάνεσθαι τῷ ὁρᾶν ἢ ἀκούειν, οὔτε ἐπίστασθαι. *Hoc ipsum illorum qod videmus atqe audimus, scire nos dicemus. alterius nempe figuram ac colorem videre nos & scire, alterius acutum gravemve sonum audire simul & percipere. at vero qæ literatores atqe interpretes docent: ea nec sentire nos, nec scire, dicemus.* Vides qomodô literarum lingvarumqe imperiti, *nec videntes vident, nec audientes audiunt*; qomodò item harum *periti duplo plus* qam illi & *audiunt*, & *vident*. De signis divinitùs datis paritèr Porphyrius, *de abstinent. ab animal. esu. l. 2.* Πᾶσι σημαίνουσιν· οὐ πᾶς δὲ συνίησι τὰ σημαινόμενα. οὐδὲ γὰρ ὁ παῖς τὰ γεγραμμένα δύναται ἀναγινώσκειν, ἀλλ' ὁ μαθὼν γράμματα. *Significant ea qidem omnibus; sed significata non intelligit qivis. neqe enim puer, qæ scripta sunt, legere potest, sed is solus qi literas didicit.* Idemqe apud Eusebium *præpar. Evang. l. 3. c. 7. præfat. ad Physiolog.* de signis ac statuis ab hominibus confectis, qas cum Pontificiis nostris librorum instar habere contendit. Τὸν θεὸν, καὶ τοῦ θεοῦ τὰς δυνάμεις διὰ εἰκόνων συμφύλων αἰσθήσει ἐμήνυσαν ἄνδρες, τὰ ἀφανῆ φανεροῖς ἀποτυπώσαντες [ὑπο]. M.S.] πλάσμασι τοῖς καθάπερ ἐκ βίβλων τῶν ἀγαλμάτων ἀναλέγειν τὰ περὶ θεῶν μεμαθηκόσι γράμματα. θαυμαστὸν δὲ οὐδὲν, ξύλα καὶ λίθους ἡγεῖσθαι τὰ ξόανα τοὺς ἀμαθεστάτους· καθὰ δὴ καὶ τῶν γραμμάτων οἱ ἀνόητοι, λίθους μὲν ὁρῶσι τὰς στήλας, ξύλα δὲ, τὰς δέλτους, ἐξυφασμένην δὲ πάπυρον, τὰς βίβλους. *Deum Deiqe virtutes per imagines sensui subjectas depinxerunt homines, in eorum gratiam, qi ex statuis tanqam ex libris qibusdam, didicerant divina eruere documenta: nihil autem mirum est, si homines imperiti statuas nihil alivd qam ligna lapidesqe reputent: qemadmodum literarum ignari, columnas*, sive *pilas tanqam lapides spectant, codices ut ligna, libros ut papyrum affabrè contextum.* Plutarchus *de Socrat. genio.* Ὡς ἐν ἰατρικῇ σφυγμὸς ἢ φλύκταινα,

ταῦτα, μικρὸν, οὐ μικροῦ δὲ σημεῖόν ἐστιν· οὕτω μαντικῇ ψυχῇ παλμὸς ἢ κληδὼν, οὐ μέγα καθ' αὑτὸ [μεγάλου δὲ σημεῖον] σύμπτωμα· οὐδεμίας γὰρ τέχνης καταφρονεῖται τὸ μικροῖς μεγάλα, καὶ δι' ὀλίγων πολλὰ προδεικνύειν. ἀλλ' ὥσπερ εἴτις ἄπειρος γραμμάτων δυνάμεως, ὁρῶν ὀλίγα πλήθει καὶ φαῦλα τὴν μορφὴν ἀπιστοίη ἀνδρὶ γραμματικὸν ἐκ τούτων ἀναλέγεσθαι πολέμους μεγάλους, οἳ τοῖς, πάλαι συνέτυχον, καὶ κτίσεις πόλεων, πράξεις τε καὶ μαθήματα (παθήματα, forsan) βασιλέων, εἶτα φανείη ὀμνύοντι κινεῖν καὶ καταλέγειν ἐκεῖνον πρὸ ἱστορικῶν τούτων ἕκαστον, ἡδὺς ἂν, ὦ φίλε, γέλως σοι τοῦ ἀνθρώπου τῆς ἀπειρίας ἐπέλθοι. &c. (Ita locum mancum ac perperam habitum restituere qadantenus conati sumus:) *Qemadmodum in re medicâ, pulsus avt pustula, parvum qiddam, nec parvi tamen indicium est. ita animæ divinationis paritæ sternutatio avt omen, cum per se nihil magni sit, magni tamen eventus potest esse præsagium. neqe enim ulli arti hoc neglectui est, è parvis magna, è paucis multa præsagire. Sanè siqis literarum imperitus, cum eas numero paucas, specie minùs elegantes videret, pro incredibili haberet, fore ut literatus qispiam ex eis recitaret bella magna à priscis gesta, urbes conditas, regum facta fortunasqe; ac jurare paratus esset, memoritèr illum ex notitiâ propriâ potiùs narrare unumqodqe horum; qam ex libro recitare; nonne svaviter hominem de imperitiâ ridere tibi subiret?* E nostris, qanqam in istis exterorum superstitionibus addictior, Synesius *de insomn.* Σημαίνει μὲν διὰ πάντων πάντα· καὶ ἔστι ταῦτα γράμματα παντοδαπὰ, καθάπερ ἐν βιβλίῳ τοῖς ὦψι (forsan, τοιαῦτα ὄψει) τὰ μὲν φοινίκεια, τὰ δὲ Αἰγύπτια, καὶ ἄλλα Ἀσσύρια· ἀναγινώσκει δὲ ὁ σοφός· σοφὸς δὲ ὁ φύσει μαθών. *Omnia per omnia numen significat: suntqe ista ut literæ omne genus,* in libris videre est, *qædam Phœnicia, qædam Ægyptia, qædam & Assyria. sed legit hæc peritus duntaxat. peritus vero is est, qi natura didicit.* Ad qem locum videri possunt Nicephori Scholia. Melius Joan. Chrysostomus de divinis eloqiis in Ep. 1. ad Corinth. orat 7. Καθάπερ τὰ παιδία, τὰ βιβλία ὁρῶντα, οὐκ οἶδε τῶν γραμμάτων τὴν δύναμιν, οὐδὲ οἶδεν ἅπερ ὁρᾷ. μᾶλλον κἂν ἀνὴρ ἄπειρος ᾖ γραμμάτων, ταὐτὰ πείσεται· ὁ δὴ ἔμπειρος πολλὴν εὑρήσει τοῖς γράμμασιν ἐναποκειμένην τὴν δύναμιν, καὶ βίους ὁλοκλήρους, καὶ ἱστορίας. καὶ ἐπιστολὴν ὁ μὲν ἄπειρος λαβὼν, χάρτην ἡγήσεται καὶ μέλαν εἶναι· ὁ δὲ ἔμπειρος καὶ φωνῆς ἀκούσεται, καὶ διαλέξεται πρὸς ἀπόντα, καὶ ὅπερ ἂν βούληται διὰ τῶν γραμμάτων πάλιν ἐρεῖ. οὕτω καὶ ἐπὶ τοῦ μυστηρίου γίνεται. οἱ μὲν ἄπιστοι, καὶ ταῦτα ἀκούοντες, οὐ δοκοῦσιν ἀκούειν· οἱ δὲ πιστοὶ, τὴν διὰ τοῦ πνεύματος ἔχοντες ἐμπειρίαν

πειρίαν, ὁρῶσι τὴν ἀναποκειμένην τὴν δύναμιν. *Qemadmodum pueri libros cum intuentur, qia literarum vim nesciunt, ne norunt qidem qæ vident: qin & pariter afficitur vir qoqe, si literarum fuerit imperitus. at peritus qi fuerit, magnam in literis illis delitescentem vim deprehendet, vitas integras, atqe historias. Epistolam pariter imperitus acceptam pro chartâ duntaxat atramento litâ habebit: at peritus vocem audiet in eâ loqentem, & cum absente ejus operâ colloqetur, & qicqid libitum fuerit literarum ope respondebit. ad eundem modum in mysteriis istis usu venit: infideles etiam cum audiunt, nec audire videntur: at fideles peritiâ spirituali imbuti, rerum subjectarum vim intuentur.* De operibus divinis itidem Gregorius Nyssenus *lib. de prænaturè abreptis*: ἐπὶ τῶν οὐρανίων θαυμάτων ὁρᾷ μὲν ἐπίσης τὰ φαινόμενα κάλλη, κἂν πεπαιδευμένος, κἂν ἰδιώτης τύχῃ τις ὤν, ὁ πρὸς τὸν οὐρανὸν ἀναβλέπων· διανοεῖται δὲ τὰ περὶ αὐτῶν οὐχ ὁμοίως, ὅτε ἀπὸ φιλοσοφίας ὁρμώμενος, καὶ ὁ μόναις ταῖς αἰσθήσεσι τὸ φαινόμενον ἐπιτρέπων. ὁ μὲν γὰρ ἢ ταῖς ἀκτῖσιν ἥδεται τοῦ ἡλίου, ἢ τὸ κάλλος τῶν ἄστρων θαύματος ἄξιον κρίνει, ἢ τὸν ἀριθμὸν τοῦ σεληναίου δρόμου ἐπὶ τοῦ μηνὸς παρετήρησεν. ὁ δὲ διορατικὸς τὴν ψυχὴν, καὶ διὰ παιδεύσεως πρὸς τὴν κατανόησιν τῶν οὐρανίων κεκαθαρμένος, πρὸς τὴν τοῦ παντὸς ἁρμονίαν ἀναβλέπει, καὶ ἐκ τῆς ἐγκυκλίου κινήσεως τὴν ἐκ τῶν ἐναντίων συναρμοσίαν ἐπισκοπεῖ. &c. *In cœlestibus miraculis, qæ oculis objiciuntur, pulcritudines vident paritèr, sivè qis eruditus, sive rudis fuerit, qotqot cœlum intuentur. nec tamen pariter de illis cogitant, is qi philosophiâ imbutus accedit, atqe is qi sensibus rem totam permittit. iste enim, vel radiis solaribus delectatur, vel siderum fulgorem admiratur, vel Lunæ per menses singulos redeuntis numerum observat. at verò is qi animum perspicacem habet, & eruditionis ope ad cælestium contemplationem excultus est, universi totius harmoniam miram intuetur, atqe ex motu circulari rerum sibi invicem adversantium concinentem pulcrè compaginationem considerat.* &c. De eisdem deniqe Augustinus *in Joan. tract.* 24. *Qemadmodum, si literas pulcras alicubi inspiceremus, non nobis sufficeret laudare scriptoris artificium, qoniam eas pariles, æqales, decorasqe fecit, nisi etiam legerimus, qid nobis per illas indicaverit: ita Dei facta miranda, qi tantùm inspicit, delectatur pulcritudine factorum, ut miretur artificem; qi autem intelligit, qasi legit. aliter enim videtur pictura, alitèr videntur literæ. picturam cum videris, hoc est tantum vidisse, laudasse. literas cum videris, commoveris eas & legere. qodsi forte non nosti,* Qid putamus, *inqis,* esse, qod hîc scriptum est? *interrogas qid sit, cum jam vides, a-*

liqid. sed aliud tibi demonstraturus est, à qo qæris agnoscere qod vidisti. alios ille oculos habet, alios tu: apices similitèr videtis, non similiter signa cognovistis. tu vides, & lavdas; ille videt & lavdat, legit & intelligit. Idemqe *de verb. Dom. orat.* 44. *Qemadmodum qi videt literas in codice optimè scripto, & non novit legere, lavdat qidem antiqarii manum, admirans apicum pulcritudinem; sed qid sibi velint, qid indicent illi apices, nescit; & est oculis lavdator, mente non cognitor. alius avtem & lavdat artificium, & capit intellectum: ille utiqe, qi non solum videre (qod commune est omnibus) potest; sed etiam legere, qod, qi non didicit, non potest. ita qi viderunt Christi miracula, & non intellexerunt qid sibi vellent, & qid intelligentibus qodam modo innuerent, mirati sunt tantùm, qia facta sunt. alii vero & facta mirati, & intellecta assecuti.* Verum oblitus es, inqis, eorum, qæ præ manibus habes. nihil minùs. Cinno hæc mantisa destinabatur. mercis avtem naturam referre mantisam novum non est. nec studiosis ingrata fore ista spes est. Sed de viâ in semitam.

Æschylum ostendimus Psochenio frustra advocatum. Ad Lucianum transimus. Apud hunc Protei Menelaus, ἰδὼν εἶδον. *videns vidi. ita locutus Lucianus* ὁ ἀττικώτατος. *nec verisimile Lucianum hominem Ethnicum, Judæis (pariter ac Christianis) infensissimum, ab eorumqe moribus, vitâ, conversatione qam maximè abhorrentem, Græci sermonis elegantiâ relictâ, illos in stylo imitatum.* ita *sect.* 131. Psochenius. Respondeo, 1. Lucianus ὁ ἀττικώτατος ille poetica suis immiscere solenne habet. è qo genere hoc esse potuit. tum potuit per ludibrium è nostris phrasin istam usurpasse. neqe enim hoc scurræ illi impuro insolens, inde enim et τὸν βραδύγλωσσον pro Mose posuit, et ἐκ τῶν ἀσεβῶν χώρων λυτρώσασθαι, pro liberare *à locis impiis*, dixit, in *Philopatride*: qo in centumculo dogmata Mosaica ritusqe Christianos subinde subsannat. ut Dei ipsius apud Mosem. l.2.c.3 v 7. verba μυκτηρίζων immitari voluisse non immeritò censeatur. Cui adjici potest, avtores etiam profanos & Christiano nomini satis iniqos, horum tamen formulas, interdum seriò, interdum et per derisum, usurpare. Sic Ammianus *l.* 22. *c.* 11. de Diodoro qodam Alexandrino, *dum ædificandæ præesset Ecclesiæ*. qod V.Cl. Cl. Salmasio observatum in *Epist. ad Colvium de Virorum cæsarie & mulierum comâ.* Deniqe geminationem vocabuli vim aliqam dictis adjicere ratio ipsa, eadem omnibus communis, suggerit. qid ergo impedit, qo minùs

istius

iſtius ductu, formulam qandoqe concipiat qis à lingvæ ſuæ uſu alienam; qæ alii alicui, qam is neſciat tamen, familiaris exiſtat? etiam mulierculæ ad menſam Hebraiſmum excidiſſe temerè animadverti non ſemel; qam tamen literas Hebraicas nunqam attigiſſe, etiam ſacramento interpoſito, avſim aſſeverare. Qæ avtem, malùm, pervicacia iſta, Hebraiſmum negare, qod ſingulis ferè paginis in Hebræis ſcriptoribus occurrit, qod apud Græcos horum interpretes huic exprimendo adhibetur, qod ſpiritus ſancti amanuenſes, ab iſtis ſunt mutuati; Græciſmum aſſerere, cum priſcum nullum omninò, qi eo unqam uſus ſit, lavdes; unum duntaxat ſcriptorum ſacrorum ætate inferiorem, ſcriptis ſacriſqe Chriſtianis illudentem paſſim, qi ſemel tantum id uſurparit, proferas? at nos è contrario Græcis receptam formulam non eſſe, ex priſcorum omnium ſilentio certiùs, non probabiliùs tantum, multo probabimus. Sic habeas. *Facundum* & *facundiam*, vocabula iſta Ciceronis ætate extra poeſin havd fuiſſe uſu recepta, rectè contendunt Grammatici, qia *facundiæ literarumqe Latinarum parens Cicero* (Plinium avdis ex *l. 7. c.* 30.) cum de re ipſâ tot libros ſcripſerit, totiès tam multa dixerit, vocabulis iſtis nuſqam ſit uſus. Sed & qis non pro certiſſimo habuerit argumento, *gratitudinis* & *ingratitudinis* vocabula, qæ hodiè nec ab illorum ſcriptis exulant, qi politi tamen haberi ſolent, nec Senecæ ætate (qam *Ciceronianæ tanqam avreæ argenteam ſucceſſiſſe*, Eraſmus cenſuit) nedum Ciceronis obtinuiſſe, qia hic (qod & Budæo obſervatum) Græco ἀχαριςίας uti maluerit, *ad Attic. l.* 8. ille cum in libris *de beneficiis* iſtius vel virtutis vel vitii totiès meminerit, *animi grati ingratiqe* periphraſi perpetuò id utrumqe expreſſerit? Certè de *beatitatis*, forſan & *beatitudinis*, vocabulo idem ſtatui poſſit; cum Cicero ſemel tantùm, idqe cunctabundus, *ſive beatitas*, *ſive beatitudo. de Natur. Deor. l.* 1. (qod & Fabius *l.* 8. *c.* 3. monuit) eo uſus ſit: Seneca argumentum illud ex profeſſo proſecutus, non *de beatitate*, avt *beatitudine* etiam, ſed *de vitâ beatâ* librum ſuam inſcripſerit. Pariqe nos ratione formulam iſtam, qâ de agimus, apud Græcos, ab antiqo nevtiqam receptam jure contendimus, qod cum varias admodum qæ vehementiæ inſervirent formulas uſurparint, iſtâ tamen ex eis nemo qiſqam unqam uſpiam uſus deprehendatur.

Cæterum Pfochenio de formulâ iſtâ ſuppetias forſan tulerit Fr. Ribera. Is enim in *commentariis* ad Zephaniæ c. 1. S. 7. Etiamſi Evthynium caſtiget, qod ad Hymn. 132. ambigere videatur, an *He-*

braismis accenseri debeant *reduplicationes* istiusmodi; profert tamen ex Platone, qo nemo ἀττικώτερος, compositionis istius, uti ipse censuit, exemplum. Ex *Symposio* itaqe ejusdem adducit, Βία γὰρ ἔρωτος οὐχ ἅπτεται, οὔτε ποιῶν ποιεῖ qod ipse vertit; *violentia enim amoris non tangit, neq; faciens facit*: i. *non vehementèr stimulat.* inqit ille. At vero pari modo in Platone lapsus est Ribera, qo in Æschylo Pfochenius. dictionis Platonicæ series hæc est. Ἔρως οὔτ' ἀδικεῖ, οὔτ' ἀδικεῖται· οὔτε γὰρ αὐτὸς βίᾳ πάσχει, εἴ τι πάσχει, (βία γὰρ ἔρωτος οὐχ ἅπτεται) οὔτε ποιῶν, ποιεῖ. subit animum viri mihi multis nominibus honorandi D. Joannis Bojsii dictum; *Da codicem probè interpunctum, commentarii justi vicem habebit.* interpunctione genuinâ adhibitâ, vides omnia istic proclivia; sed qæ ad Riberæ argumentum nihil qicqam pertinent. *Amor*, inqit, *injuriam nec infert cuiqam, nec a qoqam eandem patitur. neq; enim per vim patitur qicqam, siqid patitur, (vis enim amorem nulla tangit) neq; faciens, facit.* hoc est, *neqe si qid facit, per vim facit.* qod de perpessione superiùs dixerat. dicti ratio ab axiomate illo pervulgato peritur, *Nemo volens læditur.* subjungit enim, Πᾶς γὰρ ἑκὼν ἔρωτι πᾶν ὑπηρετεῖ. *Amori enim qisqe in re qâqe sponte suâ obseqitur.*

Unicum ubi adjecero, qod nemini hactenus animadversum offendi, formulam hanc mittam; *geminationem* nimirum *vocis* istam Hebræis solennem, non *augere* aut *intendere* semper, sed *minuere* qandoqe atqe *elevare.* Ita sumendum in serpentis verbis. Genes.c. 3 v. 4. *non moriendo moriemini.* ubi argutè nimis, sed & dilutè, Junius; qod Piscatori tamen placuit; *infert non esse certum, qod mors secutura sit, si de fructu vetito comedat*: *non enim dicit*, inqit, *moriendo non moriemini; qod ex diametro pugnaret cum verbis* Dei *supra* c.2. v.17. *sed inverso vocum ordine, tantùm negat mortis certitudinem.* At ego vocum ordinem inversum nullum video. מות תמות *moriendo morieris*, inqit Deus. לא מות תמותון *non moriendo moriemini*, inqit Diabolus. qænam istic inversæ voces? nec incertum esse voluit, an morituri essent fructu vetito gustato, sed pro certo planè habendum, non esse morituros; nullam esse prorsus à fructus illius esu mortis justam formidinem, vel suspitionem etiam levissimam. qod & Pareus vidit, qi ex Lombardo adducit illa, *Deus affirmat, mulier dubitat, diabolus negat.* ita *non moriendo moriemini*, idem valet ac si dixisset, *non omninò morituri estis.* nihil minùs eventurum est, qam ut mortis discrimen subeatis vel levissimum. Non absimile prorsus est

illud

illud D. Christi, Joan. c. 11. v. 26. πᾶς ὁ ζῶν καὶ πιστεύων εἰς ἐμὲ, οὐ μὴ ἀποθάνῃ εἰς τὸν αἰῶνα. qod malè accipiunt, qasi neget Christus, eos, qi dum in vitâ sunt, in ipsum crediderint, in æternum perituros. August. *de verb. Apost. serm. 33. Licet moriatur ad tempus, non morietur in æternum*, qum Christus *nunqam moriturum* pronunciaverit. qo modo eum Judæi qoqe ceperant, cum idem ferè; nisi qod aliâ usus mortis periphrasi, θάνατον θεωρεῖν, ἀντὶ τοῦ ἀποθανεῖν (qomodo Ethan Hymn. 89. v. 48. Et Luc. c. 2. v. 26. & Hebr. c. 11. v. 5. ἰδεῖν θάνατον, pro eodem; & contrà ζωὴν ἀψειδῶς, pro *vitâ frui, vivere*. c. 3. v. 36.) dixit. c. 8. v. 51, 52. nam qod ille θάνατον οὐ μὴ θεωρήσῃ εἰς τὸν αἰῶνα, illi οὐ μὴ γεύσεται θανάτου εἰς τὸν αἰῶνα; (eâ usi formulâ qâ & Apostolus Hebr. c. 2. v. 9.) *mortem in æternum non gustabit.* hoc tantùm falsi, qod mortem naturalem dixisse Dominum avtumabant, cum spiritualem ille diceret; nec morte istâ qæ naturam conseqitur, defungendos, sed in illâ etiam, qam oppetituri essent morte, morituros negaret. Sed ne de loco illo obstruatur, etiamsi verbi significatio minui videatur, intendi tamen rem ipsam negatè prolatam. plus enim esse extra omne mortis ullâ ex parte admittendæ periculum consistere, qam ejusdem subeundæ necessitate nullâ obstringi. qanqam ad id qod proposuimus obtinendum, illud suffecerit: de verbi siqidem geminati usu sensuqe duntaxat qæritur: alterum huic subjungemus, qo etiam affirmatè enunciata minuit formula ista. habetur is Genes. c. 43. v. 7. ubi Jacobo cum filiis suis expostulanti qod Benjaminis mentionem apud Ægyptium fecissent; respondent illi, *num cognoscendo cognoscere poteramus, dicturum illum fuisse, facite descendat huc frater vester.* rectè Jun. *Poteramus ne ullo pacto cognoscere?* itaqe perperam reddidere, qi vertunt; *poteramusne certò cognoscere?* cum illi hoc vellent, se ne suspicari qidem hoc potuisse. Eadem est formulæ istius ratio in jumenti verbis, qibus Balaamum dominum sessoremqe suum alloqendo interrogat, Numer. c. 22. v. 21. *an solere, sive solendo solita sit.* h. e. *an unqam omninò solens fuerit id facere* qod tum fecerat. Et neqis objiciat, ἐρωτηματικὰ ista negationem vi saltem ac virtute in se continere, habeat ex Mosis l. 4. c. 30. v. 12. & 15. *Si vir illius* הפר יפר *irrita faciendo irrita fecerit.* i.e. si qo modo *irrita fecerit. ubi nostri.* ἀλλοφρόσαλλοι, priore loco, **utterly made void**; posteriore **any wayes made void**, rectius reddunt.

CAPUT. X.

נפש anima pro homine. Ezekiel Tragicus qalis avtor. alius sermo communis, alius poeticus, et affectibus commovendis exprimend sve adhibitus. συνεκδοχαὶ *lingvarum omnium communes. nec omnes tamen usuparili familiares.* σώματα *pro servis. Strabo emendatus. Campensis in Athenæo lapsus. Epiphanii ratio altera rejecta. sed & Magii.* Animæ *pro servis.* Corpora *& de liberis. A parte totum. A potiore Hebræis magis familiare. Apoc.* 18. 13. *explicatur. Pollux notatus.* Anima *pro vitâ. de Evcherio Erasmi elogium.* Anima *ipsa potest in Hesiodi & Homeri locis adductis intelligi. Scholiorum Homericorum avtor qis.* Anima *pro cadavere, Hebræis: Maroni qoqe.* σὰρξ, caro, *pro corpore. Hebræis etiam pro homine; in sermone qoqe communi.* κρέας *pariter poetis Græcis; sed rarius. Sophoclis locus cum Aristophaneo à Scholiaste perperam commissus.* περὶ ψυχῆς, de animâ *dimicare, fugere. Evnapius emendatur.* περὶ κρεῶν, pro carnibus. *ubi frustra Scholiastes. aliter lepus, aliter servulus. Plavti locus, aliter qam Scaligero explicatus.* caro *pro homine Hebræis crebrum, Græcis rarum.* corpus *contra illis rarum, his crebrum.* Caro *Hebræis, pro parte genitali.* Corpus *item, juxta Augustinum. utrumqe pro parte irregenitâ.*

Stis expeditis alia nonnulla discutiamus. *Sect.* 34. נפש *anima,* pro *seipso Hebr. poni dicitur.* Psal. 16. v. 10. & ψυχὴ pariter Act. c. 2. v. 27, 31. sed & Jerem. c. 51. v. 14. & Marc. c. 13. v. 34. Sed *idem apud Græcos avtores profanos legi* excipitur. Theocr. *Idyl.* 16. v. 24.

Ἀλλὰ τὰ μὲν ψυχῇ, τὰ δὲ καί τινι δοῦναι ἀοιδῶν.

sed

ſed partem animæ. i. ſibi ipſi; *partem etiam alicui poetæ dare.* Et Evripid. *Hercul. Fur. v.* 451.

Ἢ τίς ταλαίνης τῆς ἐμῆς ψυχῆς φονεύς;

Aut qis miſera anima mea, i. mei. *occiſor?*

Hoc avtem aliis tantùm verbis repetit noſter nobis denuò *Sect.* 95. ψυχὴν *animam pro homine uſurpari*; LXX. Gen.c. 46. v.27. *Moſen ſecutis: & a Lucâ* Act.c.7.v.14. *à Petro itidem* Ep.1.c.3 v. 20. *Verum ab Evripide pariter uſurpatum in Helenâ.* v 15. *Ubi ea aſſerit,* ψυχὰς πολλὰς, *animas multas* i. e. *homines ob ipſam occubuiſſe. Et Ezechielem Tragicum* (qem nemo tamen pro Græci ſermonis avtore idoneo jure habuerit) *eadem formulâ uſum, ubi ex Moſe eadem, qæ apud Lucam Stephanus. denarrat.* Verum cedo nobis arbitrum qemvis, non præjudicio corruptum prorſùs. is ſententiam ferat, æqum ne ſit pro Hebraiſmo haberi, qo eſt nihil apud ipſos in ſermone qolibet uſitatius; an Græcorum idiomati ideò aſcribi, qia apud poetam unum avt alterum ſemel, bis ve, avt ſæpiùs etiam, ad affectus maximè teneriores exprimendos, uſurpatum deprehenditur.

At *unde*, inqis, *Hebraiſmi illis innotuerunt, qibus nihil unqam fuit cum gente illâ commune?* norunt omnes συνεκδοχικῶς *partem* pro *integro* uſurpari. eſtqe hoc in genere lingvæ nullius non commune. Verum in rebus qibuſdam non in aliis, huic vel illi peculiare. Verbi gratiâ. Græci σῶμα i. *corpus* pro *homine* ipſo, præcipuè ubi de *ſervis* loquntur, uſurpant. Demoſthenes *Phillip.* 3. Τριήρεις γε, καὶ σωμάτων πλῆθος, καὶ χρημάτων πρόσοδοι, καὶ τῆς ἄλλης κατασκευῆς ἀφθονία. *triremes, corporumqe multitudo, & pecuniarum reditus, reliqiqe apparatus copia immenſa.* Ariſtoteles in *narrat. mirand.* Iberos refert gentem καλάγυνον, ἀντὶ ἑνὸς σώματος θηλυκοῦ διδόναι τοῖς ἐμπόροις τέτταρα καὶ πέντε σώματα ἄῤῥενα. *pro uno corpore fœmineo qatuor avt qinqe maſcula mercatoribus permutare.* inde σωματέμπορος, *venalitius, Mango.* Gloſſar. ſive ἀνδραποδοκάπηλος, καὶ μεταβολεὺς ἀνδραπόδων. Evſtath. *ad Odyſſ.* α. et σωματεμπορεῖν Straboni, *l.* 14. qi de prædonibus Cilicibus, λῃζόμενοι καὶ σωματεμποροῦντες. *prædam agentes, & corpora nundinantes.* et rurſus προσποιούμενοι σωματεμπορεῖν. *corporum mercaturam prætendentes.* ita enim conjunctim legendum, non diviſim σωματὰ ἐμποροῦντες, & σωμάτ' ἐμπορεῖν. qod Cl. Caſavbonus tamen non mutavit. Sic Athenæus. *l.* 5. ex Moſchione refert, molis ſtupendæ navigium traxiſſe Archimedem, δι' ὀλίγων σωμάτων. i.e. non *pavcis inſtrumentis* uti vertit Dalechampius, ſed *pavcorum ſervorum.*

rum ope; qod monuerunt Hieron. Magius *Miscell. l.* 1. *c.* 12. & Casavbon. *ad Athen. l.* 5. *c.* 10. Epiphanius in *ancorat.* S. 59. Ἡ συνήθεια τοὺς δούλους σώματα εἴωθε καλεῖν. δεσπότης, φησὶν, ἑκατὸν σωμάτων, ἀλλὰ καὶ ψυχὰς ἐχόντων. *Servos usus communis corpora vocare consuevit.* centum, *inqit* dominus est corporum; *cum illa animas tamen habeant.* rationem subjungit primo loco argutiorem pavlò. ἐπειδὴ ἡ δεσποτεία τῶν ἀνθρώπων σωμάτων κυριεύει, ἀλλ᾽ οὐ ψυχῶν, διὰ τοῦτο δούλους εὐλόγως σώματα ἐκάλεσεν σὺν ψυχῇ, ἵνα δείξῃ τὴν χρῆσιν τῶν σωμάτων. *qandoqidem dominium in corpora, non in animas, habetur, ideò servos rectè corpora vocarunt, ut corporum usum designarent.* et favet qidem opinioni isti illiud Aristophanis *Pluto*;

Τοῦ σώματος γὰρ οὐχὶ ἐᾷ τὸν κύριον
Κρατεῖν ὁ δαίμων, ἀλλὰ τὸν ἐωνημένον.
Jus corporis, non illi qi illud possidet,
Sed ei, qi pretio est mercatus, concesserit.

nec tamen ea videtur formulæ hujusce ratio, cum aliis *animæ* contra pro eisdem dicantur; atqe ita ferè Epictetus apud Stobæum *tom.* 2. *tit.* 5. ubi monuerat, ne ministrantium ad epulas turba nimiâ uterentur. ἄτοπον γὰρ, inqit ὀλίγαις στιβάσι πολλὰς δουλεύειν ψυχάς. *absurdum est, ut toris exiguis animæ multæ inserviant*: nec *corporis* tantùm sed *animæ* usum etiam habent fructumqe percipiunt domini, & ab eis præsertim, qi artificio aliqo insigres sunt, servis. Sed nec probabile videtur, qod Magius; ideo *corpora servos dici, qia in nostro sunt dominio, qomodo corpus, qod solum nostrum esse ex philosophorum qorundam sententiâ Servius ad Æn. l.* 6: qasi non et anima nostra sit. Qin nec de servis solis, licet de istis creberrimè, phrasis illa usurpatur, qâ *corpus* pro *homine* ponitur. Siqidem de se Iolaus in Evripidis *Heraclidis*,

Τὸν Ἡράκλειον ἴστε που παραστάτην
Ἰόλαον; οὐ γὰρ σῶμ᾽ ἀκήρυκτον τόδε.
Nostis Iolaum, qi Herculi qondam astitit
Socius? neqe est enim incelebre corpus hoc.

h. e. non est *incelebris persona* hæc. Et in eadem fabulâ, v. 529.

Ἡγεῖσθ᾽, ὅπου δεῖ σῶμα κατθανεῖν τόδε.
Deducite eô, ubi corpus hoc debet mori.

h. e. ubi me oportet mori. prout pavlò post ibidem.

Σὲ δ᾽ οὐ δίκαιον κατθανεῖν ἄνευ πάλου.
At te est iniqum sorte non missâ mori.

Nec

Nec secus Sophocles *Oedipo Rege.*

——— δρῶντα γάρ νιν, ὦ γύναι, κακῶς
εἴληφα τοὐμὸν σῶμα σὺν τέχνῃ κακῇ.

Malum struentem, o mulier, artibus malis
Hunc deprehendi corpus adversus meum. i. e. adversus me.

Verum potius illud est, qod adjecit Epiphanius ibid. εἴωθεν ἡ ἀνθρωπότης καλεῖν τὸν ἄνθρωπον ἀπὸ τοῦ ἑνὸς ὀνόματος. & rursus, S.78. ἀπὸ τοῦ ἑνὸς εἴδους ὁ ἄνθρωπος ὅλος καλεῖται. *Homo duabus cum constet partibus, animâ & corpore, solent homines hominem ipsum ab harum alterâ nuncupare.* sed & fortassis à parte seqiori servos sæpius, qia deterioris illi conditionis censeantur. At Hebræis familiare magis à parte alterâ *animâ* scil. נפשות ψυχὰς *animas* eosdem nuncupare. Avgustin. *de Trinit. l. 7. c. 3. A parte meliore. i. animâ totum dicitur, cum anima & corpus sit totus homo.* Hinc Genes. c. 13. v. 5. inter Abrahæ facultates reliqas recensentur *& animæ qas acqisiverat:* Græc. πᾶσαν ψυχὴν ἣν ἐκτήσαντο. Apocalyps. avtem c. 18. v. 13. utrumqe reperitur; ubi inter reliqa Babylonicæ meretricis mercimonia habentur, tum σώματα *mancipia,* tum & ψυχαὶ ἀνθρώπων, *animæ hominum,* qod ex Ezechiele mutuatum videtur c. 27. v. 13. ubi נפש אדם *anima hominis* (i. e *anima humana*) pro *mancipiis* venalibus usurpatur. qanqam apud Joannem non incommodè distingvere videtur Piscator, qi *corporum* nomine, *servos ære comparatos, animarum, liberos plagio surreptos,* avtumat designari. Pollux interim hîc notandus venit, qi *l 3. c. 7. S. 1.* σώματα ἁπλῶς, inqit, οὐκ ἂν εἴποις, ἀλλὰ σώματα δοῦλα. vetat scil. servos σώματα simplicitèr dicere, sine adjectâ voce δοῦλα. qod avtorum omnium, probatissimorum etiam, avtoritati planè contrait. *corpora* ergò pro *hominibus, servis* maximè, Græcum est. *animæ* pro eisdem idiotismi Hebraici: qi tamen usus cum fundamento communi nitatur, potuere Græcorum nonnulli, etiam usus Hebræorum ignari; poetæ præsertim qi à suorum usu freqentiùs recedere solent; præter lingvæ suæ morem, hominem aliqandò à parte illâ alterâ designare.

Addam, in Pfochenii gratiam, nec Latinis ignotum, avt insolens planè, *animam* pro *homine* usurpare. Tertullianus *de anima c. 13. Enimverò qis non animæ dabit summam omnem, cujus nomine totius hominis mentio titulata est? Qvantas animas pasco? ait dives; & animas salvas optat gubernator.* Cicero *famil. l. 14. Ep. 14. vos, mea carissima anima, qam sæpissimè ad me scribite.* Cæterùm qis

P mihi

mihi apud veteres Græcos, vel historicum vel philosophum exhibuerit, qi vocem ψυχὴ familiaritèr eo modo qo scriptores sacri, usurparit? Pavlus Rom. c. 2. v. 9. θλίψις καὶ στενοχωρεία ἐπὶ πᾶσαν ψυχήν. et c. 13. v. 1. πᾶσα ψυχὴ ἐξουσίαις ὑπερεχούσαις ὑποτασσέσθω. Lucas Act. c. 3. v. 23. πᾶσα ψυχὴ, ἥτις ἂν μὴ ἀκούσῃ &c. et c. 2. v. 43. ἐγένετο δὲ πάσῃ ψυχῇ φόβος· et ibid. v. 41. ψυχαὶ ὡς τρισχίλιαι. et c. 7. v. 14. Stephanus, ἐν ψυχαῖς ἑβδομήκοντα πέντε· et Petr. Ep. 1. c. 3. v. 20. εἰς ἣν ὀλίγαι, τουτέστιν ὀκτὼ, ψυχαί. et Joan. Apocalypſ. c. 16. v. 3. πᾶσα ψυχὴ ζῶσα. pro *animante qovis*. neqe hîc qisqam mihi Homerum reponat, qi *Iliad*. α. dixerit,

Πολλὰς δ' ἰφθίμους ψυχὰς ἄϊδι προΐαψεν.

qanqam & ibi ψυχὴ pro alterâ hominis parte sumi videtur: avt Juvenalem, qi *satyr*. 4.

——— — ——— *Claras qibus abstulit urbi*
Illustresqe animas impunè & vindice nullo.

& *satyr*. 10. de Annibale,

Finem animæ, qæ res humanas miscuit olim,
Non gladii, non saxa dabunt, nec tela, sed ille
Cannarum vindex, & tanti sangvinis ultor
Annulus ——— Avt siqid etiam ex rhetorum myrotheciis, avt amatorculorum blanditiis depromptum, huc arcessere libuerit. neqe enim avt poetico, avt oratorio, avt amatorio etiam dicendi genere usi sunt, ubi hoc modo loquntur Spiritus sancti amanuenses, sed simplicitèr vel res gestas narrant, vel præcepta suis tradunt,

Animam verò pro *vitâ* etiam Græcis usurpari, freqentèr satis, ego qidem Pfochenio id *sect*. 41. urgenti, non invitus concesserim. etiamsi poetarum tantùm hîc qoqe dicta adducat; qorum etiam pars dimidia meritò fuerit controversa. qum & Hesiodi illud, χρήματα γὰρ ψυχὴ πέλεται δειλοῖσι βροτοῖσι, nihil impediat; qo minùs de *animâ* ipsâ sumatur, qam nec pecuniis cariorem habeant havd pavci. qos elegantèr Evcherius in insigni illâ *ad Valerianum epistolâ* paræneticâ (de qâ pronunciat Erasmus, *nihil vidisse profectum à nostræ religionis hominibus, qi eloqentiæ qoqe gloriâ floruerint, qod cum hujus phrasi sit conferendum*) his verbis alloqitur: *Qo devius ac præceps hominum amor raperis? scis ea qæ tibi obveniunt diligere, & ipsum te diligere nescis? foris est qod amas; extra te est qod concupiscis. revertere potius in te, ut tu tibi sis carior, qam tua.* (ipsum

te

te vult animam tuam. *Animus enim cujusqe is est qisqe.* Cicero *Scipion. somo.)* Et, *Meritò*, inqit, *poscit studia majora pars melior.* sed nec Homeri illud *Iliad.* ı.

Αἰεὶ ἐμὴν ψυχὴν παραβαλλόμενος πολεμίζειν,

non & de *animâ* ipsâ intelligi qeat. nam Didymus qem advocat, (qanqam Heracleo is, non Didymus, vicis doctis censetur) nihil hîc mutat. eoqe magis ob ea qæ seqvntur. ubi Achilles, οὐ γὰρ ἐμῆς ψυχῆς ἀντάξιον, &c. qibus animam sibi suam cariorem esse pronunciat, qam thesavros universos, qos vel Troja ipsa, cum floreret maximè, vel Apollinis Pythii septa contineant: et rationem adjungit, ὅτι ἀνδρὸς ψυχὴ πάλιν οὐκ ἔλθοι, ἐπεὶ ἄρ κεν ἀμείψατο ἕρκος ὀδόντων. ubi Evstathius τὴν ψυχὴν, τὸ ψυχικὸν πνεῦμα, *animam, animalem spiritum*, dicit. verum missis his; Hebræorum illud peculiare non immeritò censetur, qod *animam*, non pro *vitâ* tantùm, vel etiam pro *homine vivente*, sive *vitâ prædito*; sed etiam pro *homine mortuo & exanimi* usurpant, inde טמא נפש *pollutus animâ*, i. a contactu hominis mortui, cadaveris. Agg. c.2.v.14. Levit. c. 22. v. 4. Ibid. c. 19. v.28. *Neqe casuram inditote carni vestræ* לנפש *pro animâ* i.e. *pro mortuo* qovis. et cap. 21. v. 1. *Sacerdos pro animâ ne se polluito.* & rursus v.11. *Sacerdos maximus* על כל־נפשות *ad animas ullas*, i. cadavera, mortuorum corpora, ulla, *ne accedito.* rationem reddit Avgustin. epist. 157. *Anima corpus, qod animam continebat; ut ecclesia dicitur locus ille etiam absente populo.* atqe ita sumunt plerique nostri, qod ex Psal. 16, Pfochenius attulit At eandem tamen formulam Maroni usurpatam deprehendimus Æneid. l. 3. de Polydori cadavere ab Æneâ cum pompâ funebri sepulto. ———— ————

———— *animamqe sepurcro*

Condimus. ——— i. *cadaver*, corpus inanime. οὐ γὰρ θάπτομεν τὰς ψυχὰς ἐν τοῖς μνημείοις. Epiphanius in ancorat. S. 87. nam qæ Servius ibi garrit, nec navci sunt.

Sed aliud est poetam aliqando insolentiùs sic locutum; aliud in sermone communi ac familiari obtinere.

Sed porrò pavlò pergamus. *Usus sacri eloqii est*, inqit Gregorius Rom. in Evangel. homil.25. *ut aliqandò ex parte totum, aliqandò ex toto partem significet. ex parte totum*, ut Genes. c.47.v.26. *Omnes animæ, qa descenderunt cum Jacobo in Ægyptum*, &c. *neqe enim animæ sine corporibus descenderant. sed per solam animam totus homo significatur; qia ex parte totum exprimitur. contra solum dominicum*

minicum corpus in monumento jacuerat, & Maria non corpus Domini, sed sublatum Dominum qærebat. videlicet ex toto significans partem. Nec ab usu, qem loqitur Gregorius, abhorret sermo profanus. Sed in lingvæ cujusqe proprietate usuqe peculiari statuendo, exqirendum semper *qatenùs*. Verbi gratiâ. adducit Pfochenius sect. 56. σάρκα i. *carnem* pro *corpore* usurpatam, ne pro *Hebraismo* mero id habeatur, ab Evripide Tragico non semel; ab Epicteto, etiam, qi Stoicis solenni more, *corpus* σάρκα, appellat. cui poterat & M. Antoninum Imper. adjicere, qi nunc κρεάδιον nun σαρκίδιον per contemptum corpus nuncupat. Epicurum etiam qi in select. sent. apud Laert. l. 10. Τὴν γὰρ σάρκα τὸ παρὸν μόνον σχηματίζει· τὴν δὲ ψυχὴν καὶ τὸ παρελθὸν καὶ τὸ μέλλον qod Cicero fin l. 1. *Nam corpore nihil nisi præsens, & qod adest, sentire possumus: animo avtem & præterita & futura.* Et è Latinis Senecam, qi Epist. 74. *Non est*, inqit, *summa felicitatis nostræ in carne ponenda.* Mittò qærere, an familiaris ista Græcis priscis locutio fuerit. nam de poetis non repetimus, qod dictum superius; Epictetus avtem an Arrianus, vix est ut lingvæ Græcæ purioris avtor idoneus habeatur. tum aliud est, ut rhetoricando ad rem elevandam, & deprimendam, *carnis* nomine *corpus* nucupetur; aliud ut in usu familiari, ubi nihil istiusmodi attenditur, eadem corpori appellatio tribuatur. Sed concedatur carnem illis pro corpore usurpatam; ex *parte* scil. *totum, totum*, inqam, *corporis*. at nunqid ideò *& totum hominis?* Certè Hebræis sicut נפש i ψυχὴ anima, pars altera freqentèr; ita בשר i. σὰρξ caro, non minus familiaritèr, nec ubi tropi avt schemata qæruntur, sed ubi more vulgari ac usitatissimo sermo instituitur, pro *toto homine* sive *toto hominis*, siqis id maluerit, usurpatur. Exempla aliqot superiùs dedimus, ubi de variis hujus vocabuli apud sacros scriptores significatis egimus: qibus plura hîc adjicere, cum possent plurima, superfluum foret. Videantur Gen. c. 6. v. 3. 12, 13. Esaj. c. 40. v. 5, 6. cum Psal. 97. v. 6. Matth. c. 24 v. 12. Rom. c. 3. v. 20. cum Psal. 143. v. 2. &c.

Nec abnuerim tamen et κρέας qo modo ψυχὴν supra diximus, pro homine ipso, sed rarenter admodum, poetis Græcis usurpatum. Exemplum unum dabitur, qod è Sophocle nobis suggerit Aristophanis enarrator. Apud Comicum ludibundus, vector Stygius, negat servum qenqam admissurum,

Εἰ μὴ νεναυμάχηκε τὴν περὶ τῶν κρεῶν.

Nisi qi navali interfuerit prælio,

Et fortiter pro carnibus rem gesserit.

Ad qem locum Scholiastes, περὶ οὐδενὸς ἄλλου, ἢ περὶ τῶν ἰδίων κρεῶν, τουτέστι, σωμάτων· οὐ περὶ τῶν χρημάτων καὶ πατρίδος, ἀλλὰ περὶ τοῦ ἰδίου σώματος. *pro re nullâ aliâ, præterqam carnes suas. i, corpora: non pro pecuniis & patriâ, sed pro corpore proprio.* Additqe idem, κρέας γὰρ τὸ σῶμα. caro enim pro *corpore* usurpatur. qod & Sophocleo illo confirmatum it;

Τοιοῦτος ὢν ἄρξεις σὺ τοῦδε τοῦ κρέως.

Tun ergò talis imperes huic corpori? Grot.

Ita perinde foret, acsi περὶ ψυχῆς, *pro animâ* h. e. pro vita, sive salute, dixisset. qo modo περὶ ψυχῆς decertare, dimicare, fugere, currere, festivare dicuntur, qi in extremo versantur discrimine. Sic Reg. l. 3. c. 19. v. 3. Elisæus *pro animâ suâ* fugere perhibetur. Et apud Synesium Epist. 4. Maccabæus gubernator Judæus, etiamsi per diem qieti sacræ destinatum, clavo manum admovere obstinatius recusasset, tandem tamen, cum navfragii periculum clarum satis instare animadverteret, Νῦν, φησὶν, ὁ νόμος ἐφίησιν· ἐπειδὴ νῦν σαφῶς τὸν ὑπὲρ τῆς ψυχῆς θέομεν. *Nunc*, inqit, *lex permittit: qandoqidem pro animâ jam cursum instituimus.* h. e. vitæ nunc discrimen agitur. Comicus idem ipse in Vespis,

—— ποιήσω δακεῖν τὴν καρδίαν,
Καὶ τὸν περὶ ψυχῆς δρόμον δραμεῖν. ——
Faxo suum cor mordicus Ut lancinet,
Pedemq; pro vitâ struat. Florens.

De Valente Evnapius in Maxim. Τοῦ βασιλέως κινδύνοις τοῖς ἐσχάτοις ἐμβεβηκότος, καὶ οὐ περὶ βασιλείας, ἀλλὰ τὸν περὶ τῆς σωτηρίας ἀγῶνα τρέχοντος: *Rege in extremo discrimine constituto, nec de regno, sed de salutem jam decertante.* qod ἀγῶνα θανάσιμον δραμεῖν dixit Evripides Oreste, et

Ψυχῆς ἀγῶν', ἐν ᾧ ζῆν ἢ θανεῖν χρεών.

Idemqe in Julian. οὐ τὸν περὶ ψυχῆς θέοντες, ἀλλὰ τὸν περὶ κρότου καὶ φωνῆς ἀγωνιζομένης. (leg. ἀγωνιζόμενοι.) *Non de vitâ, sed de plausu famaqe decertantes.* Qibus adjici posset & Nicetæ illud in Manuel. l. 6. c. 3. Πάντες γὰρ τὸν περὶ ψυχῆς τρέχοντες, ἀκούσιοι τινὲς ἦσαν ἀνοικτίρμονες, καὶ ὡς τάχος εἶχον, σώζειν ἑαυτοὺς ἔσπευδον. *Cum in extremo vitæ discrimine versarentur universi, inviti qodammodo immisericordes facti sunt, & propria qisqe, qanta poterat celeritate, saluti consulebat.*

Eadem itaqe ratione περὶ κρεῶν dimicare dictum avtumabat Scholiastes, qâ περὶ ψυχῆς in illis dicitur, ubi salutis discrimen agitur. ut qemadmodum τὸ κρέας apud Tragicum pro corpore, sive pro homine ipso, ita τὰ κρέα apud Comicum pro eodem usurpetur. Atqi aliud planè τὸ κρέας, aliud τὰ κρέα: nec περὶ κρέως, sed περὶ κρεῶν Comicus dixit. qod περὶ σωμάτων Scholiastes ineptissimè interpretatus est, *nisi siqis pro corporibus strennè rem gesserit*; tanqam si Geryones qosdam, tricorpores, avt bicorpores saltem servos, Orci vector somniasset: Verum κρέα, non κρέας posuit Comicos, qo modo in Vespis idem, γαλῆν κρέα κλέψασαν, *carnes furatam felem*, dixit. Joci festivitatem corrupere prorsus, dum non advertunt, ab inexpectato poetam lusisse. Cum enim, *qi natali prælio rem strennè gesserit*, dixisset; expectaret qis adjecturum, *pro salute*, vel *pro patriâ.* at ille servulorum, cum parasitis communem eisdem, indolem tangendo, *pro carnibus*, subjecit, Stasimus Plavtinus in Trinum. 2. 4.

——— pol ego, etiamsi vetet,
Edim, atqe ambabus malis expletis vorem;
Et qod illi placeat, præripiam potissimum,
Neqe illi concedam qicqam de vitâ meâ.

Habes luculentissimè depictum τὸν περὶ κρεῶν ἀγῶνα. *Servi Comici sententia*, inqit Erasmus, *qi fælicitatis puppim ac proram in ventris expletione collocat.* Rectissime! avdi enim qod seqitur;

Verecundari neminem apud mensam decet:
Nam ibi de divinis atqe humanis cernitur.

Senatum respexisse putat Jos. Scaliger, in qo dici solet, *Nulla verecundia debet nos demovere à sententia dicendâ, ubi de rebus divinis & humanis agitur. divinæ res & humanæ Parasiti est esca. aliter*, inqit, *ceperis, perit lepos.* At qidni bellum patrium spectetur potius? In hoc enim qoqe *pro aris focisqe* pugnatur. Celeberrimum illud Hectoris Il. μ. v. 243. pronunciatum, a tot avtoribus, Aristotele, rhet. l. 2. c. 21. Cicerone, Plinio, Luciano, aliis tantopere prædicatum,

Εἷς οἰωνὸς ἄριστος ἀμύνεσθαι περὶ πάτρης.

i. e. *Una avis optima, pro patriâ pugnare tuendâ.*

Parasitus à Metagene Comico inductus, ad suos mores inflectendo, sic παρῳδήσε,

Εἷς οἰωνὸς ἄριστος ἀμύνεσθαι περὶ δείπνου.

Una avis optima, pro cœnà pugnare tuendâ.

qod nos diceremus, **to fight for ones victuals.** Verum aciem pugnamqe bellicam, non Senatus dissidia avt disceptationes forenses allusisse Comicum Græcum patet clarissimè. cujus mentem paræmiograptus cum fæliciter satis expressisset; aliorsum tamen declinare maluit hîc, ubi posuit, respicere potuisse adagium illud, qo ὁ λαγὼς τὸν περὶ τῶν κρεῶν τρέχει dicitur, ne in pulpamentum concedant scil. qod σωμάτων tamen, me avtore, nullus interpreteris. Illud potiùs huc fecerit, qod Plutarchus *in animant. terrest. & aqat. collat.* ubi canes ait venaticos, qi lepores insectantur, qos exanimes nolint attingere, οὐ κρεῶν χάριν, ἀλλὰ νίκης ἀγωνίζεσθαι, non carnium, sed victoriæ caussâ contendere; sed & qod Neoptolemum Pindarus Nem. 7. κρεῶν ὑπὲρ μάχας (qia pro carnibus victimæ, qas diripere contendebant indigenæ) decertantem occubuisse. qod mortalibus priscis freqentius usu venire necesse fuit, qum de victu ac commeatu potissimum bella invicem gererent. De Achille ac Hectore Homerus Iliad. χ.

Τῇ ῥα παραδραμέτην, φεύγων, ὁ δ' ὄπισθε διώκων,
Καρπαλίμως· ἐπεὶ οὐχ ἱερήιον, οὐδὲ βοείην
Ἀρνύσθην, ἅτε ποσσὶν ἄεθλια γίνεται ἀνδρῶν·
Ἀλλὰ περὶ ψυχῆς θέον. ———

Currebant, iste hàc fugiens, pone ille secutus,
Qam poterant rapidi: neqe enim carnes ve petebant;
Aut offam, solita velocis prœmia cursus:
Cursus erat de animâ. ———

At istis contra, qos perstrictos volebat Comicas, *de offa* planè *carnibusqe*; qanqam & ideo *de animâ*, sive *de vitâ*, uti alter ille Comicus. Pari avtem modo in Epicureos ludit Plutarchus; apud qem ubi negaverat qidam, *juxta Epicuri placita* ἡδέως ζῆν εἶναι, *svaviter vitam agi posse*; Παπαί, inqit aliter, εἰς τὴν γαστέρα τοῖς ἀνδράσιν ἔοικας ἐναλεῖσθαι, καὶ τὸν περὶ τῶν κρεῶν ἐπάξειν. *Papæ, videris in ventrem viris istis insultum facturus, & ad cursum pro carnibus adducturus.* Servus ergo catillo *pro carnibus*, non tamen, qo modo *lepus*, pro suis, ne in escam & pulpamentum aliis cedant, sed *pro offâ*, ut habeat ipse, qod abliguriat, strenuè rem gerere dicitur. Perperamqe omninò Tragici dictum, cum Comici isto committitur. aliud enim ibi κρέας, aliud hîc κρέα. Qin nec κρέας Sophocli, tam *corpus*, qam *hominem* ipsum designat: μεταληπτικῶς tamen, havd diffiteor; ut *carne*

primò

primò corpus, tum *corpore homo*, ὅλον τὸ ὑποκείμενον, denotetur. Cæterum nec hujus tantùm unius significati, sed reliqorum qoqe à lingvarum aliarum usu, etiam isto remotiorum, exempla protulisse Pfochenium oportuit, si cavsam suam obtinere vellet.

Illud insuper istic observatum velim, qo lingvarum idiomata accuratius attendantur. cum σῶμα i. *corpus* Græcis sit in usu freqentiore pro *homine* ipso, σὰρξ i. *caro* non item, contra Hebræis בשר i. *caro*, in usu familiari pro eodem habetur; at גף sive גוף *corpus* non item: ut sicut vix Hebraicè loqatur, qi גוף pro *homine*; ita vix Græcè qi σάρκα pro eodem usurparit. cum tamen eadem in hoc utroqe, qæ & in illis, synecdoche existat. Nec sum nescius apud Mosem l.2.c.21.v.3,4. בגפי i. e. αὐτοπρόσωπει, *cum corpore suo*, αὐτὸ τῦ μόνῳ (uti Græci rectè reddiderunt) i. e. *ipse solus*, vsurpatur. sed & apud Doctores Hebræos τὸ גוף i. e. *corpus* pro *homine* adhiberi. unde illud Simeonis Gamalielis filii in Dictis Patrum c. 1. v. 17. לא מצאתי לגוף טוב משתיקה *non inveni qod sit corpori*, i. *homini, melius silentio.* Verum aliud est in formulâ peculiari unicâ, aliud in sermone communi qovis promiscuè adhiberi: nec qid lingva Rabbinica avt Talmudistica, sed qid sacra & purè Hebræa admittat, jam qæritur. certè qi כל־גוף pro *omni homine* Hebraicè dixerit, nescio an Hebraicè locutus dicatur; qi avtem πᾶσα σὰρξ, cum Apostolo Rom. c.3.v.20. pro eodem dixerit, cum priscis Græcis ego locutum dicere non avsim. Adjicere liceret & illud בשר sive *carnem* pro *certis* qibusdam *corporis membris*, qæ disertè nominari pudor prohibet, Hebræis sumi familiaritèr. Levit. c. 15. v. 1. Ezech. c.23. v.20. unde tractum videtur, qod σὰρξ pro *parte* hominis *irregenita* ab Apostolo usurpatur. Rom. c. 7. v. 18. qia partes eæ concupiscentiæ sedes. nec τὸ σῶμα seciùs eidem usurpatum, si Avgustino credimus, in ad Corinth. Epist. 1.c.7.v.4. *Corporis*, inqit, adv. Julian. l. 5. c. 4. *nomine appellat, non totum corpus qod membris omnibus constat, sed membra, qibus sexus discernitur, concubitusqe peragitur.* qo nomine pars itidem nondum regenita censetur, Rom. c.6.v.6. & Col. c. 3. v. 5. Verum nec Avgustini istud nos præstabimus; & ad alia properamus.

CAPUT.

CAPUT. XI.

Δόγμι σπαρνοί. *A rè rusticâ & agriculturâ. in his,* νεοσσοὶ *Pfochenio havd rite.* Ἄροτοι ἱεροὶ *Athenis.* ἀρῦν, σπείρειν, ἐκφύειν, שכבת זרע עא הורי זרע פרי בין *semen mulieris etiam. Lev.* 12. 1. *de qo commentum Rabbinicum,* semen *&* fructus *pro sobole & posteris, Hæbreis qam Græcis in sermone communi usitatiora.* φιλότητι μιγῆναι *Hesiodo & Homero freqens.* Βατραχομυομαχίας *autor.* Εὔνοια, *Hebræorum* עונה *Epiphanius emendatus.* φιλότης, *&* φιλότητες. χάεις, χαείζεσθαι, χάειτας πρᾶξαι. *Maximus Tyrius emendatus & Pindari Scholiastes.* εὔνοια ἀπὸ τῆς ὁμιλίας *diversa Plutarcho, & Dioni; sed ejus qam Apostolus radix genuina, comesqe necessaria.* Εὔνοια ὀφειλομένη *Solonis lege indicta.* πόθεν; *&,* πόθεν γάρ; *elegans formula. Plutarchus mendâ fædâ emundatus. Halicamensis interpres notatus.* Cognoscere, *&* notitiam habere, *in* σεμνοῖς λόγοις; *nec Hebræis solis. Epiphanius notatus. formula eadem de sexu seqiore usurpata. Ab Hebræis derivatam vult Grotius.* Τὸ συνελθεῖν, καὶ τὸ συνοικεῖν, *in eisdem. Laertium Pfochenius havd rectè cepit.* συνοικεῖν, οὐ συμβιῶναι *Themistius emendatus. Vitæ pars minima vivitur. Senarius Menandro assertus. Ennius restitutus & explicatus.* שכב συγκαθεύδειν. בוא ביאה εἰσπορεύεσθαι, εἰσελθεῖν, intrare, ingredi: *Locutiones ellipticæ; metonymicæ, vel synecdochicæ. Greci* βαίνειν, *&* ἐπιβαίνειν *de brutis solis.* קרב *&* πλησιάζειν *tam de homine qam de brutis;* πλησιασμὸς *de his* διαλεχθῆναι *de hoc negotio usurpatur, at non* διάλεξις: πλάτης, πλάτις, *&* ἐμπλάτειρα; *at non* πιλάζειν. *Pollux, & Aristophanis Schol. emendati. Frishlini versio parum idonea.* Esse cum aliqâ. συγγενέσθαι· נגע ἅπτεσθαι, θίγειν, tangere, attingere. tagaces. *Nonius emendatus. A Phil. Paræo dissensus.*

sus. ἀδικτως, ἀτίμφος, intacta virgo. *Catullus frustra sollicitatus.*

NAtura (inqit Tertullianus de animâ c. 27.) *veneranda est, non erubescenda. concubitum libido, non conditio, fœdavit. excessus, non status, est impudicus.* Cæterum ita verenda qædam sunt naturæ officia, ut disertis vocabulis id palam proloqi sit pudor, qod exeqi tamen pudor nullus prohibeat. imo, sicut apud verecundos ac modestos homines (Cynicos enim impudicos pariter ac impudentes nihil istic moramur) actus ipse lucem aspectumqe alienum non sustinet; ita nec verba nuda claraqa sermo patitur pudicus, ubi facti mentionem exigit cavsæ justa necessitas. Inde λόγοι σεμνοὶ, qi dicuntur, formulæqe honestiores, (de qibus Agellius noct. Atac l. 9. c. 10.) apud omnes ferè gentes, rebus istiusmodi exprimendis conqisitæ. Atqe hâc in parte Pfochenio Sect. 36. Hebræorum de re conjugali sermo, cum Græcorum, committitur; nec horum hac in parte inferior esse pronunciatur. qanqam istud istic non qæritur; sed an formulæ eæ, qas scriptores sacri usurpant, Græcis priscis pariter familiares fuerint. sed qid afferatur videamus tamen. qæ ex sermone Græco, eoqe serto, non soluto, adducuntur *metaphoræ elegantes, à re rusticâ & agriculturâ* traductæ (qanqam, qod liberi νεοσσοὶ Evripidi in Herc. Fur. dicuntur, cum ad avium pullitiem potiùs Tragicus respexerit, qî ad agriculturum spectet, non video,) ad controversiam præsentem nihil qicqam faciunt. Potest tamen istis adjici Plutarchi insigne illud ex libr. de præcept. conjugal. Ἀθηναῖοι τρεῖς ἀρότους ἱεροὺς ἄγουσι. πρῶτον ἐπὶ Σκίρῳ, τοῦ παλαιοτάτου τῶν σπόρων ὑπόμνημα· δεύτερον ἐν τῇ Ῥαρίᾳ· τρίτον ὑπὸ Πόλιν, τὸν καλούμενον Βουζύγιον. τούτων δὲ πάντων ἱερώτατός ἐστιν ὁ γαμήλιος σπόρος καὶ ἄροτος ἐπὶ παίδων τεκνώσει. διὸ δεῖ μάλιστα τούτῳ χρῆσθαι μετ' εὐλαβείας τὸν ἄνδρα καὶ τὴν γυναῖκα, τῶν ἀνιέρων καὶ παρανόμων πρὸς ἑτέρους ἁγνεύοντας ὁμιλιῶν, καὶ μὴ σπείροντας, ἐξ ὧν οὐδὲν αὐτοῖς φύεσθαι θέλουσιν, ἀλλὰ κἂν γένηται καρπὸς, αἰσχύνονται καὶ ἀποκρύπτουσιν. *Tres arationis ritus sacros Athenienses celebrant.* ——— *Cæterum istis omnibus sacratior est satio conjugalis, & de liberis gignendis instituta aratio. in qâ itaqe imprimis virum ac mulierem religiosè conversari addeces; congressibus extraneis, incestis eis illegitimisqe, puros sese conservantes; nec ibi.*

ibi serentes, unde nihil enasci velint, avt siqis inde fructus prodeat, cum probro futurum sit, clam haberi cupiant. Sed et è Legibus Atticis Isidori Pelusiotæ illud lib 3. ep. 243. Τὴν γὰρ παρθένον ὁ ἀνὴρ συναπτόμενος, γυναῖκα, τουτέστι, γόνιμον ποιεῖ· διὸ καὶ παρ' Ἀθηναίοις, ἡ συνάφεια ἡ κατὰ νόμον, ἐπ' ἀρότρῳ παίδων ἐλέγετο γίνεσθαι, καὶ γονᾶς οἱ τεκόντες καλοῦνται. qo loco tamen cum Plutarcho ἐπ' ἀρότῳ malim. Ibidem: Τῇ γυναικὶ ὁ ἀνὴρ ἀποδιαστέλλεται· τουτέστι, τῷ σπείροντι γεωργῷ, καὶ ἀνορύττοντι τὴν γυναικείαν χώραν, (παρ' ὃ καὶ ἀνὴρ, ὡς οἶμαι, λέγεται) ἡ σπειρομένη γῆ, καὶ διὰ τοῦτο γόνιμος γινομένη. De qibus verbis (nam notationes ridiculas mitto) alibi dicetur. Et Epist. 12. ὁ μὲν σπείρει, ἡ δὲ σπείρεται· ὁ μὲν γεννᾷ, ἡ δὲ τίκτει· ὁ μὲν γεωργοῦ χώραν ἐπέχει, ἡ δὲ γῆς. Poterant adjici et è poetis Latinis havd pavca; qæ tamen qia reverâ magna ex parte sunt minus σεμνά, prætereo. Subjiciam duntaxat Sophoclis locum qendam ex Oedipo Rege, in qo pluribus eodem respicientibus vocabulis subjectum hoc prosecutus est.

——— τὴν τεκοῦσαν ἤροσε,
Ὅθεν περ αὐτὸς ἐσπάρη, κἀκ τῆς ἴσης
Ἐκτήσαθ' ὑμᾶς, ὧν περ αὐτὸς ἐξέφυ.

——— *genitricem araus;*
Ex qâ ipse satus est ipsam, vos sibi insuper,
Qibus ipse pullulavi, ex eis protulit.

Habes hic ἄροτον, σπορὰν, φυτόν. Verba sunt Oedipi filias ex Jocasta matre suas alloqentis.

Sed nec insveta Hebræis ista: qibus non in poeticis tantum, sed in sermone familiari, נין *filius* à נון sobolescere Hymn. 72. v. 17. unde crebrum illud נין ונכד *filius et nepos.* Gen. c. 21. v. 23. Job. c. 18. v. 19. et Esajæ c. 14. v. 22. Tum זרע *semen*, et פרי *fructus*, pro *prole* ac *sobole*; qod utrumqe passim occurrit. unde & שכבת זרע *concubitus seminis.* i.e. *seminalis.* Lev. c. 19. v. 20. Et ibid. c. 12. v. 1. אשה כי תזריע *mulier ubi seminaverit, & marem pepererit.* Græc. σπερματισθῇ. Heb. *seminificaverit*; inqit Piscator. atqe ita Pagnimus reddidit. Piscator ipse, *semen conceperit.* atqe ita nostri. Vetus, & Tigurinus, *susceperit.* At Buxtorfius, *sementaverit.* Vatablus, *semen emiserit*; Junius, *ediderit.* Atqe ita Abr. Esdraides; adducto Genes. c. 1. v. 11, 12. ubi מזריע זרע de plantis dicitur, unde et mulierem semen edere, contra Aristotelis dogma, *de generat. annimal.* l. 1. c. 19. evincunt: è Græcorum qoqe sapientibus pariter contendentibus, *ex utriusqe parentis semine coagulato fætum confingi*, uti et

Esraides istic monet. Qanqam nugantur planè, qum (eodem referente) ulterius progressi Hebræorum Magistri, inde colligunt, *Marem edi, qoties mulier semen mittere prior ceperit, fœminam, ubi vir.* ita Menachem in locum illum; & Jajrus ad Gen. c. 46. v. 15. qi ideò vult prolem masculam Leæ matri attribui, Dinam filiam Jacobo patri. Verum missis istorum nugamentis, patet hinc formulas hasce non Hebræis minus qam Græcis esse usitatas.

Illud obiter hac occasione atqe hoc loco in antecessum dabimus. Sect. 109. Pfochenius eos perstringit, qi dicto Apostolico ad Corinth. ep. 2.c.11.v.22. σπέρμα Ἀβραάμ, pro *Abrahami posteris*; *metonymiam Hebraicam subesse* monuerunt. *cur non*, inqit, *aqe metonymia Græca diceretur? non minus enim Græcis est atqe Hebrais usitata*

Atqi hoc ille nevtiqam probavit. neqe enim si apud Tragicum unum avt alterum vel poetas qosvis etiam, eâ notione vox ista usurpata sæpiusculè deprænditur; ideò *Grecis æqè atqe Hebrais usitatam metonymiam* esse illam inde constabit. cum prorso sermone (qi est lingvæ cujusqe maximè familiaris atqe usitatus) scribentibus minus freqens tamen esse qeat: et est reverâ istis apud Græcos insolens satis; qum apud Hebræos in omne genus scriptione, tam historicâ & didacticâ, qam poeticâ & dramaticâ nusqam non sese ingerat.

Qod idem & de eo dictum sit, qod Sect. 117. de usu vocis καρπῦ in eandem mentem Act.c.2.v.30. Psal.132.v.11. & alibi passim, disseritur. qo loco, ut priscis Græcis in vsu parili vocem eam fuisse comprobet, nihil qicqam adducitur præter illud Evripides Ione,

Ἄλλης γυναικὸς παῖδας ἐκκαρπούμενος.

ubi tamen vox ipsa qoqe nevtiqam comparet. Sed in transitu istic ista: nos jam in σεμνοῖς illis recensendis & dispiciendis pergamus.

Illud itaqe φιλότητι μιγῆναι, ex Homero ipso, apud qem passim occurrit, qemqe Plutarchus *in erotico* monet φιλότητα τὴν τοιαύτην προσαγορεύειν συνουσίαν, vel ex Hesiodo, qem Scultetus lavdat *in deliciis Evangelicis*, c.2. ubi pleraqe ista reperiuntur, adduci potiùs poterat; qam ex Care illò, Tigrete, an Pigrete, cui pugnam cum ranis murinam illam viti docti attribuunt. Siqidem, ut Philosophus Topic. l.8.c.2. παραδείγματι οἰστέον, διὰ Ὁμήρου, οὐχ διὰ Χοιρίλου.

Cæterum non minus eleganter τῆς εὐνοίας ὀφειλομένης vocabulo (qanqam Græcis id insolens) idem expressit Apostolus, ad Cor. ep. 1.

c.7.v.3. Hoc avtem Hebræorum עונה qod Exod. c. 21. v. 10. LXX. ὁμιλίαν vertunt; cujus radix ענה non qâ *compressionis* notionem habeat, sed qâ *benignitatem*, sive *benevolentiam*, h.e. εὔνοιαν, Psal. 18.v.36. & Psal.45.v.5. designet, ab Apostolo expressum censet V. Doct. Lud. Cappellus *in Spicilegio.* Qo prior etiam Jo. Drusius monuit *Præteritorum* lib. 6. εὐνοίας vocabulum Hebræorum τῷ עונה respondere, qod ex Magistrorum sententiâ coitum significet. Proinde qod de Abisag Epiphanius hæres. 69 S. 46. dixit, cognovisse eam regem jam decrepitum, εἰδήσει τῇ δι' ἐννοίας, non εἰδήσει τῇ διὰ χρήσεως, poterat elegantius καὶ σεμνοτέρως etiam sic extulisse, ut diceret, cognovisse eam, εἰδήσει τῇ δι' ἐννοίας, non τῇ δι' εὐνοίας; qod ibi pro ἐννοίας perperam legitur. Certè non σεμνῶς minus, ùndecunqe id havserit, Apostolus τῆς εὐνοίας vocabulo officii conjugalis id extulit, qam Græci illi, qi hujus loco usurpant, vel φιλότητα, (qod poetis magis peculiare, Homer. Iliad. v. 636.

Πάντων μὲν κόρος ἐστὶ, καὶ ὕπνου, καὶ φιλότητος.

Et in plurali, Pindar Pyth 9.

κρυπταὶ κλαΐδες ἐντὶ σοφᾶς πειθοῦς ἱερᾶν φιλοτάτων.

vel χάριν, qod est prorsi sermonis avtoribus etiam in usu; unde χάριν δοῦναι, & χαρίζεσθαι, ἐπ' ἀνθρώπων περὶ μίξεως dici, monet Pollux l.5.c.15.S.1. Xenophon memoral. l. 3. ubi Theodotam meretricem, qâ ratione amasios suos excipere ex usu sit, instruit Socrates. καταμανθάνεις ὡς ἐκβλέπουσα χαρίζοιο. &, τῷ σπόδρα. σου φροντίζοντι, ὅλῃ τῇ ψυχῇ κεχαρίσθαι. Et, τῷ φαίνεσθαι βουλομένη χαρίζεσθαι, καὶ διαφεύγουσα. Hesychius: Χαρίσασθαι, παρασχεῖν. λέγονται γὰρ αἱ γυναῖκες χαρίζεσθαι, αἱ πρὸς συνουσίαν ἑαυτὰς ἐκδιδοῦσαι. Et Svidas: Χαρίζεσθαι. κοινῶς μὲν, ὡς οἱ πολλοί· ἰδίως δὲ, ἐπὶ ἀφροδισίων. Plutarchus in amatorio: χάρις ἡ τοῦ θήλεως ὕπειξις τῷ ἄῤῥενι κέκληται πρὸς τῶν παλαιῶν. adducitqe Pindarum, qi dixerit, τὸν Ἥφαιστον ἄνευ χαρίτων ἐκ τῆς Ἥρας γενέσθαι. Et Sapphus illud πρὸς τὸν οὔπω γάμων ἔχουσαν ὥραν.

Σμικρά μοι παῖς ἔμμεναι φαίνεαι κἄχαρις. et in plurali χάριτας πρᾶξαι eodem sensu usurpatum. unde emaculandus obitèr Maximus Tyrius: apud qem dissert. 8. pro ἄχαρις vitiosè (qod est ex diametro contrarium) χαρίεσσα exhibetur. Nec Pindari Scholiastes minùs; apud qem ad Pyth. oden. 4. voce nec navci, λιθόχαρις legitur. qanqam lectionis geminæ interpretationem veram subjunxit, ἢ μὴ πω δυναμένη διὰ τὴν ἡλικίαν χαρίσασθαι. Porrò ex diametro contrarium qod ajebam, etiam hâc mente si dixero, V.C. Hejnsium astipulantem

 habiturus

habiturus sum. sic enim in Lection. Theocriti c. 15. ad Idyll. 8. cujus initium, Δάφνιδι τῷ χαρίεντι &c. ὁ πάνυ, *Daphnis ingressus* ἡλικίαν τοῦ χάριτος, *venustè à poetâ* χαρίεις *dici potest, ut hac voce denotetur, non forma corporis, sed ætatis tempus.* Ælianum in partes arcessit, qi var. histor. l. 11 c. 18. de Daphnide; Βουκολῶν δὲ κατὰ Σικελίαν ὁ Δάφνις, ἠράσθη αὐτοῦ νυμφὴ μία, ϗ ὡμίλησε καλῷ ὄντι, ϗ νέῳ ϗ πρώτῳ ὑπηνήτῃ, ἔνθα τοῦ χρόνου ἡ χαριεστάτη ἐστὶν ἥβη τῶν καλῶν μειρακίων, ὥσπερ φησὶ ϗ Ὅμηρος. Homeri locus qem respexit Ælianus, habetur Odyss. κ. v. 279.

Πρῶτον ὑπηνήτῃ, τοῦπερ χαριεστάτη ἥβη.

qod & eodem prorsus modo legitur Iliad. ω. v. 384. atqe ita forsan etiam scripserit Ælianus. Cæterum aliud est apud Plutarchum εὔνοια; qod ἀπὸ τῆς ὁμιλίας dispescit verbis illis. εἰ γὰρ ἡ παρὰ φύσιν ὁμιλία πρὸς ἄρρενας οὐκ ἀναιρεῖ τὴν ἐρωτικὴν εὔνοιαν, οὐδὲ βλάπτει, πολὺ μᾶλλον εἰκός ἐστι τὸν γυναικῶν ἢ ἀνδρῶν ἔρωτα τῇ φύσει χρώμενον εἰς φιλίαν διὰ χάριτος ἐξικνεῖσθαι. ubi χάριν dicit, qam prius ὁμιλίαν, φιλίαν qam prius εὔνοιαν dixerat. de qâ & postea; Στέργηθι δὲ ϗ στέργειν ἔτι μοι δοκεῖ γράμματι τοῦ στέργειν διαλλάττον, εὐθὺς ἐμφαίνειν τὴν ὑπὸ χρόνου ϗ συνηθείας ἀνάγκῃ μεμιγμένην εὔνοιαν. Sed et Dio Prus. orat. 3. Καὶ τὰ ἀφροδίσια ταῦτα ἥδιστα ϗ ἀνυβριστότατα, ὅσα γίνεται μετὰ φιλίας τῶν συνόντων, ϗ ὄντα μαρτυροῦσιν εὔνοιαν ἀνθρώποις ἐπῆλθεν. qibus locis etiamsi aliam τὸ εὐνοίας ὄνομα notionem habeat, qam apud Apostolum; clare tamen ostendunt, qam aptum fuerit ad eum sensum, in qem Apostolus usurpavit. Edictum avtem Apostolicum, qo εὔνοιαν ἀποδιδόναι sibi invicem conjugatis interdicit, accedit proximè Solonis lex illa, à Plutarcho in vitâ ejusdem recensita; qæ jubet τρὶς ἑκάστου μηνὸς ἐντυγχάνειν πάντως τῇ ἐπικλήρῳ τὸν λαβόντα. cujus & constituti rationem subjungit: ϗ γὰρ εἰ μὴ γίγνοιντο παῖδες, ἀλλὰ τιμή τις ἀνδρὸς αὕτη πρὸς σώφρονα γυναῖκα ϗ φιλοφροσύνη, πολλὰ τῶν συλλεγομένων ἑκάστοτε δυσχερῶν ἀφαιροῦσα, ϗ ταῖς διαφοραῖς οὐκ ἐῶσα παντάπασιν ἀποστραφῆναι. Qanqam avtor idem in opusculo amatorio legem eandem, non ad τοὺς ἐπικλήρους τοὺς λαβόντας restringit, sed ad omnes promiscuè conjugatos extendit; Κελεύσαντα, μὴ ἔλαττον, ἢ τρὶς κατὰ μῆνα τῇ γαμετῇ πλησιάζειν. subditqe; οὐχ ἡδονῆς ἕνεκα πόθεν; ἀλλ' ὥσπερ αἱ πόλεις διὰ χρόνου σπονδὰς ἀνανεοῦνται πρὸς ἀλλήλας, οὕτως ἄρα βουλόμενος ἀνανεοῦσθαι τὸν γάμον ἐκ τῶν ἑκάστοτε συλλεγομένων σχημάτων ἐν τῇ τοιαύτῃ φιλοφροσύνῃ. qæ eo libentius adduco, partim ut formulā elegatē observē, partim ut leco turpiter de pravato medicinā faciam.

formula

mula elegans, πόθεν; et πόθεν γάρ; qâ negari aliqid solet, tanqam qod vel non possit esse, vel non fas sit credi. Dionys. Halicarn. l. 4. ἄρ' ἐφ' ἣν ἡγεμονίαν παρέλαβεν, ὡς οἱ πρὸ αὐτοῦ γενόμενοι βασιλεῖς; πόθεν; πολλοῦ γε καὶ δεῖ. *num impetium accepit, eo modo, qo reges qi eum antecesserant? unde? multum abest.* ubi dicti venustatem interpres corrupit, dū formulæ usum non advertit Arriani Epictetus l.2.c.21. ὡς γὰρ ἀποθησόμενοι, ἢ ἐπανορθώσοντες, ἢ ἄλλ' ἀντ' αὐτῶν ληψόμενοι ἔρχεσθε; πόθεν; οὐδ' ἐγγύς. *num enim acceditis, tanqam vitia vestra deposituri, avt correcturi, avt alia eorum loco meliora accepturi? unde? longe ab eo abestis.* Plinius min. l. 4. ep. 14. *Qa nos refugimus, non qia severiores. unde enim? sed qia timidiores sumus.* Gregorius Naz. de pace orat. 3. ἢ πολλὰ ἂν κατέβαλον χρήματα τοῖς ἐπαινέταις, εἴ με βελτίω τοῖς ἐπαίνοις εἰργάζοντο. νῦν δὲ οὐχ οὕτω τοῦτο ἔχει. πόθεν; ἀλλ' ὅπερ εἰμι, τοῦτο μένω καὶ δυσφημούμενος καὶ θαυμαζόμενος. *Ego me collavdantibus pecunias copiosas dependerem, siqidem me lavdibus suis meliorem facerent. nunc verò hâvd ita se res habet qî id qeat? sed idipsum qod sum idem maneo, sive me illi maledictis incessant, sive admirationi habent.*

Tum χρημάτων vox hîc obscænum sonat: ac si conjuges Plutarchus vellet, ἐν τῇ γαμικῇ φιλοφροσύνῃ σχήματα συλλέγεσθαι, ea *schemata*, (*modos*, Naso art. l.3. *Mille modi Veneris.*) conqirere, qibus scorta impura amasiis suis solent χαρίζεσθαι. cujusmodi sunt qorum meminit Clemens in hortatorio, τὰ Φιλαινίδος σχήματα, τὰ συνουσιαστικά scil. de qibus scripsisse Astyanassam qandam Helenæ famulam, avtor est Svidas. qo mode Alexis (referente Plvtarcho de poet. legend. et de virt. moral.)

Τὰς ἡδονὰς δεῖ συλλέγειν τὸν σώφρονα.

Voluptates undiqaqe svadet *conqirere.* Verum nihil minùs Plvtarchus in animo habuit, qi & *uxorem meretriciè haberi* vetuit in præcept. conjugal. locum vitiatum interpres vidit; sed tanqam conclamatum omisit. forsan sic ex priore restituendum fuerit, ut pro χρημάτων, δυσχερασμάτων reponatur. qod itaqe priore loco δυσχερῶν avtor dixerat, hoc loco δυσχερασμάτων dixisse videtur; qod excriptor cum non intelligeret, in χρημάτων corruperit. δυσχεράσματα Svidæ sunt ἀτυχήματα. apud qem avtor innominatus. ὁ δὲ ἐπὶ τῶν ἀπραγμοσύνην βίον ἐτράπετο, μίσει τῶν ἐν πολιτείᾳ δυσχερασμάτων. qanqam possit & molestiarum nomine commodè reddi. *Legelatâ*, inqit, *Solon jussit, ut ter niminùm qot mensibus maritus cum uxore consvesceret. neq; id*

voluptatis causâ. unde enim? (sive, qî enim id vellet?) *sed qod qemadmodum fœdera secum invicem temporibus statis renovant civitates : perinde connubium renovari vellet, ex eis qæ undeqaqe occurrunt molestiis, per ejusmodi gratam utrisqe familiaritatem.*

Verum ista de Græcis elegantiis illis suffecerint ; de qibus impræsentiarum minùs qærebatur. propiùs ad rem de qâ agitur accedit, qod formulam illam, *Cognovit Adam uxorem suam.* Genes. c. 4. v. 1. *Et non cognovit eam, donec peperisset promogenitum suum.* Matth. c. 1. v. 25. (qod frustra, imò ineptè ac ridiculè, Epiphanius hæres. 78. S. 17. & 20. aliô conatur detorqere) nec Græcis scriptoribus insolentem esse docet, adductis tribus è Plutarcho locis: qibus adjici plura ex eodem qeunt. uti qod in *monitis politicis*, de Alexandro, ἀκούσας τὴν ἀδελφὴν ἐγνωκέναι τινὰ τῶν καλῶν καὶ νέων, οὐκ ἠγανάκτησεν. *cum accepisset sororis suæ notitiam habuisse adolescentem formosum qendam, non succensuit.* Et in Pompeio, de ipso ; ἥτε σωφροσύνη τοῦ ἀνδρὸς μόνην γινώσκοντος τὴν γεγαμημένην. *nuptæ solius notitiam habentis temperantia.* Et in Catone majore de Lælio, μίαν ἣν ἔγημε ἐξ ἀρχῆς γνοὺς γυναῖκα. *unius qam primam duxit, mulieris notitiam habens,* Sed poterat ex Menandro potius Comico vetusto ; eo magis qia familiari isti ac vulgari magis sermone utuntur. ex qo σεμνοῦ λόγου παράδειγμα istud profert Hermogenes de inventione tom. 4. c. 11. sunt avtem puellæ vitii sibi allati historiolam referentis : Διονυσίων ἦν πομπή. ὁ δέ μοι ἠκολούθησε μέχρι τοῦ πρὸς τὴν θύραν. ἔπειτα φοιτῶν, καὶ κολακεύων τὴν μητέρα, ἔγνω με. *Bacchanalia agebantur. ille avtem ad fores usqe secutus est. tum ventitans, matre delinitâ, cognovit me.* ἐκόσμησεν, inqit rhetor, πρᾶγμα αἰσχρὸν σεμνοτέρᾳ λόγου συνθέσει. *rem turpem oratione honestâ insignivit.* Et hæc itaqe nec priscis Græcis insveta prorsus fuerit formula. Sed nec Latinis, qod ex Cæsare ; apud qem *Belli Gallic.* l. 6. *Germanis,* dicitur, *turpissimum haberi intra annum vigesimum fœminæ notitiam habuisse* ; ostendit Pfochenius. et ex Nasone, qi *fabul.* l. 4. de Cadmo in angvem verso,

——— ille suæ lambebat conjugis ora,
Inqe sinus charos, veluti cognosceret, ibat.

ex qo eodem adjicio et de muliere usurpatum. Sic enim apud eundem de Medeâ Hysipyle ad Jasonem,

Turpiter illa virum cognovit adultera virgo ;

Et apud Nonium Turpilius Demiurgo,

Mulier meretrix, qæ me qæsti causâ cognovit sui.

Cæterum

Cæterum statuere non dubitat, qi & istud suggessit V. Cl. Grotius, locutionem istam *ex Hebraicâ in linguas cæteras derivatam*, in *Annot.* ad Matth. c. 1. v. 15.

Qemadmodum avtem τὸ γινώσκειν, ita & τὸ συνελθεῖν, ut nonnullis placet, et τὸ συνοικεῖν, eodem significatu, tam priscis Græcis, qam & nostris scriptoribus utrunqe adhibetur. Prius illud forsan juris controversi fuerit. Attamen apud Matthæum c. 1. v. 19. non desunt, qi sic sumant, avtores magni, in illis, πρὶν ἢ συνελθεῖν αὐτοὺς, *prius-qam convenissent illi*, Josephus utiqe & Maria. qod non de *coitione*, sed de *coitu*, sive congressu Erasmus exposuit; non de *conventione in ædes communes*, sed de *cubilis ejusdem conscensione*. Certè ita cepisse videtur Joannes ὁ χρυσόστομος. οὐκ εἶπεν, inqit πρὶν αὐ ἀχθῆναι αὐτὴν εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ νυμφίου· καὶ γὰρ ἔνδον ἦν. Nec abscedit Piscator, adjecto ex Lex. Vet. Sophoclis illo, (qo & suppletur τὸ ἐλλιπὲς) Συνῆλθον τὸ σὸν λέχος. *In cubile conveni tuum.* Favorinus itidem, undecunqe habuit, Συνῆλθον, τὰ ζῶα, ἐπὶ τῇ ὀχείᾳ.

Verum τὸ συνοικεῖν qin sic usurpetur, ambigi non potest. Siqidem τοῦ συνοικεῖν h.e. *cohabitandi* vocabulo Petrus Epist. 1. c. 3. v. 7. mariti cum uxore conversationem, ac consvetudinem connubialem integram complexus est. Mitto tanqam coactum nimis, & ineptum planè, qod κατὰ γνῶσιν eodem loci, huc trahit Oecumenius, ac si Petrus Pavli illud ad Cor. ep. 1. c. 7. v. 3. honestiùs pavlò formulâ istâ extulisset. Sed verbum συνοικεῖν ita usurpant paritèr Atheniensium leges apud Demosthenem, an qem alium adv. Neæram. ἐὰν ξένος ἀστῇ συνοικῇ τέχνῃ ἢ μηχανῇ ἡτινιοῦν, γραφέσθω πρὸς τοὺς θεσμοθέτας. ——— ἐὰν δὲ ἁλῷ, πεπράσθω. ——— ὡσαύτως δὲ καὶ ἐὰν ἡ ξένη τῷ ἀστῷ συνοικῇ κατὰ ταυτὰ καὶ ὁ συνοικῶν τῇ ξένῃ τῇ ἁλούσῃ, ὀφειλέτω χιλίας δραχμάς. Et Orator ipse: οὐκ ἐᾷ τὴν ξένην τῷ ἀστῷ συνοικεῖν· οὐδὲ τὴν ἀστὴν τῷ ξένῳ. *non permittit lex, avt peregrinam cum cive, avt civem cum peregrina cohabitare, consvescere.* Ex Timæi histor. l. 10. refert Laertius l. 8. dicere solitum Pythagoram, τὰς συνοικούσας ἀνδράσι θεῶν ἔχειν ὀνόματα, κόρας, νυμφὰς, εἶτα μητέρας καλουμένας. *qæ cum viris cohabitant, sive consvescunt, dearum sortiri nomina, puellas, nymphas, sive sponsas primò, mox matres nuncupatas.* qem locum in animo habuisse Pfochenium existimo, cum Sect. 39. scripsit Timæum κόρην pro νύμφη, *sponsâ*, כלה accipere. qod Laertius tamen non dicit. Fefellit illum utiqe interpunctio vitiosa, qæ conjungenda disjunxerat. Scitè avtem Plvtarchus ad istud τοῦ συνοικεῖν vocabulum de conjugibus usur-

patum alludens in monitis conjugalibus. Τῶν σωμάτων οἱ φιλόσοφοι, τὰ μὲν ἐκ διεστώτων λέγουσιν εἶναι, καθάπερ στόλον καὶ στρατόπεδον· τὰ δὲ ἐκ συναπτομένων, ὡς οἰκίαν καὶ ναῦν· τὰ δὲ ἡνωμένα καὶ συμφυῆ, καθάπερ ἐστὶ τῶν ζώων ἕκαστον. σχεδὸν οὖν καὶ γάμος, ὁ μὲν τῶν ἐρώντων, ἡνωμένος καὶ συμφυής ἐστιν· ὁ δὲ τῶν διὰ προῖκας ἢ τέκνα γαμούντων, ἐκ συναπτομένων· ὁ δὲ συγκαθευδόντων, ἐκ διεστώτων, οὓς συνοικεῖν ἄν τις ἀλλήλοις, οὐ συμβιοῦν νομίσειεν. *corpora philosophi, alia dicunt ex disjunctis constare, ut classem & exercitum: alia ex connexis, ut domum & navem: alia unita & coalita, ut animantium unumqodq;* (de qâ distributione videri possunt & Seneca Epist. 102. Et Pomponius I. C. Digest. l. 41. tit. 3. leg. 30.) *eodem ferè modo conjugium eorum, qi qidem mutuo erga se invicem amore afficiuntur, coadunatum est & coalitum: eorum, verò qi dotis sobolisve causa duntaxat contrahunt, qasi rerum est connexarum; eorum deniqe, qi ut simul dormiant tantum, tanqam rerum à se invicem sejunctarum; qos itaqe cohabitare potius, qam unâ vitam degere dixeris.* Hoc avtem Plutarchi Themistius forsan respexit, qi in libr. de animâ, referente Stobæo tom. 2. c. 97. de conjugum pari qi in amore mutuo, ac concordiâ singulari ævum simul transegerant; Ὅθεν ἐμοί γε, inqit πλεῖστον αὐτῇ φαίνεται χρόνον ἀνὴρ συμβεβιωκέναι. πάντα γὰρ δι' ὅλου τὸν δεκαετῆ χρόνον ὁμαλῶς συνεβίωσεν· αἱ δὲ ἄλλοις (ἄλλαι leg.) συνοικοῦσιν, οὐ συμβιοῦσιν, ὅταν λυπῶσιν τοὺς ἄνδρας, ἢ ζηλοτυπῶσιν, ἢ διαφέρωνται περὶ χρημάτων, ἢ κακῶς λέγωσι, ἢ φεύγωσι, θρυπτόμεναι τὰς φιλοφροσύνας ἢ συνδιαιτήσεις. ὥστε ἂν τοῦτον ἐξαιρῇς χρόνον, ἐν ᾧ ταῦτα πράττουσιν, ἀπολείπεται βραχὺς ἐκεῖνος ὁ τῆς συμβιώσεως. *Unde mihi visus est maritus ejus plurimum temporis cum eâ convixisse. per totum enim decennium æqali & inoffenso cum ipsâ tenore convixit. at aliæ maritis suis cohabitant, non convivunt, ubi vel viros suos tristitiâ afficiunt, vel zelotypiâ laborant, vel de facultatibus litigant, vel obloquuntur, vel benevolentiam mutuam & convictum aversantur. proinde tempus illud si eximeris, qo se hoc modo gerunt, breve admodum deprehendetur intervallum, qo sibi invicem convivunt.* Novissima illa Menandri in Plocio dictum puto, alludunt, qod apud Stob. extat. tom. 2. tit. 108.

Μακρόν τι τοῦ βίου καὶ στενὸν ζῶμεν χρόνον.

Illud certè expressisse Senecam (missis aliorum conjecturis. de P. Syro avt Ennio, Lipsii; de Actio, Mureti; nam Maroni versus abjudicat) cum Jano Rutgersio, l. 4. c. 17. statuo; qum ait de vit. brevit. c. 2.

Adeò

Adeò ut, qod apud maximum poetarum more oraculi dictum est, verum esse non dubitem,

Exigua pars est vita, qam nos vivimus.

Cæterum qidem omne spatium, non vita, sed tempus est. Idem Epist. 99. *Hoc, qod ætatem vocamus humanam, compara tempori universo, videbis qam exiguum sit. Ex hoc qantum lachrymæ, solicitudines occupant, mors anteqam veniat optata, valetudo, timor, teneri, avt rudes, avt inutiles anni: adjice labores, luctus, pericula; & intelliges etiam in longissimâ vitâ minimum esse qod vivitur.* qod Martialis festivè sic expressit. l.6. ep.70.

At n stri benè computentur anni,
Et qantum tetricæ tulere febres,
Avt langvor gravis, avt mali dolores,
A vitâ meliore separetur;
Infantes sumus, & senes videmur.

Vide Senecam amplius de brevit. vit. c. 3. & 7. qi & ibid. c.8. eleganti imagine hoc ipsum illustravit. *Non est,* inqit, *qod qenqam propter canos avt rugas, putes diu vixisse: non ille diu vixit, sed diu fuit. (nihil enim minus est hominis occupati, qã vivere.* Ibid.c.6.) *Qem sæva tempestas à portu exceptum huc & illuc tulit, ac viribus ventorũ ex diverso furentium per eadem spatia in orbem egit, non ille multũ navigavit sed multùm jactatus est. Potest fieri, imo sæpè fit, ut qi diu vixerit, parum vixerit.* Idem. Epist. 49. Facit huc Similis Epitaphium apud Xiphilinum ex Dione in Hadriano, Βιὺς μ̃ ἔτη τόσα, ζήσας δὲ ἔτη ἑπτά qod cum Menandro, necnon Themistio avt Plutarcho, etiam verbis tenus (mens enim eadem omnibus his) adamussim convenit. Hinc illa Manilii reprehensio astronom. l. 4.

Qid tam sollicitis vitam consumimus annis;
Torqemurq; metu, cæcaqe cupidine rerum,
Æternisqe senes curis, dum qærimus, ævum
Perdimus; & nullo votorum fine beati,
Victuros agimus semper, nec vivimus unqam?

Hoc est avtem qod Ennius Iphigen. apud Gellium. l.9. c.10.

—— ——— præter propter vitam vivitur.

sive, ut magno cum judicio restituit V. Cl. Cl. Salmasius in *Exercit. Plinian.*

——— ——— præter propter vita vivetur.

h. e. *absqe ullâ certâ ratione* τῇδε κἀκεῖσε πλανώμεθα. dum *incertè*

 errat

errat animus, qod prius dixerat, tanqam in ſalo fluctuabundus. Sed ut ad penſum revertamur: cum τοῦ συνοικεῖν. i. cohabitandi nomine tota maritalis conſvetudo & converſatio comprehendi ſoleat, de conjugibus adverſus ſe invicem diſſidia, ſuſpiciones, rixas foventibus, avt non mutuâ ſibimet invicem dilectione ac benevolentiâ conjunctis, uſurpari poſſe concedunt avtores illi, ut *cohabitare* dicantur; at *convivere* unâ dici non oportere, cum hâc ratione βίον ἀβίωτον, *vitam nec vitalem* ſibi invicem faciant. Itaqe qomodo Plato olim Xenocratem bonum probumqe cæteroqi, cum moribus tamen nimis eſſet avſteris, θύειν ταῖς χάρισι, i. *gratiis litare* juſſit: ita Plutarchus, καὶ τῇ σώφρονι μάλιστα δεῖν πρὸς τὸν ἄνδρα χαρίτων, *etiam mulieri ſobriæ ac temperanti gratias eſſe erga virum qam maximè neceſſarias*, ἵν' ἡδέως συνοικῇ, *ut*, qod Metrodorus olim dicebat; *ſvaviter ac jucundè cohabitare*, ſive (qod ſuperiùs dictum eſt) *non cohabitare* tantum, ſed & *convivere poſſint.*

Cæterum Plutarchi illud συγκαθεύδειν, etiam alterius σεμνοῦ λόγου meminiſſe facit, qo Græci Veteris Inſtrumenti interpretes; ſed & Latinus vetus, creberrimè, negotium iſtud viri cum muliere exprimemere conſveverunt; & Hebræorum שכב qod *concumbere* ſignificat, interpretari. Eſt avtem iſtud καθεύδειν, ſive κοιμᾶσθαι; unde συγκαθεύδειν, ſive συγκοιμᾶσθαι. nam *dormire*, & *unâ dormire* utrumqe ſignificat. Ita Geneſ. c. 39. v. 10. οὐχ ὑπέμεινε καθεύδειν μετ' αὐτῆς. *non ſuſtinuit cum eâ dormire.* Vet Lat. *recuſabat ſtuprum.* cum tamen ſupra verſ. 7. & rurſus verſ. 12. κοιμήθητι μετ' ἐμοῦ, vertiſſet, *dormi mecum.* ſic & Levit. c. 29. v. 20. ἐάν τις κοιμηθῇ μετὰ γυναικὸς. *vir ſi dormierit cum muliere.* & Hiſtor. Reg. l. 1. c. 2. v. 24. συνεκοιμῶντο μετὰ τῶν γυναικῶν, *dormiebant cum mulieribus.* Et Devt. c. 27. v. 21. ἐπικατάρατος ὁ κοιμώμενος μετὰ ἀδελφῆς. *maledictus qi dormit cum ſorore.* ſed & valdè καταχρηστικῶς ibid. v. 20. ἐπικατάρατος ὁ κοιμώμενος μετὰ παντὸς κτήνους. *Maledictus, qi dormit cum omni jumento.* Heſych. Συγκοιμᾶσθαι, συνελθεῖν. inde συγκοίμησις Platoni. Et Pollux. l. 5. c. 15. περὶ μίξεως, συγκοιμηθῆναι, συγκατακοιμηθῆναι, συγγενέσθαι. Epictetus enchirid. c. 39. Αἱ γυναῖκες εὐθὺς ἀπὸ τεσσαρεσκαίδεκα ἐτῶν ὑπὸ τῶν ἀνδρῶν κυρίαι καλοῦνται· τοιγαροῦν ὁρῶσαι, ὅτι ἄλλο μὲν οὐδὲν αὐταῖς πρόσεστι, μόνον δὲ συγκοιμᾶσθαι τοῖς ἀνδράσιν, ἄρχονται καλλωπίζεσθαι, &c. *Fæminæ ſtatim atqe annos qatuordecim attigerint, à viris Dominæ vocari ſolent. videntes itaqe nihil aliud habere ſe eximium, niſi qod cum viris unâ dormire poſſint, corpori excolendo operam dare incipiunt.*

Sed & ביאה illa, qam ex doctoribus Hebræis commemorat Plochenius, aliam resipit formulam in sacris usitatam; qâ *intrare* vir ad mulierem dicitur. Genes. c. 6. v. 4. יבאו *post qam filii Dei ad filias hominum,* (qas uxores duxerant) *intraverant.* εἰσεπορεύοντο, Græc. Et cap. 16. v. 2. Sara Abrahæ בא *intra ad ancillam meam.* εἴσελθε. Græc. Et cap. 29. v. 29. ויבא *& intravit etiam ad Rachelem.* εἰσῆλθε. Græc. Et cap. 19. v. 31. *non est qisqam* לבא עלינו *qi veniat,* vel *intret ad nos juxta morem totius terræ.* ὃς εἰσελεύσεται πρὸς ἡμᾶς. Rarior qidem ista, nec insveta tamen prorsus, exteris qoqe formula. Sic enim Avgustum de Cæsare Cleopatra apud Dionem l. 51. alloqens inducitur, Ὁρᾶς τὸν πατέρα σου τοιοῦτον, οἷος πολλάκις πρὸς ἐμὲ εἰσῆλθεν. *Vides patrem tuum* (inqit, imaginem hujus δεικτολοδεικ-τῦσα) *talem, qalis ad me sæpenumero est ingressus.* congressum amatorium havd obscurè volens intelligi. Est avtem forma Elliptica; qæ exprimitur plenius Judic c. 15. v. 1. ubi Sampson. אבאה אל אשתי החדרה *ibo,* sive, *intrabo, ad uxorem meam, in cubiculum.* Ubi Targum לאדרון משכבא בית *in cubiculum* (qod est) *locus concubitus.* Græc. εἰσελεύσομαι πρὸς τὴν γυναῖκα καὶ εἰς τὸν κοιτῶνα optime τὸ בית משכב expressit. Porrò figuratæ sunt etiam aliâ ratione locutiones istiusmodi. Vel enim metonymicæ sunt, qibus ex antecedente id qod est conseqens designatur; ut *introitus* pro *concubitu* sumatur; vel saltem synecdochicæ, qibus actiones plures ad unum idemqe ἀποτέλεσμα producendũ concurrentes unâ aliqâ continentur; ut *introitus* hujusce nomine *concubitus* qoqe, & *coitus* etiã simul comprehendantur. qæ distinctius pavlò expressiusqe qandoqe proponuntur. Sic enim hist. Reg. l. 2. c. 11. v. 4. de Bathsheba dicitur, ותבוא אליו וישכב עמה *Intravit ad illam, & cubuit cum eâ.* Et in eadem historiâ, c. 12. v. 24. de Davide; ויבוא אליה וישכב עמה *Introibat ad illam, & cubuit cum eâ.*

Cæterum qo lingvarum idiomata discrepantia adnotemus; Græci τὸ βαίνειν & ἐπιβαίνειν, qæ ab Hebræo, בא & בוא mediante βῶ sive βάω, originem trahunt, de *animantibus* reliqis, non de *homine* usurpant. Aristoteles hist. animal. l. 6. c. 21. de bove. βαίνει δὲ σφοδρῶς, ὥστε συγκάμπτεσθαι τὴν βοῦν. Et lib. 5. c. 14. de Elephante, ἄρχεται τοῦ βαίνεσθαι, δέκα ἐτῶν ἢ πέντε καὶ δέκα. ——— βαίνει δὲ πέντε ἐτῶν ἢ ἓξ ὤν. Et Homer Odyss. ψ.

——— συνῶν τ᾽ ἐπιβήτορα κάπρον.

Huic propinqum est & קרב *appropinqare, accedere propius*

Genes. c. 20. v. 4. *Et Abimelech.* לא—קרב *non accesserat ad eam* οὐχ ἥψατο αὐτῆς. Græc. non *attigerat eam.* Esaiæ c. 8. v. 3. ואקרב *& accessi ad prophetissam* προσῆλθον πρὸς τὴν προφῆτιν. Græc. Ezech. c. 18. v. 6. *ad mulierem separatam* לא יקרב *non accessit.* Græc. πρὸς γυναῖκα ἐν ἀφέδρῳ οὐ προσεγγιεῖ. Levit. c. 18. v. 14. *ad uxorem ejus* לא תקרב *non accedes propiùs.* εἰς γυναῖκα αὐτοῦ οὐκ εἰσελεύσῃ. Græc. Et pleniùs ibidem, v. 6. *nemo vestrum* תקרבו *accedito* (προσελεύσεται, Græc.) *ad ullam propinqam carnis suæ, ad retegendam nuditatem ejus.* Huic avtem ἐκ παραλλήλου respondet planè Græcorum τὸ πλησιάζειν. qo tamen Græci interpretes nusqam usi deprehenduntur. Maccabæorum Scriptor semel tantum l. 2. c. 6. v. 4. ἐν τοῖς ἱεροῖς περιβόλοις γυναιξὶ πλησιαζόντων. *inter septa sacra cum mulieribus concumbentium.* apud exteros nihil freqentius. pulcrum illud veréqe regium Nicoclis apud Isocratem votum. Εἰδὼς ἅπαντας ἀνθρώπους περὶ πλείστου ποιουμένους τοὺς παῖδας τοὺς ἑαυτῶν καὶ τὰς γυναῖκας, καὶ μάλιστα ὀργιζομένους τοῖς ταῦτα ἐξαμαρτάνουσιν, ——— οὐδενὶ φανήσομαι σώματι πεπλησιακὼς, πλὴν τῆς ἐμαυτοῦ γυναικός. *cum omnes homines norim liberos suos conjugesqe plurimùm facere, nec qicqam graviùs ferre, qam qæ in istis admittuntur; id mihi curæ futurum est, ut ad nullius unqam, præterqam uxoris meæ, corpus deprehendar accessisse.* Inde πλησιασμὸς Aristoteli, sed de *brutis* animantibus, usurpatum, hist. animal. l. 4. c. 9. εἰσὶ γὰρ ἑκάστοις τῶν ζώων ἴδιαι φωναὶ πρὸς τὴν ὁμιλίαν καὶ τὸν πλησιασμόν. scil. αἷς ἀνακαλοῦνται τὰς θηλείας πρὸς τὴν ὀχείαν. ut priùs dixerat. ut ideò forsan vocabulum istud rejecerit Pollux l. 5. c. 15. qia de *homine* dici non consveverit, Pollucis verba hæc sunt; οὐ μὴν ὁ πλησιασμὸς, οὐδ᾽ ἡ διάλεξις, ἀλλὰ διειλέχθην, καὶ διειλεγμένος εἰμὶ, ὡς Ὑπερείδης. legendum διειλέχθην. Sic enim Aristophanes Pluto. Act. 4. sc. 5.

οὐκ αὖ διαλεχθεῖεν διεσπεκλωμένη.

Ubi frustra fuit interpres eruditus Nic. Frischlinus, qum vertit, *verba non commutaverim.*

Atqe hic lingvarum ἰδιώματα rursum notanda veniunt. διαλεχθῆναι verbum, inqit, Pollux, περὶ μίξεως usurpatur, idqe Atticis etiam; nam Hyperidem lavdat. qod à λέγομαι, ἀντὶ τοῦ κεῖσθαι, κοιμᾶσθαι, pro *cubare, dormire* tractum est; at διάλεξις nomen inde enatum non item. tum τὸ πλησιάζω eadem notione adhibetur; at non & πελάζω; qum ad hoc tamen illud originem suam referat, & significationem primam propriamqe eandem utrumqe sortiatur. qin & τὸ πελάζω

qamvis

qamvis hunc usum non habeat, tamen inde, tanqam si ejusmodi qippiam designet, orto vocabulo, sed poetis peculiari, (qo modo eisdem πόσις *maritus*, ita) πλάτις *uxor* dicitur, παρὰ τὸ πελάζειν τῷ ἀνδρὶ κατὰ τὴν κοίτην, *qod virum in concubitu accedat*, sive appellat propè (nam *appellere* ad verbum est τὸ προσπελάζειν) ut Svidas & Scholiastes ad illud Aristophanis in Acharn.

Καὶ τοῖσι παιδίοισι καὶ τῇ πλάτιδι.

Et liberis meis meaqe conjugi.

et *meretrix* itidem ἐμπελάτειρα (ita enim scribendum, non ἐμπελάτρεια, & analogia & avtoritas ipsa docent.) ἀπὸ τοῦ ἐμπελάζειν πᾶσι, qod neminem refugiat, sed omnibus *applicet* & *adjungat* se. ut Etymologus indicat, ex Callimachi illo;

Τοὺς αὐτῷ σκοτίους ἐμπελάτειρα τέκεν.

Qos illi spurios ediderat meretrix.

qin & τοῦ πελάτου nomine ejusmodi qippiam subinnuit Sophocles in Philoctere, cum Ixionem vocat τὸν τοῦ Διὸς λέκτρων πελάταν. qasi *lecti insessorem Jovialis.* deniqe τὸ πλησιάζω verbum, tam de *homine*, qam & de aliis animantibus usurpatur; qum πλησιασμὸς inde deductum, qantum compertum habemus, ad *bruta* sola restringatur. ut analogiæ solius ratio in his nevtiqam sufficiat; sed usus, qi in omni sermone προσηκόντως φιλεῖ, cum primis attendendus sit.

Qo modo avtem בא adire, & קרב accedere, in notione istâ creberrimè usurpant Hebræi; ita ratione non absimili, (qod rarius tamen occurrit) *esse*, vel *fuisse cum aliqâ virum* dicunt. Sic enim Tamari sorori Absalom, Reg. l. 3. c. 13. v. 20. *Num Amnon frater tuus* היה עמך *fuit tecum?* Jun. *fuit apud te.* Vulg. *concubuit tecum.* Vatabl. *rem tecum habuit.* Piscat. *compressit te. Synecdoche generis verecunda.* Huic avtem convenit planè Græcorum τὸ συγγενέσθαι, cujus meminit & Pollux supra adductus ex. l. 5. c. 15.

Cæterum qod קרב Græci supra ἥψατο verterunt, respondet magis τῷ נגע qo etiam in eandem mentem usus est Salomon Paræm. c. 6. v. 29. *Ita et* הבא אל־אשת רעהו *qi ad uxorem alienam ingreditur; non futurus est insons* הנגע בה *qisqis eam attigerit.* Græc. οὕτως ὁ εἰσελθὼν πρὸς γυναῖκα ὕπανδρον, οὐκ ἀθωωθήσεται· οὐδὲ πᾶς ὁ ἁπτόμενος αὐτῆς. Et Genes. c. 20. v. 4. Ἀβιμέλεχ δὲ οὐχ ἥψατο αὐτῆς. *Abimelech non attigerat illam.* pro eo qod Hebr. dictum est. לא קרב אליה eodem planè vocabulo idem Pavlus Apostolus expressit ad Corinth. Epist. 1. c. 7. v. 1. καλὸν ἀνθρώπῳ γυναικὸς μὴ ἅπτεσθαι.

bonum

bonum fuerit homini, mulierem non attingere. Eodemqe modo exteri etiam usurparunt. Aristoteles *histor. animal.* l. 5. c. 14. de elephante. Ὃν δ' ἂν ἐγκύμονα ποιήσῃ, τούτου πάλιν οὐχ ἅπτεται· *qam impleverit, eandem deinceps non attingit.* Idem *polit* l. 7. c. 16. Περὶ δὲ τῆς πρὸς ἄλλην ἢ πρὸς ἄλλον, ἔστω μὲν ἁπλῶς μὴ καλὸν ἁπτόμενον φαίνεσθαι μηδαμοῦ μηδαμῶς, ὅταν ᾖ καὶ προσαγορευθῇ πόσις. *Aliam prætergam conjugem ullam unqam omninò attingere, ubi qis maritus factus fuerit, inhonestum, sive ignominiosum habeatur.* Xenophon Hierone; Τὸ δὲ καὶ φιλοῦντα μισεῖσθαι, καὶ ἅπτεσθαι ἀχθομένου, πῶς οὐχὶ τοῦτο δυσχερές; *At amare odio habentem, & ægrè ferentem attingere, qomodo non molestum fuerit?* Epictetus *Enchirid.* c. 32. S. 6. Περὶ τὰ ἀφροδίσια, εἰς δύναμιν πρὸ γάμου καθαρευτέον. ἁπτομένῳ δὲ, ὡς νόμιμόν ἐστι μεταληπτέον. *Are venereâ. qantum potest, ante nuptias abstinendum; ubi attigeris verò, eâ legitimè utendum.* qod V. C. Theodor. Beza ad Apostoli locum exhibuit. Sic Clemens pædag. l. 2. c. 10. Μηδὲ μὴν ἅπτεσθαί τινος πλὴν γαμετῆς τὸ παράπαν τῆς ἑαυτοῦ γυναικός. *nullam præter uxorem propriam mulierem attingere.* Et Plutarchus in Pomp. de Florâ, *postqam Geminium admiserat;* μηκέτι αὐτῆς ἅψασθαι τὸ παράπαν, καίπερ ἐρᾶν δοκοῦντα. *deinceps eam neutiqam attigisse Pompejum, etiamsi amare videretur.* Cæterum qod V. Doct. Phil. Paræus in *Lexic. Plautin.* ἁψόμενον γυναικός, *Græcis* ait *eum dici.* qi mulierem *aliqam depereat; sicut Latini dicunt amore percussum;* non magis possum probare, qam qod tanqam ex Plutarcho in Lexicis vulgatis affertur, ἁψάμενος αὐτῆς, pro *ejus amore vecors.* qod mendosum esse censet Lexicographorum princeps.

Qemadmodum verò τὸ ἅπτεσθαι γυναικός, ita etiam τὸ θιγεῖν, qod est illi συνώνυμον, Græcis paritèr usurpatur. Apud Evripidem Hippolyto v. 885. Theseus,

Ἱππόλυτος εὐνῆς τῆς ἐμῆς ἔτλη θιγεῖν
Βίᾳ, τὸ σεμνὸν Ζηνὸς ὄμμ' ἀτιμάσας;

Lectum meum vi sustinuit attingere
Hippolytus; oculum nec reveritus est Jovis?

lectum attingere dixit, qod de Revbene filio Jacobus, Gen. c. 49. v. 4. *stratum ascendit meum.* de Alexandro Plutarchus in vitâ ejus. οὔτε τούτων ἔθιγεν, οὔτε ἄλλην ἔγνω. *nec has attigit, nec alterius cujusqam notitiam habuit.* Idemqe apud Plutarchum *in amatorio* Antipatridæ, qem resciverat puellam qandam deperire, Ἀπόλοιο τοίνυν κακὸς κακῶς, ἀποσχέσθαι καὶ μὴ θιγεῖν τῆς γυναικός. *Malè igitur*, inqit,

malus

malus pareas, qi abstineas nec attingas mulierem. qod Terentius Hecyrâ, 1.2.

Nocte illâ primâ virginem non attigit.

Plautus Amphitr. 2. 3.

Ut mî unum extra te nemo corpus corpore
Contigit, qo me impudicam faceret.

Apud eundem in Aulul. 4. 10. ubi senex inducitur de thesauro surrepto qem suspectum habebat, adolesentem compellans; adolescens de virgine qam vitiaverat, veniâ petitâ, seni se vicissim purgitans.

S. Qid tibi ergò meam me invito tactio est?
Tu illam scibas non tuam esse: non attactam oportuit.
L. Ego qia sum tangere avsus, havd cavssificor, qin eam
Ego habeam potissimum. ———

de *avlâ*, scil. sev *ollâ*, senex loqebatur, de *filiâ* adolescens. dictionis interim ambiguo Comicus lusit. nam & *rem aliam tangere*, sive *attrectare* fures dicuntur, uti ex Sabino *de jure civili* l. 2. Gellius monet, *Noct. Attic.* l. 11. c. 18. unde *tagaces* Lucilio l. 30. nuncupantur. qod ex Nonio, sed emendato, discitur. et *puellam tangere*, qi vitium oblatum, & virginitatem imminutum eunt. havd absimilis lusus in eâ voce Comico alteri Evnucho, 4.9. Martialis l. 1. Ep. 74.

Nullus in urbe fuit totâ, qi tangere vellet
Uxorem gratis, Cæciliane, tuam.

Inde ἀθίκτορας, ἀνεπάφους παρθένους, ἀνάνδρους Hesych. Et *intacta virgo*. ad Flacci illud, *serm.* l. 1. *sat.* 2.

——— *matronam nullam ego tango.*

et, ——— *sunt qi nolint tetigisse nisi illas.*

Acron schol. *Propriè. inde intactæ virgines.* Catullus in Epithalamio.

Ut flos in septis secretis nascitur hortis,
Ignotus pecori, nullo contusus aratro,
Qem mulcent auræ, firmat Sol, educat imber,
Multi illum pueri, multæ optavere puellæ:
Idem cum tenui carptus deflоruit ungui,
Nulli illum pueri, nullæ optavere puellæ:
Sic virgo, dum intacta manet, dum cara suis; sed
Cum castum amisit polluto corpore florem,
Nec pueris jucunda manet, nec cara puellis.

dum intacta. i. qoad. dum cara i. eousqe. Fabius l.9. c.3. ut frustra sint, qi *dum* alterum in *tum* pervertunt. Sed de istis satis superqe: ad alia, nec ab istis longè dissita, transimus.

CAPUT. XII.

Κόρη, puella, virgo. Nomen ætatis, integritatis. Γυνὴ, mulier, virum experta, nupta, matrona. Nomen sexus, ætatis, status. Ἀνὴρ, vir, itidem. Gal. 4.4. & 1. Cor. 7. 34. explicantur. Tertulliani dictum minus commodum; lapsus memorialis. Isidori notationes ineptæ. Virgo non semper integritatis nomen. Homeri & Evangelistæ Verba malè commissa. Nec κόρη sponsa Timæo; nec Homero, aut κόρη sponsa, aut γυνὴ uxor. Κόρη, puella, pupilla. Locus 2. Pet. 2. 14. explicatus. μοιχαλὶς qid. De Matth. 5. 28. Piscatoris sententia probata. Γυνὴ uxor, respondet Hebreorum τῷ אשת non τῷ אשה Ταπεινῦν γυναῖκα, & ταπεινῦν τὰς ψυχὰς, Hebraismi.

Arrat Laertius vitarum l. 9. ex Athenodori περιπάτων l. 8. Democritum Hippocratis medici, qi ipsum invisebat, comitem puellam, primo aditus die salutasse verbis illis, χαῖρε κόρη, *Salve Puella*; postridiè verò redeuntem cum ea nocte interveniente vitiata esset, χαῖρε γυνή. *Salvè mulier.* ut κόρης nomine τὴν ἀπ' ἀνδρὸς καθαρὰν, uti ad Odyss. υ. Eustathius; *à viro puram atqe intactam*, γυναικὸς autem, *virum expertam* intellexerit. Poterat itaqe philosophus de se prædicare, qod apud Æschylum ille in Jaculatricibus;

Νέας γυναικὸς ὄυ με μὴ λάθη φλέγων
Ὀφθαλμὸς, ἥ τις ἀνδρὸς ᾖ γεγευμένη.
Ἔχω δὲ τούτων θυμὸν ἱπτογνώμονα.
Non me puellæ lumina ardescentia
Fallant, solent qæ prodere expertam virum.

Mens mi perita dignoscendi hujusmodi.

Apud Theocritum, an Moschum (huic enim Hejnsius asserit) ubi puella devirginata,

Παρθένος ἔνθα βέβηκα· γυνὴ δ' εἰς οἶκον ἐφέρπω.

Veneram ego huc virgo: at mulier jam hinc sum reditura.

regerit ille, qi vitium obtulerat,

Ἀλλὰ γυνὴ μήτηρ, τεκέων τροφὸς, οὐκέτι κούρα.

At mulier mater, sobolis nutrixqe; puella
Amplius haud dicenda. ——

Ita tam ἀπὸ τῆς κόρας, qam & ἀπὸ τῆς παρθένου ἡ γυνὴ disertè distingvitur. Musæus de Herone, qæ, cum à suis pro virgine haberetur, noctu cum Leandro clam consvescebat,

Παρθένος ἠματίη, νυχίη γυνή. ——

Virgo diu, noctu mulier. ——

Tatius Levcippe. l. 8. Εἰ μὲν τυγχάνει γυνὴ, δουλεύειν τῷ δεσπότῃ· εἰ δὲ φησὶν εἶναι παρθένος, ἐν τῷ σύριγγος ἄντρῳ κλεισθῆναι. *siqidem mulier fuerit, hero suo serviat: sin virginem esse se profitetur, in Syringis antrum concludatur. Est autem*, inqit, *Syringis antrum*, ἀπόρρητον γυναιξὶν, καθαραῖς δὲ εἰσελθούσαις οὐκ ἀπόρρητον παρθένοις, *mulieribus qidem interdictum, at non virginibus intactis*, Longus Pastoral. l. 3. de Daphnide & Chloe; Ἤδη ποτὲ καὶ γυμνοὶ συγκατεκλίθησαν, καὶ ἐγένετο ἂν γυνὴ Χλόη ῥᾳδίως. *Aliqandò & nudi unà cubitum ierant; & facilè mulier fieri poterat Chloe.* Hinc Cicero objurgantibus, qod homo sexagenarius puellam virginem duxisset, *Cras*, inqit, *mulier erit.* refert Fabius instit. l. 6. c. 4. De Junone pariter Lactantius Institut. l. 3. c. 17. *Si adolevit, si virgo fuit primò, posteà mulier; hominem fuisse, qi non intelligit, pecudem se fatetur.* In Aristæneti qæ nomen præferunt epistolis l. 1. ep. 6. de puellâ ante conjugium violatâ; Διδάξω, πῶς ἂν ἡ πρὸ γάμου γεγονυῖα γυνὴ, παρθένος ἐπιδόξη τῷ νυμφίῳ. *Docebo, qomodo mulier ante nuptias facta, sponso virgo videaris.* Et ibid. ep. 10. de puellâ pridiè nuptâ; Νυνὶ δὲ τῆς νύμφης ἐν γυναιξὶ τεταγμένης. *Sponsâ nunc in mulierum ordine constitutâ.* Porrò qemadmodum *virgo*, sive *puella*, ex congressu virili *mulier*; ita *mas* pariter. ex usurâ muliebri, *vir* fieri dicitur. Apud Longum fabulæ dictæ l 3. Lycænium adolescentulo Chloes amasio, qem eâ anticipatâ ad se pellexerat; Μέμνησο, ὅτι σε ἄνδρα ἐγὼ πρὸ Χλόης πεποίηκα. *Memineris Chloe priorem me, te virum fecisse.* Martialis l. 11. Epigr. 79.

Illa virum faciet. ——

Et l.8. epigr. 46.

Fœlix qæ faciet prima puella virum.

qod imitatus Clavdianus in Fescen. ade 1.

Beata, qæ te mox faciet virum.

Virginis ac *mulieris* distinctionem hanc agnoscunt & Juris magistri. Sic enim ex Ulpiano ad Sabin. l.28. in Digest. l.10. tit.1. leg. 11. *Qodsi ego me virginem emere putarem, cum esset jam mulier, emptio valebit.* Idemqe ad Edict. Ædil. Curul. l. 1. (habetur Dig. l. 21. tit. 1. leg. 14.) *Mulierem ita arctam, ut mulier fieri non possit, sanam non videri, constat.* ubi *mulier* priore loco *sexus*, posteriori *status* nomen est. Isidorus Ægyptius l.3. Epist. 243. Evdæmoni cuidam, qi Mosis illud Genes. c.2 v.23. de ratione nominis ex origiatione Hebraicâ mulieri inditi, ad lingvæ Græcæ rationes ineptè exigens, παρὰ λόγον dictum censebat, Αὕτη κληθήσεται γυνὴ, ὅτι ἐκ τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς ἐλήφθη. Ἐγὼ δὲ, inqit, οὐ μόνον κατὰ λόγον, ἀλλὰ καὶ θαυμασίως αὐτὸ γεγράφθαι φημί· καὶ οὕτως ἄκουε. ἡ γυνὴ παρὰ τὴν γονὴν εἴρηται. αὕτη γὰρ κληθήσεται γυνὴ, τουτέστι, γονίμη, ὅτι ἐκ τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς τοῦ μέλλοντος γόνιμον ποιεῖν, ἐλήφθη. τὴν γὰρ παρθένον ὁ ἀνὴρ συναπτόμενος γυναῖκα, τουτέστι, γόνιμον, ποιεῖ. qibus verbis, etiamsi per lingvæ Hebraicæ inscitiam, parem cum Evdæmone errorem erraverit, dum dicti exotici ex Græco sermone rationem investigat; et Græco etiam vocabulo notationem havd satis probabilem tribuerit; cui etiam multo minus verisimilem adjecit, cum ἄνδρα, παρὰ τὸ τὴν γυναικείαν χώραν ἀνορύττειν dictum avtumat; at γυναῖκα, sive *mulierem*, ἀπὸ τῆς παρθένου, *a virgine* ita dispescit, ut hoc nomine eam designari velit, qæ viri congressu fæcunda sit facta. qod tamen non est congressionis illius conseqens necessarium. Eodem facere videatur & Apostoli illud ad Cor. ep. 1. c. 7. v. 34. Μεμέρισται ἡ γυνὴ καὶ ἡ παρθένος. *Discreta sunt mulier,* sive *uxor* potius, *& virgo.* Verum *conditionis civilis* ibi nomen est γυνὴ, et τῇ ἀγάμῳ *innupta* opponitur; ut seqentia liqidò docent. qo modo sumi videtur & apud Sophoclem in Trachin, ubi Deianira,

Τὸ νεάζον, —— ἐν ἡδοναῖς ἄμοχθον ἐξαίρει βίον
Ἐς τοῦθ', ἕως τις ἀντὶ τῆς κόρης γυνὴ κληθῇ. ——

Læta exigit, mœrorum expers juvencula
Ævum, donec pro virgine mulier cluat.

Et apud Longum past. l.3. ubi Lamon de nuptiis inter prius dictum par amatorium contrahendis pollicitus; Τότε ἔσονται ἀνὴρ καὶ γυνή. νῦν δὲ φιλείτωσαν ἀλλήλους ὡς ἀδελφοί. *Tunc fient vir & mulier; interim*

castè se diligant, ut frater & soror. Sed & apud Theocritum idyll. 2. γυνὴ. i.e. *mulier*, qasi *nupta*, sive *matrona*, ab eâ distingvitur, qæ extra nuptias vitiata, mulier sit facta, in Simæthæ verbis illis,

——— ὅς με τάλαιναν
Ἀντὶ γυναικὸς ἔθηκε κακὰν ϗ ἀπάρθενον ἦμεν.
——— *qi pro matronâ miseram me*
Fecit ut infamis fierem, nec virgo vocarer.

i. fecit, ut nec *virgo* jam, nec *mulier*, etiam, i. *matrona*, nuncuper. qam observationem agnosco debere me doctissimo Jer. Hoelzlino ex notis in Apollonium. rectè qe ibid. Schol. ἀντὶ γυναικὸς. τ. ἀντὶ τοῦ γυναικὸς κατάστασιν ἔχειν. *mulierem fieri, in conjugis, sive matronæ statu ac conditione constituti.* Cæterum de Mariâ Christi matre supra dictus Apostolus, ad Galat. c.4.v.4. *Misit Deus filium suum* γενόμενον ἐκ γυναικὸς, *factum ex muliere*; qæ *virgo* tamen, & peperit, & post partum perstitit. nec fuit qicqam, qod eo confugeret Tertullianus, ut diceret, de carne Christi c. 23. *eam virginem concepisse, in partu nupsisse; Apostolumqe* cum *non ex virgine, sed ex muliere, editum filium Dei* pronunciavit, *agnovisse adapertæ vulvæ nuptialem passionem.* Siqidem, ut Tertulliano satisfaciamus de suo; ipse idem de virgini. veland. c. 4. *Naturale vocabulum est fæmina, naturalis vocabuli generale, mulier. generalis etiam speciale, virgo, vel nupta, vel vidua, vel qot etiam ætatis nomina accedunt. subjectum igitur generali est speciale, qia generale prius est, & subcessivum antecessivo, & portionale universali: & in ipso intelligitur, cui subjicitur, & in ipso significatur, qia in ipso continetur.* Qin & cap. 5. adversus eos, qi putant non competere *mulieris* nomen nisi ei soli, qæ virum passa sit, contendit multis, *proprietatem hujus vocabuli, ad sexum ipsum, non ad gradum sexus pertinere, qo communiter etiam virgines censeantur.* Qumqe de primâ generis humani matre Evâ ex Mose Genes. c. 2.v.23. dixisset. *Fæmina illa statim mulier est cognominata, adhuc virgo; vocabitur mulier, qia de viro sumpta est, & ipso adhuc virgine.* De Mariâ ipsâ (qam *Evam alteram* Irenæus l.3.c.33. indigetare non dubitat; qomodo Christum ea editum *Adamum alterum* Apostolus ad Cor. Epist. 1.c.15. v. 45.) subdit cap. 6. *Apostolus formam vocabuli istius secundum Genesin observat, sexui deputans illud; sic Mulierem vocans virginem Mariam, qemadmodum & Genesis Evam. Sed & Angelus Gabriel cum benedicit, illam, inter mulieres, non inter virgines deputat: Be-*

nedicta tu inter mulieres. sciebat angelus muliorem etiam virginem dici. Hæc ille prioribus illis potiora: absqe eo qod memoriâ lapsus, qæ *mulieris*, *angelo*, qæ Elisabethæ sunt verba, Gabrieli tribuit. Vide Lucæ c. 1. v. 42. Qibus gemina suppeditat, & qam superius lavdavimus, Isidorus l. 3. ep. 176. Γυνὴ καὶ ἡ παρθένος καλεῖται, κἂν ἀνέπαφος ᾖ. γυνὴ διὰ τὸ εἶδος, κἂν ἀκέραιος ᾖ· γυνὴ διὰ τὴν φύσιν, κἂν ἀρρενικῆς ὁμιλίας ἀμύητος τυγχάνῃ tum adductis περὶ τῆς ἀεὶ παρθέν Apostoli verbis, Τί ποιεῖς. inqit, ὦ Παῦλε; τὴν παρθένον γυναῖκα καλεῖς; ναὶ, φησί· γυναῖκα καλῶ διὰ τὴν φύσιν, παρθένον δὲ ἔχω τῇ γνώμῃ. γυνὴ γὰρ ἡ μαρθένος, κἂν ἀνέπαφος ᾖ. γυνὴ διὰ τὸ σχῆμα καὶ τὴν πλάσιν· παρθένος διὰ τὸ ἀκέραιον καὶ τὸ καθαρόν. Hæc ille.

Sed qorsum ista? qærat qis. pavcis accipias. de vocabulorum istorũ usu qædam nobis cum Pfochenio sunt dispicienda. havd malè ergo Pfochenius sect. 39. qod Græcum κόρην tam *adolescentulam*, qam & *virginem* designare pro concesso sumit. utramqe enim comprehendit. nec abs vero abit, qod ex Homero observat, Briseidem, nunc κόρην, nunc & γυναῖκα eandem dici. sed nec controversum est, qod sect. 103. ex Nasone, Flacco, Gellio contendit, etiam *gravidas*, *utero laborantes*, *puerperas*, *puellas* nuncupari. Qibus illud qoqe adjici poterat, cum poetæ Græco dictum,

Κοῦροί τ' ἀδμῆτές τε κόραι·

tum & imitato eundem Latino, Æn. l. 2.

——— *pueri, innuptæqe puellæ.*

qo πόραι ἀδμῆτες, ἀπὸ τῶν δαμάρτων, ab uxoribus παρὰ τὸ πρὸς ἀνδρῶν δεδαμάσθαι sic dictis; & *puellæ* pariter *innuptæ*, à nuptis distingverentur. Poterit &, (qod pavcis animadversum, Servio tamen observatum) *Virginis* qoqe nomen, non *integritatis* semper, *ætatis* qandoqe duntaxat existere. De Penthesileâ Amazonidum ductrice, qam viro intactam voluisse cur opinemur, nihil est, Maro Æn. l. 1.

——— *avdetqe viris concurrere virgo.*

ad qem locum Servius, *Virgo*, *ætatem ostendit & sexum.* et pleniùs adhuc, ad Æn. l. 11. ubi Camilla, qæ innupta, *arma muliebria* appellat sua; *Usus obtinuit, ut innuptas virgines, nuptas mulieres vocemus. nam apud majores indiscrete, Virgo dicebatur & mulier. utrumqe enim sexum tantum designabat.* Lavdat qidem ex Terentii Hecyrâ illud, 3. 3.

Nam vitium est oblatum virgini olim ab nescio qo improbo. etiam mulierem, inqit, *post partum virginem vocat.* qod tamen hîc nihil

est

est necesse. Potuit enim ita dictum intelligi, qo modo de Medea in Nasonianis epistolis Hypsipyle,

Turpiter illa virum cognovit adultera virgo.

At alterum illud, qod ex Bucolicis citat, clarum est satis: ubi de Pasiphae, qæ & *nupta*, & bis etiam *mater*, Eclog. 6. *Ah virgo infelix*; dicitur. et ibi Servius; *Virgo, à viridiore ætate. nam jam mater fuerat.* et subjungit Calvi dictum geminum de Ione in Vaccam demutatâ.

Verum ista forsan de *Virginis* appellatione tam laxâ poesis sola suggesserit. In communi qoqe sermone usum promiscuum qodammodo sortiuntur vocabula ista, κόρη, γυνὴ, *puella. mulier*; & nunc de *intactis*, nunc & de *attactis* usurpantur; nec promiscuum tamen prorsus, sed qi ex subjectæ materiæ ratione, dictiqe occasione distingvendus sit; qod optimè observavit & Tertullianus de Virg.vel.c.4. & 8. ubi duo illa Apostoli dicta, qo *mulierem a virgine divisam* pronunciat, ex ad Cor. Ep. 1.c.7. v.34. Et qo *mulierem omnem velato capite esse* jubet, ibid c. 11. v. 5. secum invicem componit. Siqidem, (qod supra est abunde demonstratum) sicut κόρη Græcis, *puella* Latinis, nunc *ætatis*, nunc *integritatis*; ita γυνὴ illis, *mulier* istis, nunc *sexus*, nunc *ætatis*, nunc *conditionis*, sive honestæ, sive inhonestæ etiam nomen est.

Cæterum aliud est istud omne, ab eo, qod à Pfochenio propositum fuerat. *Qod Matth.* inqit, *cap. 1. vers. 20. dixit*, μὴ φοβηθῇς παραλαβεῖν Μαριὰμ τὴν γυναῖκά σου. *ne metuos accipere Mariam uxorem tuam. id Hebr. diceretur.* לקחת מרים ▭ אשתך *Syrus exponit.* למכב מ״ים ▭ אנתתך *hic* γυνὴ *(uxor) ponitur pro sponsâ. videtur autem hac loqendi ratio Hebraismum importare. sic enim Jacob Labano Genes.* c.29.v.21. חנה את אשתי οἱ LXX. δός μοι τὴν γυναῖκά μου *cedo mihi uxorem meam. cum tamen nondum esset Jacobi uxor, sed tantùm destinata in uxorem.* Et subjicit, *Sed sic qoqe Græci loquuntur profani*, et ὁ συμπάντων λῷστος ἀοιδῶν. Verum qo modo tu, ὦ λῷστε, id nobis confirmatum exhibes? *Homerus*, inqis, *Briseidem* γυναῖκα *vocat, eandemqe* κούρην. κούρην *autem Timæus pro* νύμφη *sponsâ accipit.* de Timæo supra vidimus. nusqam ille κούρην ἀντὶ τῆς νύμφης accepisse, avtori tuo, unde istud es mutuatus, perhibetur. Qanqam, age, concedamus hoc tibi; esto *sponsam* alicubi κούρην dixerit Timæus. ergone hinc seqetur Homerum, ubi Briseidem κούρην dixit κούρης nomine *sponsam* intelligi voluisse? avt etiam,

qia

qia γυναῖκα eandem dixit, ideò γυναικὸς nomen, de *sponsâ*; qæ hîc nulla comparet, usurpari? rectè vertis ipse Homeri illud,

Ἡ δ' ἀέκουσ' ἅμα τοῖσι γυνὴ κίεν.

Ipsa autem simul cum eis mulier ibat.

at malè verteris, *uxor ibat*; avt *mulierem*, ibi *sponsam*, nedum *uxorem* interpreteris. imò cavte minùs, qod κούρην *uxorem* eodem loci reddideris, (ubi ais, *Hac ipsa* γυνὴ vers. 336. & 337. *vacatur* κούρη, *adolescentula*, *virgo*.) cum poeta qam istud nihil minus voluerit. Evstathius, Ἰστέον, inqit, ὅτι τὴν Βρισηΐδα, ὥσπερ καὶ τὴν Χρυσηΐδα, κούρην καλεῖ, οὐχ ὡς παρθένον· ψεῦδος γάρ· ἀλλ' ὡς ἁπλῶς νεάνιδα. *Briseidem perinde ac Chryseidem, non ut virginem, (falsum enim hoc) sed ut puellam, sive adolescentulam, simpliciter,* κούρην *appellat*: Nec malè tamen qis κόρας *virgines* verterit in illo rhetoris dicto, qi (referente in lib. *de verecundiâ* Plutarcho) hominem *impudicum*, an *impudentem*, an utrumqe ἀναίσχυντον, dicebat, οὐ κόρας, ἀλλὰ πόρνας ἐν τοῖς ὄμμασιν ἔχειν, *non virgines, sed meretrices in oculis habere.* Alterum utiqe is τοῦ κόρας significatum allusit, qo oculi etiam *pupillam* vox ea designat. Unde & in Didymonem famæ pariter vitæqe parum integræ medicum, qem in adulterio deprehensum, dignum pronunciavit, qi e nomine suo (ἀπὸ τῶν διδύμων nempe) suspenderetur, ambiguo lusit. cum enim κόρης ὀφθαλμὸν *puellæ oculum*, sive puellam ab oculo laborantem curaret, Ὅρα, inqit Cynicus, μὴ τὸν ὀφθαλμὸν τῆς παρθένου ἰατρεύων, τὴν κόρην φθείρῃς. *Cave, ne dum virginis oculum curas, pupillam*, vel etiam *puellam* (nam in alterutram partem sum poterat) *corrumpas.* de oculi incolumitate solicitus videri volebat, cum de virginis integritate discrimen potius ageretur. Rhetoris verò dictum illud allusisse potuit avtor Græcus ille, qisqis fuit, cujus ἀποσπασμάτιον satis prolixum Cæsarii dialogis, à Levnclavio Latinè repræsentatis, infercтum reperitur. Is inter alia, de oculi natura usuqe disserens, Christi Domini verba illa adducit, Matth. c. 5. v. 28. *Qicunqe mulierem ad concupiscendum adspexerit, jam adulterium cum illa in corde suo commisit.* De qo loco, ut obiter aliqid dicam; non possum non Piscatori calculum dare, qi illud πρὸς τὸ ἐπιθυμῆσαι interpretatur ὥστε ἐπιθυμῆσαι αὐτῆς, *ita ut concupiscat*; sive *donec concupiscat.* qomodo Marc. c. 13. v. 22. dicitur, πρὸς τὸ ἀποπλανᾷν, *adeo ut seducant*, vel, *seducturi sint.* i. talia & tanta, ut per illa seducerentur etiam electi, si ut seducerentur illi fieri posset. præpositio utrobiqe non *finem avt propositum*, sed *eventum* designat.

designat. atqe ita certè sumendum est de aspectu illud, ut aspectus exterior corruptelæ interiori præeat, & ab illo ista oriatur. alioqi qi hoc fine fæminam qo concupiscentiam irritet & accendat, intuetur, is in corde suo jam libidinatus est, nec est à præcepto illo violato immunis. Verum ut ad avtorem illud innominatum redeamus. Is ex Christi dicto illo ansâ arreptâ, *Qapropter*, inqit, *virgines esse debent oculorum pupulæ, qæ idem cum virginibus nominis ornamentum sortitæ sunt. sæpenumero enim, qæ intra palpebras virgo erat pupilla, per ipsarum diductionem, vagumqe motum suum, nutus & cogitatio scortationis facta est.* qæ verba novissima qam sint fideliter è Græco reddita, incertum est. Hæc verò eo libentius hîc inserta volebam, qia accedunt prope Petri illud ep.2.c.2. v.14. ὀφθαλμοὺς ἔχοντες μεστοὺς μοιχαλίδος. h.e. verbum verbo reddendo, *Oculos habentes plenos adulteræ.* qo modo & Erasmus reddidit. At vetus interpres, *plenos adulterii.* qod Beza probat. et *Hebraismum esse censet, qo epitheton pro substantivo ponitur.* qo modo Devt. c. 29. v. 19. *ut addat ebriam sitienti.* i. *ebrietatem siti.* nec tamen, Hcbraismum id cum esse pronunciat, ideò in nullâ aliâ lingvâ reperiri voluerat. qod ex ejusmodi locutionibus, sed iniqè satis, elicere noster solet. nam & Gallis suis familiare hoc esse profitetur. Et ἐπιθετικῶς qidem τὸ μοιχαλὶς usurpatur Matth. c.12. v 39. & Marc. c. 8. v. 38. ubi γενεὰ μοιχαλὶς dicitur. Potest tamen energiæ amplius aliqid voci hinc μοιχαλίδος hîc subesse, ut substantivè potius, sicut ad Rom. c.7: v.3. sumatur; & *adulteram* designet, qam *in oculis* (qod proverbio dici consvevit) ferre jugiter perhibcantur.

Cæterum Hebraismus ille (ut ad institutum redeamus) qem & apud profanos scriptores reperiri contendit Pfochenius, τὸ γυναικὸς ὄνομα, non *mulieris* simpliciter, sed *uxoris* notione sumit; ut Hebraico, non אשה qod *mulierem*, sed אשת qod *uxorem* duntaxat significat, (vide Judic.c.4. v.4. ubi utrumqe reperitur) respondeat; nec avt sexus, avt ætatis, sed conditionis nomen sit; & desponsatam sive nuptiis destinatam uxoris appellatione dum cohonestat, uxoris loco habendam moneat. Substernitur fundamentum hoc legi illi, qæ virginis desponsatæ violatorem morte multat. אשר ענה את אשת רעו *qia uxorem proximi sui vitiavit.* Devt. c.22. v 24. Græc. ἐταπείνωσε τὴν γυναῖκα τοῦ πλησίον αὐτοῦ. qod tu etiam havd fidè satis verteris, *humiliavit mulierem proximi sui.* monet avtem locus iste Phraseon illarum meminisse, qæ apud Græcos illos interpretes occurrunt

currunt toties, ταπεινοῦν τὴν γυναῖκα, de virginitate imminutâ ; & ταπεινοῦν τὰς ψυχὰς, de corporis per jejunia solenniora maceratione, Lev. c. 16. v. 29, 31. & c. 23. v. 19, 32. qas vix, credo, apud prophanum Scriptorem e Græcis priscis aliqem, etiamsi qam curiosissimè ruspatus fuerit, Psochenius deprehenderit. Interim aliud istic proponit, & aliud probat. *sponsam uxoris* nomine Evangelistæ insignitum proponit ; *virginem mulieris* Homero nuncupatam, (et hoc frustra) probare conatur. qod nihil plane cum illo commune habet.

CAPUT. XIII.

Κακία *pro vexatione, Hebraismus. aliud* κακία, *aliud* κακότης. *aliud* φιλία, *aliud* φιλότης. κακὰ, *mala, etiam de vexationibus usurpata.* טוב bonus, *&* ἀγαθὸς pro hilari, *Hebraismus.* טוב לב *&* טוב יום ἀγαθὴ ἡμέρα. *Locus Prov* 15. 15. *explicatur. Drusius in eo* ἀλλοπρόσαλλος. *Animus lætus à mente benè consciâ.* טובה bona, *pro* pulcrâ, *sive formosâ. Verba Mosis Gen.* 6 2. *explicata. Antiqi qam plurimi in eo lapsi.* Dei filii, *eo loci, non desertores Spiritus ; sed Semi, Enoshi, Enochi progenies. Angeli* Dei filii *dicti ; contra qam Chrysostomus.* טוב *primâ notione* bonum ; *alterâ* pulcrum. Καλὸν *contra primâ notione* pulcrum, *tum* bonum *&* honestum.

ILlud monui non semel, & monendum identidem videtur, peculiares qasdam esse sæpenumerò suas lingvis singulis rationes, etiam in eis, qæ sibi invicem respondent vocabulis. Verbi gratiâ. Qod Matthæi c. 6. v. 34. κακία pro *vexatione* usurpatur, cum usitatè *malitiam* denotet, *Hebraismo* solet *deputari*, & *Hellenistarum* qos nuncupant *peculiare* censeri : & reperitur qidem crebrò sic sumptum apud *Græcos interpretes* Exod. c. 22. v. 23. Histor. Reg. l. 3. c. 21. v. 28. & l. 4. c. 6. v. 33. & c. 14. v. 10.

Annal.

Annal. l. 1. c. 21. v. 15. & l. 2. c. 7. v. 22. & c. 25. v. 15. Eccleſ. c. 5. v. 12. & c. 7. v. 4. Dan. c. 9. v. 14. Amoſ. c. 3. v. 6. & alibi. ſed & apud Maccabaicon ſcriptorem l. 1. c. 7. v. 23. & c. 10. v. 46. Hoc avtem ut rejiciat Pſochenius ſect. 53. opponit, (qod & Fr. Ribera prior monuerat ad Joelis c. 2. S. 21.) τὴν κακότητα *Græcorum diſertiſſimos* (ſed poetas tamen ſolos) *hoc eodem ſenſu uſurpare. nihil avtem* inqit, *plus diſtat* κακότης à κάκια, qam φιλότης à φιλία.

At tu, Pſocheni, ſi me conſuluiſſes, exemplo iſtoc abſtinuiſſes planè. pugionem enim hoc facto eis, qi ex adverſâ ſunt parte, porrexiſti, qo exceptionem tuam confoderent. Eſto enim ab eadem ſtirpe proveniant φιλία et φιλότης. & ſignificatione eâ, qæ utriqe eſt uſitatiſſima, conveniant. peculiares tamen habet ſuos horum alterum uſus, qi non ſunt alteri cum eodem communes. neqe enim, qod Homerus dixit Iliad. ν. v. 636.

Πάντων μὲν κόρος ἐστί, καὶ ὕπνου, καὶ φιλότητος.

probè feceris, ſi φιλότητος loco φιλίας ſubſtitutum ieris. Sed &, ὦ φιλότης, ἀντὶ τοῦ, ὦ προσφιλέστατε uſurpari monet Heſychius. Et firmant exempla. ita enim Lucianus non ſemel uſurpavit. at ὦ φιλία, ſenſu gemino ſiqis dicere voluerit, næ ille cum Græcis nullus loqetur. nec conſeqentèr pro *vexatione*, qi κακίαν adhibuerit, etiamſi *Græcorum diſertiſſimi* notione pari τὴν κακότητα uſurparint. Tertullianus reverâ adv. Marc. l. 2. c. 24. *Apud Græcos interdum malitiæ pro vexationibus & læſuris, non pro malignitatibus ponuntur.* Dixiſſet aliqid, ſi *mala* poſuiſſet. κακὰ enim tam Græcis, qam Latinis *mala*, in hanc mentem uſurpatur. at κακία nec iſtâ, nec ullâ opinor, Græcis dictum deprehendas.

Τῷ רע apud Hebræos τὸ טוב oponitur; qod primâ notione *bonum* ſignificat, ab hâc ortâ, lætum. ſic Eſter c. 1. v. 10. כטוב לב המלך *cum bonum eſſet cor* (i. *hilaris animus*) *regis vino.* Jun. *cum eſſet hilari ac læto animo rex.* Druſ. qod ego malim; ut טוב ad *regem*, non ad *cor* referatur, cum iſtic, tum & Reg. hiſtor. l. 2. c. 13. v. 28. ſicut Eſter. c. 5. v. 9. exiiſſe dicitur Haman טוב לב *bonus corde.* Jun. i. *lætus animo.* ſive. *læto hilariqe animo.* Et Ruth. c. 3. v. 7. Boaz cubitum conceſſiſſe, *bonus corde.* i. *hilaris animo.* Jun. ubi tamen Græci, ἠγαθύνθη ἡ καρδία αὐτοῦ ſicut & Reg. l. 2. c. 13. ὅταν ἠγαθυνθῇ ἡ καρδία αὐτοῦ. Sic יום טוב *dies bonus* pro *læto ac hilari*, Eſter. c. 8. v. 17. & c. 9. v. 19, 22. ubi ἀγαθὴν ἡμέραν, iidem reddidere. Nec ſecus ſumendum regis ſapientiſſimi illud, Paræm. c. 15. v. 15. *Omnes*

dies afflicti (ita enim malim, qam, *pauperis*, qod est nimis restrictum, cum Junio) □רעים *mali*, i. *molestia ac mæstitia referti*, *sunt*. וטוב לב *at boni corde* (i. *læti animo*, Jun.) *dies* (ex τοῦ κοινοῦ repetendum) *sunt juge convivium*. errant enim, qi de *conscientiâ bonâ* accipiunt; ut sit, qod Diogenes apud Plutarch. de tranqill. Ἀνὴρ ἀγαθὸς πᾶσαν ἡμέραν ἑορτὴν ἡγεῖται. *Vir bonus diem unumqemq; festum ducit*. Sic tamen Drus. miscellan. l.1.c.75. *Voluptate continuâ perfunduntur, qibus mens benè conscia. Ita Comicus*, (Plavtus Pseudo 1.5.)

Bonus animus in malâ re dimidium est mali.

Idemqe Captiv. 2. 1.

In re malâ animo si bono utare, adjuvat.

Et contra Mostell. 1.3.

Nihil est miserius, qam animus sibi conscius.

Melius idem ipse Proverb. l. 2. cl. 1. adag. 10. *Constans animi lætitia, molestias, qas gignit inopia, discutit. cor lætum ac suâ sorte contentum tanqam epulæ nuptiales*. Nec inficior, lætitiam solidam absqe conscientiâ bonâ nullam haberi; et oraculi instar mihi Senecæ illud, Epist. 59. *Gaudium hoc non nascitur nisi ex virtutum conscientiâ*. sed & Isidori illud, soliloq. l. 2. *Vis nunqam tristis esse? fac vivas benè*. Sed aliud istic Paræmiastes voluit, idqe ipsum planè, qod cap. 17. v. 22. aliis verbis dixit; *cor lætum*. i. *animus hilaris, est instar bonæ medicinæ: sed spiritus fractus*, i. e. *mæstus exiccat ossa*. Et c.15. v.13. *Cor lætum*, i. *animus lætus*, *bonum*. i. *hilarem facit vultum*. cordis lætitia vultu hilari se prodit. *sed cordis dolore frangitur spiritus*. Iste avtem τοῦ ἀγαθοῦ usus Græcis priscis, opinor, ignotus est.

Idem, puto, & de alio vocabuli istius usu dici poterit, qo טוב nimirum Hebræis pro *pulcro*, sive *formoso* usurpatur. Ita Gen. c. 6. v. 2. sumitur. Verba sunt Mosis; *Cum filii Dei* (non Angeli illi, sive Spiritus desertores nescio qi; etiamsi Angeli qoqe ita qandoqe nuncupentur; contra qam Chrysostomus avtumat, Job. c. 1. v. 6. & c. 2. v. 1. & c. 38. v. 7. uti Enoch ille ὑποσολιμαῖος, cujus ἀποσπασμάτιον satis amplum Jos. Scaliger evulgavit, fragmenta aliqot Tertullianus dedit; Josephus itidem antiqit. l. 1. c. 4. Justinus, apolog. 1. & 2. Irenæus, l.4.c.70. Clemens, Pædag. l.3.c.2. et strom. l.3.& 5. Tertullianus, de cultu fœmin. l.1. c. 1. & l. 2. c. 10. & de Virgin. vel. c. 6. & de idololat. c. 9. Methodius, de resurrect. apud Epiphan. hær.

hær. 64 S. 21. & Photium cod. 234. Athenagoras, apolog. pro Christ. Lactantius, instit. l. 2. c. 5. Evsebius, præpar. Evang. l. 5. c. 4. Sulpitius, hist. l. 1. Ambrosius, de Noe, c. 4. & de Virgin. l. 1. Pavlus Burgens. in Gen. c. 6. Fr. Georgius, tom. 1. problem. 330. qod refutant Jo. Chrysostomus, in Gen. orat. 22. Basilius Selevc. orat. 6. Philastrius, hæres. 108. Avgustinus, in Gen. qæst. 3. et de civit. Dei, l. 15. c. 23. Theodoretus in Gen. qæst. 47. Nic. Lyranus, in Gen. c. 6. sed Sethi, ut Avgustinus & Theodoretus, sive Enoshi, ut Cæsarius, dialog. 1. & Cyrillus, adversc Julian. l. 9. & ad Calosyr. c. 17. avt Enochi etiam, ut ex antiqo avtore aliqo Svidas, in Μιαιγαμίαι, posteri, (apud qos religionis veræ professio hactenus perstiterat) *viderent filias hominum* (eorum utiqe, qi à recto Dei cultu ac pietate alieni extiterant) *qod* חבת sive *bonæ*, h. e. pulcræ, sev formosæ, *essent*. Inde, *mulier*, *puella*, *virgo*, טובת--מראת *bona aspectus*, sive *aspectu*. Gen. 24. 16. & 26. 7. (qod Latini *facie honestâ*, dicerent. qanqam nec ista eadem prorsus videntur) pro qo Cap. 12. v. 11. 14. יפה i. *pulcra*, sive *formosa*: et יפת--מראה *formosa aspectus*, sive *aspectu*, dicitur. Et טובות מראה *puellas*, sive *virgines*, *bonas aspectu*; pulcras utiqe & formosas. Ester. c. 2. v. 2. At verò apud priscos Græcos, κόϱην, avt παρθένον, aut γυναῖκα, ἀγαθὴν, pro *puellâ*, *virgine*, *muliere*, *pulcra*, sive *formosâ*, vix uspiam, credo, reperies. Atqe hîc denuò usum lingvarum variantem observes licet. Τὸ καλὸν Græcis primâ notione *pulcrum*, sive *formosum*, alterâ deinde *bonum*, avt *honestum* etiam indicat. inde Maximus monachus, centur. 5. S. 83. Ταυτὸν τὸ ἀγαθὸν ϗ καλόν· πᾶσι γὰρ δεῖ τὸ καλὸν ϗ ἀγαθὸν, ὡς ὄντως ἀγαστὸν, ἐφετὸν, ϗ ἐραστὸν, ϗ αἱρετὸν, ϗ ἀγαπητόν. Contra apud Hebræos τὸ טוב primò *bonum*, post latius dimanando, *pulcrum* qoqe sive *formosum* designat. Atqe hæc de vocabulorum usu sufficiant, qibus *malum bonumq́;* cum Hebræis, tum & Græcis priscis denotantur.

CAPUT. XIV.

שמע ἀκούειν, avdire, obedire. *Photii interpres lapsus Plutarchus emendatus. In Plinio lectio varia.* משמעת ἀκοὴ, *pro* obedientiâ, *Hebraismus. item qod* ἀκοὴ ἀπειθεῖν, ἐξελθεῖν *dicitur. Gellii locus suspectus.* φωνὴ, forma, rumor. קול *Hebræis idem. D. de Dieu hîc hærenti satisfactum.* φωνὴ *pro* re, *coactius. nec seqi, qia* דבר *sic sumitur, idèò &* קול *A synonymo ad synonymum seqela non est universalis.* λόγον *pro* re *non necessario sumi in exemplis à Psochenio adductis.* Νέος *&* Καινὸς *diversa.* Ἔπος *in diverbio*, versus, *non* res. *Rhesi avtor qis.* Dictum *an Maroni pro* re; ἔπος *an Homero.* ῥῆσις, res, ἔπος opus, *ab* ἔπω. πρᾶγμα *&* χρῆμα res *utrunqe:* χρήματα *tamen &* πράγματα, *non idem ubiqe. Disceditur à de Dieu in explicatione Exod.* 4. 8. שמוע לקול animadvertere. דברי אותות *Hymn.* 105. 27. *vox rebus mutis tributa. Hymn.* 19.3. *variè expositus.* ἀκούειν, intelligere. קול φωνὴ, *pro* præconio. איש רנה præco.

ῷ שמע Hebræorum respondet græcum ἀκούω, Latinum *avdio*, habetqe horum unumqodqe varias qasdam, easqe inter se communes, apud suos notiones ac significationes. שמע enim Hebræis, & *avribus* aliqid *percipere*, & monenti sive jubenti *obtemperare*, significat. qin & Græcum ἀκούω, non illud tantùm, sed hoc etiam designat. Qanqam enim qod refert Diodorus Sic.l. 40. (apud Photium Cod. 244.) legibus à se promulgatis subscripsisse Mosem, Μωσῆς ἀκούσας τοῦ θεοῦ, τάδε λέγει τοῖς Ἰουδαίοις. Latinè parum fidelitèr reddidit, qi Andr. Schotti nomen præfert. *Hæc Moses loqitur Judæis, obediens Deo.* cum debuisset, *Hæc a Deo accepta*, sive *cum à Deo audivisset, Moses Judæis loqitur.* Attamen sic Demosth. adv. Leptin. καὶ πρότερον τοῖς ἄλλοις ἐπιτάττοντας

ἔθισιν

εἴθισεν ἀκούειν ὑμῶν. *eosqe qi aliis prius imperabant, vos audire* i. *vobis obtemperare*, sive *vobis dicto audientes esse, assvefecit.* allusit saltem hunc verbi usum Pythius in oraculo Soloni dato, cujus in Symposio meminit Plutarchus:

Εὔδαιμον πτολίεθρον ἑνὸς κήρυκος ἀκούειν.

(sed leg. ἀκοῦον)

Fælix urbs, qæ præconis vocem unius audit.

i. *qæ uni obtemperat.* itaqe apud Plutarchum subjungit Solon, cum ad Monarchiam id traheret Æsopus; Ἀλλὰ μὴν καὶ νῦν Ἀθηναῖοι ἑνὸς κήρυκος ἀκροῶνται καὶ ἄρχοντος, τοῦ νόμου, δημοκρατίαν ἔχοντες. *Atqi Athenienses, cum statum habeant popularem, unum tamen præconem ac principem audiunt, legem.* Sed & *audio* pariter Latinis. Plavtus (si is saltem est) Amphitr. act.4.sc.4.

Si me audias, observes. et rursus,

——— *Mitte hunc meâ gratiâ, & me audias.*

Cicero ad Curion. Epist. 7. *Tecum loqere, te adhibe in consilium, te audi, tibi obtempera.* Et eleganter; Sed non sine tropo, Virgilius Georg. l. 1. extremo;

——— *frustra retinacula tendens,*

Fertur eqis auriga, neqe audit currus habenas.

i. inhibenti, sive habenas tenenti avrigæ non obseqitur. Et Plinius hist. nat. l.10. c.43. *cornum maximè audit sorbus.* i. eidem obseqitur, ut glutini ope cum eâ committatur. qanqam qidam codices, *odit* exhibent; ut adversum planè denotetur.

Atqe hactenus verborum qidem ipsorum in tribus lingvis illisce usus planè convenit. at verò nomina ab his verbis deducta si spectaverimus, mox lingvarum illarum phrasin sermonemqe havd perinde concordem deprehendemus. Si qidem משמעה Hebræis non *audientiam* tantùm, sed & *obedientiam* significat. Esaiæ c. 11. v. 14. cum notione istâ, nec *auditio* Latinis, nec ἀκοὴ Græcis in usu sit. nec tamen vocabulo isto Græci abstinuerunt interpretes, qo τὸ שמע Hebræum hoc sensu usurpatum exprimerent, in insigni Samuelis dicto, Histor. Reg. l.1. c. 15. v. 22. ἰδοὺ ἀκοὴ ὑπὲρ θυσίαν ἀγαθή. ecce obedientia victimis præstat. Hujus ergò potiùs, qam alterius illius significatus, παραδείγματα nobis si exhibuisset Pfochenius, insveti sermonis hac in parte notâ interpretes illos liberasset.

Nam formulam illam qod attinet, qam Sect. 44. ex Matthæi c. 4. v. 24. attulit, καὶ ἀπῆλθεν ἡ ἀκοὴ αὐτοῦ. qod Marcus c.1. v.28. ἐξῆλθε

δὲ ἡ ἀκοὴ αὐτοῦ. etiamsi ἡ ἀκοὴ pro *famâ* sive *rumore*, apud Græcos qandoqe, sed rariùs usurpetur: tamen formula illa, qâ *exire fama*, sive rumor dicitur, cum divulgatur & propalatur, Hebraismum planè resipit, respondetqe Hebræorum illi, Ester c.9.v.4. ושמעו הולך בכל-הארץ *& fama ejus exivit*, divulgata est, *per totam terram*. Et ibid. c.1.v.17. יצא דבר *exibit*, divulgabitur, *verbum*, sivè *res*. vel etiam ut Drusius, *fama de facto*.

Hâc autem occasione & de aliâ voce huic vicinâ, significationem qod attinet, dispiciemus. Act.c.2.v.6. γενομένης δὲ τῆς φωνῆς ταύτης *orto autem hoc rumore*, Beza. ut φωνὴ αὕτη τῆς φήμης, sicut ἀκοὴ supra, pro *famâ*, *rumore*. *nos Anglicè* diceremus, **when it was voiced abroad**. qo etiam pertinet, qod apud Gellium habetur, (ní corruptus sit locus, & pro *vocificant*, *notificant*, legendum sit). ubi de Philippo Macedone l.9.c.3. *cujus*, inqit, *vim atqe arma*; ——— *inclytæ illa Demosthenis orationes concionesqe vocificant*. i. διαβοῶσι, διαθρυλλοῦσι, διαφημίζουσι, *famigerant*. Verum hoc Cl. V. Ludovico de Dieu minùs arridet. *nusqam enim qærenti diligentèr occurrere, ubi aut* קול Hebræis *aut* φωνὴ *Hellenistis pro rumore sumatur*. atqi ego illum id ulteriùs qæritandi labore levaturus sum. Genes.c.45.v.16. והקול נשמע καὶ διεβοήθη ἡ φωνὴ, Græc. *auditumqe est & celebri sermone vulgatum*. Vet. Lat. licentiùs. castigatùs Jun. *cum rumor iste auditus esset*. sed & Castellio; *famâ domum Phar. perlatâ*. habes hîc utrumqe & קול Hebræis, & φωνὴν Hellenistis, qos appellas, hâc qam qæris, notione. ita fidem liberavi meam. sed habeas insuper ἐκ τοῦ περιόντος loca ista. Jerem. c.4.v.15. כי קול מגיד מדן Græc. διότι φωνὴ ἀναβαίνοντος ἐκ Δὰν ἥξει. *vox*. i. *fama*, rumor, *annunciantis à Dan venit*. vel, ut Græcus, *rumor*, sive *fama ascendentis*, i. de ascendente. Ibid. c.50. v.46. מקול נתפשה בבל Græc, ἀπὸ φωνῆς ἁλώσεως Βαβυλῶνος. Vet. Lat. *à voce captivitatis Babylonis*. Jun. *propter rumorem qod occupata sit Babel*. vel etiam, *à rumore*. Sed & Jerem. c.10.v.22. qo minùs קול שמועה φωνὴ ἀκοῆς, *fama nuncii*, verti possit, qod obstet, nihil video. coactius multo certè mihi videtur, φωνὴν αὐτὴ τοῦ πράγματος, pro *re*, sive *negotio*, apud Lucam sumere, qia Hebr. דבר LXX nunc per λόγον, nunc per ῥῆμα, nunc per φωνὴν interpretantur; & sicut דבר, sic ῥῆμα & λόγος sæpe pro *re* & *negotio* usurpantur: ut reddatur, *Factâ autem hâc re* i. qum hæc res ita contigisset. nam nec φωνὴ nisi rariusculè, bis tantum, opinor, Genes. c.xx.v.1. & c.15.v.4. loco τοῦ דבר

Græcis

Græcis illis adhibetur. qibus etiam locis דבר in *sermonis* significatu reperitur. nec firmum satis fundamentum videtur, notionem novitiam vocabulo alicui citra exemplum affingere, eo qod huic cognata qædam sic qandoqe capiantur.

Atqe hîc obitèr occasione istâ divertemus pavlisper ad Pſochenii sectionem 54. qâ contendit τὸ ῥῆμα pro *re* à Lucâ c. 1. v. 37. usurpatum, *tam Græcorum qam & Hebræisantium* esse. idqe hâc ratione subnixus, qia λόγον, et ἔπος Græci avtores sic usurparint. Nolo istic Montacutii nostri, ex Analect. exercit. 5. sect. 4. de Lucæ loco isto argutiolam Pſochenio opponere. *Non ait,* (inqit) Nil impossibile, *ait,* πᾶν ῥῆμα apud Deum esse possibile. *prius enim oportet ut sit* ῥῆμα, *vel in proposito, vel in propalatione, qam sit in possibilibus fieri. nam impossibile est, qod non est* ῥῆμα. *qod dici non debet, fierè neqit.* Et Vetus qidem interpres, *Non erit impossibile apud Deum omne verbum.* Beza itidem, *Apud Deum non erit ullum verbum, qod fieri non possit.* Simplicius meliusqe, opinor, Tigurinus, *Non erit apud Deum impossibilis ulla res.* et Castellio, *Nulla res est, qam Deus facere non possit.* Et *Hebraismum* rectè adnotavit Vatablus. Cæterum tam Græcismum qam Hebraismum esse Pſochenius qâ probare nititur, rationem discutiamus. Ac primò, controversi juris videntur, qæ pro antecedentis firmamento adducuntur, exempla. nam λόγον qod attinet. Platonis illud è de repub. l. 2. ἔτι πω οἴει ἱκανῶς εἰρῆσθαι περὶ τοῦ λόγου. ut vertatur. *de re istâ.* qod cogat nihil est. potest enim ibi λόγος vel *sermonem* significare, ut respectus habeatur ad Socrates illud, qod antecesserat, ᾤμην λόγου ἀπηλλάχθαι, *existimabam me sermone defunctum*, cum ad Thrasymachi, scil. dissertationem oratione benè longâ respondissem; vel etiam *sententiam* ac *opinionem*; ea enim qoqe est familiaris τοῦ λόγου notio; atqe in hunc sensum eô loci accepit Serranus. tum Evripidis illud ex Andromachâ, νέους λόγους, (ut de libertate Poeticâ nihil hîc dicam) qidni *nuncium novum,* sive *Sermones novos?* nam qod, *verba* ipsa *famulæ non fuisse nova Andromachæ*, suggerit Pſochenius, *ut pote qibus jam assueverat.* ut nihil dicam νέους, non καινοὺς dici, de qo alibi (cum Deo bono) videbitur: qis nescit *novos sermones* dici, qibus res narrantur novæ? ἔπος avtem qod attinet; nihil minùs evincit tritum illud, οὐδὲν πρὸς ἔπος, qam qod istic vult Pſochenius. sonat enim ad verbum, *nihil ad versum.* originem dicti ex Demetrii illius, qi Phalarei personam gerit, illis petas licet, Οἱ δὲ πρὸς οὐδὲν ἀναπληροῦντες τὸν σύνδεσμον,

συνδεσμὸν, ἐοίκασι τοῖς ὑποκριταῖς τοῖς τὸ καὶ τὸ οὐδὲν πρὸς ἔπος λέγουσιν. ab histrionibus nimirum, qi ea vel effutirent, vel exeqerentur, qæ *ad versum* carmenve, qod vel pronunciabatur, vel agebatur, *nihil* faceret. qod firmat & aliud inde ortum diverbium, Platoni de legib. l. 3. & alibi usurpatum, παρὰ μέλος. i.e. præter cantionem. nam qod Latinè verti solet, *nihil ad rem*, non magis probat ἔπος, qam ῥόμβον, avt Διόνυσον, *rem* significare, qia οὐδὲν πρὸς ῥόμβον, & οὐδὲν πρὸς Διονυσον, idem eodem pariter modo reddatur. νέον avtem ἔπος Evripidis in Hecubâ parem habet cum priore illo, νέων λόγων rationem. nec obstat, qia πρᾶγμα τι νέον φράσαι in materiâ geminâ eidem (si idem saltem; nam Aristarchi mavult esse in miscellan. l. 3. c.22. Petitus) in *Rheso* dicitur; cum tam *rumor novus*, qi de re novâ, qam res rumori subjecta nova dicatur. Attamen ne qid subticeamus qod huc facere videatur. Jos. Scaliger ad illud Maronis in Ceiri,

At levis ille Deus, cui semper ad ulciscendum
Qæritur ex omni verborum injuria dicto.

dictum, inqit, *hîc accipitur, ut Homero* ἔπος, *hoc est, res.* Locum nullum indicavit. hæc forsan, avt ejusmodi voluit. Iliad. α. v.545.

Πρόφρων τέτληκας εἰπεῖν ἔπος, ὅττι νοήσεις.

dicere qicqid animo agitares. Et ε. v. 816.

Τῷ τοι προφρονέως ἐρέω ἔπος, οὐδ' ἐπικεύσω.

——— *rem dicam, nec celabo.* ——— Et λ. 651.

Νῦν δὲ ἔπος ἐρέων, πάλιν ἄγγελος εἶμ' Ἀχιλῆι.

Rem nunciaturus redeo. ———

Verum de istis etiam ambigi potest; nec obstare qicqam videtur, qo minus in his ἔπος *sermonis* significationem habeat. nec verò sermonis etiam communis ac familiaris ideam exhibent nobis Poetica qælibet.

Deniqe dato vel λογον vel ἔπος pro *re* usurpatum, esse Græcis familiare; non tamen conficietur hinc, ῥῆμα qoqe eundem apud hos usum habere, etiamsi a ῥῆσις *res.* sicut & ab ἔπος vel ἔπω potius, sed aliâ mente, *opus*, si Jos. Scaligero fidem adhibemus. Sic habeas. Et πρᾶγμα & χρῆμα *rem* significant. χρήματα tamen & *opes*; at πράγματα non item. itaqe siqis pro Hesiodi illo,

χρήματα γὰρ ψυχὴ πέλεται δειλοῖσι βροτοῖσι.

dicere voluerit,

Πράγματα γὰρ ψυχὴ πέλεται δειλοῖσι βροτοῖσι,

per

per allusionem aliud indicasse, Græcè peritus qivis; idem protulisse, nullus dixerit. rursus πράγματα *negotia* ac *molestias* designat; at χρήματα non item. itaqe qod Epicurus olim, οἱ Θεοὶ πράγματα οὔτε αὐτοὶ ἔχουσιν, οὔτε ἄλλοις παρέχουσιν. *Dei negotium nec ipsi habent, nec aliis exhibent*; siqis hoc modo proferre voluerit, χρήματα οἱ Θεοὶ οὔτε αὐτοὶ ἔχουσιν, οὔτε ἄλλοις παρέχουσιν. à Græci sermonis usu qam longissimè divertet. Sed & nos è diverticulo tandem in viam redeamus.

Nec verò mihi qidem svaderi potest, hoc sensu sumendum, vel קול Hebr. vel φωνὴ Græc. Exod. c. 4. v. 8. ut שמוע לקול האות et, האמין לקול האות εἰσακούειν φωνῆς τοῦ σημείου, & πιστεύειν σοι τῆς φωνῆς τοῦ σημείου; *avscultare ad vocem signi*, & *credere ad vocem signi*; sit *avscultare ad negotium* sive *rem ipsam signi*; Et *credere negotio* sive *rei ipsi signi*, vel etiam *ad negotium* sive *rem ipsam signi*. nam & שמע לקל est simplicitèr τὸν νοῦν παρέχειν *animadvertere*, *animum intendere* rei alicui, qid id velit, vel exigat. ut histor Reg. l. 1. c. 15. v. 1. שמע לקול דברי ווי *animum adhibe verbis*, sive *dictis Domini*. etiamsi Hymn. 105. v. 27. דברי אותות malim cum Piscatore, *res signorum*, i. res miraculosas; qam cum Junio *verba signorum*, licet αὐτολεξεὶ ita sonet, reddere. atqe ita Camius; *fecerunt miracula*. pariqe modo דברי usurpatum deprehendas Hymn. 65. v. 4. Est. c. 9. v. 31. Jer. c. 14. v. 1. de qo alibi diximus. sed aliud דבר hîc; aliud קול illic. nec est adeò insolens etiam, ut *vox* avt rebus inanimatis, avt actionibus etiam tribuatur. Sic enim & *sangvis e terrâ* Genes. c. 4. v. 10. Et *lapis è muro*, *nodus è tigno*, Habbac. c. 2. v. 11. & Sodomæ excessus, Genes. c. 18. v. 20. *clamorem* edere dicuntur. et *cœlorum fabrica*, *solisqe cursus*, & *diei noctisqe perpes intercursus*, majestatem divinam tantùm non *vociferari*, Hymn. 19. v. 1, 2, 3. ubi etiam disertis verbis Hymnographus qocunqe modo interpretari libuerit, *vocem* illis tribuit. אמר ואין דברים בלי נשמע קולם אין sive, ut Junius, *etiamsi neqe sermo neqe verba sint eis, sine his tamen intelligitur vox eorum*. i. tametsi muta sint, nec sermone humano prædita, tamen ipsis suis operationibus voce altâ satis & canorâ creatoris sui gloriam prædicant. et sic Abraham & David exponunt. sive, ut Calvinus mavult, *non est sermo neqe verba, ubi non avdiatur vox eorum*. q. d. nihil qicqam impedire lingvarum discrepantiam, qo minus ubiqe avdiatur ac percipiatur istorum præconium; cum *communi gentium universarum idiomate loqantur*. *avdiri* avtem pro *intelligi*, Piscator, non malè. Sicut avdire, pro *in-*

 telligere:

telligere: Esaj. c. 33. v. 19. & 36. v. 11. eodem hoc modo Budæus observat, τὸ ἀκούειν usurpari, Galeno method. med. l. 4. ἀκούειν σε χρὴ, *intelligere te oportet*. Et Themistio de anim. l. 2. ἁπλούστερον ἀκουστέον ἁπάντων τούτων τῶν ὀνομάτων. *simplicius intelligenda sunt omnia hæc nomina*. Sed & *audire* Latinis pariter usurpatum qandoqe deprehendas. sic enim Terent. Andr. 4. 1.

Audivi Archillis jamdudum, qod Lesbiam adduci jubes.

i. intelligo, hoc te velle.

deniqe ut mittam tritum illud, *Res ipsa loqitur*; nec *virgulæ* divinæ *vox* denegabitur, qam *attendere* & *auscultare* שמע jubentur; ut pote per qam Deus ipse populum suum alloqatur. Micæ c. 6. v. 9. *Vox*, inqit, *Jovæ civitatem inclamat*; *virgam audite*, sive *auscultate*. Et est reverâ geminus plane hic Mosaico illi locus: ut alter alteri illustrando facem invicem alluceat. Certè si *virgæ* divinæ *vocem audire* dicitur, qidni & *signi* sive *prodigii* in *virgâ* Mosaicâ virtute divinâ exhibiti *voci attendere, fidemqe adhibere* pariter dicatur?

Sed aliam τῆς φωνῆς, qâ τὸ קוֹל Hebr. respondet, notionem minus usitatam ubi adjecero, huic capiti colophonem imponam. קול itaqe Hebræis, & φωνὴ Hebraisantibus, etiam ἀντὶ τοῦ κηρύγματος adhibetur. qod admonuit me, Calvino usurpatum in loco illo Psaltæ explicando, *præconii* vocabulum. Et sanè qidni Hymni verba ita vertamus, *nusqam non auditur præconium eorum*. ita קול sumitur Analium l. 2. c. 30. v. 5. *Et edictum fecerunt* להעביר קול Græc. τοῦ διελθεῖν κήρυγμα, *ut proclamatio transiret per totam terram* Ibid. c. 36. v. 22. ויעבר קול Græc. παρήγγειλε κηρύξαι. Vet. Latin *jussit prædicari. proclamationem edidit, per totum regnum suum.* qod idem repetitur & Esdræ c. 1. v. 1. ubi Græcus etiam φωνὴν habet, & Latinus *vocem* Ibid. c. 10. v. 7. ויעבירו קול. Græc. καὶ παρήνεγκαν φωνὴν. Lat. *& missa est vox. proclamationem, præconium, promulgationem ediderunt.* Et iste (credo) τῆς φωνῆς usus inter Hebraismos, qem ei dedimus, locum tuebitur, pro eo qod alibi רנה dicitur, Histor. Reg l. 3. c. 22. v. 36. ubi R. Levi. הרנה. i. e. קול הכרוז *vox præconis*. Et R. David Masculino verbo jungi observat, vel qia loco קול ponitur, vel qia ad hominem refertur, qi scil. vocem eam ediderit. itaqe Junius *virum clamoris* reddidit איש רנה *præco*. atqe ita Chaldeus כָּרוֹז κήρυξ, *præco*: et Græcus ὁ στρατοκήρυξ.

CAPUT. XV.

Substantiva adjectivorum loco Hebræis freqentia. Ea qandoqe subjecti, qandoqe adjuncti notionem habent. σοφία λόγου *Apostolo, sermonis peritia.* σοφία *Græcis priscis* αὐτὴ τῆς ἐμπειρίας. *sapientia Latinis pro peritiâ.* Σόφος, *& Sapiens pro perito. Stobeus à Gesnero & Grotio malè habitus, restituitur. Ætas* τέκτων ὁ σοφός. *Provocabulum affixum ad substantivum remotius pertinens.*

Nihil est apud Hebræos in usu magis, qam ut *adjectivorum loco substantiva substantivis in regimine subjuncta* usurpent. Hinc qæ passim occurrunt formulæ illæ איש דמים *vir sangvinum.* i. sangvinolentus. Histor. Reg. l.2 c.16.v.8. איש רמה *vir doli* i. dolosus. Paræm. c.26.v.19. איש ריב *vir litis*, pro litigante. Esai.c.41.v.11. איש שפתים *vir labiorum*, pro eloqente. Job.c.11.v.2. Et איש דברים *vir verborum*, pro eodem. Exod. c.4.v.10. איש שיבה *vir canitiei*, pro cano. Devt. c.32.v.25. איש חיל *vir roboris*, pro robusto. Annal. l. 1. c. 26. v.8. אל אמת *Deus veritatis*, pro veraci, veracissimo. Hymn. 30 v. 6. אל דעות *Deus Scientiæ*, pro sciente, scientissimo. Histor. Reg. l. 1 c. 2. v. 3. אל הכבוד *Deus gloriæ*, pro glorioso. Hymn. 29. v. 3. רוח חכמה *Spiritus sapientiæ, petitiæ.* i. sapiens, peritus. Exod. c. 28. v. 3. & Deut. c.34. v.9. רוח קנאה *spiritus zelotypiæ*, i. zelotypus. Num. c.5. v.14. הר קדש *mons sanctitatis.* i. sanctus. Ezech. c. 28. v. 14. בשר קדש *caro sanctitatis*, i. sancta. Agg. c.2.v.12. אדמת קדש *terra sanctitatis.* i. sancta. Exod. c. 3. v 5. Et sexcenta istiusmodi. Hinc in Novo Instrumento illa etiam creberrima. ὁ θεὸς τῆς δόξης *Deus gloriæ*, pro glorioso. Act. c. 7. v. 2. τὸ κράτος τῆς δόξης. *potentia gloriæ*, pro gloriosâ. Colos. c 1.v.11. ὁ πλοῦτος τῆς δόξης, *divitiæ gloriæ*, pro gloriosis. Eph. c.1.v.18. & c.3. v.17. ὁ πατὴρ τῆς δόξης *pater gloriæ*, pro glorioso. Ephes. c.1.v.17. ἐπιφάνεια τῆς δόξης. *apparitio gloriæ*, pro gloriosâ. Tit. c.2.v.13. πνεῦμα πραότητος. *spiritus lenitatis.* i. lenis.

Galat.

Galat. c.6.v.1. πνεῦμα σοφίας, *ſpiritus ſapientiæ*, i. ſapiens. Epheſ. c.1. v.17. πνεῦμα δειλίας. *ſpiritus pavoris*, i. pavidus. Tim. Ep.2. c.1. v.7. πνεῦμα δουλείας, *ſpiritus ſervitutis*, i. ſervilis. Rom. c.8. v.15. σκῆπτρον δικαιοσύνης. *ſceptrum juſtitiæ*. i. juſtum. Heb.1. v.8. ὁσιότης καὶ δικαιοσύνη ἀληθείας. *juſtitia & pietas veritatis*. i. vera. Epheſ. c.4. v.24. ῥήματα ἀληθείας καὶ σωφροσύνης. *verba veritatis & ſobrietatis*. i. vera, & ſobria. Act. c.26. v.25.

Ea his omnibus, qæ in veteri Inſtrumento occurrunt, unicum Pfochenius ſect.42. ſelegit illud, Prov. c.1. v.2. אמרי בינה Græc. λόγους φρονήσεως. *dicta prudentiæ*. huic avtem geminum eſſe vult Apoſtoli illud ad Corinth. Ep.1. c.1. v.17. ἐν σοφίᾳ λόγου. Syr. בחכמת מלא *in ſapientiâ ſermonis* h. e. *ſermone ſapiente*. At verò advertere debuit, prout ipſe explicat, non eſſe formulas has prorſus pares. nam in formulâ priore, *adjectivi* loco ponitur *ſubſtantivum* qod regitur; in poſteriore qod regit. in Solomonis dicto prius nomen *ſubjecti*, poſterius *adjuncti* rationem habet: qum in Apoſtoli verbis, prius *adjuncti*, poſterius *ſubjecti* ſpeciem induat. atqe hæc juxta Pfochenii ipſius mentem ſenſumqe dicta ſunto. neqe enim ego illi aſſenſerim in interpretatione phraſeos illius Apoſtolicæ. Siqidem σοφία λόγου non eſt, ad verbum reddendo, *ſermo ſapiens*: qo modo σοφοὺς λόγους *ſermones ſapientes* Tragicus dixit, à Plutarcho lavdatus de garrulitate, & a Stobæo tom.2. tit.4. verbis illis.

οὐκ ἂν δυναίμην μὴ στέγοντα πιμπλάναι,
Σοφοὺς ἐπαντλῶν ἀνδρὶ μὴ σοφῷ λόγους.

Implere nunqam potero pectus perfluum,
Sapientem non ſapienti ſermonem ingerens.

Sed eſt *ſapientia*. i. *peritia ſermonis*; uti Beza optime reddidit. à qâ λέγειν σοφὸς, *dicendi peritus*, Evripidi, apud Athen. l.15.

Ἐκ παντὸς ἄν τις πράγματος δισσῶν λόγων
Ἀγῶνα θεῖτ' ἄν, εἰ λέγειν εἴη σοφός.

Dicendi vir peritus, in re qalibet
Utramqe in partem gnaviter contenderit.

Ita Exod. c.28. v.3. & c.35. v.10. חכמי לב *corde ſapiens*, pro perito. ita cum Caſtellione malim, qam cum Junio, *induſtrium*. Et ibid. רוח חכמה *ſpiritus ſapientiæ*. i. peritiæ. Sed & exteris. De Hippiâ Plato. Πάντως δὲ πλείστας τέχνας πάντων σοφώτατος εἶ ἀνθρώπων. *Omninò in artibus pleriſqe omnium es hominum peritiſſimus*. Et eidem in Alcib.2. σοφία ἐστιν ἡ ἡνιοχεία. *avrigandi peritia eſt ſapientia qædam*.

Aristoteles ethic. l. 6. c. 7. τὴν σοφίαν ἐν ταῖς τέχναις, τοῖς ἀκριβεστάτοις τὰς τέχνας ἀποδίδομεν. *Sapientiam tribuere solemus eis, qi in artibus qibusqe peritiæ sunt exqisitissimæ.* ita *Phidiam*, inqit, *dicimus*, λιθουργὸν σοφὸν, *sculptorem sapientem*; & Polycletum, ἀνδριαντοποιὸν σοφὸν, *sapientem statuarium. sapientiæ nomine* nihil aliud designantes, qam ἀρετὴν τέχνης, *artis* illius *peritiam insignem*. Eadem notione *tempus*, sive *ætatem*, senectutem in animo habens, Crates *fabrum*, non σοφὸν, *sapientem*, ut Gesnerus, sive *peritum*, av[...]*regium*, ut Grotius reddidit, sed οὐ σοφὸν, *minus peritum*, sive *imperitum*, vocavit versibus illis, qos Stobeus nobis exhibuit, tom. 2. tit. 115. an 117.

Ὁ γὰρ χρόνος μ' ἔκαμψε τέκτων οὐ σοφὸς,
Ἅπαντα δ' ἐργαζόμενος ἀσθενέστερα.
Faber haud peritus, imbecilliora omnia
Facere solens, tempus me incurvum reddidit.

Vas enim sincerum incrustarunt Viri docti illi, cum οὐ, qod prius habebatur inducto, μὲν intersitum ivere. Restitutionem firmant, qæ sequntur proxime eodem loci ex Diphili *Puteo*;

Σκολιὸς τεχνίτης ἐστὶν ὁ χρόνος, ὦ ξένε·
Χαίρει ἐπιπλάττων πάντας ἐπὶ τὰ χείρονα.
Est tempus, hospes, pravus admodum artifex:
Statum in deteriorem defingens omnia.

τεχνίτην σκολιὸν dixit, qod ille τέκτονα οὐ σοφὸν, & πάντα γὰρ forsan, prout ἅπαντα ille. Homerus itidem de Margite;

Τὸν δ' οὔτ' ἄρ σκαπτῆρα θεοὶ θέσαν, οὔτ' ἀροτῆρα,
Οὔτ' ἄλλως τι σοφόν.
Dii nec fossorem hunc, nec aratorem statuêre,
Nec sapientem ullâ in re aliâ. ———

Qin & Platonem Laertius observat σοφίας nomen triplici ratione usurpasse; ἰδιαίτατα μὲν, ἀντὶ τῆς τῶν νοητῶν ἐπιστήμης· ἰδία δὲ, ἀντὶ τῆς φιλοσοφίας· κοινῶς δὲ, ἀντὶ τῆς ἐμπειρίας. pro *peritiâ* qavis in re. unde & σοφὸν τὸν δημιουργὸν, *opificem sapientem* pro perito dixerit. Et ad illud Homeri Iliad. ο. v. 412.

Τέκτονος ἐν παλάμῃσι δαήμονος, ὅς ῥά τε πάσης
Εὖ εἰδῇ σοφίης ὑποθημοσύνῃσιν Ἀθήνης,
——— *naupegi arte manuqe periti,*
Qem pulcrè instituit Pallas sapientiâ in omni:

(qem locum in animo fortean habuerint Comici dicti) qod τῷ τέκτονι, i. e. ναυπηγῷ, σοφίαν tribuit; adnotat Scholiastes τὸ παλαιὸν πᾶς τεχνίτης σοφὸς ἐκαλεῖτο. *antiqitùs artifex qivis sapiens dicebatur.* qod Pythagoras post immutavit. nec secus Evstathius. σοφίαν, inqit, ἁπλῶς τὴν τέχνην φησὶν, ἔθει ἀρχαίῳ. *sapientiam simpliciter artem dicit, ex more veteri.* οἱ γὰρ παλαιοὶ, σοφοὺς ἐκάλουν ἅπαντας τοὺς τεχνίτας. *veteres artifices omnes sapientes vocabant.* unde illud, ——— σοφὸς ἤραρε τέκτων ——— *Sapiens.* i. peritus, *compegit faber.* qod non est Homeri (uti H. Stephanus avtumavit) qi adjectivo hoc per totam tum Iliada, tum & Odysseida, nusqam usus reperitur, substantivo semel tantum; sed alterius, nescio cujus.

Qin & Latinis qoqe priscis *sapientiam* pro *peritiâ* usurpatam deprehendere est. Qanqam enim à *sapientiâ* peculiariter sic dictâ, qam Pythagorico vocabulo *Philosophiam* nuncupare maluerunt, *peritiam* multis dispescit Seneca Epist. 88. & 90. usus tamen obtinuerat, ut *sapientiâ* nomine *peritia* qoqe designaretur. Sic enim apud Nonium Titinnius Setinâ,

——— Sapientiâ

[*Sam*, an *Svam*] *gubernator torqet navem, havd valentiâ; coqus*
Magnum ahenum, qando fervit, pavlâ confutat truâ.

Nec aliud, opinor, *sapientia* nomine volebat Ennius, cum, Festo referente, in *Annalibus* dixit;

Nec qisqam Sophiam, sapientia qa perhibetur,
In somnis vidit prius, qam sam discere cepit.

carminum pangendi peritiam dicebat; qam (uti P. Merulæ visum) non ex insomniis meris sibi obvenisse, sed disciplinâ studioqe, prout aliis qibusqe, comparatam innuebat: sive, ut Jo. Scaliger avtumat, neminem de eâ somniare vult, qi non ad eandem animum prius adjecerit. Sed nec Afranius etiam in *Sellâ*, qum ex *sapientiæ* personâ illud protulit;

Usus me genuit, mater peperit Memoria;
Sophiam vocant me Graji, vos Sapientiam.

certè *peritiæ* potius, sive τῆς ἐμπειρίας, qam σοφίας sive *sapientiæ* propriè sic dictæ natales eis nobis depinxit verbis.

Itaqe σοφία λόγων pro *sermonum peritia*, qam *rhetoricam* dicimus, non est reverâ *Hebraismus* magis, qam *juris peritia*, sive *jurisprudentia*, vel etiam *juris studium.* nam ῥῆμα κυρίου, *verbum Domini*, δόμος θεοῦ, *ædes Dei*, νεῦρον βοός, *nervum bovis*, πετεινὰ οὐρανοῦ, *volatilia*

tilia cæli, pro Hebraismorum exemplis qinam posuerint, avt siqi posuerunt, qare id fecerint, mihi planè incompertum est. In illis verò Apostoli ad Thessal. Ep. 1. c. 1. v.3. pro qo vers. 13. malè ponitur, per typothetæ oscitantiam, ἔργον πίστεως, & κόπου ἀγάπης, & ὑπομονὴ ἐλπίδος videtur Hypallage subesse, qalem in illis alteris Psochenius suspicatus est. dicitur enim (qod & Piscator monuit) ἔργον τ̃ πίστεως, ἀντὶ τῦ, ἡ πίστις τῦ ἔργυ, *opus fidei,* pro *fide operis,* i. operante, efficaci. Et de reliqis pariter. ut respondeant Hebræorum illis אפיק נחלים *impetus torrentium,* pro torrentibus impetus, i. impetuosis. Job. c.6. v.15. & גבהי שמים *altitudines cæli,* pro cælis altitudinum, i. altissimis. Ibid: c.11. v.8. & גלת החיל *deportatio copiarum*, pro copiis deportationis. i. deportatis. Obad. v. 20. Huic avtem finitimum est reverâ Evripidis illud ex Hecuba, σπουδῇ ποδὸς, pro *celeri pede.* Verum istud Poetæ est, & Tragici. nec prorsam tractantibus adeò freqens: qum apud Hebræos etiam in oratione solutâ freqentissimè occurrat.

Verum missis istis, illud adjectum sit, in formulis illis, qarum supra meminimus, provocabulum adjunctum ad substantivum prius plerumqe referendum; secus qam vulgò fieri assolet. v.g. Hymn. 4. v. 1. אלהי צדקי malim vertere, *Deus justitiæ mi.* i. mi juste Deus, vel Deus mi justissime, qam (cum plerisqe) *Deus justitiæ meæ.* ut Hymn. 119. v. 123. אמרת צדקך, *sermo,* sive *promissio justitiæ,* i. justissima, non *tuæ*, sed *tua.* Hymn. 59. v. 10, 17. אלהי חסדי *Deus benignitatis.* i. benignus vel benignissimus, meus. neqe enim commodè satis Junius, *benignitatis meæ.* Hymn. 65. v. 5. אלהי ישענו *Deus salutis noster.* i. Deus noster salutifer. potiùs qam *salutis nostræ.* Hymn. 18. v. 3. קרן ישעי *cornu salutis,* i. salutare, *meum,* non *meæ.* Hymn. 15. v. 1. בהר קדשך *in monte sanctitatis,* i. sancto, *tuo*; non *tuæ.* Hymn. 110. v. 2. מטה עזך *scipionem roboris.* i. robustum, *tuum*; non *tui.* ut affixum non ad illud referatur, cui affigitur. sed ad illud à qo id regitur. Sic in N.T. Colos. c. 1. v. 13. τῦ υἱῦ τ̃ ἀγάπης (i. τῦ ἠγαπημένου. Ephes. c. 1. v. 6.) αὐτῦ. *filii amoris.* i. amati sui; *filii sui*; non *amoris sui.* Hebr. c. 1. v. 3. τῷ ῥήματι τ̃ δυνάμεως αὐτῦ. *verbo potentiæ,* i. potente, *suo. Verbo suo,* non *potentiæ suæ.* Nec est hoc, fateor magni momenti, sed nec spernendum tamen.

CAPUT. XVI.

Puer centum annorum; *diverbium de ſilicernio deliro. Druſii neſcientiæ ſuæ, unde tractum, ingenua confeßio. Fons indicatur. Eſajæ 65.23. expenditur. Plauti locutio gemina.* Bis pueri ſenes. *Eraſmus bis lapſus. Numerus certus pro incerto. Heſiodi dictum, de infantibus, ſeculo argenteo, centenariis. Vatis verba ad Meßiæ tempora referunt Iudæi, ad ſeculum a reſurrectione futurum è noſtris nonnulli; fruſtra utriqe.* בן מאה שנה υἱὸς ἑκατὸν ἐτῶν. filius centum annorum, *Hebraiſmus. Expenditur 1.Reg. 13.1.* Savl unius anni filius. *rejecta eorum interpretatio, qi ad animi ſimplicitatem referunt.* בן שנה ἐνιαύσιος, anniculus, anni unius. *repudiata & Iunii ac Piſcatoris. Hugonis item & Rabani. recta Doctorum Iudæorum, et è noſtris qorundam opponitur & firmatur.* Annos duos regnaſſe, *Savl qi dicatur. retunditur Vatabli, Scaligeri, Tigurini audacia. rejicitur et Oſiandri ſententia, qi plures omninò annos regnaſſe negat: ſed et illorum, qi bis tantum ſimpliciter ac innocenter ſe geßiſſe; qive de reliqo non verè regem, ſed alieni inſeſſorem volunt extitiſſe.* Regnum cepiſſe, *qid 1 Reg. 14.47.* accepiſſe, *Dan. 5:31.* לכד λαγχάνειν, nanciſci, *ſortitò accipere. Vera datur è Iudæis noſtriſqe interpretatio; de rebus poſt biennium exactum geſtis. In Genevenſibus lapſus Villetus.* בני קדם filii Orientis, *Orientalis.* קדם anticus, & antiqus. *Proverbium, nullo fundo. Vocum* בני υἱοὶ, τέκνα, filii, *uſus multiplex creberrimus Hebræis & Hebraiſantibus, in materiâ qalibet. huic nihil affine ex antiqitate omni producit Pfochenius. nuperum tantum laudat Epigrammatarium.* Υἱὸς ἀνθρώπου, Filius hominis, *pro homine; et* υἱοὶ ἀνθρώπων, filii hominum, *pro hominibus, Hebraiſmus.* Υἷες

Ἀχαιῶν, pro Achivis, phrasis peculiaris. qo modo & ἰατρῶν παῖδες pro medicis. nec τέκνα Ἀχαιῶν pro illis dicitur, nec ἰατρῶν τέκνα pro istis. Nec τέκνα ἀνθρώπων LXX. *usurpatum. De* homine *et* filio hominis, *Gregorii argutiola.* Παῖς *nomen ætatis et status*; υἱὸς *nevtrius. Nonnus ab Hejnsio notatus. Locus* 4. *Reg.* 9. 4. *expenditur. Hebræi de brutis* בני i. υἱὲς, filios *familiariter usurpant:* ילד i. τέκνον, *rarius. Græci contra de eisdem,* τέκνα, *non &* υἱὲς, *avt communiter etiam* παῖδας, *nos nevtrum.* σπεύδεσθαι ὑπὲρ τῶν τέκνων. *Cæsaris & Maßinissæ dicta gemina, de mulierculis simias & catellos in delitiis habentibus. Latinis familiaria satis* patrum matrumqe *in brutis nomina*; filiorum *filiarumqe minus. nos nevtra admittimus. Formulæ variæ de rebus variis in hoc genere à poetis usurpatæ: sed qæ ab Hebraicis plurimum distant. qibuscum tamen, ex Victorii mente, qam non ceperat, perperam componit Drusius.* בן לילה noctis filius, *Ionæ ricinus.* בר שעתה filius horæ, *Syris qid.* Herba solstitialis, *qid Plauto.* בן פרת Vitis fæcundæ filius, *Ioseph. Gen.* 49.22. *Substantivi ellipsis.* בנות filiæ, *propagines, ibidem. Latinis* matris, filiarum, nepotum *nomina in stirpibus*; adoptionis *qoqe, in poesi. Hymn.* 80.16. בן soboles; μόσχος χελιδόνος, hirundinis vitulus. Halcyonis, *et qadrupedum*, infantes. νήπια *pariter Græcis.* πῶλος, pullus, pulli, & pulluli, *plantæ* novellæ. *inde* pullulare. μόσχοι *Græcis.* μοσχεύματα, vitulamina. πῶλοι, *puellæ poetis.* pulli veneris, *meretrices* בת יענה & בנות filia, *et* filiæ noctuæ, *sive* ululæ, *pro noctuis & ululis ipsis, (loco unico excepto) constanter semper in Scripturis.*

Ver centum annorum, de sene deliro proverbialitèr usurpatur. itaqe in Parœmiarum collectanea sua misit Carolus. Bovillus. à qo & mutuatum se candidè profitetur Jo. Drusius proverb. sacr. class. 1. l. 5. prov. 62. sed ubi habeatur, cum nescium se agnos-

cat ingenuè, ad marginem adscribit tamen Genes. c. 11. v. 10. in Græcis Bibliis legi, *Sem erat filius centum annorum, qando genuit Arphaxad.* verum aliud est, *filius centum annorum*; aliud, *puer centum annorum*; puer scil. si Hebraisare volumus, *filius centum annorum*, sive puer centum annos natus. Extant itaqe verba hæc eadem. Esaiæ c. 65. v. 23. נער בן־מאה שנה *puer filius centum annorum*; sed alio planè sensu à vate sacro prolata. *Non existet*, inqit, *apud eos aut infantulus, aut ætate provectus, qi non est impleturus dies suos: puer enim, cum annorum centum fuerit, morietur*; i. e. ad centesimum usqe annum pertinget, qi nunc puer est; sive priusqam centum annorum fuerit, ut Latini loquntur, non morietur. Nec aliter Plavtus Milite act. 4. sc. 2.

Meri bellatores gignuntur, qas hic prægnates fecit:
Et pueri annos octingentos vivunt.
Qin mille annorum perpetuò vivunt, à seculo ad seclum.

neqe enim voluit tot annos eos, pueros adhuc existentes, vivere; sed pueros hujus seminio editos, ad annos tot pertingere. Inde igitur sumptum, sed παρῳδικῶς usurpatum, in sermonem proverbialem transiisse videtur, *Puer centum annorum*; de sene, qi per ætatem delirat. qod usu venire monet tritum illud diverbium, cujus meminere Plato de legibus (non de repub. ut Erasmus memoriâ lapsus) Theopompus Comic. citante Clemente Strom. l. 6. & Aristophanis Scholiaste ad Nubes, Aristophanes ibidem, Lucianus in Saturnalibus, Varro in satyris, alii;

Δὶς παῖδες οἱ γέροντες ——— *bis pueri senes.*

Plato item Comicus, sed perperam ab Erasmo (qod & H. Stephanus, et Jo. Brodæus l. 5. c. 4. priores monuere) lavdatus ex Scholiaste eodem,

Ἀλλ', ὡς ἔοικα, δὶς γένοιτ' ἂν παῖς γέρων.
Verum, ut videtur, bis fuat puer senex,

qod vitioso captus codice, Paræmiographus legerat,

Ἀλλ' ὡς ἔοικα δὶς γέροντ' ἂν παῖς γέρων.

Vertitqe, *Similis videtur bis seni puer senex.*
Sed & Sophocles, cum ab eodem Scholiaste, tum & à Clemente allatus;

Πάλιν γὰρ αὖθις παῖς ὁ γηράσκων ἀνήρ.
Namqe ætas hominis ultima in puerum redit.

Grot. Plavtus Mercat. act. 2. sc. 2.

Senex qom extemplo est, jam nec sentit nec sapit.
Aiunt solere illum rursum repuerascere.

rursum re dixit πλεονασικῶς, ut Tragicus, πάλιν αὖθις. De deliratione denique senili videri poterit & Pindari Scholiastes ad Pyth. oden. 4. qo loco ἑκατονταέτης ἀντὶ τοῦ πολυέτης à Pindaro usurpatum eidem existimatur: qod & vatis nostri menti congruit: ut numerus certus pro incerto positus sit.

Ex illo igitur vatis sacri dicto tractum est adagium, si è sacro saltem sumptum sit codice. potest enim & ab Hesiodo sumptum videri: qi in operibus v. 129. de argentei seculi alumnis sic loqitur.

Ἀλλ' ἑκατὸν, μὲν παῖς ἔτεα παρὰ μητέρι κεδνῇ
Ἐτρέφετ' ἀτάλλων, μέγα νήπιος, ᾧ ἐνὶ οἴκῳ.

At matris per sedula opem centum puer annos
Intra ædes, fatuus, excreverat enutritus.

Cui affine est, qod habent Hebræi doctores, Camius & Esdraides, & ex eisdem Hieronymus, & Oecolampadius exhibent (qi tamen ad æternitatem à resurrectione futuram trahere frustra satagunt) tam longa sub Messiæ regno futuræ vitæ spatia repromitti, seculi primævi rationibus gemina, ut *centum anni* reputentur *infantiæ*, vel *pueritiæ* saltem. nec de longævitate istiusmodi dissentit Musculus: cum vigorem ac firmitatem in senili etiam ætate duraturam intelligi malit Calvinus. Sed à Vate sacro potiùs mutuatum svadet, cum qod à nostris tantùm usurpetur, tum qod adjectâ maledictionis notâ qandoqe effertur. Sic enim Gregorius Rom. ad Januar. Epist. à Gratiano lavdatus caus. 2. qæst. 7. c. 27. *Maledictus puer centum annorum*: de sene flagitioso, & exempli perniciosi. ad qem locum insulsè nimis glossator, *Canon*, inqit, *propter malitiam aliqorum fingit aliqid esse, qod non est*. qanqam Gregorius ipse Comment. in lib. Job. l. 17. c. 2. vaticinii locum, unde diverbium emanasse videtur, havd incommodè prorsus sic explicat: *Puer centum annorum morietur, & peccator centum annorum maledictus erit, ac si diceret; vita qidem pueri in longum trahetur, ut à factis puerilibus corrigatur: Sed si a peccati perpetratione, nec temporis longinqitate compescitur, hæc ipsa vitæ longinqitas, qam per misericordiam accepit, ei ad cumulum maledictionis accrescet.*

Cæterum de adagio illo viri docti viderint, sacræ ne paginæ, an profanæ, originem debeat. Nos ad alia, nec aliena tamen prorsus, properamus. *filius centum annorum*, pro centum annos nato, Hebra-

iſmo familiari dici ſolet. Theodoret. in Eſai. c. 65. Τὸ δὲ υἱὸν ἑκατὸν ἐτῶν, κατὰ τὸ Ἑβραίων, καὶ Σύρων ἰδίωμα, τέθεικεν ἀντὶ τοῦ ἑκατὸν ἐτῶν. *Filium centum annorum*, juxta Hebræorum ac Syrorum idioma poſuit pro *centum annorum* ſimpliciter. atqe ita Geneſ. c. 11. v. 10. שם בן־מאה שנה Sem filius centum annorum: non tamen (qod vir eruditus, memoria fiſus, havd conſulto codice, fruſtrà avtumavit) ibi ſaltem, & Græci; (Qanqam τ̃ LXX. editio Romana nuper voculam eam iſtic interjecit.) ſed tantum, ἦν Σὴμ ἑκατὸν ἐτῶν. *erat Sem centum annorum.* nec ſecus ibid. c. 5. v. 32. & c. 7. v. 6. & c. 12. v. 4. avt alibi uſpiam apud Moſem, qod memini. Verum in libris Hiſtoriæ Regum etiam apud Græcos ſæpiùs occurrit, υἱὸς, *filius* annorum tot, Lib. 1. c. 4. v. 15. & l. 3. c. 14. v. 21. & l. 4. c. 8. v. 17, 26. & c. 11. v. 21. et alibi ibidem. et in Annal. libris itidem.

Commodùm avtem hîc ſe offert de phraſi iſtâ nodus ſolvi dignus; eoqe magis, qia duplici difficultate locus, ubi ea offenditur, laborat. qod & R. Levi monuit. Habetur is Reg. l. 1. c. 13. v. 1. in hæc verba בן שלה שאול במלכו ושתי שנים מלך · qæ Græci, qi LXX. nomen præferunt, omiſerunt prorſus. Latinus Vetus ſic reddidit: *Filius unius anni erat Savl, cum regnare cepit: duobus avtem annis regnavit ſuper Iſrael: & elegit ſibi Savl tria millia de Iſrael.* &c. Duo avtem iſtic qæruntur. Primum eſt, qâ ratione Savl *filius unius anni* dicatur. Reſpondet Scholiaſtes ad Ben. Syræ dicta apophth. 5. *erat filius anni* i. *tanqam puer anniculus, cum regnum iniret, ſimplex nempe, humilis, innocens, & immunis crimine.* atqe hunc ſenſum tuentur, præter Rabbinos qoſdam, teſte Jajro, Paraphraſtes Chaldæus, Symmachus, qi ὡς παῖς ἐνιαύσιος reddidit, Theodoretus, Procopius, Gregorius Rom. adductis eis tum Chriſti, Matth. c. 18. v. 3. tum Apoſtoli verbis, ad Corinth. Ep. 1. c. 14. v. 20. & hujus veſtigia premens, qi Evcherii perſonam ſuſtinet, Angelomus, Lyranus, Hugo Cardin. Conradus item Pellicanus, Leo Judæ, & Patric. Cocburnus *de vulg. ac craſſ. ſcript. ſerm.* l. 2. c 1. qo trahunt, ſed obtorto collo, illud cap. 15. v. 17. *cum parvus eſſes in oculis tuis*; qod nihil eſt aliud, qam cum conditionis infimæ exiſtimares te. cap. 9. v. 21. & illud item. c. 9. v. 2. juxta veterem interpretem, *erat electus & bonus, & non erat vir de filiis Iſrael melior illo*; qod de ſpecie corporis ac ſtaturâ tantummodò dictum eſt. Et reverâ בן שנה pro *anniculo* creberrimè uſurpatur, qod Græci interpretes paſſim ἐνιαύσιον reddunt. qo modo & בן חדש pro eo qod eſt *menſis unius*,

unius, & Græcis ἐνιαῖος. nec hîc secus, sed aliâ planè simpliciqe magis notione, sumendum. Ea avtem qo facilius expediatur, primò illud *cepit* rejectum oportet, ut pote qod à texta ipso absit planè. Sed nec Junii versio admittenda videtur; *Agens primum annum Savl in regno suo.* Et expositio multo minùs. qam tamen Piscator probat. i. *cum recens regnum suum iniret. Statim enim*, inqit, *in ingressu prioris anni sui gesta sunt, tam qæ narrantur duobus superioribus capitibus, qam qæ describuntur seqente versu.* Etiamsi enim verum sit, qæ prioribus duobus capitibus narrata sunt, intra primum regni Savlini annum fuisse gesta, eoqe respicere primum capitis hujusce incisum; at nec *in anni* illius *ingressu statim* peracta fuisse ea omnia verisimile est, qæ sunt illis scripto prodita; nec ad ea qæ deinceps hoc capite commemorantur, qicqam faciunt. transitionis tantum rationem habent, qâ rerum antegressarum historiâ conciusâ & qasi consignatâ, ad inseqentium narrationem via clavsulâ proximâ munitur. Melius itaqe Judæi Doctores, Triumviri illi, Salomon, David, & Levi, *annum regni Savlis primum jam exactum* dici intelligunt, annumqe statuunt intercessisse ab inunctione Savlis in regem, ad regni Gilgale factam instavrationem. Atqe hanc interpretationem seqvuntur Vatablus, Osiander, Petrus Martyr, & Genevenses nostri. Itaqe *Savl filius anni in regno suo*, idem est acsi diceretur, *Savl annum unum jam regnaverat*: qemadmodum, *Sem filius centum annorum* Genes. c. 11. v. 10. i. centum annos jam vixerat: sicut de Arpachsato aliisqe ibidem mox dicitur, vers. 12, 14, 16, &c. Mitto enim qod nonnulli, referente Hugone, qi nec improbari vult prorsus, Savlum dici *unius anni filium*, qia *unum* jam *supra vigesimum* (qo scil. ad munera publica obeunda admitti consveverant, Numeror. c. 1. v. 3.) *annum expleverat.* qô facit, qod Jos. Scaliger in Orat. adv. Pareum, numeri vel vicenarii vel tricenarii notam, *caph* vel *lamed* hoc loco intercidisse opinatur. item qod Rabanus cum aliis qibusdam, de Ishboshethe *Savlis filio*, non de Savle ipso intelligunt, ac vertunt, *Fuit avtem Savlo filius unius anni.* hæc, inqam, mitto, qia horum utrumqe refellit ætas filiorum Savlis; illud Jonathæ, qi per regni paterni initia, vir erat militaris, arma gerebat, cohortes ductabat, prælia conficiebat; istud Ishboshethis, qi ad patris obitum 40. dicitur fuisse annorum l. 2. c. 2. v. 10.

Restat alter scrupulus, qo modo *duos annos regnasse* Savl perhibeatur; cum plures multo regnasse certissimum sit. nam Actorum c. 13.

v. 20, 21. Savli & Samueli junctim, cum *hujus dignitas ab illius regiâ majestate absorpta sit qodammodo*, ut rectè Beza, *qadraginta annos* Apostolus attribuit; qorum Savlo 14. avt 15. adscribunt Jos. Scaliger, Seth; Calvisius, & Matth. Beroaldus; viginti præterpropter, Evpolemus apud Evsebium præpar. l. 9. c. 22. Petrus Comestor, Herman. Contractus, Anton. Cappell. alii pleriqe. At Josephus Antiq. l. 6. c. 15. triginta octo; unâ cum Samuele octodecim; post hujus avtem obitum viginti. qod est nevtiqam verosimile. Cæterum duobus plures multo regnâsse historiæ series rerumqe gestarum moles clarissimè evincunt. meritoqe explodenda est Osiandri sententia, qi plures regni Savlini annos numerari renuit. nec ferenda sane Vatabli avdacia, qi *duos tantum* reddi postulat. Hunc nodum ut exolveret, Tigurinus vertit, *sicqe regnavit duobus annis*. h. e. simpliciter atqe innocentèr. nam priora verterat, *Fuit in regno suo, qemadmodum puer unius anni*. hæc verò vis est, ea textui infercire, qo ad sensum nostrum trahamus, qæ nec in eodem reperiuntur, nec ad sensum simplicem eliciendum necessariò reqiruntur. sensum tamen hunc, mirum qanto cum consensu, interpretes nostri amplexati sint. *Licet multis annis regnaverit, illis solis regnare dicitur in qibus innocens & humilis fuisse perhibetur*: inqit Gregorius in Reg. l. 1. qi & subjungit, pia illa qidem, sed minus commodè istinc conclusa: *Illo solùm tempore nos vixisse gavdeamus, qo innocentèr & humiliter viximus. nam illa tempora, qæ in seculi vanitate, & fluxâ carnis vitâ consumsimus, qasi perdita minimè memorantur*. Eodem concedunt Theodoretus, Procopius, Angelomus, Evcherius personatus, Lyranus, Hugo; qi duo novissimi etiam aliam rationem adjiciunt, *qia Davide jam in regem à* Deo *electo, & à Samuele etiam inuncto, Savl à Deo rejectus ac destitutus, pro rege legitimo amplius non habebatur*. nec dissentiunt Borrhaus, Junius, Piscator, Villetus noster. qi & illud urgent, ex Cap. 14. v. 47. ubi Savl *regnum cepisse* dicitur. i. *tyrannicè occupasse*, inqit Junius: qem Piscator etiam cum notis numeralibus vitiatis transcripsit. Verum ejusmodi istud est, qale illud V. C. Jos. Scaligeri, qo Darium qi Balthasari successit, regnum Babylonicum, non vi invasisse, sed procerum consensu electum suscepisse, inde confirmatum it; qia Danielis c. 5. v. 31. קבל sive παραλαβεῖν, ut Græci, h. e. *accepisse regnum* dicitur. atqe ita sanè sæpè Latini. Seneca de Benef. l. 1. c. 1. *Nemo libenter debet, qod non accepit, sed expressit*. Et de provident. c. 5. *Qid opus fuit avferre? accipere potuistis*. Isti verò è contrario

trario

trario Savlem inde probare nituntur, regnum tyrannicè occupasse, qia *regnum* לכד *cepisse* dicitur. Verum nevtri forsan istorum temerè assentiendum fuerit. etiamsi enim קבל in sacris vix usurpatum deprehendatur, nisi de re aliqâ à sponte tribuentibus acceptâ; nec secus Annal. l. 1. c. 18. v. 12. sumatur: ut in hâc controversia parum aptè à viro eruditissimo locus ille adductus videri possit; tamen קבל ממלכותא sive τὴν βασιλείαν παραλαβεῖν nihil aliud sonare videtur, qam regnum suscipere, in regno succedere, qoqo tandem modo id fiat. Ita Vir Cl. Constantinus Imperatorius in discursu Jachiadæ Danieli præfixo, ostendit in Danieli adjectis. c. 13. v. 65. Cyrum Astiagis, qem illi hostem fuisse tradunt, τὴν βασιλείαν παραλαβεῖν, *regnum accepisse*, dictum. Nec secùs de Maximino qi Alexandro interfecto imperium Romanum invasit, Herodianus l. 7. ὁ δὲ Μαξιμῖνος παραλαβὼν τὴν ἀρχὴν, πολλὴν τὴν μεταβολὴν ἐποιήσατο. *Maximinus regno accepto, magnam fecit rerum mutationem.* Nec ibi ergò argumentum satis firmum videtur, & est istic etiam multo infirmius. etiamsi enim τὸ לכד de vi captis plerumqe usurpetur, non potest tamen ita hoc loco sumi, ubi de Savle adhibetur. Savlem enim regnum vi occupasse, cum vi nullâ vel opus fuerit, vel is fit usus, dici non potest. ut ne adjiciam etiam post Davidem inunctum, Savlem tamen ab eodem pro Dei uncto habitum agnitumqe. Cap. 24 v. 6. & c. 26. v. 11. narratur tantùm eo loci, Savl, ubi regnum susceperat, qæ bella gesserit adversus hostes Israelis. Verbum avtem לכד non temerè ibi usurpatum videtur, sed allusione habitâ ad rationem peculiarem, qâ Savl ad regnum designatus est. in eâ etenim describendâ eodem planè vocabulo usus fuerat historiæ illius concinnator. Cap. 13. v. 20, 21. וילכד *& capta est tribus Benjamin; & capta est familia Matri; & captus est* (sorte scil.) *Savl Kishi filius.* Optimè Græci interpretes, ἔλαχε τοῦ βασιλεύειν. qemadmodum de Zachariâ Lucas c. 1. v. 9. ἔλαχε τοῦ θυμιάσαι. nec malè Tigurinus, *regnum nactus.* nam λαγχάνειν, *nancisci.* λ. in *n.* ut contra νύμφη, *lympha.* Cicer. Verrin. 3. *Prætor factus sortem nactus est urbanæ provinciæ.* atqe ita vertere licuerit, *Savl regnum sorte nactus*, vel *cum regnum ei sortitò obtigisset, debellavit undiqe hostes Israelis* Proinde locus iste expositionem illam nihil juvat, in historicâ narratione præsertim, per se sanè nimis duram. Verum sensus omnino genuinus est, qem nobis exhibet Doctorum Hebræorum trias illa superius nominatim designata; *Primum annum Savl exegerat in regno suo. duos autem*

annos regnavit: & elegit sibi Saul tria millia ex Israele, &c. h.e. ubi annos duos regnaverat, tertio tandem, regno jam confirmato, qo & majestatis speciem ampliorem præ se ferret, & præsidia auxiliaria ad regni tutelam præstò atqe in procinctu haberet, tria millia è toto populo suo selegit, qorum duo millia secum detinuit, mille tertium Jonathæ filio commisit. Atqe hanc interpretationem, ne soli cum Judæis sentire videamur, probat ac tuetur Petrus Martyr. nec abscedunt Conr. Pellicanus & Genevenses nostri, qi tum demum, post biennium nempe peractum, Saulem pro conditione regiâ magnificè magis se, qam ante gessisse adnotant. neqe enim, qod Villetus noster eis frustra affingit, pro rege prius etiam habuisse se Saulem, scriptores illi diffitentur. Verum eà de re qicqid fuerit, indicatur istud illis verbis, eo tempore Saulum, post exactum scil. regni sui biennium, dilectum illum habuisse. Nam justo restrictius Historici verba sumit V. Cl. Jacob. Capellus *in histor. sacr. & exot.* qum vertit. *Filius unius anni erat Saul, ex qo regnabat.* h.e. jam annum unum regnaverat. *et secundum annum regnabat super Israelem.* qasi intra annum secundum, qæ mox gesta narrantur, cepta sint agitari. Etenim שתי שנים *annum secundum*, qî commodè reddi possit; non video. nec uspiam alibi sic usurpati exemplum posse produci existimo. proinde sensui, qi superius est datus, de regni biennio, non inchoato, aut currente, sed exacto jam & absoluto, prorsus inhæreo. Atqe hæc ex diverbii illius occasione, de formulâ illâ, qâ בן־שנה *filius anni*, vel *annorum* plurium, qis dicitur, Hebraismo, aliis (opinor) lingvis insolenti; & istius rursus, de loci controversi, qiqe multos exercuit, sensu simplici ac genuino, dicta sunto.

Huic adjungi poterat & alia ejusdem νόμιματος formula, eaqe etiam (ut nonullis placet) παροιμιωδῶς usurpata; ea est בני קדם qod non uno modo Græci reddiderunt. nam qod de Salomone dicitur, Hist. Reg. l 3. c. 4. v. 30. eum *sapientiâ exuperasse* כל בני קדם Græci habent, πάντων ἀρχαίων ἀνθρώπων, *veteres* sive *antiqos homines omnes.* at Esaiæ c. 11. v. 14 & Jobi c. 1. v. 3. בני קדם reddunt, τοὺς ἀφ' ἡλίου ἀνατολῶν, i. *orientales, plagæ orientalis incolas.* diversæ versionis ratio ab ambiguo vocis קדם significatu, qæ modo *orientem*, modo *anteriorem* sive loco, sive tempore, h.e. vel *anticum* vel *antiqum* denotat: inde variæ expositiones Genes. c. 2. v. 8. & Hymn. 68. v. 33. meliùs autem in posterioribus locis, qam in priore illo Græci reddiderunt. nam & in illo de Salomone, *orientis filii* sunt

orientales;

orientales; qi & cum Ægyptiis, qum hi utriqe ſapientiæ nomine clariſſimi tunc exiſterent, ibidem conjunguntur. ut loci, non temporis notionem τὸ קדם ibi contineat. Hinc avtem proverbium ſine fundo exculpſere: qod, qia alibi luculentèr diſcuſſimus, notaſſe tantùm hîc contenti, ad alia pergemus.

Freqentia & familiaria admodum ſunt Hebræis iſta. Hoſh. c. 10. v. 9. בני עלוה ſive עלה Græc. τέκνα τῆς ἀδικίας, *filii pravitatis, injuſtitiæ*; pro pravis, injuſtis. Deut. c. 25. v. 2. בן מכות *filius plagarum*, vel *flagellationis*. i. e. πληγῶν ἄξιος, Græc. plagis dignus, vel ſuſtinendis addictus. Lemuel. v. 5. בני עני *filii afflictionis*, pro afflictis. & mox. v. 8. בני חלוף *filii tranſitus*. i.e. mortis, excidii, pro morti, exitio deſtinatis. Reg. l. 2. c. 12. v. 5. בן מות υἱὸς θανάτου. Græc. *filius mortis*, pro mori dignus; mortis damnas, morte multandus. בני מות Græc. υἱοὶ θανατώσεως. *filii mortis*, pro morte plecti dignis. Reg. l. 1. c. 26. v. 16. Hymn. 79. v. 11. & Hymn. 102. v. 21. בני תמותה *filii cædis, occiſionis*, pro cædi, occiſioni deſtinatis. Judic. 18. v. 2. & Annal. l. 2. c. 28. v. 6. בני חיל *filii roboris*, ἄνδρες δυνατοὶ ἰσχύϊ, Græc. *viri robore præditi*. Geneſ. c. 15. v. 2. בן משק ביתי *filius derelictionis domus meæ* i. e. is cui domus mea linqenda eſt. Eſa. 5. 1. בן רמן *filius olei*, ſive *pingvedinis*. τόπος πίων, Græc. *ſolū pingve*. Eſajæ c. 14. v. 13. בן שחר *filius avroræ*. ὁ πρωῒ ἀνατέλλων, Græc. *tempore matutino oriri ſolitus*. Ezræ c. 4. v. 1. & c. 6. v. 19. & alibi paſſim בני הגולה οἱ υἱοὶ τῆς ἀποικίας, ἀποικεσίας, Græc. *filii migrationis*, ſive *deportationis*, pro eis qi migraverant, ſive deportati fuerant. Ecclеſ. c. 12. v. 6. בנות השיר αἱ θυγατέρες τοῦ ᾄσματος *filiæ cantici*, *cantatrices*, Piſcat. *res canoræ*, Jun. Job. c. 41. v. 28. בן קשת *filius arcus*, pro ſagittâ, qæ arcu emittitur. Thren. c. 3. v. 13. בני אשפה *filii pharetræ*, Græc. ἰοὺς φαρέτρας, (forſan υἱοὺς) pro eiſdem, qia pharetrâ continentur, & ex eadem prodeunt, ſive depromuntur. deniqe Job. c. 5. v. 7. בני רשף *filii prunæ*, pro ſcintillis a prunâ exilientibus.

Hinc manarunt in novo Inſtrumento formulæ, qæ toties occurrunt, illæ. ὁ υἱὸς τῆς ἀπωλείας. Joan. c. 17. v. 12. & Theſſ. Ep. 2. c. 2. v. 3. *filius perditionis*, pro perdito, vel perdendo, perditioni ſive exitio deſtinato. υἱὸς γεέννης. Matth. c. 23. v. 15. *filius gehennæ*, pro gehennæ cruciatibus plectendo. οἱ υἱοὶ τῆς ἀπειθείας. Epheſ. c. 2. v. 2. & c. 5. v. 6. & Col. c. 3. v. 6. *filii contumaciæ*, pro hominibus contumacibus. οἱ υἱοὶ τοῦ αἰῶνος τούτου. Luc. c. 20. v. 34. *filii ſeculi hujus*, pro eis qi in

hoc seculo degunt. & c. 16. v. 8. pro eis qi in seculo isto duntaxat sortem suam obtinent. Hymn. 17. v. 14. οἱ υἱοὶ τ̃ βασιλείας. Matth. c. 8. v. 12. *filii regni*, pro eis qi in Dei regno gratioso, i. e. Ecclesiâ, degunt. & c. 13. v. 38. pro eis qi in regno Dei glorioso sortem suam habituri sunt. οἱ τ̃ ἀναστάσεως υἱοὶ. Luc. c. 20. v. 36. *resurrectionis filii*, pro eis qi ad vitam resurrecturi sunt. τέκνα φωτὸς Ephes. c. 5. v. 8. & Luc. c. 16. v. 8. *filii lucis*, pro eis qi in luce degunt, sive qi in lumine gratiæ, vultusqe divini aspectu amæno agunt. Hymn. 4. v. 6. & 16. v. 11. τέκνα ὀργῆς. Ephes. c. 2. v. 3. *filii ira*, pro eis qibus ira divina debetur, sive qi iræ divinæ obnoxii sunt. Et τέκνα κατάρας. Pet. Epist. 2. c. 2. v. 14. *filii execrationis*. h. e. execrationi divinæ subjacentes.

Ecqid istis παραπλήσιον saltem exhibebit nobis ex Græcis antiqis Psochenius? nihil qicqam, opinor, nihil istiusmodi illis familiare saltem, pro certo satis compertum est. profert tantùm ex Epigrammatum Florilegii lib. 9. (qod edit. Stephan. l. 5. reperitur) nuperum qendam epigrammatarium Constantinopolitanum, qi cum Hebræos forte hâc in parte imitari voluerit, avdacter satis, υἱέα νίκης, & νίκης παῖδας, pro *victore*, ac *victoribus* posuerit. Verùm non est iste nobis avt lingvæ Græcæ avtor idoneus, avt usus veteris testis ἀξιόπιστος.

Sequntur formulæ illæ in V. T. בן איש & בן אדם & in plurali בני איש & בני אדם in Novo, sicut & apud Græcos interpretes, υἱὸς ἀνθρώπου, & υἱοὶ ἀνθρώπων, filius hominis, & filii hominum, pro homine, & hominibus simplicitèr. Mitto enim antiqorum qorundam, argutiolam qâ inter *hominem* & *filium hominis* ita distingvunt, ut Adamum *hominem*; non & *filium hominis*, Adami posteros utrumqe hoc existere moneant. Videatur Gregorius in Job, comment. moral. l. 17. c. 10. At hunc esse *lingvæ etiam Græcæ idiotismum* inde contendit Psochenius, Sect. 55. qia *Græcorum omnium* ὁ τὰ πρῶτα *Homerus* υἷας Ἀχαιῶν dixerit, cum τοὺς Ἕλληνας intelligeret. at meminisse debuerat, nec *idiotismum* rectè censeri dictionem poeticam (neqe enim idiotis ea familiaris esse assolet) nec apud Homerum etiam, nedum Græcum scriptorem ullum *filios hominum* pro *hominibus* familiariter usurpari.

Sed apud Græcos saltem, etiam prorsæ scriptores, παῖδες μουσικῶν, ἰατρῶν, φιλοσόφων, *pro musicis, medicis, philosophis dicuntur.* παῖς *avtem tam sacris, qam & profanis scriptoribus pro filio usurpatur.* Conceduntur ista. nec tamen inde conseqetur, in qâcunqe formulâ illud usurpatur, istud avt usurpatum fuisse, avt legitime etiam

etiam usurpari. Videatur V. C. Dan. Hejnsius in prolegomenis ad Nonnum; qem meritò notat, qod παῖδα θεοῦ Christum dixerit, ubi apud Evangelistam υἱὸν legerat. Tu, Pfocheni, nisi tam υἱοὺς ἰατρῶν qam παῖδας ἰατρῶν, tam υἱοὺς ἀνθρώπων etiam qam υἱοὺς ἰατρῶν, dici solitum ostenderis, nihil effeceris. neqe enim avt υἱοὺς ἰατρῶν tantum, avt παῖδας etiam ἀνθρώπων protulisse sufficerit: cum à vocabulo ad vocabulum, à formulâ speciali, ad specialem, argumentatio istic nulla sit. de artium atqe scientiarum professoribus sic loqi amant scriptores illi; de mortalibus generatim sumptis, simpliciter consideratis, neqaqam. v. g. ne longiùs evagemur, magis affinia sunt υἱὸς & τέκνον, qam υἱὸς & παῖς. tamen siqis avt Homerum imitari volens, pro υἷες Ἀχαιῶν, τέκνα Ἀχαιῶν; avt siqis etiam qia οἱ τῶν ἰατρῶν παῖδες dici consvevit, ideò etiam τὰ τῶν ἰατρῶν τέκνα, eadem notione dicere animum induxerit, næ ille κακοζηλίας notam nevtiqam defugerit.

Ad hæc ipse sect. 45 observas, ut נער Hebræis, ita παῖδα Græcis, *puerum* Latinis, & *ætatis* & *ministerii nomen* esse: nec id inficiaturum qenqam existimo. itaqe illud Histor. Reg. l. 4. c. 9. v. 4. וילך הנער הנער הנביא havd malè reddidit vetus interpres, *Abiit adolescens, puer prophetæ.* & meliùs adhuc Tigurinus, *minister prophetæ.* Genevens. *Servus.* nisi qod uterqe alterum omisit. est enim ad verbum, uti Pagninus habet, *Abiit puer, puer prophetæ.* ut נער primâ vice *ætatis*, alterâ *status* sive conditionis rationem obtineat. ita disertè Chald. *Abiit adolescens, discipulus prophetæ.* qem Jajrus seqitur; nec refragatur Camius: uterqe, sed ex traditione merâ, de Jonâ Amittæi interpretatus. qanqam Græci ἐπορεύθη τὸ παιδάριον ὁ προφήτης. hosqe secutus Castellio, *Juvenis ille, qi juvenis vates erat.* sed & Junius (qem tralatores nostri itidem secuti sunt) *Abiit puer ille, puer propheta ille.* qod meis certè avribus absonum accidit. meliùs Martyr, *puer prophetæ. i. e. famulus.* nec obstat qod *è filiis prophetarum* fuisse versu. 1. perhibetur. famulabantur enim illi τῷ προεστῶτι, qomodo Eliæ Elisæus ipse Cap. 3. v. 11. & c. 2. v. 3. & Mosi Jesus Exod. c. 33. v. 11. qem locum cum ad marginem Junius adscripserit, miror in textu reddendo, aliô concedere voluisse. παῖς itaqe & *ætatis* & *status* significationem habet. at υἱὸς, planè nevtrius; sed originis duntaxat. proinde ab illius usu ad istius argumentari est prorsus ἀνακόλουθον. Tum in formulis supra positis pro Hebraico בני Græci interpretes, nunc υἱοὺς, nunc τέκνα usurpant.

nusqam tamen deprehendes, τέκνον ἀνθρώπου, τέκνα ἀνθρώπων, sicut υἱὸν ἀνθρώπου, & υἱοὺς ἀνθρώπων dicunt passim, pro homine avt hominibus usurpasse.

Rursus בן & ▭בנים Hebræi etiam in *brutis* animantibus posuerunt. Ita dicunt בן בקר *filium bovis*, pro vitulo. Exod c. 29. v. 1. בן אתון *filium asinæ*. Genes. c. 49. v. 11. pro pullo asinino. & בן אתנות *filium asinarum*. Zech. c. 9. v. 9. qod Matth. c. 21. v. 5. υἱὸν ὑποζυγίου, pro pullo asinæ jugalis, ▭בני חונים *filii columbarum*, pro pullis. Levit. c. 14. v. 30. ▭בני עזים *caprarum filii*, pro hædis. Annal. l. 2. c. 35. v. 7. בני לביא *filii leonis*, pro catulis. Jobi. c. 4. v. 11. בני צאן *filii pecudis*, pro agnis hoedisve. Hymn. 114. v. 4. בני נשר *aqilæ filii*, pro pullis aqilinis. Agur. v. 17. בני ערב *filii corvi*, pro pullis corvinis. Hymn. 147. 9. pro qo tamen in Jobi historiâ dramaticâ, ubi de corvo sermo est, ילדו h. e. *proles*, avt *liberi ejus*, pulli appellantur, Cap. 38. v. 41. ילד certè & τέκνον; qo modo ילד verbum & τίκτω, sibi invicem sunt analoga.

Et Græci qidem de *brutis*, sive pedestribus illis, sive volatilibus, τέκνα, usurpant; (qod nostra tamen Britannicrum lingva nevtiqam ferat) at υἱοὺς havd itidem. de leone, Homerus Iliad. ς. v. 133.

——— ὥς τίς τε λέων περὶ οἷσι τέκεσσιν,

ᾧ ῥά τε νήπι᾽ ἄγοντι συναντήσονται ἐν ὕλῃ

Ἄνδρες ἐπακτῆρες. ———

de qo Plutarchus, lib. de amore prolis: ὅμοιός ἐστι διανοουμένῳ περὶ τοὺς κυνηγέτας σπένδεσθαι περὶ τῶν τέκνων. (qo modo de se Apostolus, Philip. c. 3. v. 17. ἀλλ᾽ εἰ καὶ σπένδομαι ἐπὶ τῇ θυσίᾳ καὶ λειτουργίᾳ τῆς πίστεως ὑμῶν, χαίρω καὶ συγχαίρω πᾶσιν ὑμῖν. de qo alibi diximus.) & mox, ἀλκὴν ἡ φύσις, καὶ τὸ θῆλυ τοῦ ἄρρενος οὐδὲν ἀποδεῖ, πονεῖν τε τοὺς ἐπὶ τοῖς ἀναγκαίοις πόνους, ἀγωνίζεσθαί τε τοὺς ὑπὲρ τῶν τέκνων ἀγῶνας. De urso idem; ἡ δὲ ἄρκτος, ἀγριώτατον καὶ σκυθρωπότατον θηρίον, ἄμορφα καὶ ἄναρθρα τίκτει, τῇ δὲ γλώττῃ, καθάπερ ἐργαλείῳ, διατυποῦσα τοὺς ὑμένας, οὐ δοκεῖ γεννᾶν μόνον, ἀλλὰ καὶ δημιουργεῖν τὸ τέκνον. De perdicibus; αἱ δὲ πέρδικες, ὅταν διώκονται μετὰ τῶν τέκνων, ἐκεῖνα μὲν ἐῶσι προπέτεσθαι καὶ φεύγειν. &c. de gallinis. περὶ τῶν τέκνων ἀμύνονται, καὶ διαμάχονται παρὰ δύναμιν. de eisdem Oppian. Venat. l. 3. v. 127.

Εἰξυμβόν φίλα τέκνα, τά τ᾽ ἀσὶπ νήπια φέρβει.

De aqilis Aristoteles, Histor. animal. l. 9. c. 34. τὰ τέκνα ἀναγκάζει

ἔτι φιλὰ ὄντα πρὸς τὸ ἥλιον βλέπειν. De vespis etiam Homerus. Iliad. μ.

Ἄνδρας θηρητῆρας ἀμύνονται περὶ τέκνων.

de passeribus, Iliad. β.

Ἔνθα δ' ἔσαν στρουθοῖο νεοσσοὶ νήπια τέκνων.

de Simiis Oppianus venat. l. 2. v. 608.

Κεῖνοι καὶ φίλα τέκνα δυοτιδὰ δοιὰ τεκόντες,

——— τὸ μὲν φιλέουσι, τὸ δ' ἐχθαίρουσι. ——

Plutarch. Pericle. Ξένους τινὰς ἐν Ῥώμῃ πλουσίους, κυνῶν τέκνα, καὶ πιθήκων ἐν τοῖς κόλποις περιφέροντας, καὶ ἀγαπῶντας, ἰδὼν ὁ Καῖσαρ, ἠρώτησεν, εἰ παιδία παρ' αὐτοῖς οὐ τίκτουσιν αἱ γυναῖκες. qod ex Ptolomæo commentar. l. 8. Massanissæ Mavro regi tribuit Athenæus l. 12. qi simias coementes qosdam interrogaverit, παρ' ὑμῖν αἱ γυναῖκες οὐ τίκτουσι παιδία; *num apud vos mulieres non pariunt liberos?* Scil. τέκνα & de simiis & canibus usurpavit, παιδία de hominibus. nec temerè repertum iri opinor, qi παῖδας de brutis, nedum υἱοὺς posuerit. qanqam pro poeticâ libertate παιδοτρόφον ἱερὰν, Halcyonem Simonides dixerit, referente Aristotele histor. animal. l. 2. c. 8. & Oppianus de Capreâ, κυνηγετ. l. 2. v. 342.

Ὡς παῖδας κομέει, γήραϊ δ' ἐνὶ μητέρα παῖδες.

Qin & θυγατέρας de eqino genere dixit Aristoteles. Histor. animal. l 6. c. 22. Ἀναβαίνουσι δὲ καὶ ἐπὶ τὰς μητέρας οἱ ἵπποι, καὶ ἐπὶ τὰς θυγατέρας. *Escendunt eqi & matres, & filias suas.* vel qia *matres* prius dixerat; qod cum Græcis, tum & Latinis est familiare; (qamvis nostris prorsus insolens, qi de maribus **Sire**, de fæmellis **Dam**, dicimus, de nevtris *patris matrisve* nomen usurpamus) vel Simonidem forsan imitatus, qi ut ipse rhetor. l. 3. c. 2. de mulis dixerat.

Χαίρετ', ἀελλοπόδων θύγατρες ἵππων.

Salvete, eqarum filiæ velocium.

cui subjungit Philosophus, καί τοι, καὶ τῶν ὄνων θυγατέρες ἦσαν. *attamen asinorum etiam filiæ fuerant.* Latinis certè familiaria satis esse *patrum matrumqe* in his nomina, ex Varrone, Plinio, Columellâ, aliis liqet. *filiorum filiarũqe* rariora. Columella tamen l. 6 c. 36. cum *paterno* nomini *avitum*, tum & *filiorum* appellationi *nepotum* adjecit. *Ejusmodi*, inqit, *admissarius* (de onagro agens) *nepotibus magis qam filiis utilior est.* et mox; *qicqid ex eo provenit, paternam formam & modestiam, fortitudinem celeritatemqe avitam refert.*

Poeticâ, qidem, sive libertate, sive licentiâ usus, ἐνιαυτοῦ παῖδα, *anni prolem*, hederam dixit, Chæremon Tragicus in Baccho, avtore Athenæo l.13. non eo sensu, qo Hebræi בן שנה i. e. *anni filium*, pro anniculo, avt *hornam segetem* Latini, sed qod anno toto vireat: qo modo & ἔαρος τέκνα, *veris sobolem*, flores, idem in *Iô*, qia vere prodeunt; & in *Centauro* λειμῶνος τέκνα, qasi *prati prolem*, eosdem, ut tempestatis illic, ita loci istic natalis ratione habitâ, appellavit. Verùm poetica ista, & à sermone vulgari remotiora. Qibus accenseri possunt, qæ partim ex Pindaro, qi scil. Olymp. ode 2. ἡλίου παῖδα *solis filiam. diem*; ἀκτίνων γενέθλιον πατέρα, *radiorum genitorem patrem*, solem, Olymp. 7. vocavit; partim ex Alcmane, Sophocle, Evripide, aliis congessit V. Cl. Conrad Rittershusius ad Oppiani *halievt.* l.1. v. 735. Ea itidem qæ ex Varrone rescenset Petr. Victorius Var. lect. l. 23. c. 5. qi in *Marcipore*, ventos, *phreneticos septentrionum filios*: qo modo Pindarus Olymp. ode 11. οὐράνια ὕδατα ὄμβρια, παῖδας νεφέλας, imbres, *nubium prolem*.) Et in *lege Meniâ*, (Nonio utrumqe referente) τὸ μετάμελος, h. e. *pænitentiam, inconstantiæ filiam* dixit. Fallitur enim Vir. Cl. Jo. Drusius, cum observ. l.4.c.2. ex Victorii mente, pari modo, *inconstantiæ filium, pro homine inconstanti*, qo υἱὸν ἀπωλείας, pro *perdito homine*, Varroni dictum avtumavit. neqe enim ejusmodi qicqam, avt Victorius, qem, uti videtur, aliud agens, vir occupatissimus legerat, avt Varro etiam ipse voluit. Sed nec Vir. Cl. idem, avt de ventis Varronis illud, avt communi sermone protrita illa, *veritas temporis filia*, & *philosophiæ alumna*, cum Hebræorum dicto, qo nomen יהוה *qatuor literarum filium*, appellant, commodè satis componit, in *Tetragram*. c. 4. Pænitentiam utiqe Varro *inconstantiæ filiam* dixit; qo modo Lyricus ille, Ἐπιμηθέος ὀψινόου θυγατέρα Πρόφασιν, h. e. *Excusationem Epimethei serò sapientis filiam*, Pyth. ode 5. Et Δίκης θυγατέρα Ἡσυχίαν, *Justitiæ filiam Tranqillitatem*. Ibid. ode 4. qod inconstantia utiqe pænitentiam, inconsiderantia excusationem sive purgitationem, justitia observata tranqillitatem parere & producere consveverunt. qâ & eadem ratione vice versâ, *Luxuriam avaritiæ*, Cicero de Oratore l. 2. et *Sapientiam rerum omnium bonarum, matrem* dixit, de legib. l. 2. qia ab istâ utiqe bona qæqe proveniant; illa ad rapinam & πλεονεξίαν perducit, dum, ut Memor (qi sub Senecæ personâ, si Scaligero fides, delitescit) in *Octav.* —— *orbis immensas opes,*

Luxuria avaris manibus, ut perdat rapit.

Sed

Sed & Gellius noct. l. 13. c. 8. *Sapientiam Usus & Memoria filiam*, ex Afranii Comici mente dixit.

Simplicius ex usu lingvæ ad Jonam Deus in historiolâ missionis ejusdem ad Ninivitas, קיקיון non *cucurbitam*, ut Græci, nec *hederam*, ut Hieronymus, qod & ipse fatetur; de qo videri possunt Avgustini & Hieronymi epistolæ ἀμοιβαῖοι, & hujus in Jonam commentarii; sed *ricinum*, plantam in Syriâ freqentissimam; (de qo consulere licebit Drusium. qæsit. l. 2. c. 44. Et cum Mercerum, tum & Livilæum nostrorum in Jonam;) vocat *filium noctis*. Jon. c. 4. v. 10. שבן־לילה היה ובן־לילה אבד *qi filius noctis extitit, & filius noctis periit*. Sic enim Syrus Novi Testamenti interpretes. Matth. c. 13. v. 5. & Marc. c. 4. v. 5. de semine in terrâ petrosâ בר־שעתה שוח *filius horæ illius exoriebatur*. pro eo qod Græci dictum est εὐθέως ἐξανέτειλε, *statim exoriebatur*; Et de clinico sanitati restituto, Marc. c. 2. v. 12. בר־שעתה *filius horæ surrexit*. qin & Marc. c. 5. v 42. de puellâ idem enunciatur. Et Luc. c. 6. v. 49. de edificio; *filius*, an *filia, horæ domus cecidit*. et Matthæ. c. 20. v. 34. de cæcis sanatis; *& filius*, vel *filio horæ illius aperti sunt oculi eorum*; pro eo qod est εὐθέως, *statim*. tam enim formæ fæmineæ qam masculeæ. tam plurali, qam singulari בר Syriacum, qod Hebræorum בן respondet, in locutionibus hujusmodi adjungitur. pro qo alibi dicitur בה בשעתא *in illâ horâ*, Matth. c. 8. v. 3. & c. 26. v. 74. Marc. c. 7. v. 34. & מחרא *confestim, illico*, Matth. c. 26. v. 49. Marc. c. 10. v. 52. Luc 12. 36. & alibi. Nec est necesse ut in Jonæ ricino miraculum statuamus, qale vel in Paralytico sanando, vel in cæci oculis aperiendis visuqe donandis extiterat; ut unâ eâdemqe scil. nocte per dispensationem extraordinariam ricinus e terrâ prodierit, & ad eam altitudinem se extulerit, qâ umbraculi vicem vati præstare potuerit. verum, qod & Junius monuit, *proverbialis* videtur *locutio rei momentaneæ; qæ qasi momento enascitur, & momento rursus emoritur*. qalis Plavto *herba Solstitialis*, Pseud. 1. 1. qæ interpretum ingenia frustra exercuit & vexavit.

Qasi solstitialis herba, pavlisper fui:
Repente exortus sum, repentino occidi.

qod imitatus Avsonius de Alethio Minervio Rhetore Profess. 7.

Ostentatus raptusqe simul,
Solstitialis velut herba solet.

Optimè Christ. Becmannus in Originib. Lat. *Herba solstitialis, qæ-*

cunqe tempore solstitii nocte, præsertim frigidiusculâ, ut solet, & rorulentâ oritur, & posteà interdiu à calore solis, qi tum maximè sævit, exuritur. Proinde *filius noctis*, stirps ista, qo modo *horæ filius*, seges illa super petram; qod nimirum celerrimè provenire & in altum se attollere consveverit. Ita Plinius l. 15. c. 7. de ricino; *In Hispaniâ repente provenit, altitudine oleæ, cavle ferulaceo, folio vitium.* Et Hieronymus in Jon. *In Palestinâ creberrimè nascitur: mirumqe in modum, si semen jeceris, citò confota consurgit in arborem; & intra paucos dies, qam herbam videras, arbusculam suscipis.* Sed nec mirum ævi brevioris esse: tum qod tam citò in altum exeat, ut qod *noctis filius* prodiisse dicitur, *noctis* qoqe *filius* periisse perhibeatur, *res* enim *diu duratura tardius crescit.* ut rectè Servius ad Maronis illud Georg. l. 2.

——— *Et tardè crescentis olivæ.*

tum qod cavle sit ferulaceo. ἰσχυρότερα γὰρ τὰ πυκνότερα. *robustiora sunt, spissiora qeqe.* ut Theophrast. *hist. plant*; l. 4. c. 14. et in *de cavsis* earundem l. 2. c. 15. ἰσχυρὸν μὲν τὸ πυκνόν· εὔφθαρτα δὲ τὰ μανά. *robustum est spissum qodqe: at corrumpi proclivia, qa rara sunt.* qalia ferulacea sunt universa. præsertim, ubi internæ ab extra corrumpens cavsa accesserit; qalis Jonæ ricino vermis ille, cujus attactu exaruisse refertur. nec incommodè itaqe Dei dictum hoc de ricino, cum Christi illo de gramine, Matth. c. 6. v. 30. qo *hodiè extare, cras in clibanum immitti* dicitur, componit Livelæus noster; cum idem plane locutione utraqe designetur.

Poeticis illis accenseri potest, Jacobi illud, qo in vaticinio novissimo, morti jam proximus Josephum filium, cui benè ominatur, Genes. c 49. v. 22. appellat בן פרת filium (i. e. palmitem) *fæcundæ* (vitis scil. גפן פריה Hymn. 128. v. 3. Esaj. c. 33. v. 12. subjecti defectum parilem habemus Esaj. c. 17. v. 6.) *juxta fontem sitæ*; cujus בנות *filiæ* (i. propagines) *super murum proserpunt.* qod Psaltes dixit, *ad latera domicilii*, qo sensu & בן *filium* usurpare Hymn. 80. v. 16. contra qam Junius, observat rectè Piscator. Eodem spectat & qod apud Latinos *matris* nomen arbori sive stirpi, fructui *filiæ*, stolonibus *nepotum* appellatio, *adoptio* qoqe tam surculis, qam & pomis baccisve (sed in poesi tantummodo novissimum hoc) attribuitur. de ficu Indicâ Plinius l. 12. c. 5. *Superiores ejus rami in excelsum emicant, sylvosâ multitudine, vasto matris corpore.* de lavro Maro Georg. l. 2.

Parva sub ingenti matris Se subjicit umbrâ.

item, —— *et rami matris opacant.* è nostris qidam de mallo,

—— *fœcundæ filia mali.*

de vitibus Columella. l.4 c.6. *nepotes enatos decerpemus.* & cap. 24. *claviculis ac nepotibus liberandos censeo.* qo trahunt & Maronis illud,

—— *seram factura nepotibus umbram.*

Martialis lib. 13. ep. 46.

Vilia maternis fueramus præcoqa ramis;

Nunc in adoptivis Persica cara sumus,

Et Naso remed. l. 1.

Venerit insitio; fac ramum ramus adoptet.

Avdacius Achæus μόσχον χελιδόνος. i. *hirundinis vitulum* dixit, pro eo qod Latini *pullum* dicerent, senario illo ab Evstathio lavdato,

Χάσκοντα λιμῷ, μόσχον ὡς χελιδόνος.

Inediâ hiantem, pullum velut hirundinis.

Cui nec concedere multum videtur, qod Halcyonis pullos *infantes*, Plinius l. 9. c. 33. & qadrupedum *infantes.* Ibid. c. 61. dixit. in qo Græcos est imitatus. Siqidem non Homerus tantum νήπια τέκνα, Iliad. α. de passeris pullis, & Iliad. ρ. de leonis catulis, dixit; sed Plutarchus etiam de brutis aliis usurpavit, lib. *de serâ numinus vindictâ.* Ἄρκτων ἔπι νήπια καὶ λύκων τέκνα καὶ πιθήκων εὐθὺς ἐμφαίνει τὸ συγγενὲς ἦθος. Qin & νήπια de frumentis dicere sustinuit Theophrastus *histor. plant.* l. 8. c. 1.

Atqe hîc lingvarum mihi usum observa, sodes. *Hirundinis vitulus* avribus Latinis est insolens. at *pullus* ejsdem solens satis. Nec Græcis minùs insolens esset πῶλος χελιδόνος· cum tamen πῶλος nihil aliud qam *pullus* sit, *pullusqe* tam de eqo qam de alite dicatur. Rursus *pullos* & *pullulos* Latini dicunt plantas novellas, qæ à stirpium radicibus exurgunt. unde *pullulare* perhibetur stirpium illarum matricum soboles. itaqe accuratè locutum Maronem observat Servius, ubi de arboribus dixit Georg. l. 2.

—— *aliæ ipsæ Sponte suâ veniunt,* ——

—— *aliæ posito surgunt de semine;* —— Et,

Pullulat ab radice aliis densissima sylva.

At *stirpis vitulum* si dixerit, avres Latinæ respuunt. contra δένδρου πῶλον si dixeris (qamvis πῶλος sit *pullus*; & hic illi natales debeat suos) Græcus id nihilominus aversetur. ipse tamen δένδρου μόσχον

 (cum

(cum μόσχος primariò *vitulum* ſignificet) pro *ſurculo* ſive *ramo teneriore*, avre pronâ admittet: inde enim μοσχεύειν ſurculis iſtiuſmodi adhibitis plantaria inſtituere. Et μοσχεύματα, *ſtolones, propagines.* qod apud avtorem libr. Sapientiæ Solom. c. 4. v. 3. Vetus interpres, vocabulo novo licenter confictо, *vitulamina*, tanqam à *vitulo*, expreſſit. ἐκ νόθων μοσχευμάτων, inqit avtor ille, οὐ δώσει ῥίζαν εἰς βάθος. qod avtem ille νόθον μόσχευμα, id Euripides Andromache, ſed metaphorâ diverſâ uſus, κακῆς γυναικὸς πῶλον dixit, i. *malæ mulieris pullum.* qi idem & in Hecubâ Polyxenam πῶλον appellat: & πῶλον ἄζυγα, qam alibi κόρην ἄζυγα, *puellam innuptam.* Sicut & Nicander in alexiph. Θηλυτέρης πώλοιο γάλα, pro *lacte mulieris adoleſcentulæ.* Sed & Chæremon in pannychide, πώλους Κύπριδος, *Veneris pullos*, meretrices dixit referente l. 13. Athenæo.

Hoc unum ubi adjecero, aliiſqe diſqirendum objecerim, diſſertationem hanc clavdam, ſcriptoribus ſacris, ubi de noctuis loquntur, non בני h.e. *filios*, ſed בנות *filias*, יענה i.e. *noctuæ*, ſive *ululæ*, pullos nuncupari: imò בת היענה *filiam noctuæ ſive ululæ*, et בנות יענה *filias noctuæ*, ſive *ululæ*, pro noctuis, ſive ululis ipſis; ab eiſdem conſtanter uſurpari. illud, Levit. c 11. v. 16. Deut c. 14. v. 15. iſtud, Job. c. 30. v. 29. Eſaj. c 13. v. 21. & c. 34. v. 13. & c. 43. v. 20. Jer. c. 50. v. 39. Mic. c. 1. v. 8. nec uſpiam ſine adjectione iſtâ legitur vox יענה niſi qod plurale maſculeum ἀνομάλως inde deductum יענים ſemel uſurpatum offenditur, Thren. c. 4. v. 3. formulæ peculiaris in hac volucri rationem cum commoda mihi nulla ſuccurrat, aliis ipſe expiſcandam eruendamqe relinqo.

CAPUT.

CAPUT. XVII.

φυλάττειν, obſervare exeqi; *reſpondet Hebræo* שמר *Uſus hujus nihil e priſcis producitur. Ex Heſiodo adducta, aliud planè ſonant. Aliud* animo cuſtodire, *aliud* opere exeqi. Ῥήματα εἰς καρδίαν θέσθαι, ἐν τῇ καρδίᾳ τηρεῖν, *Hebraiſmi.* τηρεῖν *in his reſpondet* נטר *in exeqendi ſenſu,* נצר *nec hic qicqam e priſcis. Herodianus temporibus Apoſtolicis poſterior.* τηρεῖν, *uti &* נצר *&* שמר inſidioſe obſervare. ſervare *pariter Latinis. Verba Chriſti Ioan.* 14. 20. *expenduntur. Lavr. Chadertoni (poſt Ferum) expoſitio propoſita & comprobata. Sophocli interpunctio recta reſtituta. Gen* 3. 15. *in Grecâ Verſione, lectio varia. Prov.* 24. 12. *& Iob.* 7. 20. *loca parallela.* נצרת לב *Prov.* 7. 10. *paßivæ formæ notio activa.* ἐπιτηρεῖν καὶ διαφυλάττειν *parallela Galeno.*

SEctione 60. Illud Lucæ c. 11. v. 28. φυλάττειν τὸν λόγον τοῦ θεοῦ. *dei verbum obſervare; videtur*, inqit Pfochenius, *imitari illud* Eccleſ. c. 12. v. 13. שמור מצותיו τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ φυλάττειν. LXX. Eſtqe reverâ Hebræis atqe Hebraiſantibus admodum familiare freqenſqe שמור מצוה תורה דבר ἐντολὴν, πρόσταγμα, νόμον, ῥῆμα φυλάσσειν, pro eo qod eſt *mandatum, legem, dictum exeqi.* qod in V. T. ejuſqe interpretibus paſſim occurrit. Exod. c. 21. v. 17, 24. & c. 13. v. 13. & c. 20. v. 6. Levit. c. 19. v. 19. Devt. c. 4. v. 2. & c. 5. v. 29. Hymn. 119. v. 34, 44, 55, 88, 101, 133, 157, 166, 167, &c. Et in Novo itidem Inſtrumento nihil fere crebriùs reperitur. Matth. c. 19. v. 20. Marc. c. 10. v. 20. & Luc. c. 18. v. 21. πάντα ταῦτα ἐφυλαξάμην. *hæc omnia obſervavi.* i. executus ſum. Act. c. 16. v. 4. φυλάσσειν τὰ δόγματα. *decreta cuſtodire*, ſive executioni dare. Ibid. c. 24. v. 20. & Galat. c. 6. v. 13. φυλάσσειν τὸν νόμον, & Rom. c. 2. v. 26. τὰ δικαιώματα τοῦ νόμου. *legem legiſqe jura*

ſive *ſcita obſervare.* i. e. re & facto exeqi. *Sed ita qoqe,* inqit, *hanc phraſim Heſiodus expreſſit, perinde ac ſi ſacra biblia in ſpexiſſet.*

Nos verò verba Poetæ audiamus ſimul & diſpiciamus. ἐργ. v. 489.

ἐν θυμῷ δ' εὖ πάντα φυλάσσεο.

animo autem benè omnia cuſtodi.

Et v. 559.

Ταῦτα φυλασσόμενος τετελεσμένον εἰς ἐνιαυτόν.

Hæc cuſtodi in perfectum uſqe annum.

h. e. *ſtudioſè obſerva, & reipſâ fac, qæ tibi præcepi. Et hoc expreſſit* (inqit) v. 27. *per hæc verba.*

σὺ δὲ ταῦτα τεῷ ἐνικάτθεο θυμῷ.

At tu iſtic, Pſocheni, phraſes, ſenſuſqe confundis, miſceſqe qæ dirimenda ſunt. neqe enim ἐν θυμῷ φυλάττεσθαι, ἤτοι θυμῷ ἐγκατατίθεσθαι, idem eſt, ac *ſtudioſè obſervare, & re ipſâ facere.* notiones enim hæ diverſæ planè à ſe invicem exiſtunt. aliud eſt *in mente,* ſive *animo reponere, cuſtodire*; aliud verò *opere* ſive *facto exeqi.* qanqam illud ad iſtud medium eſt, hoc finis illius. ſiqidem multa mente ac memoriâ ſedulò, imo ſolicitè reponere & cuſtodire ſolemus, ab aliis vel pollicita vel interminata, qæ executioni tamen mandare, noſtri nec muneris eſt, nec voti etiam. Unicum itaqe idqe Poeticum, prolatum eſt exemplum, qod familiarem eſſe Græcis formulam hanc non magis probaverit, qam hirundinis unius acceſſus ver fecerit. Phraſi priori reſpondet magis, illud Regis ſapientiſſimi, Parœm. c. 3. v. 1. יצר מצותי לבך τὰ ῥήματά μου τηρείτω σου καρδία. *aſſervet mandata mea cor tuum.* Et vatis peritiſſimi illud Daniel. c. 7. v. 28. ומלתא בלבי נטרת καὶ τὸ ῥῆμα ἐν τῇ καρδίᾳ μου συνετήρησα. *Et in corde meo,* ſive *penes me, rem aſſervavi.* qibus finitima ſunt illa Lucæ c. 1. v. 66. ἔθεντο ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτῶν. *in corde ſuo repoſuerunt.* & c. 21. v. 14. θέσθε εἰς τὰς καρδίας ὑμῶν *reponite in corda veſtra.* gemina planè illa Lucæ c. 2. v. 19. συνετήρει τὰ ῥήματα ταῦτα συμβάλλουσα ἐν τῇ καρδίᾳ. & v. 51. διετήρει πάντα τὰ ῥήματα ταῦτα ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτῆς *conſervabat,* ſive *cuſtodiebat, dicta hæc omnia in corde ſuo.* qæ certè niſi Hebraiſmi fuerint manifeſtarii, ego in iſtis nihil video.

Interim occurrit hîc verbum נצר qod & priori ἐν ἀγκάλαις junctum reperitur, Hym. 119. v. 34. & alibi ſæpenumerò eodem,

de

de qo prius dictum, significatu usurpatur. Deut. c. 33 v. 9 Prov. c. 28. v. 7. Hymn. 24. v. 11. & 78. v. 7. & 105. v. 45. & 119. v. 2, 22, 33, 56, 100, &c. cui respondet apud Novi fœderis scriptores τηρεῖν τὸν νόμον, τοὺς λόγους, τὰς ἐντολάς. Matth. c. 19. v. 17. & c. 28. v. 20. Joan. c. 8. v. 51, 52, 55. c. 14. v. 15, 21, 23, 24. & c. 15. v. 10. & c. 17. v. 6. Act. c. 15. v. 5, 24. Jac. c. 2. v. 10. Joan. ep. 1. c. 2. v. 3, 4, 5. & c. 3. v. 22, 24. & c. 5 v. 2, 3. Apoc. c. 1. v. 3. & c. 2. v. 26. & c. 3. v. 8, 10. & c. 12. v. 17. & c. 22. v. 7, 9. qibus omnibus locis sicut Hebraicum נצר ita Græcorum τηρεῖν in *exeqendi, præstandi, perficiendi* sensu usurpatur. itaqe & cum Exod. c. 34. v. 7. נצר חסד LXX ποιῶν ἔλεος verterunt: qomodo ibidem Cap. 20. v. 6. עשה חסד dictum fuerat: tum Matth. c. 23 v. 3. τηρεῖτε καὶ ποιεῖτε, ἐν παραγγέλλει ponur tur. Affertur qidem in eandem mentem ex Herodiani l. 6. de Alexandro, ψευσαμένου αὐτοῦ καὶ μὴ τηρήσαντος τὰ συνθήματα. *cum fefellisset ipse, nec pacta servasset.* sed nec Græcis priscis familiarem hanc fuisse formulam, hinc constat.

Cæterum poterit non immeritò disqisitio institui de phraseos hujusce usu, in Domini verbis apud Joannem c. 15. v. 20. *Mementote,* inqit, *sermonis. qem dixi vobis; Non est servus major domino suo. si me persecuti sunt, & vos perseqentur:* εἰ τὸν λόγον μου ἐτήρησαν, καὶ τὸν ὑμέτερον τηρήσουσι. Vet. Interpres; *si sermonem meum servaverunt, & vestrum servabunt.* Et in hanc partem concedunt expositores pleriqe. Evthymius verò sic παραζάζει: *ne graviter feratis qod vos perseqantur; avt qod vestros contemnunt sermones: qa enim in me ostenderunt, hæc & in vos ostendent: & sufficit servo ut sit sicut Dominus ejus.* Illyricus item: *Sicut meas conciones & salutaria monita contempserunt, ita vestra contemnent.* Et Piscat. *Innuit,* inqit, *contrarium.* q. d. *Qum sermonem meum non servaverint, sed contempserint; non debet vobis mirum videri, si & vestrum sermonem contemnant.* Theophylactus sermonem ἐλλειπτικὸν esse avtumat. itaqe sic explet, & explicat. εἰ ἐμὲ μὴ ἐδίωξαν, ἀλλὰ τὸν λόγον μου ἐτήρησαν, καὶ τὸν ὑμέτερον τηρήσουσιν· ἀλλ' οὐκ ἔστι τοῦτο· οὔτε γὰρ τὸν ἐμὸν, οὔτε τὸν ὑμέτερον τηρήσουσιν. *Si me non essent persecuti sed sermonem meum servassent, etiam vestrum servaturi essent. Vtrum secus res habet. neqe enim avt meũ, avt vestrum servaturi sunt.* ut sit qod Deus Ezechieli c. 3. v. 7. *non avdient te, qia nec me avdient.* nec secus Hemmingius: *si sermonem meum servabunt; & vestrum servabunt. sed non meum sermonem servabunt; ergò neqe vestrum servabunt.* Verùm affirmatur istic, qod apud Ezechielem negatur. nec consecutio adeò valida videtur, servaturos

eos verba diſcipulorum, ſi domini ipſius verba ſervaverint. qum plus Domino qam ſervis, magiſtro qam diſcipulis deferri conſveverit. Tum nec Syllogiſmus, qem eliciunt, legitimus eſt. neqe enim in ſyllogiſmo hypothetico, ſive connexo, ex antecedente ſublato, conſeqens tollitur. Porrò nec, hoc ſi vellet, dicendum fuiſſe videtur, εἰ ἐτήρησαν, *ſi ſervarunt*, ſed εἰ τηρήσειεν ἄν, &c. *ſi ſervaſſent ſermones meos, & veſtros ſervaturi eſſent.* Deniqe in ſeqiorem partem τὸ τηρεῖν hic ſumi, ſvadet, cum in membro priore *perſecutionis* mentio, tum qod proximè ſubjungitur, *Sed hæc omnia vobis facient, mei nominis cauſâ, qia ignorant illum qi me miſerat.* Ferus itaqe de obſervatione non obſeqioſâ, ſed inſidioſâ interpretatur. *Si me in verbis meis inſidioſè obſervarunt, & vobis pariter laqeos ponent.* atqe hoc ſecutum memini Theologum inſignem D. Lavrentium Chadertonum, cum harmoniam Evangelicam apud Cantabrigienſes in ad populum munere publico, tirone me tunc, explicaret. Certè dictionis Dominicæ ſeries liqidò ſuffragatur. nec adverſatur avt res ipſa, avt vocabuli uſus. nam rem ipſam qod attinet; Domini Chriſti ſermones *obſervaſſe* adverſarios, qo ex eis adverſus ipſum aliqid excerperent, ex Evangeliſtarum narrationibus notiſſimum eſt. Lucas c. 11. v. 53. *Hæc ipſo dicente adverſus eos,* ἤρξαντο δεινῶς ἐνέχειν καὶ ἀποστοματίζειν αὐτὸν περὶ πλειόνων, ἐνεδρεύοντες αὐτὸν, καὶ ζητοῦντες θηρεῦσαί τι ἐκ τοῦ στόματος αὐτοῦ, &c. *Ceperant Scribæ & Phariſæi graviter ipſum urgere, & ad loqendum de multis inſtigare, inſidiantes ei, & ab ore ejus captantes, qod haberent unde ipſum deferrent.* Et c. 20. v. 26. qo loco, hoc ipſo, ſed compoſito, vocabulo, eſt uſus, καὶ παρατηρήσαντες ἀπέστειλαν ἐγκαθέτους. & *obſervantes eum, emiſerunt inſidiatores, qi ſe juſtos ſimularent.* ἵνα ἐπιλάβωνται αὐτοῦ λόγου, *ut excerperent aliqid ex ſermone ejus, qo eum imperio poteſtatiqe præſidis traderent.* Nec de verbi uſu conſtat minùs. nam τὸ τηρεῖν ſimplex, ἀντὶ τοῦ παρατηρεῖν, non raro ſumitur. Sic Matth. c. 27. v. 36. Καὶ καθήμενοι ἐτήρουν αὐτὸν ἐκεῖ. poſtqam Dominum cruci affixerant, *conſidentes ibi obſervabant eum.* Et mox v. 54. οἱ τηροῦντες τὸν Ἰησοῦν. *Centurio qiqe illi aderant, qi Jeſum* ſcil. (non, aſſervabant; qorſum enim jam ſuffixum? ſed) *obſervabant.* aliud ergo οἱ συνέχοντες τὸν Ἰησοῦν. Lucæ c. 22. v. 63. aliud iſtic οἱ τηροῦντες ſic Thucydides l. 4. τηρήσαντες νύκτα χειμέριον ὕδατι καὶ ἀνέμῳ καὶ ἅμ' ἀσέληνον. *obſervatâ,* ſive *captatâ, nocte qadam pluviâ ventoqe procelloſâ, ac illuni.* Idem lib. eod. Μάλιστα δ' ἐτήρουν ἀνέμῳ καταφέρεσθαι. *obſervabant autem cum primis, qi poſſent vento devehi.* Et

rurſus:

rursus: ἐτήρουν τὴν πρόσοδον. *Brasidæ adventum observabant.* Et lib 5. τηρήσαντες αὐτὰς τὰς γυμνοπαιδίας. *observantes qo tempore ludos gymnicos exercebant.* Sic & Sophocles Oedip. Reg.

——— καί μ' ὁ πρέσβυς ὡς ὁρᾷ
Ὄχου παραστείχοντα, τηρήσας, μέσον
Κάρα διπλοῖς κέντροισί μοι καθίκετο.

ita enim interstingvenda sunt illa; secus qam in editis.

——— *vehiculo me descendentem senex*
Simulac conspexit; observans, medium caput
Ferri geminato vulneravit impetu.
vel, *Geminâ flagello cuspide instructo icerat.*

utroqe enim modo interpretantur scholia. at lectio vulgata habet, τηρήσας μέσον κάρα, διπλοῖς, &c. ac si *caput observasse* diceretur, qo modo Græci Interpretes, Gen. c. 3. v. 15. αὐτός σου τηρήσει κεφαλήν· καὶ σὺ τηρήσεις αὐτοῦ πτέρναν. Et Vetus Lat. *Ipse servabit caput tuum: & tu servabis ejus calcaneum.* qo tamen loco qidam codices τειρήσει, & τειρήσεις exhibent: qod ad veritatem Hebraicam propius accedit. Cæterum voluit Tragicus, Laium, non Oedipi *caput*, sed Oedipum ipsum observasse, qâ ratione utiqe obsistere imparatum impotemqe potissimum adoriretur, qaqe parte, vulneri maximè pateret. Apud Plutarchum de curiosit. ἀλιτήριοι, exponuntur, οἱ τηροῦντες τῶν μυλῶν τὸν ψόφον: *qi molarum strepitum observabant*, qo clanculum molentes apud Magistratum deferrent. De Plutarcho Gellius Noct. Attic. l. 2. c. 9. Nimis minutè, ac prope etiam subfrigidè in Epicuro accusando λέξεις τηρεῖ. Ita Latinis qoqe non *observare* tantum, sed & *servare* usurpatur. Terent. Andr. 1. 1.

——— *observes filium, qid agat.* Et ibid. 2. 5.
Herus me relictis rebus, jussit Pamphilum
Hodie observare. ——— Plautus Menæch. 1. 2.
Malo cavebis, si sapis; virum observare desines.
Atqe adeò, ne me neqicqam serves, ob eam industriam
Hodiè adducam scortum ad cœnam, atqe aliqo condicam foras.

Qod post. ibid. 5. 2.

——— *qoties monstravi tibi, viro ut morem geras?*
Qid ille faciat, ne id observes; qo eat; qid rerum gerat.

Idem Asinar. 4. 1.
Tuus servus servet, Veneri eas det, an viro.

Idem Milit. 2. 3. ——— *serva istas fores:*

Ne tibi clam se subterducat istinc. ———

Idem Avlul. 2.7. ——— *ego intervisam, qid faciant coqi:*

Qos pol ut ego hodie servem, cura maxima est.

Et Curcul. 4.2. *I præ, Virgo; non qeo, qod pone est servare.*

Naso Metamorph. l. 1. de Argi luminibus,

Cætera servabant, atqe in statione manebant.

Sed & Hebræi pariter τὸ שמר usurpant. Hymno 56. v. 7. de insidiantibus sibi (qos versu 3. & alibi sæqe שוררים qasi *speculatores suos* vocat) *Conveniunt, delitescunt,* שמרו *servant,* i. observant, *vestigia mea, dum expetunt vitam meam.* ubi LXX πτέρναν μου φυλάξουσι. Nec aliter, licet in meliorem partem, ceperim, qod Paræm. c.24. v. 12. legitur. Si dixeris, *Ignoramus istud*, הלא תכן לבות הוא יבין ונצר נפשך הוא ידע *an non qi corda appendit, intelliget? Et qi animam tuam servat*, i. observat, *dignoscet?* תכן & נצר eodem spectant. Deum, inqit, qi corda hominum appendit & observat, qi potest qidqam, qod qis intra se cogitat, latere? Huc spectare videtur & illud Paræm. c. 7. v. 10. נצרת לב *mulier corde observata. animo circumspecta.* Jun. Ego malim *animæ observatricis, indagatricis.* activam enim significationem obtinent qandoqe participia illiusmodi. qo modo & λελογισμένος Græcis, & qod huic respondet. *consideratus* Latinis. Qin & aliis arbitrandum relinqo, an non apud Jobum c. 7. v. 20. נצר האדם hominum non tam *conservator*, qam *observator*, eadem ratione Deus dicatur. ita certè ego cum Piscatore malim; *qi custodis instar observas, qid agant homines; ita ut te nescio nihil boni vel mali agere possint.* qam cum Junio; *qi pro bonitate tuâ servas, & administrationem salutis tibi uni vindicas.* & conqestioni Jobicæ illud convenit magis; qi & idem cap. 14. v. 16. qiritatur, *numerare Deum gressus suos, & peccata ipsius observare.* qo tamen loco verbum שמר adhibetur.

Qomodo avtem Hebræi נטר sive נצר & שמר ἐκ παραλλήλου in hoc sensu usurpant: ita τὸ τηρεῖν & φυλάττειν cum compositis ab utroqe ortis Græci. Galenus de affect. propriis dignosc. & cur. c. 6. Ὕστερον δὲ καὶ χωρὶς παιδαγωγῶν ἡμᾶς αὐτοὺς ἐπιτηροῦμεν αὐτοὶ καὶ παραφυλάττομεν. ἐπιτηρῶμεν forsan & παραφυλάττωμεν. *Post absqe pædagogis, observemus & custodiamus ipsi nosmetipsos.* et ibid. τὸν ἐπιτηροῦντα καὶ παραφυλαττόμενον τὰς ἰδίας ἁμαρτίας. *eum qi peccata propria observat & advertit.*

CAPUT.

CAPUT. XVIII.

E'ις εἰρήνην ὑπάγειν, πορεύεσθαι, Hebraiſmus. Duplex formulæ hujus uſus Hebræis. eſt dimiſſionis amicæ, ominationis fauſtæ. *4 Reg. 5.19. expenditur.* ἐρωτᾷν εἰς εἰρήνην, *ſalutare.* ἐρωτᾷν τὰ εἰς εἰρήνην, *nunc* de pace percontari, *nunc* pacem apprecari, *nunc* poſcere. *Ier.* 15. 5. πορεύεσθαι εἰς εἰρήνην, *Iud.* 18. 6. proficiſci ad pacem. *i. proſperum ſucceſſum. Bezæ verba à Pſochenio mutilata. formula ipſa peculiaris in Hebraiſmo, non mera præpoſitionum enallage attenditur.* ἐν *in exemplis Pſochenianis non* παρέλκει. *Ubi abeſt, ellipſis eſt. Euphronis ſenarius, reſtituitur. Voßii elogium. Verba Hymni 17.13,14. expenduntur. Iajrus Decaplorum autori perperam citatus. Pleonaſmus* ἐν *ex Hebraiſmo.* ὁμολογεῖν ἐν τινὶ, *cuinam reſpondeat.* ב *&* ל *Hebræis ſæpe redundant. inde* ἐν παρέλκον *toties Interpretibus Græcis. Svidas ſuſpectus.* ἀθετεῖν *cum inde natis priſcis Græcis ignotum.* αἰνεῖν τῷ κυρίῳ, ὁμολογεῖν ὀνόματι αὐτοῦ, *meri Hebraiſmi. Eſajæ* 45. 23. *ex Rom.* 14. 12. *& Phil.* 2. 11. *explicatur.* ὀμνύειν ἐν τινὶ, *&* ἐπὶ τινὶ, *Hebraiſmi. item* προσκόπτειν ἐν τινὶ, *pro* re aliqua offendi, in rem aliqam impingere. *aliud* meridie, *&* in plateis impingere. In portu impingere, *diverſimodè acceptum.* σκανδαλίζεσθαι *verbum priſcis Græcis vix cognitum. et formula illa* σκανδαλίζεσθαι ἐν τινὶ, *multò minus.* E'ν *proper, uſitatiſſimum Hebræis, fatetur Pſochenius, Græcis non probat. exemplorum alterum non pariat; alterum qod vult ipſe, non exhibet.*

DE præpositionum εἰς & ἐν usu nonnulla locis diversis profert Pfochenius, qæ pro *Hebraismis* haberi nolit. Ac primò, occurrit crebrò in sacrâ paginâ populis orientalibus familiaris oppidò formula לך לשלום qod Græci interpretes reddunt, πορεύου εἰς εἰρήνην. idqe etiam ibi, ubi Hebræi habent בשלום ad verbum, ἐν εἰρήνῃ, *in pace.* sic enim reddiderunt, לך בשלום Reg. l. 1. c. 20. v. 13. πορεύου εἰς εἰρήνην. & Reg. l. 2. c. 15. v. 9. βάδιζε εἰς εἰρήνην. Scriptores avtem Evangelici, nunc πορεύου εἰς εἰρήνην. atqe ita Lucas c. 7. v. 50. & c. 8. v. 48. nunc ὕπαγε εἰς εἰρήνην. Et sic Marcus c. 5. v. 34. In hâc avtem formulâ cum εἰς pro ἐν sumi videatur; inde Vir doctus sect. 71. *non esse Hebraismum* contendit, qia *præpositiones illæ* εἰς & ἐν *apud Græcos etiam priscos,* poetas maximè, *secum invicem permutentur.* Verùm nec hoc sufficit ad evincendum, formulam ipsam non esse lingvarum Orientalium idiotismum.

Usus formulæ (qod obiter monere visum est) duplex est. vel est enim *amicæ* ac pacificæ *dimissionis*; et sic usurpatur Exod c. 4. v. 18. Reg. l. 1. c. 1. v. 17. & c. 20. v. 42. Vel etiam *favstæ ominationis.* ut Judic. c. 18. v. 6. illo avtem sensu, non et isto, accipiendum videtur, Regum l. 4. c. 5. v. 19. ubi Naamanem Syrum dimittendo, Elisæus formulâ istâ usus perhibetur; neqe necesse est, ut vel vatem sanctum eis verbis Naamanis postulatum comprobasse concedamus; vel ut ambagibus nescio qibus, qid insinuare voluerit, designemus; cum simpliciter exponi possit, *& valedixerat illi.* de Naamanis postulatis impræsentiarum disserere non est animus. non possum interim eis assentiri, qi Naamanem in eo excusatum eunt, de qo ipse veniam deprecando, culpæ affinem sese nevtiqam diffitetur: et eis multo minus, qi de tempore præterito exponi postulant verba illa בהשתחויתי ac si diceret, *qod incurvaverim me in templo Rimmonis, dum Regem dominum meum eò fuerim comitatus.* in qam tamen sententiam concessisse video è popularibus nostris viros insignes, Tho. Cartvrigtum, Rob. Dilingamum, & Tho. Godvinum de ritibus Judaic l. 4. c. 7. Ut enim nihil dicam, etiamsi particula ב de præterito usurpatum reperiatur, qandoqe; ut in Hymnorum 52 & 54 titulis, בבוא *cum venisset,* & Esaj. c. 28. v. 9. בחלותו cum ægrotasset; rarius tamen id fieri: rem ipsam si spectemus, frigidum nimis

nimis videtur, Naamanem, qi idololatra ipſe hactenus fuerat, nec minùs qam rex ipſe, qem aſſectabatur, Rimmonis cultui addictus, de eo duntaxat veniam poſcere, qòd dum Regi inter ſacrificandum obſeqium præſtaret, coram idolo illo ſe incurvaſſet. Non deſunt qi de formulis duabus illis לך בשלום & לך לשלום ita diſtingvant, ut לך בשלום *Vade in pace*, de non redituro; לך לשלום *Vade ad pacem*. de redituro dicatur. Verum iſtud nec ex formularum ipſarum notione peculiari aliqâ elicitur; nec ea earundem uſu perpetuo firmatur. Jethronem certè cum Moſem generum formulâ illâ à ſe dimiſit, Exod. c. 4. v. 18. rediturum ad ſe non expectaſſe havd liqet; præſertim cum ad ſuos inviſendos tantum iter illud inſtituiſſe ſe profiteretur.

Cæterum huic formulæ affinis eſt illa שאל לשלום Reg. l. 1. c. 10. v. 4. & c. 17. v. 22. & c. 30. v. 21. & l. 2. c. 8. v. 10. qod Græci verterunt ἐρωτᾶν εἰς εἰρήνην, & ἐρωτᾶν τὰ εἰς εἰρήνην, pro eo qod eſt ſimpliciter *ſalutare*. qanqam aliud eſt שאל לשלום & ἐρωτᾶν τὰ εἰς εἰρήνην. Reg. l. 2. c. 11. v. 7. *de pace*. i. ſalute ac proſperitate alicujus, *percontari*. et aliud rurſus שאל שלום Hymn. 122. v. 6. qod etiam Græci ἐρωτᾶν τὰ εἰς εἰρήνην vertêre, *pacem*. i. incolumitatem & tranqillitatem alicui *apprecari*. & ἐρωτᾶν τὰ πρὸς εἰρήνην. ubi Syrus בעא על שלמא *ea qæ pacem ſpectant*, vel ſimpliciter, *pacem poſcere*. Luc. c. 14. v. 32. illud enim Jerem. c. 15. v. 5. לשלום לך מי יסור לשאל qod Græci verterunt, τίς ἀνακάμψει εἰς εἰρήνην σοι; Hieronymus, *Qis ibit ad rogandum pro pace tuâ?* Tigurin. *qis ſecedat, ut pacem tibi petat?* malim priore modo interpretari, *qis ſecedat de pace tuâ*, vel *de pace te, percontatum*. i. ſalutatum te; ut rectè Vatablus. cui conſentiunt Junius & Piſcator. has avtem formulas lingvæ Græcæ non eſſe ἐπήλυδας, ſed οἰκογενεῖς vix eſt ut eruditum qenqam pronunciaturum poſſim credere.

Qin & in formulâ illâ לך לשלום πορεύου εἰς εἰρήνην, ubi *favſtæ ominationis* cavſâ uſurpatur; idemqe valet, qod Reg. l. 3. v. 22. v. 15. עלה והצלח *aſcende & proſperare*; prout adhibetur Judic. c. 18. v. 6. ambigi poteſt, an τὸ εἰς pro ἐν ponatur. cum poſſit αὐτολεξεὶ, exponi, *Vade ad pacem* i. e. pacem ſive proſperos ſucceſſus habiturus: ita enim *pax* in hâc formulâ neceſſariò ſumitur, Hebræorum & Hebraiſantium more, pro favſto ſcil. proſperoqe ſucceſſu. alioqi qomodo pacem eis pelliceretur, qi ad belligerandum, alioſqe occupandos conſultò proficiſcebantur?

Non tam itaqe de præpositionum harum permutatione vicissitudinariâ, qam de phrasibus formulisqe, in qibus id fit, controversia instituenda fuerat.

Nam qod Sect. 93. de præpositione εἰς pro *ad*, & *adversus* usurpatâ disserit: qi pro Hebraismo habuerint, nec ipse commemini, nec nominat qenqam Pfochenius. transeat ergo. Bezæ tamen injuriam aliqam facit, dum expunctâ voculâ *usitatiùs*, Gazæ regulam illam ex Bezæ Annotatis citat, qâ εἰς *de inaminatis*, *de animatis* πρὸς usurpari perhibetur.

Seqitur alter præpositionis ἐν præcipuè usus, qâ παρέλκειν ea Pfochenio censetur, Sect. 47. qod mihi seciùs videtur. neqe enim παρέλκει magis ἐν in Evripideo illo,

Στρατηλατήσω κλεινὸς ἐν κλεινῷ δορί.

qam, *cum* in Ciceroniano illo, in crat. Milonianâ; *esse cum telo hominis occidendi cavsâ lex vetat.* qod & Pfochenius ipse videtur agnoscere, qum vertit,

Imperator ero cum inclytâ hastâ.

Sed nec in Hesiodio illo,

——— τῇδ' ἦλθ' ἐν νηὶ μελαίνῃ.

qam in Maroniano illo Æneid. l. 4.

Æneas celsâ in puppi jam certus eundi.

neqe enim metri rationem, positum postulasse præscribetur. qæ in Evphronis versu, qi & istic citatur, ne senarius syllabâ prolixior justo evadat, (qod obiter sit monitum) διαφορεῖν pro διαφορῆσαι legendum postulat. Verùm non esse formulas pleonasticas istiusmodi, in qibus præpositio illa expressa habetur, sed ellipticas potiùs in qibus ea desideratur, multis ostendit clarissimè Vir Cl. Vossius in Commentariis Grammaticis illis luculentissimis, lib. *de construct.* cap. 46. 47, 48, & 56. cujus ego hâc in parte lucubrationibus siqid adjiciam, *Cræsi thesavris teruntium addere* meritò existimer. In hâc avtem ellipticornm classe collocandum videtur (qod in transitu notare visum est) illud Psaltæ Hymn. 17. v. 13. חרבך *gladio tuo*, pro בחרבך nec avdiendi videntur, qibus ellipsis ista minus observata imposuit, Tigurinus & nostri, (licet Jajrum, Camium & Esdraidem, avtores magnos, hîc secuti) qum vertunt, *Qi est gladius tuus.* Sed & qod ibid. v. 14. legitur ידך *manu tuâ*. vers. 7. בימינך ἐν τῇ δεξιᾷ σου, *dextrâ tuâ*, sive *per dextram tuam*, pleniùs expressum reperitur. neqe enim possum probare, avt qod Camius, *consurgantes*

contra

contra dextram tuam; qod tamen Græci secuti sunt; avt qod Esdraides, *qi confidunt in dextrâ tuâ*, qod Junius etiam admisit. à qo utroqe istic discedit Jajrus, & cum מושיע non cum חוסים conjungit τὸ בימינך secùs qam Decaplorum avtor eruditissimus exhibuit. Ex qo etiam Obadiam illustrem discimus in eandem nobiscum partem concedere. Sed nec eos magis avscultandum avtumem, qi versu illo 14. vertunt, *viros, qi sunt manus tua.* qod nihilominus, post Camium & Esdraidem, amplexi sunt Vatablus & Tigurinus. sed & nostri; qi tamen versionem alteram illam, qæ mihi sanior habetur, in margine utrobiqe repræsentarunt; contra qam Genevenses, qi in contextum eam, qam nos tuemur, exhibuerunt, alteram in margine adscripserunt. Jajrus enim in hâc clavsulâ nugatur planè; sicut in priore Avgustinus. Ellipsin eandem videre est. Hymn. 60. v. 5. & 108. v. 6. item Hymn. 78. v. 9. רומי קשת pro בקשת jaculantes arcu. qo modo & Jerem. c. 4 v. 29. qod eô magis observo, qia ellipses istæ sunt Hebræis minus, qam avt Græcis avt Latinis freqentes.

Cæterum aliæ sunt formulæ, apud sacros scriptores freqentissimæ, qas Pfochenius istic havd attingit, ab Hebræis mutuatæ, in qibus manifestus τȣ̃ ἐν pleonasmus deprehenditur. Ex his est illud ὁμολογεῖν ἔν τινι, *confiteri in aliqo*, pro eo qod est, *alqem publicè asserere, palam agnoscere.* Matth. c. 10. v. 32. Πᾶς ὅςις ὁμολογήσει ἐν ἐμοὶ ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, ὁμολογήσω κἀγὼ ἐν αὐτῷ ἔμπροσθεν τȣ̃ πατρός μȣ. qod & idem ferè. Lucæ c. 12. v. 8. reperitur. Syrus utrobiqe, אודא בה & דנידא בי. ut enim omittam τὸ ὁμολογεῖν, de personâ agnoscendâ avt asserendâ vix reperiri usurpatum. ὁμολογεῖν ἔν τινι eodem sensu sumptum, est ab usu Græco magis multo alienum. itaqe ἐν loco τȣ̃ περὶ adhibitum volunt; ut respondeat. vel Hebraico על Nehem. c. 9. v. 2. ויתודו על חטאותיהם *Et confessi sunt super iniqitatibus suis*, sive simplicitèr, *iniqitates.* qod Beza vult. vel Hebraico ב ut Hymno 87. v. 3. נכבדות מדבר בך *gloriosa prædicantur in te.* i. e. de te; qod Piscatori magis placet; ut sit sensus, *qi confitetur de me*, esse me scil. Dominum suum; *de illo confitebor ipse*, esse eum utiqe discipulum meum. ego ex lingvæ Hebraicæ usu, (in qâ ב crebertimè παρέλκειν deprehenditur) simplicitèr sumendum existimo, ac si ἐμὲ καὶ αὐτὸν ὁμολογεῖν diceretur, *qi me palam agnoverit, ac professus fuerit*, &c. Qomodo Apostolus dixit ad Rom. c. 10. v. 9. ἐὰν ὁμολογήσῃς ἐν τῷ στόματί σȣ Χριςὸν Ἰησȣ̃ν. *Si Christum*

Jesum

Jesum ore tuo confessus fueris. Redundare certè sæpenumerò particulas illas ב & ל liqidò constat. Ita enim Johi c. 16. v. 10. פערו בפיהם *distendunt in ore suo.* pro qo simpliciter ibid. c. 29. v. 23. פערו פיהם *os suum distendebant.* Nehem c. 9. v. 19. ביומם qod alibi passim יומם *interdiu.* Jonæ c. 3. v. 5. ויאמינו באלהים *& crediderunt in Deo.* i. Deo, verbo Dei comminatorio fidem habuerunt. Hymni 82. v. 8. כי אתה תנחל בכל הגוים Græc. ὅτι σὺ κληρονομήσεις ἐν πᾶσι τοῖς ἔθνεσι. *qia tu possides in omnibus gentibus.* i. possides omnes gentes. Piscator; post Jajrum; qi exponit simplicitèr תנחל הגוים & Esdraidem, qi ב hîc נוסף esse adnotat: prout & Paræm. c. 9. v. 5. לחמו בלחמי *comedite in pane meo.* i. panem meum. φάγετε τὸν ἐμὸν ἄρτον Græc. & Chald. הכולו לחמי & ibid. שתו ביין *bibite in vino.* i. vinum, *qod miscui.* Et נחל hîc esse verbum יוצא i. e. transitivum. qomodo Zech. c. 2. v. 12. ונחל *& possidebit Jova Judam portionem suam.* Et Exod. c. 24. v. 9. ונחלתנו *& possidebis nos.* qanqam Abraham idem comment. in Paræm. c. 9. ait in eis בלחמי & ביוני *Beth* poni loco *Mem.* sicut & Levit c. 8. v. 32. & c. 14. v. 18. ubi הנושר בבשר ונלחם & rursus בשמן *qod residum fuerit in carne, pane, oleo,* dicitur, pro *ex carne, pane, oleo.* uti ibidem planè enunciatur, c. 6. v. 16. & c. 7. v. 17. ut sit, *comedite in pane, bibite in vino,* pro, ex pane, & vino.

Cæterum particularum istiusmodi, ubi sic redundant, usum qo exprimant Hebraisantes Græci, à syntaxi Græcâ non raro abscedunt. Sic Deuter. c. 28. v. 60. ודבקו בך καὶ κολληθήσονται ἔν σοι. Et Reg. l. 4. c. 5. v. 27. תדבק בך κολληθήσεται ἔν σοι. *adhærebit in te*, pro tibi. Et ibid. c. 3. v. 3. בחטאות דבק ἐν τῇ ἁμαρτίᾳ ἐκολλήθη, *adhæsit in peccatis*, pro, peccatis, simplicitèr. Zech. c. 3. v. 2. יגער בך ἐπιτιμήσαι ἔν σοι. qod Judas Apost. v. 9. Græcè magis, ἐπιτιμήσαι σοι, *Increpet te.* Sic Annal. l. 1. c. 5. v. 25. וימעלו באלהי καὶ ἠθέτησαν ἐν τῷ θεῷ. Reg. l. 4. c. 18. v. 7. & c. 24. v. 20. וימרד במלך καὶ ἠθέτησεν ἐν τῷ βασιλεῖ. Et v. 1. ἐν αὐτῷ. Ibid c. 1. v. 1. ויפשע בישראל καὶ ἠθέτησεν ἐν Ἰσραήλ. Annal. l. 2. c. 10. v. 19. ויפשעו בבית καὶ ἠθέτησεν ἐν τῷ οἴκῳ Δ. pro qo eodem, Reg. l. 3. c. 12. v. 19. ἠθέτησεν εἰς τὸν οἶκον. Sicut & ibid. l. 4. c. 18. v. 20. מרדת בי ἠθέτησας εἰς ἐμέ. Ezech. c. 2. v. 3. פשעו בי ἠθέτησαν ἐν ἐμοί. Et sine præpositione, Reg. l. 1. c. 8. v. 50. פשעו בך ἠθέτησάν σοι. cum tamen τὸ ἀθετεῖν, prout & in Novo passim instrumento, Marc. c. 6. v. 26. & c. 7. v. 9. Luc. c. 7 v. 30.

& c.10.v.16. Joan. c.12.v.58. Cor. ep. 1. c. 1. v. 19. Gal. c. 2. v. 21. Thes. ep. 1. c. 4. v. 8. Tim. ep. 1. c. 5. v. 12. Hebr. c. 10. v. 28. Jud. v. 8. non nisi accusativum, in qem transeat, admittat. nam qod Svidas ex avtore incerto affèrt, κατάρχειν μὲν καὶ ἀθετεῖν τοῦ πολιτεύματος. mihi certè, sicut apud eundem, alia havd pavca, suspectum est. qin & τὸ ἀθετεῖν ipsum, indeqe enata ἀθέτησις & ἀθέτημα, qorum illud ad Hebr. c.7.v.18. & c. 9. v. 26. hoc apud LXX. Reg. l. 3 c. 8. v. 50. Annal. l. 2. c.36. v.14. & Jer. c. 12. v. 1. reperitur, vix avtumo apud priscum qenqam avtorem iri deprehensum. Nec aliud fuerint illa Annal. l. 2. c. 7. v.3. הודו ליהוה qod Græci reddunt, ᾔνεσαν τῷ κυρίῳ. cum τὸ αἰνεῖν in hoc sensu casum qartum poscat. et ipsum illud ὁμολογῶ, qod in *lavdis* & *celebrationis* significatu usurpatur, ad Hebr. c.13.v.15. ὁμολογοῦντες τῷ ὀνόματι αὐτοῦ, *nomen ipsius celebrantes*; & inde coalitum ἐξομολογοῦμαι, Matth. c. 11. v. 25. & Luc. c. 16. v. 21. ἐξομολογοῦμαί σοι, πάτερ, *celebro, lavdo te, pater,* qi ab Hebraico verbi הודה usu tractum negaverit, qod τῷ ἐξομολογεῖσθαι οἱ LXX. plurimùm exprimunt, næ is frontem insigniter perfricuerit necesse est.

Nec est obitèr observatu indignum, pro eo qod Apostolus ad Rom. c. 14. v. 12. πᾶσα γλῶσσα ἐξομολογήσεται τῷ θεῷ qod & idem ferè ad Philipp c. 2. v. 11. ἐξομολογήσηται ὅτι κύριος Ἰησοῦς χριστός. apud Esaiam c.45. v.23. legitur, תשבע כל לשון *jurabit lingva omnis,* לי scil. ex priore clavsulâ supplendum, *mihi. omne genu incurvabitur mihi, omnisqe lingva mihi jurabit,* i. e. jurejurando mihi sese obstringet. hoc est avtem qod Apostolus, *confitebitur Deo, & confitebitur Christum Jesum esse Dominum.* istud est enim Dei Christiqe dominium agnoscere palamqe profiteri, cum eidem tanqam Domino Deoqe suo solenni sese juramento obstringunt. nec secus reddidisse LXX. ex Hieronymi commentario liqet.

Cæterum aliud est ישבע באלהים Esaiæ c. 65. v. 16. & loco proximè adducto בי נשבעתי qod est αὐτολεξεὶ, *in Deo jurabit*; et *in me juravi,* pro eo qod est, *per Deum, & per me* qod Sept. verterunt. Reg. l. 2. c. 19. v. 7. & l. 3. c. 1. v. 30. & c. 3. v. 8. ἐν κυρίῳ. & Jerem c. 5. v. 7. ὤμνυον ἐν τοῖς οὐκ οὖσι θεοῖς. atqe ad eundem plane modum Evangelistæ. Matth. c.5. v.34,36. ὀμνύειν ἐν τῷ οὐρανῷ, ἐν τῇ γῇ, ἐν τῇ κεφαλῇ. & c. 23. v. 16, 18, 20, 21, 22. ἐν τῷ ναῷ, ἐν τῷ θυσιαστηρίῳ, ἐν τῷ δώρῳ, ἐν τῷ χρυσῷ, ἐν τῷ θρόνῳ, ἐν τῷ καθημένῳ, &c. *jurare in cælo, in terrâ, in capite, in templo, in altari, in dono,*

in auro, in solio, in insessore, &c. pro *jurare per cælum, terram, caput, templum, altare, donum, aurum, solium, insessorem,* &c. sive ut Jacob. c. 5. v. 12. ex Græcâ syntaxi, ὀμνύειν τὸν οὐρανὸν, τὴν γῆν, *cælum, terram jurare.* qomodo &, Latini, *Jovem lapidem jurare.* Favorinus apud Gellium l. 1. c. 21. nam prius illud, prout & illud Matth. c. 5. v. 35. εἰς Ἱεροσόλυμα. & qod Sept. habent Deut. c. 6. v. 13. ἐπὶ τῷ ὀνόματι αὐτοῦ ὀμῇ. Hebraismum plane resipiunt. nec suffecerit dicere, ἐν sæpenumero apud Græcos pro *per* usurpari. hoc enim est qod qæritur, utrum in jurandi formulis apud Græcos ἐν, εἰς, ἐπὶ de eo proferantur, per qem, vel, per qod juramentum concipitur. qod non facilè credo iri demonstratum.

Istis accenseri possunt & formulæ illæ προσκόπτειν ἔν τινι, & ἔν τινι σκανδαλίζεσθαι nam cum προσκόπτειν τινὶ, vel πρός τι sit usitatissimum, pro eo qod est *re aliqâ offendi,* vel *in rem aliqam impingere,* qomodo προσκόπτειν τῷ λόγῳ Petrus dixit, ep. 1. c. 2. v. 8. i. e. *sermone offendi.* & προσκόπτειν τῷ λίθῳ, Pavlus ad Rom. c. 9. v. 32. & πρὸς λίθον, Matthæus c. 4 v. 6. & Lucas c. 4. v. 11. ex Hymno 91. v. 12. *ad lapidem offendere, impingere.* attamen ב Hebræorum qo explicent in formulis istiusmodi usurpatum במה יכשלו Paræm. c. 4. v. 19. *in qo impingant,* et וכשלו ב Esaj. c. 8. v. 15. & Jer. c. 6. v. 21. *& impingent in illis.* Et Levit. c. 26. v. 37. וכשלו איש באחיו *& impingent in se invicem*; etiam ἔν τινι προσκόπτειν καὶ σκανδαλίζεσθαι, qandoqe dicunt. sic enim ad Rom. Pavlus idem c. 14. v. 21. ἐν ᾧ ὁ ἀδελφός σου προσκόπτει, ἢ σκανδαλίζεται, *ad qod impingitur, qove offenditur frater tuus.* alioqi προσκόπτειν ἔν τινι, sicut כשלנו בצהרים Esaiæ. c. 59. v. 10. *in meridie,* sive clarâ luce, *impingimus.* & vers. 14. כשלה ברחוב *impegit,* vel *corruit, in plateis veritas*: non tam *objectum circa qod,* ut loquntur, qam *adjunctum temporis,* vel *subjectum loci,* sive *negotii,* in qo impingitur, denotat. qo modo & in Adagio Græco. ἐν τῷ λιμένι προσκρούειν. *in portu impingere.* h. e. dum in portu adhuc consistit, vel dum portu egreditur. ita enim Fabius instit. l. 4. c. 1. *Pessimus est gubernator, qi navem, dum portu egreditur, impegit.* ut affine sit illi, *de limine offendere,* qo usus est Tertullian. adv. Valent. c. 3. sive, *in limine primo deficere,* uti Maro extulit: Æn. l. 6. Qanqam aliò illud qi trahant, nec de egressu primo, sed de à reditu ingressu usurpent, non desunt. Sic enim Gregorius Naz. in Tetrastich 27.

Μηδὲν μέγ' εἴπῃς εὐπλοῶν πρὸ πείσματος·
Πολλοῖς πρὸς ὅρμον εὐπλοοῦν ἔδυ σκάφος.

Jactare noli te ante subductam ratem:
Periere multi portui jam proximi.

Joannes Chrys. in Matth. orat. 15. Ἀλλὰ καὶ ἐκεῖ πολλὴ πάλιν ἡ λύμη· ἢ γὰρ μετὰ τύφου, ἢ μετὰ κενοδοξίας τοῦτο ποιεῖς, ἵνα μηδὲ ἐν τοῖς ἀγαθοῖς κερδάνῃς· οὗ τί γένοιτ' ἂν ἀθλιώτερον, ὅταν καὶ ἐν τῷ λιμένι ναυαγῇς; Nicephorus item Gregoras hist. Rom. l. 7. c. 3 ὅτι χρονίους ἐλπίδας ἐς πέρας ἐληλυθείας ἤδη, καὶ μονονουχὶ τῶν κόλπων ἐντὸς ὅλας ἀποφορτιζομένας καρποὺς ἐξαίφνης, ὡς εἰπεῖν, ἐν αὐτοῖς τοῖς λιμέσιν ἀνατραπείσας τεθέαται. Et l. 9. c. 6. Μὴ περὶ τὸ τῆς σπουδῆς ἁπάσης συμπέρασμα τὸ σκάφος αὐτῷ τῆς τύχης ἀνατραπείη, πάσας τὰς τῶν δρόμων ἐκείνων ἐλπίδας ὑποβρυχίους πεποιηκώς. Sed hæc obitèr ad superiora revertimur. Sicut ad Rom. c. 14. v. 21. conjunxit Pavlus τὸ προσκόπτειν καὶ τὸ σκανδαλίζεσθαι, qæ duo verbo unico Syrus expressit מתתקל בה, ita τὸ πρόσκομμα καὶ τὸ σκάνδαλον post Pavlum ibid. v. 13. Petrus Ep. 1. c. 2. v. 8. pro eo qod Hebraicè apud Esajam c. 8. v. 14. נגף ומכשול legitur: Syrus verò תוקלתא וכשלא reddidit, (nam apud Pavlum alterum tantummodò usurpavit) qæ utraqe eandem radicem agnoscunt. nam כשל unde כשל & כשלא est Hebræis *offendere impingere*; indeqe litteris cognatis כ & ק , ש & ת permutatis ac transpositis, Chaldæis Syrisqe תקל unde תוקלא & תוקלתא ejusdem prorsus significationis. τὸ σκανδαλίζειν avtem & inde passivum σκανδαλίζεσθαι (nam de nomine alibi dicturi sumus) præterqam qod apud Apocryphos scriptores sæpius occurrit, Syrachid. c. 9. v. 5. & c. 23. v. 7. & c. 32. v. 16. etiam apud Spiritus sancti amanuenses identidem reperitur: idqe eâdem qâ supra diximus, compositione; ὃς ἐὰν μὴ σκανδαλισθῇ ἐν ἐμοί. Matth. c. 11. v. 6. & σκανδαλισθήσονται ἐν σοί. Cap. 26. v. 33. & ἐσκανδαλίζοντο ἐν αὐτῷ. Cap. 13. v. 57. Esse avtem Græcæ lingvæ nativas ac genuinas voces formulasqe istas, havd ita de facili nobis est probaturus Pfochenius; qum apud avtorem probatum neminem fuerint hactenus deprehensæ.

Sed ad aliam τοῦ ἐν usurpationem transimus. *usitatissimum est apud Hebræos* (Pfochenium avdis sect. 63.) *ut præpositio* ב *ponatur in significatione per. Et hanc significationem qoqe præpositio Græcorum* ἐν, *qæ Hebræorum* ב *respondet, in novo testamento obtinet.* Hebr. c. 1. v. 1. ἐν τοῖς προφήταις. *per prophetas*, & ἐν υἱῷ *per filium.* Johan. c. 3. v. 21. ἐν θεῷ *per Deum. Sed eodem significatu usus est*

illâ particulâ Xenophon lib. de polit. Athenienſ. dicens; ἅτε ἐν παντὶ τῷ βίῳ *qaſi per univerſam vitam. Et idem ibidem* ὐκ ἐν ἄλλοις πσιν, ἀλλ' ἐν τῷ δήμῳ. *non per alium aliqem, niſi per populum.*

Verum primò qæro à te, vir optime, an de Græcis poſſis dicere, qod de Hebræis protuliſti. *uſitatiſſimum apud hos*, perinde atqe apud illos, eſſe affirmaſti; & *res qoqe ipſa*, inqis, *liqido oſtendit.* At tu, cum hoc tibi probandum eſſet, duo tantùm exempla uſus iſtius apud avtorem Græcum adduxiſti; eaqe (ſi accuratiùs diſpiciantur) qæ ad id, qo de agitur, evincendum, parum valeant. Neqe enim illud ἅτε ἐν παντὶ τῷ βίῳ *utpote* (non, qaſi) *per totam vitam*, ſimile qicqam habet cum illis, ἐν τοῖς προφήταις, & ἐν τῷ υἱῷ, qum in iſtis miniſterii ratio, in illo temporis ſpatium τῷ ἐν deſignetur. in alterius avtem loci verbis illis, Δεῖ ἀφικόμενον Ἀθήναζε δίκην δοῦναι καὶ λαβεῖν, ὐκ ἐν ἄλλοις πσὶν ἀλλ' ἐν τῷ δήμῳ; τὸ ἐν non neceſſario *per* ſignificat; ſed per *apud* reddi commodiſſimè poteſt. atqe ita vertit Leunclavius: *Athenas proficiſcendum, cavſſamqe agendam, non apud alios, qam apud populum.* Itaqe neqe à Pſochenio in hoc tmematio allata, πρὸς τὸ προκείμενον qicqam faciunt; neqe etiamſi facerent, τὸ ἀποφαινόμενον comprobarent.

CAPUT.

CAPUT. XIX.

Vocabula δύσφημα, *vitabantur priscis.* Βεβίωκε, βεβίωται. Fuit, Vixit, *pro defunctus est. Plutarchus a Cruserio perperam redditus, à Campensi haud integrè citatus.* Γέγονε, *Apoc.*16. 17. *De Milesiis Proverbium. Oratio in istis elliptica. qandoqe suppleta.* Non esse, *pro mortuum esse.* οὐκ ἔτ᾽ εἶναι. *et* οὐκ εἶναι. *Latinis*, Nullus sum, *&* Nulla sum. *Donati argutia supervacanea* οὐδεὶς ἐστι, & οὐδὲν ἐστι, *Græcis*, *qod* Nihili est, *Latinis.* Non esse, *pro defunctum esse. Hebræorum potius qam Græcorum idiotismus : et ab illis Evangelistæ.*

CAstigat superstitiosulos illos Epictetus dissert. l. 3. c. 24. qi mortis mentionem facere, puta, Αὔριον ἀποθανῇ, *Fieri potest ut cras moriatur*, de amico filiove dicentem, (τῶν δυσφήμων εἶναι) existimabant. Et veteres sanè incessit, an insedit, qasi religio qædam, ut vocibus malè ominatis consultò abstinerent. Itaqe de defuncto qopiam ubi verba fieri contigerat, *vixit*, avt, *fuit* inqiebant. Sic Tibull. l. 3. eleg. 5.

Sev erimus, sev nos fata fuisse volent.

Plavtus *Trucul.* 1.2.

Ita pene tibi fuit Phronesium. ——

Allusit eò & Leno apud eundem Pseud. 1.3.

Mortuus est qi fuit, qi est, vivus est.

Idemqe *Pers.* 4.4.

Omne ego pro nihilo esse ducto, qod fuit, qando fuit.

Tanqam hominem, qando animam efflavit, qum eum qæras qi fuit

Et mox — *qid illum memorem, qi fuit ?*

Sed &, *vixit*, pari notione rationeqe dixere. Itaqe qod ille apud Plavtum *Capt.* 3.3.

Nunc illud est, cum me fuisse, qam esse, nimiò mavelim.

Alter apud eundem *Bacch.* 1. 2.

Vixiſſe nimiò ſatius eſt jam qam vivere.

Idem Plevd. 1. 3.

Illicò vixit amator, ubi lenoni placet.

ubi Acidalius, pro *placet*, *ne placet*, mavult. Seneca *Epiſt.* 12. *Pacuvius, qi Syriam uſu ſuam fecit, cum vino & illis funereis epulis ſibi parentaverat, ſic in cubiculum ferebatur à cœnâ, ut inter plavſus exoletorum, hoc ad Symphoniam caneretur,* Βεβίωκε, βεβίωκε. *nullo non ſe die extulit. Hoc qod ille ex malâ conſcientiâ faciebat, nos ex bonâ faciamus, & in ſomnum ituri, læti hilareſqe dicamus,*

Vixi, & qem dederat curſum fortuna, peregi.

qod Dido Virgiliana, *Æneid.* l. 4. Et mox: *Qiſqis dixit*, Vixi, *qotidiè ad lucrum ſurgit.* Cicero *ad Attic.* l. 12. Ep. 2. *Homini non recta, ſed voluptaria qærenti, nonne* βεβίωται? hoc eſt, qod Apoſtolus ad Tim. ep. 1. c. 5. v. 6. ἡ σπαταλῶσα, ζῶσα τέθνηκε. *Qæ laſciviæ ſe dat, etiam ſuperſtes adhuc mortua eſt.* Idem alibi de ſe; *Sed mihi qidem* βεβίωται. Et de Catilinæ in conjuratione conſortibus ſupplicio ultimo jam ſublatis, *Vixerunt*: pro eo qod eſt, extincti ſunt, qia *occiſos* dicere odioſius videri poterat. qod narrans *in Cicerone*, Plutarchus, qi ἔζησαν reddidit, οὕτω δὲ, inqit, Ῥωμαίων οἱ δυσφημεῖν μὴ βουλόμενοι, τὸ τεθνάναι σημαίνουσιν. nec tamen fideliter ſatis vertit iſta Cruſerius, *Ita Romani vitantes verbi atrocitatem interfectos ſignificant eſſe.* qum de *mortuis* ſimpliciter uſurpatum avtor ajat, verbiqe omen illos potius qam atrocitatem uſurpatione eâ defugiſſe. Sed nec integrè lavdat doctiſſ. Dalechampius ad Plin. l. 28. c. 2. ubi ſic refert, μὴ βουλόμενοι δυσφημεῖν. ἐξίεναι λέγουσιν τὸ τεθνάναι. codicem utiqe vir eruditus conſulere neglexit. qod monere viſum, ne σφάλμα μνημονικὸν hos cuiqam fravdi ſit. Εὐφημίας ejuſdem rationem habuerunt, cum defunctos μακαρίτας, *beatos*, *felices* appellabant; & *beatum eſſe*, avt *benè habere* pro *defunctum eſſe* uſurpabant. Plutarch. ad Appollon. Καλὰς ἐλπίδας ἔχειν σε δεῖ περὶ τοῦ μακαρίτου υἱῶς σου, ὅτι τούτοις συγκαταριθμηθεὶς συνέσται. *Spes de filio tuo defuncto bonas habere te par eſt, qum horum in cenſum adſcitus cum illis una futurus ſit.* Julianus ad Hermogenem, à Budæo lavdatus; Ἐκεῖ ᾧ μὲν δὴ, ἐπειδὴ μακαρίτης ἐγένετο, κούφη γῆ. *At illi, qum vita functus ſit, terra levis eſto*, Syneſ. Epiſt. 36. Ἐκκαιδεκάτῃ αὐτοῦ Ἀθὺρ, ὁ μακαρίτης Κασρίκιος, αὐτὸ τοῦτο ἐγένετο. *Menſis Athur die undecimo, Caſtricius hoc ipſum, qod dici ſolet, beatus factus* (hoc eſt, feliciter defunctus) *eſt.*

eſt. Flaccus ſerm. l. 1. ſat. 9. ——— *havd mihi qiſqam.* (cognatorum ſcil. ſuperſtes) *Omnes compoſul. felices. nunc ego reſto.* Ammianus l. 25. de Juliano: *Anatolium qæſivit, qem cum beatum eſſe Salluſtius reſpondiſſet, intellexit occiſum.* qo forſan reſpexiſſe potuit & Perſius, ubi de defuncto ſat. 3. v. 10.

——— *tandemqe beatulus alto compoſitus lecto.* ———

Cæterum ſuperiores illas formulas accedunt propius Maroniana illa, *Æneid.* 2.

Venit ſumma dies: ———
——— *fuimus Troes, fuit Ilium & ingens*
Gloria Teucrorum. ———

Et l. 11. ——— *potuit qæ plurima virtus*
Eſſe, fuit. ——— Et Catullianum illud de Phaſelo, Epigr. 4.
Sed hæc prius fuere. ———

qibus geminum eſſe obſervat D. Beza Apocalypticum illud c. 16. v. 17. Γέγονε. *Fuit.* Babylon ſcil. qæ eſt loci illius mens genuina. Nec non παροιμιῶδες illud,

Πάλαι ποτ᾽ ἦσαν ἄλκιμοι Μιλήσιοι.
Fuere qondam ſtrenui Mileſii.

Qod tractum cenſet Ang. Politianus *miſcel.* c. 88. à ſenario illo, qo de ſe canere ſoliti ſenes Spartani,

Ἄμες ποτ᾽ ἦμες ἄλκιμοι νεανίαι.

Lavdat Plutarchus *in inſtitut. Lacon.* et in tract. *de lavde ſui.* Proverbium illud uſurparunt, Anacreon, teſte Zenobio, & Ariſtophanis Scholiaſte, Ariſtophanes in Pluto 4. 4. Syneſius Epiſt. 81. Polemon item Dionyſium Sophiſtam perſtringendo, referente, *in vitis Sophiſt.* l. 1. Philoſtrato, ſed aliter pavlo efferens, verbo nempe ad emphaſin majorem iterato,

Ἦσαν ποτ᾽, ἦσαν ἄλκιμοι Μιλήσιοι.

originem illi tribuunt havd unam; de qo videri poſſunt Zenobius, Apoſtolius, Scholiaſtes Ariſtoph. ex Ariſtotele Athenæus, l. 12. & ex Athenæo Evſtathius ad *Iliad.* ω. uſurpari rectè monet Svidas, ἐπὶ τῶν ποτὲ ἀκμασάντων, νῦν δὲ ἀσθενῶν ὄντων, *de eis, qi olim viguerunt, nunc avtem imbelles facti ſunt.* Itaqe in formulis iſtis, qod *fuiſſe* aliqando affirmatur, id jam adeſſe, avt exiſtere amplius, tacitè negatur. Itaqe rectè Servius ad illud Maronis ex Æn. l. 11. *fuit.* i.e. *exhavſta & conſumpta eſt.* Proinde pleniùs Ariſtophanes in *veſpis*, alluſione ad paræmiam illam factâ, ſenibus illudens,

Ω

Ὧ πάλαι ποτ᾽ ὄντες ἡμεῖς ἄλκιμοι μὲν ἐν χοροῖς,
Ἄλκιμοι δ᾽ ἐν μάχαισιν·
Πρίν ποτ᾽ ἦν, πρὶν ταῦτα· νῦν δ᾽
Οἴχεται γε. ———

Strenui ô qi qondam eramus in saltationibus,
Strenuiqe in præliis.
Olim erant, olim ista, sed Nunc abiere. ———

Evripides itidem, qi in *Medeâ* ἐλλειπτικῶς,

Ἐρεχθεΐδαι τὸ παλαιὸν ὄλβιοι.

Olim fuere fortunati Erechthidæ.

In *Hecubâ* idem explicatius,

Κἀγὼ γὰρ ἦν ποτ᾽, ἀλλὰ νῦν οὐκ εἰμ᾽ ἔτι

Olim fui qoqe ipsa, jam non sum amplius.

Et in *Troad.*

Πρίν ποτ᾽ ἦμεν·
Βέβακεν ὄλβος· βέβακε Τροία.

Qondam eramus:
Fælicitas abiit; abiit Troja.

Et Naso, *trist.* l. 5. *eleg.* 8.

Nos qoqe floruimus: sed flos fuit ille caducus.

Qemadmodum avtem *fuisse* pro *vixisse*, dicebant, qosqe vel *fuisse*, vel *vixisse* dicebant, hos volebant jam non ampliùs superesse: ita *non esse* qandoqe pro *mortuum esse* usurpabant. de qâ formulâ sic Pfochenius Sect. 37. Matth. c. 2. v. 18. ὅτι οὐκ εἰσί. Syrus דלא איתיהון *qoniam non sunt. subavdi, in Vivis. videtur avtem*, inqit, *Evangelista expressisse Hebræum* איננו *vide* Gen. c. 37. v. 30. הילד איננו LXX τὸ παιδάριον οὐκ ἔστιν.

Certe qi expressisse negaverit, qod Jeremiæ c. 31. v. 15. dictum est כי איננו oculos sponte clavsisse hunc, pronunciaveris fidenter. Sed & cur Syrum potiùs interpretem, qam vatem citat Hebræum, cujus verba lavdat Evangelista?

Verum non est tantùm, inqit, *Hebræi sermonis hic idiotismus. Eodem enim modo loqi amat Evripides, in Hipplyto coronat.*

——— ἀπαλλαχθήσομαι
Βίου θανοῦσα· χαίρετ᾽· οὐκ ἔτ᾽ εἰμ᾽ ἐγώ.

——— *discedam ex hâc vitâ*
Moriens; valete: non vivo ego amplius.

Ibid. Ἱππόλυτος ὐκ ἔτ' ἐςιν.

Hippolytus non amplius superest.

Et *in Alcest.*

Τέκνα, τέκν', ὐκ ἔτι δὴ,

ὐκ ἔτι δὴ μητὴρ σφῶν ἐςιν.

O liberi, liberi, non amplius jam,

Non amplius vestra mater superest.

Et *in Supplic.* ——— ὐκ ἔτ' εἰσί σοι, μᾶτερ, τέκνα.

Non amplius tibi, mater, superstites sunt liberi.

Aristophanes etiam *Plut.* act. 1. sc. 2.

——— ὐκ ἔτ' εἰμ' ἐγώ.

nulla sum amplius. h. e. intermorior. Qibus in Psochenii gratiam adjiciam senarium illum Aristophani in Ranis usurpatum, sed ex Evripidis *Oenco* mutuatum, in qo etiam οἱ ὄντες *superstites:*

οἱ μὲν γὰρ ὐκ ἔτ' εἰσίν. οἱ δ' ὄντες κακοί.

Amplius enim isti non sunt: at qi sunt mali.

Possem qidem jure præscribere, formulam Evangelicam, & qæ in istis usurpatur, havd per omnia pariare; cum particula ἔτι, qod in his omnibus adjicitur, apud Evangelistam, sicut & in Hebræis illis, nulla existat. Sed Psochenio potiùs hic suppetias feram, & ex Thucydide exempla dabo, in qibus qum particula illa non compareat, cum phrasi Evangelicâ gemina facient. Apud hunc ergo l. 2. Pericles in orat. funebri; τῶν ὐκ ὄντων λήθη οἱ ἐπιγινόμενοί τισιν ἔσονται. *futura soboles qibusdam oblivionem inducet eorum qi non sunt.* h. e. qi defuncti sunt. Et paulo post. τὸ γὰρ ὐκ ὄντα ἅπας εἴωθεν ἐπαινεῖν. *Eum qi non est*, i. e. mortuum, *lavdare qisqe solet.* Ubi Schol. τῶν ὐκ ὄντων, τῶν τεθνηκότων & τὸ ὐκ ὄντα, τὸ τεθνηκότα. Sed nec Latini a formulâ istâ abhorrent. Cicer. *ad Attic.* l. 12. ep. 19. *Longum illud tempus, qum non ero, magis me movet, qam hoc exiguum, qod mihi tamen nimiùm longum videtur.* Cui affine est & illud Comicum, *Nullus sum.* &, *Nulla sum.* Plavt. *Mercat.* 1. 2. *Perii, nullus sum.*

Et mox. *Veh mihi misero, nullus sum.*

Et act. 2. sc. 3. ——— *nullus sum, occidi.*

Terent. *Evnuch.* 5. 7. *Nullus sum.*

Et *Hecyr.* 4. 1. *Perii, misera; nulla sum.*

Ad qem Donatus; *Plus est nullum esse, qam periisse. nam qi perit, vel corpus habet reliqum: qi verò nullus est, ita est acsi natus non sit.* Argutè nimis. Ut enim nihil dicam, eos qi morte nos in eâdem con-

 ditione

ditione constitui, statuebant, in qâ eramus, anteqam in lucem prodiremus, (in qibus est & Seneca, qod ex ad *Lucilium* suum *epist.* 54. liqet) corpus tamen à morte reliqum nevtiqam negasse: nec avt ille, cum ibi diceret, *Mors est, non esse*; avt alii qivis, cum vel *nullus sum*, vel, *non sum ampliùs*, dicebant, in nihilum plane redigi se eis vocibus volebant.

Cæterum, ut lingarum rationes varias istic qoqe observemus, nec Græci hâc mente, sed aliâ prorsus qam Latini, *Nullus sum, & nullus est*, ὐδεὶς εἰμὶ, & ὐδεὶς ἐστι, dicunt, pro eo utiqe qod hi, *nihili sum*, &, *nihili est*, dicerent. nec tam familiare Latinis est in sensu illo, *Non sum*, avt *Non est*; qam, *nullus sum*, &, *nullus est*: Nec tam freqens deniqe avt familiare est, vel Græcis, vel Latinis, soluti præsertim sermonis scriptoribus, *non esse*, pro defunctum esse, qam est Hebræis, apud qos nihil ferè crebriùs occurrit. Genes. c. 5. v. 24. & c. 42. v. 13, 32, 36. bis. Job. c. 7. v. 8,21, & c. 24. v. 25. & c. 27. v. 19. Hymn. 37. v. 10. 36. & 39. v. 14. & 59. v. 13. & 103. v. 16. Prov. c. 12. v. 17. Jer. c. 42. v. 10. Thren. c. 4. v. 29. Ezech. c. 26. v. 21. & c. 27. v. 36. & c. 28. v. 19 ut horum potiùs qam illorum idiotismus meritò dici debeat. Nec ab exteris illis, sed à sacræ paginæ interpretibus sumpsit Evangelista; & ab Hebræis utriqe qorum verba ipsa vel vertunt vel lavdant.

CAPUT. XX.

Πεινᾷν καὶ διψᾷν τὴν δικαιοσύνην, qid sit Matth. 5. 6. Lucas cum Matthæo conciliatus. Paupertas, & esuries, non simpliciciter beatudinis caussæ procreantes; sed ejusdem non necessariò privativæ. Artemidorus à Psochenio frustra arcessitus. Δίψιον Ἄργος. πειναν καὶ διψῆν δικαιοσύνην; διψῆσαι ὕδατι διψῆσαι θεὸν, *&* πρὸς θεὸν, *meri sunt Hebraismi. Svidæ lacuna supplenda.* πεινᾷν καὶ διψᾷν, *ut Latinum* desiderare, *tam* carere, *sive* egere, *qam* cupere *&* appetere. Fontes sitiunt. *Proverb. Lux hinc verbis Domini Ioan.* 4. 14. *&* 6. 35.

Atth. c. 5. v. 6. Μακάριοι οἱ πεινῶντες καὶ διψῶντες τὴν δικαιοσύνην. *Beati qi esuriunt & sitiunt justitiam.* h. e. inqit, Psochenius. Sect. 64. μακάριοι τρὶς τετράκις, οἷς τισὶ μέγιστος τῆς δικαιοσύνης πόθος τε καὶ ἔρως ἐντέτηκεν. *qi maximo justitiæ tanguntur amore & desiderio. ponitur nimirum sitire pro valdè desiderare. Idem hoc Artemidorus notat, dicens;* τὸ μὲν γὰρ διψᾷν, οὐδὲν ἄλλο ἐστὶν ἢ ἐπιθυμεῖν. *Loquntur autem ita Hebræi. Psal.* 42. v. 3. צמאה נפשי לאלהים LXX. ἐδίψησεν ἡ ψυχή μου πρὸς τὸν θεόν. *Sitiens est anima mea* Dei. *Loquntur ita etiam Græci; & Lucianus in Dialogo* Ἔρωτες. καὶ μοι σφόδρα διψῶντι τοιαύτης ἀνέσεως. *Et mihi valdè sitienti ejusmodi relaxationem. Et Cicero pro Planc. Sitientem me virtutis tuæ deseruisti.* Hæc ille. Qibus adjicere poterat Cyri dictum illud memorabile, qo animi liberalis & munifici affectum egregiè depinxit Xenophon *institutionis* suæ l. 4. extremo. Ἀλλ' ἔγωγε καὶ δίδωμι, καὶ χάριν οἶομαί σοι πλείω ἔχειν, ὅτι ἤτησας, ἢ σὺ ἐμοὶ, ὅτι λαμβάνεις. οὕτως ἐγὼ ὑμῖν διψῶ χαρίζεσθαι. *Ego verò do tibi istud: majoremqe me tibi gratiam*

debere avtumo, qod petieris, qam te mihi, qod acceperis. adeò ego vobis sitio gratificari. Et Ciceronis illud de Orat. l. 3. *Pavllum, sitiens istarum artium, de qibus loqor, gustavi.* qod imitatus Gellius l. 12. c. 2. *hominem avarum, & avidum, & pecuniæ sitientem.* pro eo pod l. 3. c. 1. *pecuniæ* nunc *cupidum*, nunc *cupientem* dixerat.

Verum primò, de sensu loci illius in Evangelio ambigi non immeritò potest. Siqidem etsi cum veteres, tum & recentiores pleriqe in eâ, qæ hîc ponitur, mente sumant; non desunt tamen, (qod Mart. Chemnitius monuit, harmon Evang c. 51. Et ex eodem Guil. Perkinsus noster, de serm. Dom. in monte.) qi interpretentur, vel *de eis, qi cum magno animi dolore vident, refrigescente charitate, abundare iniqitatem, ac ex vero meroqe zelo optant & qærunt justitiam, seu emendationem: vel* (qod magis probabile videtur) *de piis, qi in hoc mundo jus suum contra improborum calumnias & violentiam obtinere non possunt, sed coguntur esurire & sitire justitiam.* Certè Lucas c. 6. v. 21. de esurie loqitur corporeâ; οἱ νῦν πεινῶντες, *qi nunc esuritis*, esurie laboratis. possuntqe duorum Evangelistarum verba hoc modo commodissimè committi: ut utrumqe dixerit Christus, *Beati estis, qi, dum istic oppressi, esurire cogimini, justitiam vobis fieri adversus eos, qi vos opprimunt, frustra esuritis & sititis: futurum est enim ut & satiemini, & jus vestrum, qod tam anxiè, sed incassum, nunc qæritis, ad satisfactionem plenissimam obtineatis.* scopumqe Christi in præcedentibus esse, oppressos consolari, observat etiam Vict. Strigelius. Sic in prioribus, qos *pavperes Spiritu*, i. e. humiles, dixit Matthæus; *pavperes* simpliciter Lucas dixit. q. d. *Beati estis pavperes mundo, qi & spiritu pavperes simul.* i. e. *humiles, estis:* vel, *modò spiritu qoqe pavperes*, i. e. *humiles, sitis.* neqe enim pavpertati assidet semper humilitas. Scite Bernardus: *multi humiliantur, nec sunt humiles.* Ita pavpertas, & esuries non hîc considerantur, tanqam cavssæ beatudinis, sed tanqam impedimenta ejusdem, qæ videantur, nec existant tamen. sensusqe salvatoris est, *Beati vos pavperes, & esurientes; non qod, sitis, sed qamvis sitis tales.* atqe hæc obiter de sensu loci, & historiæ Evangelicæ consensu.

Deniqe Artemidori verba qod attinet, qæ è Stephani thesavro mutuatus videtur Pfochenius; aliud plane sonant qam ipse censet: qod & avtore consulto facile animadvertisset. Sunt ex Scriptoris illius ὀνειροκριτικῶν l. 1. c. 68. qo loco non refert is, qid τὸ διψᾶν verbum

bum ſignificet, avt qomodo vocabulum hoc uſurpetur: ſed qid ipſum *ſitire* ſit. ait enim, *ſitientem in ſomnis bibere*, *favſtæ indicationis* eſſe. *ſitire verò, nec reperire qi ſitim ſedes, infavſtæ*; nec pro voto ac cupiditate res ſucceſſuras ſignificare. qia nempe *ſitis cupiditas eſt*, & τὸ διψᾶν ἐπιθυμεῖν. atqi his verbis non magis indicatur metaphoricus vocabuli iſtius uſus, qam Ariſtotelicis illis *de animâ* l. 2. c. 3. πεῖνα δὲ καὶ δίψα ἐπιθυμία, καὶ ἡ μὲν πεῖνα, ξηροῦ καὶ θερμοῦ. ἡ δὲ δίψα, ὑγροῦ καὶ ψυχροῦ. avt Platonicis illis *polit. l.* 4. ἐπιθυμιῶν τι φήσομεν εἶναι εἶδος, καὶ ἐναργεστάτας αὐτῶν τούτων, ἥν τε δίψαν καλοῦμεν, καὶ τὴν πεῖναν. qibus illi verbis rerum ipſarum naturam, non uſum vocabulorum definiunt. poterat illud potius Heſychii adduxiſſe, Διψᾷν, τὸ ἐπιποθεῖν. unde Ariſtarchus voluerit δίψιον Ἄργος Homero dictum, non qaſi ἄνυδρον, qod Heſiodo dicitur, ſed qaſi ἀξιεπιπόθητον.

Deniqe ut detur τὸ πεινᾷν καὶ τὸ διψᾷν pro ἐπιθυμεῖν σφόδρα non eſſe Hebraicæ lingvæ peculiaria; (qod an qiſqam dixerit, mihì planè incompertum eſt.) ſed Græcis etiam Latiniſqe avtoribus uſitata. at formula illa πεινᾷν καὶ διψᾷν τὴν δικαιοσύνην, pro *juſtitiam* (qoqo modo ſumas) *Eſurire* & *ſitire*; eaqe itidem, qæ ex LXX adducitur, διψῆσαι τὸν θεόν, & πρὸς τὸν θεόν. Hymn. 42. v. 2. & 63. v2. pro *Deum ſitire*. Et illa inſuper Exod. c. 17. v. 3. διψῆσαι ὕδατι, pro *aqam ſitire*; qibus illi συντάξεσι τὸ ל Hebraicum exprimere voluerunt; ſunt ab uſu Græcorum planè alienæ. qi θεοῦ, ὕδατος, καὶ δικαιοσύνης πεινῆσαι καὶ διψῆσαι dicerent, qo modo & ἐπιθυμῆσαι & ὀρέγεσθαι; Sic enim Homerus Odyſ. υ. v. 137. Σίτου δ᾽ οὐκέτι φῆ πεινήμεναι, *cibum amplius eſurire*, ſive, *deſiderare*, *ſe negabat*. Pindarus *Nem.* 3. Διψῇ δὲ πρᾶγος, ἄλλο μὲν ἄλλου i. e. ut Schol. Ἐπιθυμεῖ ἄλλο μὲν ἄλλου πράγματος. recte. ſubjungit enim, ἀεθλονικία δὲ μάλιστ᾽ ἀοιδὰν φιλεῖ ut διψᾷν idem ſit, qod φιλεῖν. nam appetimus, qæ diligimus. Ariſtot. *de cæl.* l. 2. c. 12. διὰ τὸ φιλοσοφίας διψῆν. *eo qod philoſophiam ſitiat*, vel, *philoſophiæ ſitiens ſit*. Xenoph. in *Sympoſ.* Αἰσθάνομαι δὲ καὶ τυράννους τινὰς, οἳ οὕτως ἂν πεινῶσι χρημάτων, ὥστε ποιοῦσι πολὺ δεινότερα τῶν ἀπορωτάτων. h. e. *qi eſuriunt pecunias*. Plato *polit.* l. 8. de civitate Democratica, πόλις ἐλευθερίας διψήσασα, *libertatem ſitiens*, i. e. avidè expetens, *civitas*. *Plut. de irac. coerc.* Τροφῇ μὲν ὁ πεινῶν κατὰ φύσιν χρῆται· τιμωρίᾳ δὲ, ὁ μὴ πεινῶν, μηδὲ διψῶν αὐτῆς. *Alimento qidem eſuriens naturaliter utitur*; *ſuppliciis verò, qi illud nec eſurit, nec ſitit*. Clem. *Pædag.* l. 2. c. 10. διψῶσα τοίνυν ἡ ὑστέρα παιδοποιίας προσίεται τὴν σπορὰν. *generationis ſitiens*, ſive *appetens*,

tens, uterus, semen admittit. Demosthenes apud Svidam. διψῶ τοῦ κωνείου *cicutam sitio*, ἀντὶ τοῦ ἐπιθυμῶ *cupio, appeto*. nam qod Svidas idem, Διψῶ, αἰπαπκῆ, τὸ ἐπιθυμῶ. respexit, puto, & adjecerat, qod jam intercidit, locum illum ex versione Græcâ Hymn. 63, v. 2. ἐδίψησέ σε ἡ ψυχή μου. *sitivit te anima mea.* hujus enim avt gemini alicujus loci, interpretamentum sunt, qæ in Svidæ codicibus statim artexuntur. qale & διψῶ τοὺς λόγους. qod ex avtore innominato affert Favorinus.

Verum obiter hîc alia notanda verborum πεινᾷν καὶ διψᾷν significatio. qemadmodum enim Latinis verbum *desiderare*, tam *carere*, sive *egere* re aliqâ, qam & *cupere*, sive *appetere* significat; sic & πεινᾷν Græcis. Apud Xenophontem *institut.* l. 7. de Hyrcanis Cyro Artabazus: πρῶτοι ἡμῖν φίλοι ἐγένοντο, καὶ μάλα πεινῶσι συμμάχων. *Hi primi nobis amici facti sunt, cum auxiliarium valde esuriremus.* h. e. auxiliarium penuriâ multum laboraremus. Et est sane phrasis κομψοτάτη καὶ ἐμφατικωτάτη. q. d. *tantâ auxiliarium laborabamus penuriâ; ut qemadmodum esurientibus qicqid se offert gratum est; ita qorumcunqe opem, atqe amicitiam oblatam amplecti, & beneficii loco habere, prompti admodum essemus.* Græcismum hunc imitatus est Apuleius lib. *de Deo Socratis*; ubi de divite imperito, *In suis divitiis inops, egens, pavper, veræ beatitudinis, id est, secundæ vitæ & prudentiæ fortunatissimæ, esurit & sitit.* ubi *esuries* et *sitis*, non *desiderium* & *appetitum*; neqe enim boni veri is in istis est; sed *inopiam* & *egestatem* designant. Nec aliud sonat παροιμιῶδες illud à Cicerone usurpatum ad Q. Fratrem l. 3. ep. 1. *Ipsi fontes jam sitiunt.* h. e. aqæ penuriâ laborant, aqâ destituuntur planè. Sed nec aliter accipiendum, qod Dominus Capernaitis, Joan. c. 6. v. 35. ὁ ἐρχόμενος πρός με, οὐ μὴ πεινάσῃ· καὶ ὁ πιστεύων εἰς ἐμέ, οὐ μὴ διψήσει πώποτε. *Qi accedit ad me, nevtiqam esuriet: Et qi confidit mihi, nevtiqam sitiet unqam.* neqe enim simpliciter sumi potest, omnem deinceps pabuli cælestis sublatum iri appetitum. siqidem sitiebat Deum, & qi eum accesserat, eidemqe fidebat, vates, Hymn. 42. v. 2. & 62. v. 1. Verissimumqe est, qod sub sapientiæ personâ Sirachides c. 24. v. 24. οἱ ἐσθίοντές με, ἔτι πεινάσουσιν· καὶ οἱ πίνοντές, ἔτι διψήσουσιν. *Qi me comederint, esurient amplius: & qi biberint, amplius sitient.* Sed hoc velle videtur, nunqam fore, ut ad boni veri inopiam ac indigentiam denuò redigantur. qo sensu sumendum & qod mulieri Samariticæ idem Evangelii ejusdem c. 4. v. 14. ὃς ἂν πίῃ ἐκ τοῦ ὕδατος, οὗ

ἐγὼ

ἐγὼ δώσω αὐτῷ, οὐ μὴ διψήσῃ εἰς τὸν αἰῶνα. *qisqis ex aqâ illâ, qam ego ei daturus sum, biberit, neqaqam sitiet in æternum.* h. e. nunqam penuriâ avt inopiâ aqæ cælestis laborabit deinceps. cujus ratio subjungitur: qia *aqa* utiqe, *qam illi dedero, fiet intra ipsum* πηγὴ ὕδατος ἁλλομένου εἰς ζωὴν αἰώνιον, *fons aqæ scaturientis ad vitam æternam.* intra se fontem cum perennem habeat, nunqam deerit, qod vitæ spirituali sustentande animæqe reficiendæ sufficiat. ejusmodi est enim *aqa* ista, qæ *reficiat nec deficiat* unqam, ut scitè Beda.

CAPUT. XXI.

Participla paßiva pro adjectivis in bilis *Hebræis usitatißima, teste Pfochenio. Ne sit tamen* Hebraismus, *sed Græcorum ac Latinorum qoqe idiotismus, loca duo proferuntur, ex Homero alterum, alterum ex Virgilio. Homeri loco locus istic nullus. Homerus ratione non unâ à Pfochenio depravatus; perperam habitus, perperam redditus. Hebræis usus ille idcò freqentior, qia verbalium ejusmodi penuriâ laborant.*

SEct. 67. *Nihil est*, inqit, *usitatius apud Hebræos, qam qod participia passiva Niphal, ponantur pro nominibus in bilis. ut Prov.* c.21.v.20. אוצר נחמד LXX. θησαυρὸς ἐπιθυμητὸς *thesaurus desiderabilis, &c. Sic Gal.*c. 2.v.11. ὅτι κατεγνωσμένος ἦν. *qod esset condemnatus. h. e. condemnabilis. Sed sic dicit Homer.* Il. α. v. 388.

ἠπείλησεν μῦθον, ὃ δὴ τετελεσμένον ἐστί.

Minatus est verbum, qod jam perficibile est.

Et sic loquntur etiam Latini. Virgil. Æneid. l. 8.

——— *pictis conspectus in armis.*

Prævaricari poterat videri hîc Pfochenius, nisi tam obstinatè cavsam, qam consultò suscepit, ad finem usqe proseqeretur. *Nihil est*, inqit, *usitatius apud Hebræos. Sed & Homerus*, Poeta scil. aliqandò

dò *ſic locutus eſt. Et ſic Latini qoqe loquntur.* Nam *Virgilius* Poeta & ipſe, ſemel ſic locutus adducitur. An Hebræorum idiotiſmus eſſe negabitur, qo nihil apud Hebræos eſt uſitatius? Græcorum, avt Latinorum eſſe cenſebitur, cujus ex omnibus utriuſqe lingvæ, qi ſermone communi ſcripſere, avtoribus, ne unum qidem exemplum producitur? unum tantùm in alterutrâ, ex ejuſmodi ſcriptoribus, qi præter uſum communem, metri ratione etiam ſæpenumerò id exigente, ſibi multa concedunt? Verum qid ſi è Græco ſcriptore illo nihil qicqam, qod huc faciat, allatum ſit? an non tota hæc periocha Pſochenio jure merito inducenda fuerit? reverâ ita planè ſe res habet. Mitto, qod τετελεσμένον, pro τετελεσμένος poſuit; qod comma poſt μῦθον collocavit, cum colon forſan debuerit; qod ὃ verterit, *qod*; unde, cum relativum eſſe exiſtimaret, factum videtur, ut τετελεσμένον pro τετελεσμένος poſuerit. qanqam neqe id neceſſe fuerat, etiamſi relativi vim, ὃ pro ὅς, qod Evſtathius cenſuiſſe videtur, iſtic haberet. certè τετελεσμένος hoc loco non eſt *perficibilis*, ſed *perfectus, completus*, in actum & exitum deductus. ita Evſtathius, ὃ δὴ τετελεσμένος ἐστὶ, ἤγουν, ὃς δὴ τετέλεσται. Vertendum itaqe. *Sermonem comminatorium emiſit: is avtem jam executioni datus eſt.* vel etiam, *rem minatus eſt; qæ jam etiam eſt confecta.* Erat reverâ, cum id proloqeretur Achilles. Deniqe cum nihil uſitatius eſſe apud Hebræos agnoſcat; nec adeò vel Græcis vel Latinis etiam ſit familiare, illorum potius (opinor) qam horum idiotiſmus habebitur; ad qem adigit etiam neceſſitas qædam, qia verbalium ejuſmodi laborant illi inopiâ, qæ copioſiſſima iſtis ſuppetunt.

CAPUT.

CAPUT. XXII.

Avtoribus ea affingere Pfochenium, qæ nulli dixerint, suspitio. Ἐν ἀρχῇ, *Ioan.* I. I. *Mosis verba prima alludere, Hejnsius.* Ἐν ἀρχῇ, *pro* in exordio operis, *Græcis dici ex Luciano, ostendit Pfochenius. ecqid ad rhombum?* Τὸ ζητεῖν, *pro* studere, studiose qærere, בקש *Hebr. respondere monet Beza. Græcis sic qoqe usurpari Pfochenius ostendit. qod ille non negat. Evangelistæ ab his, an ab illis habuisse probabile?* τὸ θεωρεῖν, *pro* videre *in N. T. tantum qi opinantur usurpari, falli pronunciat Pfochenius, LXX interpretes accersit. absqe his Isocratem solum, ejus verba aliud potius insinuant.* ὅτι *pro* διότι, qare; qomodo. כי *Hebr. usurpari pariter, Beza. Hebraismum esse negat Pfochenius, adducto Homeri loco, qem Beza ipse citaverat.* ὅτι *eo loci,* unde, *potius, qam* qare. *locus aptior à de* Dieu *allatus.* Ἀλλὰ, *pro* εἰ μὴ nisi. *Græcis priscis in usu fuisse, qo probet Pfochenius, Herodianum solum advocat, ævi inferioris Scriptorem. & frustra advocat, qia non necessariò sic explicandus. Poetæ locus ex Plutarcho geminus; mendo liberatus.*

Onsultissime egisset Pfochenius, si ad avtorum, qorum placita notat, loca digitum intendisset; qo calumniæ vel notam, vel suspicionem saltem, defugeret; cui culpæ, vereor, ne affinis qandoqe fuerit. Neqe enim seqitur, ut siqis formulâ hâc vel illâ, avt phrasin aliqam Hebraicam æmulatum scriptorem, avt Hebræi scriptoris locum aliqem respexisse vel expressisse, dixerit: ideò dictionem illam, qæcunqe ea fuerit, pro mero Hebraismo statim habuerit. Ejusmodi avtem pronunciata, arripuisse

 sæpiùs

sæpiùs videtur Pfochenius, unde palum erigeret, ad qem sese exerceret, & vires suas experiretur; lectionis saltem variæ specimem aliqod exhiberet. Ex hoc genere videri potest, qod sect. *68.* habet ex Joannis c. 1. v. 1. ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος. *In principio erat sermo.* qod idem rursus v. 2. et Act. c. 11 v. 15. *Sed estne*, inqit, *hac phrasis Græca? non videtur; sed Graciensis, sed Gracanica. namqe exprimit Hebræum* בראשית *Genes.* c. 1. v. 1. *ubi LXX* ἐν ἀρχῇ. Sed *numqid & Lucianus Graciensis fuit, & vix Græcè scripsit? Sic certè ille loqitur, in* μακροβίοις. tum prolixam satis ex opere Lucianeo illo periocham attexit, in qâ de Aristobulo verba novissima sic habent, ὥς αὐτὸς ἐν ἀρχῇ πραγματείας λέγει. At verò qis tandem, ὦ φιλότης, negavit, ἐν ἀρχῇ, pro *in exordio*, seu *in initio* Græcè dici? Heinsius reverâ in *exercit sacr.* c. 3. de Evangelistæ verbis illis agens, *Svavissima*, inqit, *haud dubio est parodia, e Geneseos initio desumta*; Et mox; *Venustissima est allusio.* Sed qid hoc, avt ejusmodi qippiam, ad id, qod de *phrasi, non Græcâ sed Graciensi, sed Gracanicâ*, ludendo illudit nobis Pfochenius? multum itaqe hîc pulveris incassum excitatur, ubi nullus antogonista est, qîcum manus conferantur.

Eodem referas licet, qod sect. *66.* habetur. Qum enim Beza ad Marc. c. 12. v 12. ad notasset, τὸ ζητεῖν, pro eo qod Latini dicunt *studere, affectare, studiosè qærere, positum, verbo* בקש *Hebræorum respondere.* Pfochenius, qô probet, qod nemo, qod sciam, Beza certè nullus, negavit; e Græcis scriptoribus loca varia producit, qibus τὸ ζητεῖν eodem sensu usurpatum reperitur. Lavdo diligentiam; industriam amplector; qiâ ex scriptis profanis sacra illustrantur. Verum nihil hoc ad illud qod Beza affirmat. nec à Græcorum potius, Matthæum, qi Syriacæ lingvæ magis assveverat, qam ab Hebræorum sermone, τοῦ ζητεῖν usum istum havsisse, verosimile videtur.

Qin & Sect. *69.* *Qicunqe*, inqit, *in solo N. T. arbitratur* τὸ θεωρεῖν *significationem habere videndi, maximè fallitur. namqe in eodem significatu occurrit hac vox in veteri fœdere apud* LXX *interpretes: occurrit & apud alios profanos avtores.* At ecqis ille, qæso, qi arbitratus est, in solo N. T. τὸ θεωρεῖν sic sumi? Tum qi *Graciensi* sive *Gracanico* isto, qem dicis, charactere Novi Instrumenti scriptores usos contendunt, an non de *Interpretibus Græcis* illis idem statuunt?

tuunt? Et certè apud utrosqe hos freqentissimus est verbi istius u-sus iste; apud Græcos priscos, siqis, rarus admodum. nam qod tu unicum ex Isocratis Evagorâ affers; ὅθεν καὶ μάλιστ' ἄν τις τὴν φύσιν τὴν ἐκείνου ——— θεωρήσειε. potest æqè fæliciter, avt etiam aptiùs ac commodiùs, *deprehenderit*, avt *perspexerit*, qam *viderit*, reddi. qo modo θεωρεῖν τὸν τρόπον Demosthenes dixit *Olynth.* 1. pro *modum rei perspectum habere.*

Sect, 72. qia Beza ad Marci. c. 9. v. 18. monuerat ὅτι, *cur*, novè pro διὸ ὅτι dici, & particulam כי apud Hebræos interdum etiam interrogativè usurpari. Pfochenius, *Fortassis*, inqit, (qasi hoc Beza dixisset) *Hebraismus est. Sed qis docuit hunc Hebraismum Homerum, ubi* Odyss. 19. v. 464. *hunc in modum etiam* dicit,

——— ἐξερέεινον ἅπαντα
οὐλὴν ὅττι πάθοι. ——— *hic sanè res ipsa loqitur,* τὸ ὅτι

exponendum *per qare, cur.* At primò Pfochenium interrogare licuerit, ah ab Homero Evangelista hunc τοῦ ὅτι usum acceperit. Tum, non ideò seqitur nescivisse Bezam apud Homerum aliosqe etiam Græcos avtores, qanqam minùs usitatè, ὅτι, sic sumi, qia כי Hebræorum ita qandoqe monet usurpari. nam & idem ipse ad capitis ejusdem vers. 11. Ὅτι, inqit, *particula aliqando pro διότι accipitur, etiam indefinitè, sicut post,* vers. 28. *Sic etiam apud Homerum,* &c. atqe hunc ipsum locum producit. ubi tamen vertendum potiùs videatur, *sciscitabantur cicatricem unde, qam, cur,* vel *qare, haberet.* Sed locum luculentiorem ad vers. 28 adducit D. de Dieu. ex eodem, *Iliad.* 1.

Ὅς κ' εἴποι, ὅτι τόσσον ἐχώσατο Φοῖβος Ἀπόλλων.
Qi dicat, Phœbus cur tantopere irascatur.

Sect. 74. Marc. c. 9. v. 8. ἀλλὰ *sed,* pro εἰ μὴ, *nisi,* sicut & alibi usurpatur; prout & אלא Syris; qod ex לא [illegible]א conflatum opinatur Piscator; & τῷ ἀλλὰ Græcorum originem dedisse, Caninius. Verum qærit, an *hoc ab Hebræis fluxerit,* Pfochenius. ipse aliter censet, qia apud Herodianum in *Pertinace* eundem τοῦ ἀλλὰ usum reperit, verbis illis, Αἴτιος δὲ τοῦ τοιούτου θανάτου οὐκ ἔστιν ἄλλος, ἀλλ' αὐτὸς αὑτῷ. *causa mortis hujusmodi nullus fuit alius, nisi ipse sibi.* Cui poterat geminum illud poetæ incerti adjecisse, ex Plutarcho *de tranqill.*

οὔτις ἐμοὶ τῶν ἄλλων ἐπαίτιος, ἀλλ' ἐγὼ αὐτός.

ubi pro ἄλλων, leg. ἄλλος, metro ſvadente, ſed & ſenſu exigente: eſt enim τῶν pro τούτων.

Extitit horum alius mihi nemo, niſi ipſemet, avtor.

ſive,

Nemo, niſi ipſe, mihi qiſqam culpandus ob iſta.

Qanqam non deerunt forte, qi dicturi ſint, ἀλλὰ iſtic utrobiqe in uſitato ſignificatu adhiberi, & ſubeſſe ellipſin aliqam. q.d. *mortis ejuſmodi illi avtor* (ita enim malim αἴτιος, qam cavſa reddere) *nemo alius fuit; ſed ipſe ſibi* ſcil. *avtor extitit*. Et, *nemo alius avtor horum*, ſive *nemo alius, mihi incuſandus ob iſta, ſed egomet ipſe*, ſolus ſcil. *in culpâ ſum*. nec tam proprius iſtic τῷ *niſi* locus. Eſt enim exceptivum; cujus munus eſt ex prænominatis aliqem aliqidve exceptum indicare. qod iſtic non fit; qum ex alienis ipſe non ſit. Itaqe nec ſatis commodè huc trahi videtur Herodiani locus ille; qum non ſit neceſſariò ἀλλὰ pro εἰ μὴ eo loci ſumendum. nec ſi id daretur, priſcis Græcis uſitatum id inde ſeqeretur, cum Apoſtolicis temporibus multo fuerit inferior avtor ille. Et à Syris potiùs ſuis; qibus id opidò familiare, qam a Græcis priſcis, qibus in uſu fuiſſe nullus probat Pſochenius, ſcriptores ſacros hoc ſumpſiſſe verè ſimillimum exiſtat.

CAPUT. XXIII.

Anſelmi nomen, qæ Hervæi ſunt, præferunt. Δῶμα *pro* tecto *Evangeliſtas à Græcis V.T. Interpretibus ſumpſiſſe, dicitur. Græcis priſcis ſic uſurpatum ex Æſopi fabulis probatum it Pſochenius. Æſopum qicqam ſcripſiſſe havd conſtat. Fabulæ Æſopicæ dicuntur, & qæ illius non fuerant. Ab inferioris ævi hominibus, qæ illius feruntur eſſe, collectæ & concinnatæ. Cum Pradenſi* Domno *Hiſpano congreſſus. Tectorum & ædificiorum forma apud Popilum Iudæum.* Δῶμα *&* δῶ *nomina antiqa; ſed pro* tecto *antiqitus nuſqam uſurpata. Nec qicqam adducit Pradenſis, cô qod faciat.*

Δῶμα

Δῶμα tectum *primò*, ædes totas *dein figuratè*, *nec origo vocabuli, nec usus docent.* Domi esse, *qa ratione dicatur. Pradensis commentum futile exploditur. H. Stephani paradoxon rejicitur. Vossii de ellipsi opinio probatur: ejusdem elogium. halucinatio in loco qodam Terentiano.* domi *nunc adverbiale, ut* οἴκοι, *nunc nominis instar. Latius sumptum* domi forisqe, & domi belliqe.

SEct. 75. Matthæi illud c. 10. v. 27. ἀπὸ τῶν δωμάτων. *super tectis.* Non *Anselmus* (neqe enim is est avtor enarrationum illarum Evangelicarum) sed Hervæus Anselmo longe posterior, *morem architecturæ in Palæstinâ usitatæ respicere avtumat.* (haud frustrâ) Beza verò & Piscator *à Græcis V. T. interpretibus accepisse* adnotant *Evangelistas*; ut δῶμα, qod Græci ἀντὶ τοῦ οἴκου usurpant, pro גג Hebraico sumant; qo στέγος *tectum* designent, & ab οἴκῳ etiam distingvant. Et certè Græci illi interpretes raró alitèr utuntur: Evangelistæ verò nunqam. videantur præter locum adductum, Matth. c. 24. v. 17. Marc. c. 13. v. 15. Luc. c. 5. v. 19. & c. 12. v. 3. & c. 17. v. 31. & Act. 10. v. 9. Verùm reclamat & hîc Pfochenius: rogatqe petulantèr satis, *nunqid ex LXX versione Græcâ fabulas suas descripserit Æsopus. namqe eodem*, inqit, *modo loqitur in principio suarum fabularum, fabulâ*: Λύκος ϗ ἔριφος. Ἔριφος ἐπί τινος δώματος ἑστώς. &c.

Cæterùm unde nobis, qæso, probabit Pfochenius, Æsopum ipsum aliqid unqam scripsisse? avt hanc etiam, qam refert ipse, fabulam Æsopum avtorem habere? Ambigi meritò utrumqe potest. Siqidem fabulas commentum, eisdemqe usum creberrimè in conventibus Phrygiâ oriundum Æsopum, qibus delinitos suorum animos ad prudentiam, industriam, virtutem acueret, avtores gravissimos testes habemus. Videatur Gellius *Noct. Attic.* l. 2. c. 29. at scripto eas Græco idiomate comprehensas edidisse, avt siqas Græcè ediderat, eas ad nos, prout ipse scripserat, pervenisse, vix idoneum avtorem, qi attestetur, offendas. Aphthonium enim cujus paulò post verba dabimus, parùm moror. Tum non omnes ab Æsopo fuisse

 contectas,

confectas, qæ Æsopicæ appellantur, in confesso est. Aphthonius in *praexercit. de fab.* Νικᾷ δὲ (ὁ μῦθος) μᾶλλον Αἰσώπειος λέγεσθαι, τῷ τὸν Αἴσωπον ἄριστα πάντων συγγράψαι τοὺς μύθους. & Theon. Αἰσώπειοι δὲ ὀνομάζονται ὡς ἐπίπαν, οὐχ ὅτι Αἴσωπος πρῶτος εὑρετὴς τῶν μύθων ἐγένετο, ἀλλ᾽ ὅτι Αἴσωπος αὐτοῖς μᾶλλον κατακόρως καὶ δεξιῶς ἐχρήσατο. Sed & Priscianus, *in art. praexercit. Omnes avtem communitèr Æsopiæ nominantur; qoniam in conventibus freqentèr solebat Æsopus fabulis uti.* Fabius ipse deniqe *institut.* l. 11. c. 11. *Illæ qoqe fabulæ, qæ etiamsi originem non ab Æsopo acceperunt, nomine tamen Æsopi maximè celebrantur, ducere animos solent, præcipuè rusticorum & imperitorum.* Fabulas itaqe, qæ Æsopi nomine vulgò circumferebantur, qum tamen patrem Æsopum earum aliqammultæ nevtiqam haberent, cum pueris maximè instituendis imprimis utiles viderentur, qia ætas illa fabellis plurimùm oblectari consveverit, in fascem unum seculis insecutis, collectas sedulò compegerunt viri docti, & Græco alii, alii Latino, soluto alii, serto alii sermone expresserunt. cisqe insuper, vel ab aliis acceptas, vel ex ingenio suo confictas adjecerunt, haud pavcas. Hoc de se ingenuè profitetur Phædrus, qem Avienus *præfat.* ad suas, ait, *harum* (fabularum utiqe Æsopicarum) *partem aliqam qinqe in libellos resolvisse.* sic enim is in *exordio lib.* 3. *Librum exarabo tertium Æsopi stylo.*

et mox, de Æsopi fabulatoris instituto qædam locutus,

Ego porro illius semitâ feci viam.
Et cogitavi plura qam reliqerat.

ubi forsan pro *semitâ, semitam* legendum; & pro *& cogitavi, excogitavi. ex semitâ viam,* sive *semitam viam facere* dici potest, qi dilatat rem aliqam, & ex angustiore additione factâ ampliorem efficit. Hinc factum, ut fabulas nec easdem omnes denarrent, nec eodem ordine describant. Certè qam Pfochenius in codice suo sedem primam occupasse insinuat, ea nec in Babrii Gabriæ, an Ignatii, (nam & de avtore, & avtoris etiam nomine in diversas partes itur) nec in Phædri fabulis usqam comparet, qorum uterqe iambis, sed Græcis alter, alter Latinis, vinctas dedere nobis fabulas Æsopicas; sed nec in eis, qas libero sermone exhibuit Lavr. Valla. In eis avtem qæ Maximus Planudes Græcè edidit, postremum ferè locum sortita est; tantum abest, ut libri principium occuparit; estqe fortasse à Planude ipso vel confecta, vel conscripta. Proinde, ut nihil dicam, non fuisse necesse, ut avtor fabulæ istius qisqis is fuerit, *suas ex LXX*

versione fabellas describeret; (qod viro pio gravique minus dignum est scomma,) si vocabulum aliqod præter usum Græcorũ adhibitum ab eis fuisset mutuatus: nihil adfert Pfochenius, qo probet, vel ab illis vocabuli illius usum hunc Evangelistas non accepisse, vel à Græcis priscis idem eodem sensu usurpatum; cum avtor iste Apostolorum & Evangelistarum ætate inferior multo meritò censeatur; nec qod antiqitatem ei asserat, qicqam allatum fit.

Verum istic mihi non cum Pfochenio solo, cum *Penteconcarcho* (id enim Tituli scripto suo visum est dare) *Don Laurentio Ramirez de Prado* manus fuerint conferendæ. Is operis sui illius, qod tantâ cum pompâ prodiit Cap. 27. *Sunt*, inqit, *qi asserant in Novo Testamento voces esse Græcas non merè Græcas, sed effictas ub Apostolis: ex qarum numero sit* δῶμα, *qæ in cap.* 10. *Act. n.* 9. ἀνέβη Πέτρος ἐπὶ τὸ δῶμα. Hunc ad qem se exerceat, ubi palum erexerit, adoriturus sic pergit. *Qi faciliùs ducunt ea, qæ ignorant, extra pomærium Græcæ linguæ, tanqam monstra amandare, qam consulere doctiores, ut doctè ipsi evadant.* Hæc ille; pro fastu Hispano satis Verum doctum hunc nos docentem avdiamus pavlisper indocti, qo à docto isto, edocti meliùs, doctiores evadamus, *Est* δῶμα, inqit, *tectum* Matth. c. 10. n. 27. Luc. c. 12. n. 13. & c. 17. n. 31. &c. *Tectum avtem erat superior pars ædium, & sine fastigio plana. Clarè D. Hieronymus*, &c. *Et sic explicat D. Ambrosius*, &c. Atqi, ὦ πολυμαθέστατε, hoc & ante te natum norant, qos tu indoctos hîc indigetas. nec erat opus, ut *Divos* huc advocares, avt avtores etiam tot profanos accerseres, qibus eorum hâc in parte ignorantiam, avt instrueres, avt coargueres etiam. Verùm ubi prolixâ admodum de *tectis* istiusmodi dissertatione paginas sex integras compleverat, concludit tandem. *Hæc ergò vox* Doma *antiqior est, qam Bibliorum interpres, & ipsi Apostoli.* An non ex præmissis elicienda fuerat conclusio ista? at in præmissis, cum ex avtoribus omne genus, Græcis, Latinis, antiqis, recentioribus, poetis, rhetoribus, historicis, testimonia de *tectis* istiusmodi qam plurima, corrogaverit, nusqam avt δώματος avt *domatis* vocem pro *tecto* istiusmodi usurpatam offendit; exceptis tantum Græcis, qos LXX vocant, veteris Instrumenti interpretibus, *à qibus vocem hanc mutuatos Novi Scriptores* contendunt, qos ductor doctorqe iste flagellat, *indocti* illi.

Verùm & istis antiqiorem fuisse, tabulis obsignatis, in seqentibus loqidò demonstrabit. *Antiqi*, inqit, *Græci* δῶμα *&* δώματα

dicebant. Theocritus. Idyl. β.

Ἴυγξ, ἕλκε τὺ τῆνον ἐμὸν ποτὶ δῶμα τὸν ἄνδρα.

Apud Homerum passim, & per abscissionem δῶ. *Odyss.* 15. v. 423. & 431. ὑψερεφὲς δῶ. i. *alta domus.* & Illiad. 1. v. 426. χαλκοβατὲς δῶ. i. *area domus. Hesiodus in Theogoniâ prope finem,*

Ναίει χρύσεα δῶ δεινὸς θεός.

i. *incolit aureas ædes magnus Deus.*

ubi Scholastes; δῶ, δώματα κατ' ἀποκοπήν. Scilicet nesciebant indocti illi, δῶμα & δώματα pro *domo* sive *ædibus* usurpari; & nescissent adhuc, nisi insignis Domnus de Prado hoc eos istis commonuisset. At verò, ô illustrissime, si hoc avdis libentiùs, non δῶμα *vocem* negant illi *Græcam esse*; & multo minùs *ab Apostolis* eam ajunt esse *effictam*: (hæ sunt enim calumniæ meræ, cerebriqe commenta tui) sed usum hunc vocis, qo pro *tecto* propriè ac primario sic dicto sumitur, priscis Græcis ignotum & ab interpretibus illis sumpsisse affirmant Apostolos. Tu verò, qod erroris illos hâc in parte coarguat, ne verbulum qidem protulisti. tantum σκιαμαχήσας καὶ χειρονομήσας, magnificè te extulisti; tandemqe, qasi non tam istis qam Grammaticorum grege toto, detriumphatis, de scammate discessisti. At te tanto cum fastu ovantem interim rident meritò Grammaticorum filii.

Domus, inqit, *sive Græcè* δόμος *avt* δῶμα, *non significat*, *qod Hispane dicimus* Casa; *nam id propriè ædes dicitur*, *sed partem superiorem ædium, vel solarium, vel tectum*; *& à parte totum pro ædibus solet poni.* Verum unde patet δόμον & δῶμα *tectum* propriè denotare? vocis cujusqe mens propria, vel ab origine, vel ab usu dignoscitur. horum nevtrum istic Pradensi Domno suffragitur. non origo. δέμω, δέδομα, δόμος, δεδόμημαι, δόμημα, & contractius δῶμα, ab *extruendo* utrumqe dictum est. nunqid avtem apud Hispanos, avt terrarum ullibi, ædium *tectum* duntaxat extrui solet, reliqæ ædium partes exurgunt sponte suâ? Etiamsi ergo *tectum*, qod Latinis pro domo tota, sive pro ædibus ipsis integris qandoqe usurpatur, eam partem propriè ac primariò designat qod nunc ὀροφὴν Græci, nunc & στέγην, appellant; tamen de Græcorum δῶ, sive δῶμα idem statuere, qod svadeat nihil est: qia notationis ratio in illo liqidò se prodit, qâ *tectum* est *à tegendo* sic dictum, qæ istic ejusmodi nulla comparet. de usu verò vix hiscere posse qenqam existimem, qi Græcè qicqam legerit. Et Pradensis ipse exemplorum satis produxit, qod

os,

os, vel sibi, vel alii cuivis, id avso statim obstruxerit.

Sed Plavtus, inqit, *in Casina diserte id explicuit, cum dixit*, insectatur omnes domi per ædes· *sic Hispanè*, en las casas de la morada. i. e. *in ædibus domi, Et qum latinè dicitur*; Non est domi, *deest in ædibus*.

Expectabam aliqid, unde δῆμος & δῶμα Græcis sic usurpari ostenderet; idqe perpetim ferè, usu obtinente. Sed videamus tamen id qod attulit: et Grammaticis hisce tricis immoremur pavlisper. *Domi esse*, qâ ratione dicatur.

Grammatici qærunt & adhuc sub judice lis est,

nî Pradensis dictamen in rem judicatam abierit. Henr. Stephanus in *Pseudo-Ciceroniano*, & *Romæ* & *Domi casu tertio* vult utrumqe dici, ut sit *domi* contractius factum pro *domui*. credo, ut παράδοξον singulare aliqod proferret potiùs, qam qod ita censeret; avt qo Malaspinæ, qi *secundi casus* dixerat esse, contradiceret. At V.C. Jo. Vossius, qo nemo rem Grammaticam accuratiùs excussit & explicuit, *casus* itidem cum reliqis censet esse *secundi*; formulamqe defectam; sicut *Romæ*, pro *in urbe Romæ*, ita *domi* pro *in loco domi*; sive, ut Gaspar Scioppius, qod Pradensi nostro tavere videatur, *in ædibus domi. de construct.* c. 25. & c. 66. adducitqe etiam in append. Plavtinum illud ex *Casin.* act. 3. sc. 5. qod & Pradensis in rem suam trahere annisus est, *domi per ædes*. sed qâ ratione scil. formulæ id explicat? ut per *ædes domi*, vel *in ædibus domi*, fit *per ædes tecti*, sive *in ædibus tecti*? qis cerebri sani sic loqeretur, vel est unqam locutus qisqam? nihil minùs. *Ut domus*, inqit, *sit totum ædificium*, *ædes dicantur partes*, *ac conclavia singula. nempe ab adeundo*, *juxta Varronem*, *qia loca sunt distincta, qo acceditur.* mitto reliqa argutiora pavlò. sed qo Plavtum ex Plavto exponat, profert ex *Avlulariâ*, act. 3. sc. 2. illud, ——— *angulos omnis*

Mearum ædium & conclavium mihi per viam facitis.

Ista verò Domni Pradensis commento futili sunt ex diametro adversa. Ego interim optjmè censuisse eundem virum doctissimum sentio, ubi *domi genitivum* esse statuit *adverbialiter positum, de analog.* l. 2. c. 17. Et reverâ *domi* Latinum respondet plane τῷ οἴκοι Græcorum. qod esse *adverbium* nemo iverit inficias. qanqam locus ille, qem vir idem doctiss. adducit ex Terentii *Evnucho*, act 4. sc. 7. ubi *domi focique* legitur, qod utrunqe in eadem ille classe statuit, aliò planè spectare videtur. verba sunt; ——— *Sanga uti fortes decet*

Milites, domiqe fociqe fac vicissim ut memineris.

ad qem locum Donatus, si is est, *Domi & foci genitivi sunt.* rectè. sed *adverbialiter usurpatum*, nevtrum id qidem; cum à verbo *memineris*, qi casum hunc exigit, utrumqe regatur. Sic Plavtus Trinum. ac. 4. sc. 3.

Non fugitivus est hic homo: commeminit domi.

Sed nec ratum itaqe haberi potest, qod vir idem clariss. sibi hac in parte adversatus, *de construct.* c. 25. affirmat, *foci* eô loci *pro foci loco positum*, cum dictionis nec syntaxis id permittat, nec admittat sensus.

Qanqam in locutionibus de qibus supra dictum est, illis, *domi* nomen, *haud adverbium esse* inde contendit Charisius *Instit. Grammat. l.* 1. *cap. de analog.* qia *pronomen* qandoqe *adjectum habeat.* Sic enim Cato *contr. L. Furium*; *Domi mea sæpe fuit.* Et Varro *de ling. Lat. l.* 8. *Ab eadem ratione, domi suæ qisqe ubi lavatur, balneum dixerit.* Atqi nihil obstat, qo minùs statuamus nunc *adverbii*, nunc *nominis* rationem induere. Verum de subtilitate istâ qicqid fuerit; certè *domi esse*, vel *non esse* aliqem, ubi dicimus, num hoc volumus, *agit*, vel *non agit in tecto*, sive *in tegulis?* an *sub tecto* potiùs, non *sub dio?* Qin & *domi* simplicitèr cum dicimus *esse* aliqem, non *ædes* has vel illas ἀτεχνῶς volumus, ut si *intra ædes* qasvis, qæcunqe eæ fuerint, propriæ an alienæ, tum is qem dicimus, egerit, *domi esse* intelligatur: sed peculiarem propriumqe, cui consvevit, commorationis locum eâ voce designamus. qod nos Anglicê peculiari vocabulo dicimus, **his home.** sed nec ad *ædes* ipsas, nedum ut ad *tegulas*, restringimus; sed etiamsi in horto, vel in areâ, vel in agro ædibus adsito agat, hominem *domi esse* dicimus. imô latiùs, latiusqe adhuc dictionis istius pomæria protollimus, ut etiamsi nec in ædibus, nec in fundo etiam sit suo, *domi esse* dicamus, qi non peregrè agit. unde formulæ illæ; *domi belliqe*, sive *domi duelliqe*, & *domi militiæqe*, & *domi forisqe.* Cicero *Tuscul.* l 5. *Qorum virtus fuerat domi militiæqe cognita. Offic.* l 1. *Parvi sunt foris arma, nisi est consilium domi.* Plavtus *Asinar.* 3.2. ——— *qa domi duelliqe male fecisti.*

Et *Captiv.* in *Prolog.* ——— *judices justissimi*
Domi, belliqe dvellatores optumi.

de Mario Salustius in *Jugurth. Animus belli ingens, domi modicus.* Verum tricis istis expediti, Pradensi misso, & ad Grammaticos vapulatum ablegato, ad Psochenium nostrum redeamus.

CAPUT. XXIIII.

Ὅτι ἐγώ εἰμι, Rabbinismum avt Hebraismum qi sapere censent, hebetudinis stupendæ arguit Pfochenius. *Ei qi sint, nullus dicit. respondet formæ Hebraicæ, Esai.* 43. 10. *cui cum Aristophaneo à Pfochenio allato* κοινὸν ἐστίν. *Rabbinismum in illis Ioan.* 1. 33, 34. οὗτός ἐστι, *qi latere avtument, non comparent.*

SEct. 76. Marci c. 13. v. 16. *illud,* ὅτι ἐγώ εἰμι, *Ego sum,* ait Pfochenius, *multos per Hebraismum, vel potius Rabbinismnm, positum somniare, verèqe somniare. lippis enim & tonsoribus notum esse, populos qosvis, nedum Græcos solos, ita loqi.* qærit ergo, *qis ita stupidus, qis tam hebetibus sit oculis, ut non aliis qoqe lingvis hanc locutionem communem esse videat.* Certè qum nemo (credo) qisqam sit, qi non videat, digito designatos oportebat esse multos illos, qos tam stupidos, tam visus hebetis fuisse Pfochenius hîc insinuar. Mihi interim cum in neminem horum hactenus inciderim, qos tam multos Pfochenius prædicat. subit animum suspitio, fide minus sincerâ istic versatum ipsum; fieriqe posse ut e nostris qidam, non ἐγώ εἰμι simplicitèr phrasin vel Hebræis, vel Rabbinis etiam peculiarem dixerint; sed formulam illam ellipticam, ὅτι ἐγώ εἰμι ubi nihil aliud adjectum reperitur, fæliciter admodum exprimere Hebraicum illud כי אני הוא Esaiæ c. 43. v. 10. qod in veteri codice nonnunqam occurrit, & cui nihil geminum hîc adduxit Pfochenius. nec verò satisfacit, qod solum videri qeat, ex Aristophane illud, ἐκεῖνός εἰμ' ἐγώ. qia responsionem comprehendit qæstioni subjunctam, unde necessario ex usu communi suppletur qicqid deesse videri poterat. Illud avtem si multi illi dixerint, qos stupiditatis & hebetudinis tam stupendæ insimulat; ipsi forsan Pfochenio stuporem havd minorem objecerint, qi duo tam disparata distingvere à se invicem neqiverit. Ejusmodi forsan subesse possit aliqid, qod Sect. 88. de *Rabbinismo, qem nescio qi latere avtument*

…ormulâ illâ, οὗτός ἐστι. Joan. c. 1. v. 33, 34. qæ respondeat illorum היינו הוא הוא verum cum non liqeat, avt qi isti sint, qos notat, avt qid pronunciaverint, re in medio, donec indicium clarius nobis is dederit, relictâ, ad alia transitum faciemus.

CAPUT. XXV.

Universa lege sirempse condita. Sirachidæ locus, perperam redditus; pejus expositus. Sed & Mosis verba, Gen. 2. 4. Error inde enatus, mundum totum uno momento productum. Error is Procopio falsò tributus. Dies *pro tempore, ætate.* σήμερον *&* αὔριον *pro tempore præsenti, mox futuro.* ביום *pro* si, *qibusdam; pro* qando, *sæpissimè. Aristotelis locus malè redditus.* οἴεσθαι, videri, Dies docebit. 1. *Cor.* 3. 13. Dies ægritudinem adimit. *Propertii locus expensus; in eoqe aliqid ex conjecturâ demutatum. Expressum, vel è proverbiali qodam dicto, vel forsan potius ex Evripideo. Hoc apud varies avtores variè corruptum, restituitur. Serrano & Grotio lectio vitiosa imposuit.* ἵνα, ubi, in qo. *Gellii codices emendati. Evripidis senarius à Stephano frustra tentatus: aliunde restitutus.* ἵν᾽ αὐτοῦ, *ut* ἔνθα δ᾽ αὐτοῦ, *Pleonasmi poetici.* Βέλτιστος αὐτοῦ. *Graduum collationis* ἐναλλαγαί. *Absolutum pro gradu nunc primo, nunc secundo.* Gradus *primus, pro absoluto; pro secundo. secundus pro primo. compluribus Scripturæ locis hinc lux data. Gradus primus vehementiæ cavssâ geminatus.* Μετάληψις, dies *pro diebus;* dies *pro ætate. Formula illa,* In diebus illis, *non tam exteris historicis familiare, qam sacris.*

IEſus Syrachides *ſapientiæ* ſuæ c. 18. v. 1. ὁ ζῶν εἰς αἰῶνα, ἔκτισεν τὰ πάντα κοινῇ. Qod Junius reddidit, *Qi vivit in ſeculum, is creavit omnia communi lege.* Et exponit, *rebus creatis omnibus, ut ortum & interitum habeant; & penès ipſum ſolum in rebus omnibus conſtet perfectio.* Hoc eſt, qod Caſſius Hemina *annal.* l. 2. *Qæ nata ſunt, ea omnia denaſci.* i. e. τὰ γινόμενα πάντα καὶ ἀπογίνεσθαι, ut Plutarchus loqitur *ad Appollon.* & Seneca *Epiſt.* 99. *Omnes* (imo, *omnia*) *eadem conditio devinxit; cui naſci contigit, mori reſtat.*

At vetus interpres dum reddit, *Qi vivit in æternum, creavit omnia ſimul,* erroris anſam præbuit magnis etiam qibuſdam; in qibus Avguſtinus, qi *in Geneſ. ad liter.* l.4. c. 33. inde concludit, *Deum univerſa ſemel ſimulqe, uno eodemqe temporis momento, e nihilo produxiſſe.* dierum vero plurium in ſingulis condendis mentionem factam, ad comprehenſionis noſtræ tarditatem Juvandam. cui ſententiæ etiam Thom. à Vio Cajetanus havd obſcurè favere deprehenditur. nec improbandam eſſe affirmat Sixtus Senenſ. *biblioth. ſanct. l. 5. annot.* 24. E Judæis etiam, qos inter Jajrus, fuerunt, qi hoc idem tuerentur. Qin & eo progreſſus eſt Philo, *allegor.* l. 1. ut εὐήθεις, *fatuæ ſimplicitatis,* eſſe pronunciet, ſi qis *ſex dies* in mundo condendo exactos exiſtimaverit. Eandem ſententiam & Procopio Gazæo affingunt Sixtus Sen. ubi ſupra, & Villetus noſter *in Geneſ.* c.2. *ſect.* 7. ſed immeritò, ut mox videbitur. Qamvis avtem ea hiſtoriæ mundi conditi à Moſe ſcripto traditæ ex diametro adverſetur; ex Moſe tamen ipſò excerpunt, qo eandem firmatum eant. illud nempe. Cap. 2. v. 4. *Iſtæ ſunt generationes* (ſive, *origines*) *cæli ac terræ, qando condita ſunt; in die qâ Dominus Deus fecit cælum & terram.* Ecce, ajunt, *in die, non in diebus,* cælum & terra condita perhibentur. Verum reſpondet Procopius, qi ex Philone, licet tacito nomine, ſententiam hanc profert. non probat: *Non eſt inuſitatum ſacræ ſcripturæ dies multos unius nomine comprehendere.* ſic enim Jeſus filius Nave præcipiens populo, dicit; *Ne deficiatis à domino in diebus hodiè. nam præſens ſeculum nominatur hodiè. havd diſſimili itaqe modo, multi dies in unam mundi abſolutionem abſumpti, havd abs re nominati ſunt dies unus.* Hæc ille. Cæterum locus ex libro Joſhuæ, qem lavdat, nuſqam comparet. legitur tantum cap. 22. v. 18.

ὑμεῖς ἀποστραφήσεσθε σήμερον ἀπὸ κυρίου· καὶ ἔσται ἐὰν ἀποστῆτε σήμερον ἀπὸ κυρίου, καὶ αὔριον ἐπὶ πάντα Ισραὴλ ἔσται ἡ ὀργὴ κυρίου. ubi revera σήμερον & αὔριον, *hodiè & cras*, non pro die hodierno crastinoqe præcisè sumuntur; sed alterum pro tempore qod modò pavlulum præcesserat, alterum pro eo qod confestim insecuturum sit. Et *ibid.* vers. 29. qem locum, opinor, is respexit; Μὴ γένοιτο οὖν ἡμᾶς ἀποστῆναι ἀπὸ κυρίου, ὥστε ἀποστραφῆναι ἐν τῇ σήμερον ἡμέρᾳ ἀπὸ κυρίου. ubi τὸ σήμερον in latitudine pari sumitur pro tempore præsentj, qod diem non unum comprehendat. nec secus ἡ σήμερον ἡμέρα, sive *dies hodierna*, dicta est, Genes. c. 19. v. 37, 38. et alibi passim, pro ætate sive seculo præsenti. Et reverâ usus formulæ ביום apud Hebræos solens satis nodum superiorem facilè exolvet. Castellio vult *pro conditionali* sæpiusculè usurpari. itaqe vertit, Genes. c.2.v.17. *si eâ vesceretur, moriturum esse.* Et cap.3.v.5. *Si comederitis.* Et Histor. Reg. l.3. c. 2. v. 37. & 42. *qod si exieris*; & *si qoqam egrederere.* & Ruth. c. 4. v. 5. *cum agrum à Noemi emes*, sive *qo die empturus es*, vult esse qasi dictum sit, *si emeris.* qo modo Petrum Ramum (nî me fallit memoria) legi illam Maronianæ *Eclogæ nonæ* clavsulam explicantem, *cum venerit.* i. e. *si venerit ipse.* Fateor eqidem, cum istis, tum & aliis locis havd pavcis, posse ביום per conditionalem reddi; sed huic, qo de agitur, Mosis loco id non convenit: verùm & illis potest, & isto debet reddi per adverbium temporis, *cum* vel *qando*; qod ad dieculæ spatium non est opus restringi, Sic Histor. Reg. l. 2. c. 22. v. 1. & in titulo Hymni 18. *die qo.* i. *qando, liberaverat ipsum dominus à manu Savlis, & a manu omnium inimicorum suorum.* neqe enim uno die confecta est ejusmodi liberatio. Esajæ c. 26. v. 1. *in die illo* (i. tempore illo) *cantabitur canticum istud.* nec hoc qicqam freqentius in toto illo vatis præstantissimi vaticiniorum volumine. Non malè ergò Pfochenius sect. 51. *diem* pro *tempore* poni, monet in illis. Matth. c. 3. v. 1. ἐν δὲ ταῖς ἡμέραις ἐκείναις, qod ἀναλογεῖν videatur illi Judic. c. 19. v. 1. ויהי בימים ההם *qod eisdem plane verbis* οἱ LXX *reddiderunt.* Verum *nec ab hoc Græcos abhorrere* contendit. nam & Sophoclem, τὴν παλαιὰν ἡμέραν, pro *ætate priscâ*; & Aristotelem τὴν νεότητα ἡμέραν, pro *tempore juventutis*; & Hesiodum ἤματι χειμερίῳ, pro *tempore hiberno*; & poetam Latinum, *diem pro tempore* dixisse. Atqe ego qidem horum nihil abnuo. qin & istis adjici posse non pavca concedo. qalia sunt apud principem poetarum passim obvia; ἤματι κείνῳ, pro *tempore illo*, *Il. β.* v.37. & 481.&c.

qod

qod respondet Hebraico ביום ההוא & ἤματι τῷ, *Il. ibid.* v. 351. & 743. &c. qod ἀναλογεῖ Hebræorum illi ביום אשר *qo die.* i. *qo tempore, qando.* Qin & Aristotelico illi à Pfochenio allato, ex *Rhetor.* l. 2. c. 12. *edit. Wechel.* c. 14. *Gulston.* τῇ γὰρ πρώτῃ ἡμέρᾳ μέμνησθαι μὲν οὐδὲν οἴονται, πάντα δὲ ἐλπίζειν. qod perperam vertunt. *primis enim temporibus nihil se meminisse arbitrantur; sperare autem omnia.* cum verti debeat, *nihil meminisse videntur.* οἴεσθαι enim illic *videri*: ut & Homero *Odyss.* ρ. v. 586.

Οὐκ ἄφρων ὁ ξεῖνος ὀΐεται, ὅστις ἂν εἴη.

Hospes non fatuus, fuerit qicunqe, videtur.

& Platoni in *Progatorâ*: οὐ μόνον αὐτὸς οἴει καλὸς κἀγαθὸς εἶναι. *non tantum vir bonus & honestus esse videris.* illi, inqam, Aristotelico adjici potest, qod de senibus idem *capite* proximo, ubi horum affectus moresqe depingit; καὶ φιλόζωοι, καὶ μάλιστα ἐπὶ τῇ τελευταίᾳ ἡμέρᾳ. *& vitæ avidi, sive vivendi cupidi sunt, idqe maximè in novissimâ ætate,* sive *extremo vitæ tempore.* Pindaricum item illud *Olymp. ode.* 1.

ἁμέραι δ' ἐπίλοιποι μάρτυρες σοφώτατοι.

h.e. qod vulgo dici solet, *dies docebit,* ἡ ἡμέρα δηλώσει. Apostol. ad Corinth. ep. 1. c. 3. v. 13. Idemqe *ibid. ode* 10.

Ὅ, τ' ἐξελέγχων μόνος ἀλάθειαν ἐτήτυμον χρόνος.

Et Senarius ἀδέσποτος,

ὥρα τὰ πάντα τοῦ βίου κρίνει καλῶς,

Res tempus omnes optimè dijudicat.

Nec Latinis insvetus usus *diei* pro tempore. ut cum Terentianus ille senex sese puniens act. 3. sc. 1. ex veteri dicto, *diem adimere ægritudinem hominibus.* qod Diphilus apud Stob. *tom.* 2. c. 125.

Λύπης δὲ πάσης ἐστὶν ἰατρὸς χρόνος.

Omni medetur tempus ægritudini.

unde & Cicero *ad Attic.* l. 12. *Ep.* 19. *Impetret ratio, qod dies impetratura est.*

Illud avtem poetæ Latini à Pfochenio lavdatum, sed citra avtoris nomen,

Qâ pote qisqe, in eâ conterat arte diem.

est Propertii ex *libri* 2. *eleg.* 1. expressumqe censet Jos. Scaliger, ex senario illo proverbiali, qi apud Aristophanem in Vespis reperitur,

Ἔρδοι τις, ἣν ἕκαστος εἰδείη τέχνην.

qod Cicero *Tuscul.* l. 1. sic vertit.

Qam qisqe norit artem, in hâc se exerceat.

Flaccus sic expressit Epist. 14. l. 1.

Qam scit uterqe, lubens censebo, exerceat artem.

Stratonicus apud Athenæum. l. 8. musicum qendam, qi hortulanus pridem fuerat, de harmoniis differentem, perstringendo sic allusit;

Ἄδοι τις, ἣν ἕκαςος εἰδείη, τέχνην,

Artem qam qisqe noverit, eandem & canat.

Conjecturam tamen meam de Propertii versu illo cum proposuerim, in medio relinqam. forsan legi debuit,

Qa pote, qisqe in eâ conterit arte diem.

ut non tam qid censeat ipse, avt qid fieri debeat, qam qod fiat solensqe sit, indicare voluerit. certè præcedentia lectionem hanc svadere saltem videntur. hoc enim eodem tenore decurrunt.

Navita de ventis, de tavris narrat arator:
Enumerat miles vulnera, pastor oves.
Nos contra angusto versamus prælia lecto.
Qâ pote, qisq; in eá conterit arte diem.

Ita Evripideum illud respexerit, qod Plato in *Gorgiâ* commemorat verbis illis, à Gellio etiam lavdatis l. 10. c. 22. λαμπρός τε ἐστὶν ἕκαστος ἐν τούτῳ, κἀπὶ τοῦτ᾽ ἐπείγεται,

Νέμων τὸ πλεῖστον ἡμέρας τούτῳ μέρος,
Ἵν᾽ αὐτὸς αὑτοῦ τυγχάνῃ βέλτιστος ὤν.

Rectè admonuit H. Stephanus, versum primum ita legendo non stare, (neqe enim carminis rationem Plato videtur habuisse) in ultimo τυγχάνει legendum videri, ut ἵνα adverbium loci sit, nec finem, sed subjectum denotet. qemadmodum in Epicharmeo illo, qod proverbialitèr usurpatur, apud Platonem *Euthyphrone*, & Plutarchum *Agide*,

——— ἵνα γὰρ δέος, ἔνθα καὶ αἰδώς.
——— *ubi enim pavor, & pudor illic.*

Cui finitimum est, τοῦ ἵνα usum qod attinet, Evripideum illud ex *Inone.* qod cum Æschyleo gemino ex *Prometheo Ignifero*, contendit Gellius noct. l. 3. c. 17. qorum utrumqe in Gellii codicibus vitiatum, H. Stephanus, sed successu havd pari, ivit emendatum. In Æschyleo siqidem fæliciter habuit; cujus senarium sic restituit,

Σιγῶν θ᾽ ὅπου δεῖ, καὶ λέγειν τὰ καίρια,

cum Σιγᾶν τε, & λέγων prius legeretur.

In tempore ut tacere, sic etiam loqi.

qo modo in Tragici ejusdem *Inferiis* hodiè reperitur. at in Evripideo, cui apud Gellium clavdicat iambus sic conceptus,

Σιγᾶν τε ὅπου δεῖ, καὶ λέγειν ἀσφαλές.

havd ita commodè medelam adhibuit, τὸ ἀσφαλὲς, substituendo. qum & ex Plutarcho de garrul. & de exil. & ex Stobæo itidem *tom. 2. tit. 89.* emendatio aptior certiorqe habeatur.

Σιγᾷν θ' ὅπου (sive ut alicubi, ὅπη, qod eodem recidit)
καὶ λέγειν, ἵν' ἀσφαλὲς.

Ubi res jubet tacere, ubi tutum est loqi.

Proinde in Evripedeo apud Platonem illo prima fortean sic reconcinnentur.

——— λαμπρός ἐν τούτῳ τε γὰρ
Ἕκαστός ἐστι, κἀπὶ τοῦτ' ἐπείγεται.

Verto itaqe: *Contingit enim Evripidis illud:*

Hac re triumphat qisqe, in hanc innititur,
In hâc diei maximam partem terit,
In qâ ipse sese fuerit excellentior.
Sive,
Excellere in qâ maximè se senserit.

is enim genuinus est verborum illorum sensus. qod & seqentia docent: ὅπου δ' αὖ φαῦλος ᾖ, ἐντεῦθεν φεύγει,

In qo autem minus valet, illud refugit.

Nec in aliam mentem usurpavit idem in *Alcibiade posteriore,* ubi vitiosa illa τοῦ τυγχάνῃ lectio (qæ Gellii qoqe lavdantis codices invasit) interpretibus imposuit, dum vertunt,

Ipse ut seipso melior in dies fiet.

Nec his tantum, sed & V. C. Hug. Grotio, qi in *excerptis* reddidit,

Ut ipse sese evadat excellentior.

errore manifesto. Qum enim interrogasset, qalem censeret fore rempublicam, qæ sagitariis, tibicinibus, athletis, bellandi peritis, politicis, fastu tumidis, scientiæqe opinione inflatis, sed optimi scientiâ planè destitutis, peritiaqe suâ in rebus singulis probè uti nesciis, constaret: & respondisset alter, φαύλην, *pessimam*: subjungit, φαίης γε αὖ, οἶμαι, ὁπόταν ὁρῴης ἕνα ἕκαστον φιλοτιμούμενόν τε, καὶ νέμοντα τὸ πλεῖστον τῆς πολιτείας τούτῳ μέρος,

Ἵν' αὐτὸς αὑτοῦ τυγχάνει κράτιστος ὤν. λέγω τὸ κατ' αὐτὴν τὴν τέχνην

βέλτιστον γιγνόμενον. *Multo magis hoc diceres, cum unumqemqe eorum animadverteres ambitiose contendentem, maximamqe politiæ partem ei rei designantem,*

Excellere in qâ maximè se senserit. eam dico artem, cujus peritiam maximam obtineret. hoc est, in repub. administrandâ illud præ cæteris omnibus promovere studentem, in qo ipse maximè præstat. φιλοτιμούμενον hîc dixit, qod ibi λιπαρεῖν ἐστὶ, & Evripidis esse puto. κράτιστος hîc, qod per βέλτιστον tamen, qod ibi positum est, explicat. utrum avtem sit Tragici, incertum est. nam Aristoteles βέλτιστος exhibet *rhetor.* l 1. c. 11. καὶ τὸ, ἐν ᾧ βέλτιστος δοκεῖ εἶναι, ἐνταῦθα διατρίβειν, ἡδύ. *in eo versari qemqe juvat, in qô maximè excellit.* cui firmando Evripidis illud adducit. cum tamen in *problemat.* eidem tributis, *sect.* 18. *qæst.* 6. κράτιστος legatur. ἐν οἷς οἴεται ἕκαστος κρατιστεύειν, ταῦτα προαιρεῖται· ἃ δὲ αἱρεῖται καὶ ἐπὶ τοῦτ' ἐπείξεται, &c. sed errore fatali & istic τυγχάνῃ, pro τυγχάνει, κράτιστος ὤν. Plutarchus avtem, qi ter minimum lavdasse deprehenditur, istud constantissimè retinuit: qod eo magis Evripidis fuisse suspicor. Cæterum verbum illud, qod cum Henrico Stephano vitiatum censemus, apud Plutarchum in editis variè exhibetur. in libello *de garrulit.* τυγχάνῃ. φίλαυτος γὰρ ὢν καὶ φιλόδοξος ὁ τοιοῦτος,

Νέμει τὸ πλεῖστον ἡμέρας τούτῳ μέρος,
Ἵν' αὐτὸς αὑτοῦ τυγχάνῃ κράτιστος ὤν.

ἐν ἱστορίαις ὁ ἀναγνωστικός· ἐν τεχνολογίαις ὁ γραμματικός· ἐν διηγήμασι ξενικοῖς, ὁ πολλὴν χώραν ἐπεληλυθὼς καὶ πεπλανημένος. *Symposiac.* l. 1. c. 4. ad veram scripturam propius accedendo, τυγχάνοι. ἡδέως γὰρ εἰς τοῦτο ἕκαστος ἄγεται, καὶ προθύμως, ἵνα αὐτὸς αὐτοῦ (legend αὑτοῦ) τυγχάνοι κράτιστος ὤν. at *ibid.* l. 2. c. 1. comparet vera scriptura, τυγχάνει. οὐ γὰρ πράττων μόνον ἕκαστος, οὐδὲ δημηγορῶν, ὡς Εὐριπίδης φησὶν, ἀλλὰ καὶ διαλεγόμενος, ἵνα αὐτὸς αὑτοῦ τυγχάνει κράτιστος ὤν, ἡδέως διατίθεται. qibus verbis Propertii mentem planissimè ac plenissimè expressit. est enim διαλεγόμενος, qod iste,

Navita de ventis, de tavris narrat arator, &c. πράττων καὶ δημηγορῶν, qod iste, *in eâ conterit arte diem.* qod si scripturam illam, qam Plutarchi codices alicubi exhibent, admittimus, ἵνα αὐτὸς αὐτοῦ, illud ἵν' αὐτοῦ responderet Hebræornm אשר בו vel אשר בה ubi alterum πλεονάζει, qomodo & Aristophani in illis,

κἀυτός μοι δοκῶ ἐνθάδ' αὐτοῦ καταμένειν.

Et in Midæ epitaphio apud Platonem in *Phædro*,

Αὐτοῦ τῇδε μένουσα.

nec Evripidi insolentes pleonasmos istiusmodi, satis doceat illud, qod ludos toties faciunt Comici, in *Oreste*. v. 279.

Ἐκ κυμάτων γὰρ αὖθις αὖ γαλήν᾽ ὁρῶ.

Sed hoc vix est ut asserere avsim: nec adeò est insveta formula illa βέλτιστος αὐτοῦ, vel κράτιστος αὐτοῦ, qin facilè ferri qeat. Qam sit enim freqens etiam in sacris, graduum enallage, nemo nescit.

Τὸ ἀπόλυτον ἀντὶ τοῦ συγκριτικοῦ, sive *Absolutum* pro *gradu primo*, qem *comparativum* dicunt, habemus apud Lucam *Evang*. c. 10. v. 42, ubi Marthæ Christus; Μαρία δὲ τὴν ἀγαθὴν μερίδα ἐξελέξατο. *Maria partem bonam*. i. *meliorem, potiorem elegit*. & c. 18. v. 14. οὗτος δεδικαιωμένος, ἢ ἐκεῖνος. *iste potius qam ille justificatus*. qod Hebraismum planè resipit. Hebræis enim cum συγκριτικὰ nulla sint, horum loco *absoluta* cum particulâ מן usurpant. Eccles. c. 7. v. 1. טוב שם משמן טוב Græci: ἀγαθὸν ὄνομα ὑπὲρ ἔλαιον ἀγαθόν. *nomen* (bonum scil. sive fama bona) *bonum est præ oleo bono*. i. melius est ungvento optimo, præstantissimo. nam & *absolutum* istic ἀντὶ τοῦ ὑπερθετικοῦ sumi videtur. sicut Genes. c. 9. v. 25. בן הקטן Græc. ὁ νεώτερος. *junior*. Lat. *minor*. at Junius, *minimus*. optimè: tres enim fuerant. ut τὸ ἀπόλυτον ἀντὶ τοῦ ὑπερθετικοῦ, sit positum, *absolutum* pro *gradu secundo*, qem *superlativum* nuncupant. qo modo Julius Capitolinus in Marco: *Sed multum ex his* (qos plures havd pavcos retulerat) *Frontoni detulit. multum*. i. plurimum. Apud Ennium idem observavit Priscianus l. 17. (ex *Annal*. l. 8. si Pavl. Merula rectè conjicit) versu illo;

Optima Cælicolum Saturnia, magna Dearum.

magna, inqit, dixit *pro maxima*, *positivum pro superlativo*, cum apertissimè superiùs, *Optima Cælicolum*, dixisset. Nec secus idem, opinor, apud Æl. Donatum de *Schematib*.

Respondit Juno Saturnia, sancta Dearum.

Sancta, i. sanctissima; ut *magna* pro maxima: qod sine schemate Catullus *epigr*. 65. *in Manlium*;

——— *Juno maxima Cælicolûm.*

Nec aliter ceperim Evripidis illud à Juliano *de Cynismo orat*. 2. lavdatum, Ὁσία πότνια θεῶν. *Pietas, dearum augusta*. i. avgustissima. minus enim *commode, puto, Petavius, Sanctitas, veneranda Deorum*.

Sed ad pro *comparitivo*, qem vocitant, positivum positum redimus. Ita Græcus Senarius,

Καλὸν τὸ νήφειν, ἢ τὰ πολλὰ κραιπαλᾷν.

Sobrietas melior est qam multa crapula.

Ubi H. Stephano καλὸν pro κάλλιον durum videtur. Græci tamen interpretes, Hymno 117. v. 8. & 9. Ἀγαθὸν πεποιθέναι ἐπὶ κύριον ἢ πεποιθέναι ἐπ' ἄνθρωπον. ἀγαθὸν ἐλπίζειν ἐπὶ κύριον, ἢ ἐλπίζειν ἐπὶ ἄρχουσι. Latinus vetus: *bonum est confidere in domino, qam confidere in homine: bonum est sperare in Domino, qam sperare in principibus.* Plavtus *Rudent.* 4. 4.

Tacita bona est mulier semper, qam loqens.

i. melior, Et *Menach.* 5. 1.

Qin vidua vivam, qam tuos mores perferam.

Tacitus *Annal.* l. 1. *Pacem, qam bellum probatam.* Et l. 4. *claris majoribus, qam vetustis.* Sed & Hebræi simpliciter Genes. c. 10. v. 21. אח הגדול Græc. ἀδελφὸς μείζων. *frater magnus.* i. major, qanqam Jun. ibi *maximus.* melius, ob cavsam supra dictam. sed sic ibid. c. 25. v. 23. רב יעבד צעיר *magnus serviet parvo.* i. *major minori.* ut Latinus. Et Græcus: ὁ μείζων τῷ ἐλάσσονι.

Rursus τὸ συγκριτικὸν ἀντὶ τοῦ ἀπολύτου, sive *gradum primum* pro *absoluto* habemus, Act. c. 17. v. 25. ubi de Atheniensibus, tam civibus, qam & inqilinis, Lucas: εἰς οὐδὲν ἕτερον εὐκαίρουν ἢ λέγειν τι καὶ ἀκούειν καινότερον. *qam novi aliqid vel narrare, vel audire.* Idemqe de eisdem Demosthenes, *ad Philippi epist.* Ἡμεῖς δὲ, εἰρήσεται γὰρ τἀληθὲς, οὐδὲν ποιοῦντες ἐνθάδε καθήμεθα, μέλλοντες ἀεὶ καὶ ψηφιζόμενοι, καὶ πυνθανόμενοι κατὰ τὴν ἀγορὰν, εἴ τι λέγεται νεώτερον. νεώτερον dixit, qod καινότερον Lucas; & ante Lucam Theophrastus in *charactere* 8. qi est hominis *famigeratoris.* ἐπιβαλὼν ἐρωτᾷν, μὴ λέγεταί τι καινότερον: pro qo Plutarchus in eodem fere argumento (nam *percontator omnis idem est & garrulus* avtore Flacco l. 1. ep. 18.) εἰς τὸ βῆμα καὶ τὴν ἀγορὰν καὶ τοὺς λιμένας ὠθοῦνται, Μή τι καινόν; prout & Theophrastus ipse, qi pavlò post subjicit, succensere eundem ei qi dixerit, ὅτι οὐθὲν καινόν. Locrios refert etiam Plutarchus idem multasse hominem, qod in patriam post absentiam diuturnam reversus, sciscitaverat, Μή τι καινόν. Lvdatqe hominem, qi φίλου τινὸς εἰπόντος, ἔχω σοί τι καινὸν εἰπεῖν πρᾶγμα, responderit, μᾶλλον εἴ τι χρήσιμον ἔχεις ἢ ὠφέλιμον. ita καινότερόν τι istic nihil est aliud qam καινόν τι simpliciter dictum. atqe

huc etiam forsan referenda formula illa, qâ geminantur τὸ συγκριτικόν; qod nec Græcis est prorsus insolens. Marci c. 7. v. 26. μᾶλλον περισσότερον ἐκήρυσσον. Et Pavlus, Philip. c. 1. v. 23. πολλῷ γὰρ μᾶλλον κρεῖττον. pro *multo melius*. Sic Isocrates *Archidamo*: πολὺ γὰρ μᾶλλον κρεῖττον μεγάλου καιροῦ τιμὴν ἀνταλλάξαι, ἢ μικροῦ χρόνου μεγάλαις αἰσχύναις ἡμᾶς αὐτοὺς περιβαλεῖν. Aristoteles *topic. l.* 3. *c.* 1. τὸ πρὸς τοῦ βίου τέλος μᾶλλον αἱρετώτερον, ἤπερ τὸ πρὸς ἄλλό τι. Evripid, *Hecubâ*.

Θανὼν ἂν εἴη μᾶλλον εὐτυχέστερος,

Ἢ ζῶν. ——— *Moriens sed ille sit magis fælicior,*

Qam vivus. ——— Aristophanes *Pluto*.

Τίς γὰρ γένοιτο μᾶλλον ὀλβιώτερος;

Qis namqe fuerit hoc magis beatior?

Sic etiam Latini. Maro *Culice*;

Qi magis optato qeat esse beatior ævo?

Val. Max. l. 3. c. 7. *Sed uterqe nostrum magis invidiâ, qam pecuniâ locupletior est.* ubi alterum vel est absolutè sumendum, vel πλεοναστικῶς ad vehementiam majorem positum.

Tum τὸ συγκριτικὸν ἀντὶ τοῦ ὑπερθετικοῦ, sive gradum primum qem & *comparativum*, pro secundo, qem *superlativum* dicunt. Lucas c. 9. v. 46. τίς ἂν εἴη μείζων αὐτῶν. *qisnam eorum major.* i. maximus esset. Sic Chion Platonicus *ad Matridem. ep.* 10. Ἀλλ' οἱ μὲν πλουτοῦσι Σπεύσιππος δὲ χαριέστερος ὢν πένεται· *at illi divites sunt: Speusippus verò cum sit eorum politior* i. e. politissimus (sive reliqis omnibus politior,) *paupertate laborat.* Curtius l. 5. *In oculis duo majora omnium navigia submersa sunt.* i.e. maxima.

Deniqe τὸ ὑπερθετικὸν ἀντὶ τοῦ συγκριτικοῦ, sive *gradum secundum*, qem, & *superlativum*, pro *primo*. Joannis c. 1. v. 15. ὁ ὀπίσω μου ἐρχόμενος, ἔμπροσθέν μου γέγονεν· ὅτι πρῶτός μου ἦν. *qi post me venît, præfertur mihi: qia primus* i. e. *prior me fuerat.* Sic Arnobius l. 2. *Omni vero verissimum est; certoqe certissimum.* Vero verissimum dixit, pro eo qod Martial, l. 8. ep. 76. *Vero verius.* Plato *de repub.* l. 9. Δεῖ ταῦτα πράττειν καὶ ταῦτα λέγειν, ὅθεν τοῦ ἔξω ἀνθρώπου ὁ ἐντὸς ἄνθρωπος ἔσται ἐγκρατέστατος. *Ea oportet & facere, & dicere, qibus homine exteriore interior homo potentior evadat.* Sic αὐτὸς αὑτοῦ βέλτιστος, ἢ κράτιστος. *ipse semetipso præstantior.* pro eo qod esset αὐτὸς ἑαυτοῦ βελτίων. qo modo Xenophon *de venat.* Ὅταν μὲν γὰρ ὁρᾶται ὑπὸ τοῦ ἐρωμένου, ἅπας ἑαυτοῦ ἐστι βελτίων. *Ubi enim qis est in amasii sui conspectu, se-*

metipso qisqe melior est, sive solito præstantius se gerit. De Athenæo Avtor incertus in operis argumento; Κρείττων τε αὐτὸς ἑαυτοῦ γινόμενος, ὥσπερ οἱ Ἀθήνησι ῥήτορες, ὑπὸ τῆς ἐν τῷ λέγειν θερμότητος, πρὸς τὰ ἑπόμενα τοῦ βιβλίου βαθυνθὸν ὑπεράλλεται· *Rhetorum Atheniensium more, per dicendi calorem, ipse se superat, & attollitur magis.* Ita Pythagoras apud Plutarchum *de desit orac.* βελτίους ἑαυτῶν γίνεσθαι τοὺς ἀνθρώπους, ὅταν πρὸς τοὺς θεοὺς βαδίζωσιν. pro qo *de superstit.* idem βελτίους, ψιλῶς dixerat; *homines semet ipsis meliores fieri.* i. e. consveto longè meliùs affici, *ubi ad numina accedunt.* Et Plutarchus ipse *de lunâ*; αὐτὴ αὑτῆς λαμπροτάτη, *ipsa semetipsâ multo splendidior.* idemqe de Pyrrho; (nî malè memini) αὐτὸς αὑτοῦ κράτιστος ἐν τῷ μονομαχεῖν. *ipse sese in singulari certamine longe præstantior.* Alcibiades deniqe apud Xenophontem in *commentariis Socratic.* l. 1. εἴθε σοι, ὦ Περίκλεις, τότε συνεγενόμην, ὅτε δεινότατος σαυτοῦ ταῦτα ἦσθα. *Utinam tibi Pericles, tunc convixissem, qo tempore in istis excellebas.*

Sed, ut ad Propertium redeamus, sive Evripidis istud is respexerit, sive secus, in utriusqe dicto μετάληψίς τις delitescit. siqidem, primò *dies* pro diebus, qod Procopius supra, ponitur: tum *dierum* nomine, vitæ tempus sive spatium intelligitur. nec aliâ ratione πρώτη καὶ τελευταία ἡμέρα, pro *primâ atqe novissimâ ætate* adhibetur. Esto ergo; apud Græcos & Latinos paritèr, *dies*, nunc pro *ætate*, nunc pro *tempore*, sumatur. at siqis rerum gestarum narrationem instituens, vel historiam describens, qoties והיה ביום ההוא & ויהי בימים ההם apud vates historicosqe sacros occurrit, toties, καὶ ἐγένετο ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις, vel ταύταις, &c. inculcaret, qemadmodum Lucas unus, ut cæteros missos faciam, *Evangelii*, c. 1. v 39. & c.2.v.1. & c.4. v.2. & c. 5. v. 35. & c. 6. v. 12 & c. 9. v. 36. & c. 20. v. 1. & c.23.v.7. & c. 24. v. 18. & *gestorum Apostolic.* c. 1. v.15. & c.2. v.18. & c.6.v.1. & c.7. v.41. & c.9. v.37. & c.11. v.27. nec Græci opinor, nec Latini etiam moris, si utriusqe lingvæ scriptores excutiantur, id esse deprehenderetur. qod tamen nî fuerit, Hebraisare in formularum harum usu, tam freqenti præsertim, spiritus sancti amanuenses illi non immeritò dicentur.

CAPUT. XXVI.

Ἅδης, pro ſepulcro, *ab Hebræis ſumptum. Ab Hebræis multa exteros havſiſſe.* Ἐν ᾅδῃ *Euripidi*, apud inferos. *Nihil à Pſochenio adductum, qoid improbetur.*

SEct. 77. *Vocis*, inqit, ᾅδῃ *pro ſepulcro uſurpatæ*, Act. 2.v.27. *ſignificationem peregrinam, inſolentem, profaniſqe ſcriptoribus Græcis incognitam, ex Hebraico vocabulo* שאול *originem ſuam traxiſſe, propterea qe ſignificatione Hebræum vocabulum eſſe multi aſſerunt. Verum falſam eſſe ſententiam hanc* inde concludit, qia *Euripides in eâdem ſignificatione hoc vocabulo ſit uſus; qem tamen nemo, niſi forte amotæ mentis homo, Hebraiſmos edoctum eſſe crediderit.* Euripidis locus eſt in Hecubâ v. 418. ubi Polyxena matri,

(Ὦ μῆτερ, ὦ τεκοῦσ', ἄπειμι δὴ κάτω·)
Ἐκεῖ δ' ἐν ᾅδῃ κείσομαι χωρὶς σέθεν.

(O mater, o qæ me peperiſti, abeo ad inferos:)
Illic verò in ſepulcro jacebo abſqe te.

Senarium priorem à Pſochenio omiſſum, lucis amplioris fænerandi gratiâ tranſcripſi, Vertenda autem hæc eſſe, *in ſepulcro*, & non, *apud inferos, (niſi, per inferos ſepulcrum etiam intelligatur) ſole meridiano*, ait, *clarius elucere ex verſu ſeqente* 726. ubi Hecubæ Agamemnon,

Ἑκάβη, τί μέλλεις παῖδα σὴν κρύπτειν τάφῳ;
Hecuba, qid cunctaris filiam tuam occultare ſepulcro?

Attamen, Vir optime, conſeqentiæ neceſſariæ nihil qicqam in tuis iſtis reperitur. Siqidem qi *nec amotæ tamen ſunt mentis* (niſi in eorum claſſe, qi curatoris egeant, viros præſtantiſſimos, ut cæteros omnes taceam, è veſtris Heinſium, è noſtris Seldenum, & Sandfordum ponendos cenſueris,) reperiuntur havd pavci, qi plurima admodum ex ſacrâ, tum hiſtoriâ, tum & lingvâ, in Græcum ſermonem profluxiſſe, non adfirmant tantum, ſed confirmant validſſimè,

ſimè, & clariſſimè demonſtrant. hujus avtem generis apud Tragicos cumprimis ſegetem ſatis amplam à ſe indicant deprehenſam.

Tum *Sol* ille tuus. *meridianus* havd ita liqidò ſe prodit, Qam enim, non illuſtris, ſed ne conſpicabilis qidem, eſt vis iſtius ſeqelæ? *Polyxena apud Tragicum ante mortem qeritur abſqe matre ſe* ἐν ᾅδου *fore. Agamemnon avtem poſt ejuſdem cædem, in eâdem qidem fabulâ, ſed verſibus ultra tercentum interjectis, ab Hecubâ ſciſcitatur, qare filiæ corpus non mandet ſepulturæ. Ergo in verſu priore illo* τὸ ἐν ᾅδου *non eſt vertendum, apud inferos.* Eqidem ambigo, an cuiqam, avtore excepto, cui mens ſaltem conſtiterit, luce meridianâ clarior videri poſſit argumentationis iſtius deductio neceſſaria.

GAPUT. XXVII.

Καλῶς ποιεῖν, pro εὖ ποιεῖν, *ſive* εὐεργετεῖν, *Græcis priſcis inſolens, V. T. interpretibus freqens. Pſochenii mira confidentia. craſſus error non unus; alter qod inter* ποιεῖν, πράττειν, δρᾷν *nullam agnoſcit differentiam; alter qod* εὖ ποιεῖν & εὖ πράττειν *pro eiſdem habet.*

Os, qibuſcum agit Pſochenius, avt pro *ſtupidis*, avt *amentibus*, avt *cæcis* habere ſolet. Id ſupra ſect. 76. & 77. vidimus. nec à more iſto, cui jam aſſveviſſe videtur, diſcedit ſect. 78. καλῶς ποιεῖν, ἀντὶ τοῦ εὖ ποιεῖν, ἤτοι εὐεργετεῖν, uſurpat Matthæus c. 12. v. 12. *Hebraiſmo hoc tribuere* neſcio qos affirmat Pſochenius. neminem enim nominat, iſtud qi dixerit. Et eſſe *Helleniſticam*, qam ei nuncupant, *formulam* non defuere forſan qi cenſerent. Siqidem apud Græcos veteris Inſtrumenti interpretes hoc ſignificatu crebrò occurrit. Jerem. c. 4. v. 22. Zeph. c. 3. v. 21. Zachar. c. 8. v. 15. cum apud Græcos avtores rariùs, ſi uſqam ſaltem, deprehendatur. Sed qid ad iſta Pſochenius? *qo jure*, inqit, *Hebraiſmo hæc phraſis accenſeatur, nullus non videt.* At *Helleniſmo* ſaltem, qem iſti appellant, qo jure accenſeatur, etiam hebetioris qi ſumus viſus, fortaſſe videamus.

Sed urget Pfochenius; *si* καλῶς ποιεῖν. *pro* εὖ ποιεῖν positum, *idiotismum istiusmodi redolet, nihilominus* καλῶς δρᾷν, *&* καλῶς πράττειν *pro* εὖ δρᾷν, *&* εὖ πράττειν *collocata, eundem sapere necessum est, cum plane inter eas phrases nulla sit differentia*· ποιεῖν, πράττειν, δρᾷν *eandem significationem obtinere, vel pueris in Scholis notum est. qam autem absonum &* ἄτοπον *sit posterius, vel cæcus palpando investigare posset. qanto magis* ὀξυδερκὴς *videre?*

Cæterùm vereor valdè, ô vir confidentissime, ne imperitiam tuam nimis prodas, dum adversæ partis viros eruditos tam fidenter detriumphas. Primò enim, si ποιεῖν, πράττειν, δρᾷν eandem plane per omnia significationem obtinere, in scholis puer didicisti, in malos lingvæ Græcæ magistros incideris necessum est. Apud nos certè in Scholis docentur pueri, non magis idem esse Græcis ποιεῖν & πράττειν, qã Latinis *facere* & *agere.* qæ etiamsi in phrasibus qibusdam promiscuè usurpentur, tamen siqis, qia *asellum agere*, & *animam agere* Latinè dicitur, ideo *asellum facere*, & *animam facere*, eadem cum illis notione usurpata, non esse barbara planè, & à Latinitate aliena prorsus censuerit, *aselli* nomen in scholis nostris grammaticalibus nevtiqam defugerit; nec Orbiliorum nostrorum ferulas facilè evaserit, qi *fabulam facere*, & eandem *agere*, pro eodem habuerit. Imposuit forsan Pfochenio, qod apud Aristotelem legerat, *poetic.* c.3. Τὸ ποιεῖν, αὐτοὶ μὲν (οἱ Δωριεῖς) δρᾷν, Ἀθηναίους δὲ πράττειν προσαγορεύειν. Verum advertere oportuerat philosophum eundem, *polit. l.* 1. *c.* 3. monuisse, διαφέρειν τὴν ποίησιν εἴδει καὶ τὴν πρᾶξιν: καὶ τὸν βίον πρᾶξιν, οὐ ποίησιν εἶναι. Et *Ethic. Nicomach. l.* 6. *c* 4. Τοῦ δ' ἐνδεχομένου ἄλλως ἔχειν ἐστί τι καὶ ποιητὸν καὶ πρακτόν. ἕτερον δ' ἐστὶ ποίησις, καὶ πρᾶξις. ὥστε καὶ ἡ μετὰ λόγου ἕξις πρακτική, ἕτερόν ἐστι τῆς μετὰ λόγου ποιητικῆς ἕξεως· καὶ οὐδὲ περιέχεται ὑπ' ἀλλήλων· οὔτε γὰρ ἡ πρᾶξις, ποίησις· οὔτε ἡ ποίησις, πρᾶξις. & c. 5. ἄλλο τὸ γένος πράξεως καὶ ποιήσεως. τῆς μὲν γὰρ ποιήσεως, ἕτερον τὸ τέλος· τῆς δὲ πράξεως, οὐκ ἀεί. ἔστι γὰρ αὐτὴ ἡ εὐπραξία τέλος. qi idem habet & *Ethic. Evdem. l.* 5. *c.* 5. & fusiùs explicat, *magnor l.* 1. *c.* 35. iste ergo sit primus censoris nostri tam severi error etiam puerilis, qod idem prorsus esse censet τὸ ποιεῖν καὶ τὸ πράττειν.

Alter fuerit, qod ὁ ὀξυδερκέστατος non pervidit, τὸ καλῶς ποιεῖν, sive etiam τὸ εὖ ποιεῖν, & τὸ καλῶς πράττειν, sive τὸ εὖ πράττειν in locis adductis idem planè non valere, sed diverso prorsus sensu usurpari. id qod ex suâ etiam versione intelligere potuerat; qum in illo Hecubæ πράξειν καλῶς, *acturum*, non *facturum benè*; in *Hippolytè*

illo, *κάρτα γ᾽ εὖ πράξειας*, *præclare tecum agitur*, non *à te fit*; reddiderit ipse: ut aliud planè sit εὖ ποιεῖν, sive καλῶς ποιεῖν, *alteri alicui benè facere*; aliud εὖ πράττειν, sive καλῶς πράττειν, *ipsum bene agere*, & *feliciter se habere*. nec verò, sicut καλῶς, ἤτοι εὖ, ποιεῖν τινα, ita καλῶς πράττειν, ἢ εὖ πράττειν τινά, pro *beneficio afficere aliqem*, qi Græcè loqi voluerit, dixerit qisqam.

CAPUT. XXVIII.

Εἰπεῖν *in jubendi sensu, ab Hebraicæ lingvæ idiotismo descendisse meritò existimatur. Nec Græcis tamen insolens. Atticis peculiare.*

SEct. 79. τὸ εἰπεῖν *in jubendi*, *sive imperandi*, *significatu adhibitum* Lucæ c.19. v. 15. sicut & Matth. c. 4. v. 3. *ab Hebraica lingva idiotismo descendisse* sentiunt viri docti: in qibus & Livelæus noster; qia Hebræis τὸ דבר & τὸ אמר ita familiariter usurpantur, nec aliter ferè Græci interpretes hæc exprimunt. Hos ut refutet Pfochenius, ex Evripide loca duo producit, (Ezechielem enim si avt pro avtore ethnico, avt *insigni lingvæ Græcæ magistro* habuerit, erravit insigniter) qibus τὸ εἰπεῖν eo sensu sumatur.

At poterat, H. Stephano in *tract. de dialectis* consulto, non ex Evripide solo, avt poetis, qi à communi verborum usu discedunt sæpius, sed à sermonis soluti scriptoribus, exempla adduxisse; qorum in studiosorum usum describere nonnulla non gravabor. Sic ergo Thucydides l. 1. ὁ δὲ Ἀλκιβιάδης, ἐπαινέσας αὐτοὺς, καὶ εἰπὼν, ὅταν τις καλῇ, παρεῖναι, οὕτως ἀπέπεμπεν. *Alcibiades verò laudatos, cum jussisset, ubi vocarentur, præstò esse, dimisit*. et l. 7. Καὶ εἰπόντες ἅμα ἐν τῷ παράπλῳ, καὶ τοὺς πολεμίους, ἤν τι δύνωνται, ἀπ᾽ αὐτῶν βλάψαι. *Qumqe edixissent, ut simul inter præternavigandum, siqid possent, hostes damno afficerent*. Lucian in *asino*. ἐμὲ δὲ παρέδωκεν ἀπελευθέρῳ τινὶ τῶν ἑαυτοῦ νεανίσκων, καὶ εἰπὲ κατιχεῖν ὅσα ποιῶν μάλιστα ψυχαγωγεῖν αὐτὸν

αὐτὸν διδάξειν. *Liberto cuidam ex adolescentibus suis tradidit me, edixitque, ea me doceret, qibus ipsum qam maximè possem oblectare.* Qibus adjicere licet Epicteti illud apud Arrian. dissert. l. 1. c. 14. καθάπερ ἐκ προστάγματος τοῦ θεοῦ, ὅταν ἐκεῖνος εἴπῃ τοῖς φυτοῖς ἀνθεῖν, ἀνθεῖ· ὅταν εἴπῃ βλαστάνειν, βλαστάνει. *Tanqam ex* Dei *præstituto, ubi stirpes florere ille jusserit, florent; ubi germinare jusserit, germinant.* Atqe hæc usus istius exempla magis forsan idonea fuerint, qam poetica illa; nec evicerint tamen, non ab Hebræis potiùs, qam à Græcis (nam *Atticorum peculiare* hoc esse contendit Stephanus) eum verbi istius usum sumpsisse Evangelistas.

CAPUT. XXIX.

Sangvis super caput alicujus *Hebraismus.* Caput *pro personâ, sive* homine *exteris. usurpatum contrarium non evincit. formula ea reperitur & ubi tropus ille abest.* εἰς δύο, in partes duas, *Syriasmum censet. id qo refellitur, unus tantum è Luciano locus.* ἀπὸ ἄνωθεν *phrasis Græcis vix usurpata.* ὁ κύριος τῆς οἰκίας *pro patre familias Hebraisantibus familiare. Diogenis tantummodo dictum à Plutarcho, an Laertio, relatum opponitur.*

SEct. 80. formula illa, Actor. c. 18. v. 6. τὸ αἷμα ὑμῶν ἐπὶ τὴν κεφαλὴν ὑμῶν *sangvis vester esto super caput vestrum: Hebraismus videtur, qia Hebræi sic loqmuntur,* Reg. l. 3. c. 1. v. 38. ubi LXX τὸ αἷμά σου ἐπὶ τὴν κεφαλήν σου. sed & Reg. l. 2. c. 1. v. 16. & Ezech. c. 33. v. 4. Hoc qo refellat Pfochenius, opponit *caput* pro *personâ* cum Græcis, tum & Latinis usurpari.

At verò non tam de synecdoche ipsâ istic agitur, qâ *caput* pro *homine* usurpatur; qam de formulâ illâ, qâ *sangvis* hujus, vel illius, *super caput* hominis alicujus esse perhibetur, cui cædes vel exitium ejus jure merito imputatur. ea autem ab Hebræorum usu desumpta non immerito affirmatur, etiam ubi tropus ille abest; sicut Matth. c. 27.

c. 27. v. 25. Τὸ αἷμα αὐτοῦ ἐφ' ἡμᾶς. *sanguis illius super nos esto.* qod & Beza ibidem adnotavit.

Sect. 81. In illo Matth. c. 27. v. 51. ἐσχίσθη εἰς δύο ἀπὸ ἄνωθεν ἕως κάτω. ait *qosdam Hebraismum, vel Syriasmum potiùs, somniare,* in verbis εἰς δύο.

Hice qinam sint, ego nescio. verum siqis illud ἀπὸ ἄνωθεν Græcè loqentibus minùs solens esse censuerit, havd facilè credo qis contrarium evicerit. Sed nec aliud qicqam præter Luciani locum unicum Pfochenius adducit, qo alterum illud Græcis usitatum comprobet.

Sect. 83. Marc. c. 13. v. 35. ὁ κύριος τῆς οἰκίας *phrasi Hebræis familiari* pro eo qod Græci οἰκοδεσπότην dicunt, usurpari censetur. qia *Hebræi* בעל בית *dicere solent.* Exod. c. 22. v. 8. ubi & LXX ὁ κύριος τῆς οἰκίας. & Judic. c. 19. v. 22. Verum & *Diogenem sic locutum* objicit Pfochenius, prout citatur à Plutarcho *in vitis illustrium virorum.* Atqe ita certè refertur locutus ille Cynicus à Laertio cognomine in *vitis philosophorum*; à Plutarcho, necne, incertum mihi. Verum an his ipsis vocabulis usus sit dicti avtor, qibus Historicus enunçiat, ambigere licet. nec Græcis perinde atqe Hebræis, eosqe æmulatis, familiaris est illa locutio; qam ab Hebraisantibus potiùs sumpsisse Evangelistam, vix cordatus qisqam non censuerit.

CAPUT.

CAPUT. XXX.

Ἐκ pro propter, *Ioan.* 4. 6. *non necessariò sic redditur.* ἐξ, & ex, *sæpe caussam efficientem designat. Æsopus pro lingvæ Græcæ autore probo frustra lauditur.* Ἐκ χειρὸς. *Eccles.* 7. 7. *Nahumi.* 3. 11. *expositiones variæ.*

SEct. 84. Joan. v. 4 c. 6. ait Pfochenius, in verbis illis, ἐκ τῆς ὁδοιπορείας, *opinari multos*, τὸ ἐκ *significationem* τοῦ *propter ex. Hebraismo habere. sic enim usurpari* τὸ מן Nahum. c. 3. v. 11. מאויב LXX ἐξ ἐχθρῶν. *desiderabis robur propter inimicum. Sed eandem*, inqit noster, *significationem hæc præpositio obtinet apud probatos Scriptores profanos. Æsopus enim sic loqitur.* Ὁ ὄνος, πεσὼν ἐκ τοῦ κόπου, ἐτελεύτησεν. *Asinus, concidens ex (i. e. propter) labore, emortuus est.*

Primò, scire pervelim, qinam *multi* illi, qi *Hebraismum* in Evangelistæ verbis delitescere monuerint; qive ἐκ ibi *propter* reddiderint. Certè *ex itinere* vertunt, Vulgatus Interpres, Calvinus, Castellio, Illyricus, Beza, Piscator. ecqis alitèr? qanqam poterant &, *ab itinere*; qo modo Plinius *hist. nat. l.* 2. *c.* 8. *a solis vicinitate ardentis.* Et. *l.* 24. *c.* 5. *si caput à sole doleat.*

Tum Æsopicarum fabellarum qi farraginem confecit, pro *autore probato* frustrà obtruditur. nec reverâ opus erat, ut ad obscurum ejusmodi incertumqe scriptorem provocaretur. cum è probatis, & extra exceptionem positis, exempla τοῦ ἐξ eo sensu usurpati qo Evangelista adhibuit, ut *caussam* scil. *à qâ* res aliqa producatur, designet, proferri possint havd pavca. Sic enim apud H. Stephanum præstò habere poterat, ex Thucydide, ἐξ ὧν ἐφθείροντο. h. e. *è qibus*, sive, *qibus* simpliciter *peribant*. ex Aristophane, ἐκ χειρὸς ἀπώλετο. *manu periit.* ex Sophoclis *Ajace*;

Ἐφθαρμένας γὰρ ἀρτίως εὑρίσκομεν
Λείας ἁπάσας, καὶ κατηναρισμένας
Ἐκ χειρὸς, αὐτοῖς ποιμνίων ἐπιστάταις.

Omnino namqe perditos deprendimus
Passim palantum pecudum totos greges,
Manuqe cæsos, ipsis cum pastoribus.

qo modo Deus apud Esaiam c. 50. v. 1. מידי היתה זאת לכם Græc. δι ἐμὲ ἐγένετο ταῦτα ὑμῖν. Hieron. *de manu meâ factum est hoc vobis. e manu.* Jun. Et Heman, Hymn. 88. v. 6. והמה מידך נגזרו Græc. ἐκ τῆς χειρός σου ἀπώσθησαν. Jun. *manu tuâ occisi sunt.* mone qe Piscator מן ibi *efficientem* designare. qo pertinet & phrasis illa Polybiana apud Svidam, ἐκ χειρὸς βοηθεῖν τοῖς πράγμασι. ἀντὶ τοῦ, μετὰ πάσης ἐπιμελείας, ἀνατεταμένως, συντόνως. *manu rebus succurrere*; pro eo qod est *omni studio, summâ cum contentione.* Sic & Latini. Plavt. *Casin.* 2. 6.

Eoqe corculum assudassit jam ex metu. Et *ibid.* 3. 1. *Miseriorem ego ex amore qam te vidi neminem.* Idem *Asinar.* 5. 1. *Fateor me ex amore hujus corruptum oppido.* Teren. *Andr.* 3. 1. *Adeone est demens ex peregrinâ?* Et *Eunuch.* 2. 1. *Adeone homines immutarier ex amore.* Idemqe *Adelp.* 2. 1. *Minime miror; qi insanire occipiunt ex injuriâ.* Id qod Solomon dixisse videtur plerisqe verbis illis, Eccles. c. 7. v. 7. *Oppressio ad insaniam adigit sapientem.* Etiamsi Piscator in Schol. aliô abeat. Ita deniqe Cato in *Epistola ad filium*, referente lib. 7. Prisciano: *Ex dolore, ex febri, ex siti, ex medicamentis bibendis.* pro eo, qod citra præpositionem Virgilius, *Georg. l.* 3. eidem ibidem laudatus, —— *asperge siti atqe exterritus æstu.*

Verum illud τῶν LXX ἐκ ἐχθρῶν. qo Nahumi מאויב c. 3. v. 11. exprimere volebant, inter Hebraismos non immeritò poterit collocari. siqidem istic מן & ἐκ *causam impellentem* potius qam *producentem* designat. *ob inimicos.* i. e. *ut inimicis tuis resistas.* Vatabl. *inimicis persequentibus.* Hieron. qanqam, Camium si seqimur, à Ptochenio adductum, ellipsis futura est. *ab inimicis.* i. e. *ab inimicis timens tibi.* hoc est enim qod ille מפחד אויב *ab inimici metu* vel etiam, *qæres robur, qo ab inimicis defendas te*, sive *tutus sis*, alioqi verti possit מאויב *præ inimico.* ἕνεκα τοῦ ἐχθροῦ. ut Latini dicunt, *præ multitudine.* i. e. *ratione multitudinis*, ἕνεκα τοῦ πλήθους. Vetus Lat. *Qæres auxilium ab inimico.* qod aliò planè trahit Fr. Ribera, ac si dicatur, *Necessitate cogeris eos etiam suppliciter precari, qos oderas*: sed prior sensus magis placet; prout & Calvino, qi utrumqe proponit.

CAPUT. XXXI.

Dispares planè sunt formulæ, ἡ ἐν ἀσελγείᾳ ἀναστροφή, & τὸ ἐν σοφοῖσιν, ἢ μικροῖσιν εἶναι. *nec sunt idem prorsus*, ἐν σοφοῖσιν, ἢ ἐν μικροῖσιν εἶναι, *&* σοφὸν, ἢ μικρὸν εἶναι. *Perperam redduntur loca illa, Hymn.* 54. 6. *Paræm.* 22.26. *&* 23.20. τὰ ἐν δικαιοσύνῃ ἔργα, *qænam. Tit.* 3. 5. αἱ ἐν ἀγνοίᾳ ἐπιθυμίαι. 1. *Pet.* 1.14. ἐν ἡδονῇ, voluptatis loco, *Evripidi.* τοῖς βροτοῖς, *frustra huc trahi.* In iniqitate, *Hymn.* 51. 6. *qid sit.* ἐν τῷ πονηρῷ κεῖσθαι. 1. *Ioan.* 5. 19. In veritate, astutiâ *&c. Hebræorum idiotismi.* ἰδίᾳ *&* δημοσίᾳ, *formulæ peculiares.*

Ect. 85. confundit Pfochenius formulâs illas, τὴν ἐν ἀσελγείᾳ ἀναστροφὴν. Petri ep. 2. c. 2. v. 7. *in lasciviâ conversationem*, pro *lascivam*; & ἐν σοφοῖσιν, vel ἐν μικροῖσιν εἶναι. *è sapientibus, vel tenuioribus esse* pro *sapientem, vel tenuem haberi, esse.*

At istæ multum à se invicem discrepant. alterâ enim abstractum cum præpositione pro concreto usurpatur, reiqe subjectæ denotatur affectio. alterâ concretum ipsum retinetur, & plurali formulâ adhibitâ, classis, in qâ qis censendus sit, designatur. itaqe non est necesse vertere, ἐν σοφοῖσιν ὤ, *sapiens essem*, sed *è sapientibus*, vel *in sapientibus essem.* i. e. in sapientum numero censerer. nec ἐν σμικροῖσιν ὢν, *tenuis*, sed *è tenuioribus, cum sis.* infimæ sortis unus cum sis. ut personæ de qâ sermo instituitur, sors, non singularis avt peculiaris, sed cum aliis eidem communis denotetur. Qin nec illud Psalmi 54. v. 6. ארני בסמכי נפשי à LXX. rectè vertitur, ὁ κύριος ἀντιλήπτωρ τῆς ψυχῆς μου. hoc est *Deus est sustentator animæ meæ.* qanqam eo inclinare videatur Drusius qæst. l. 2. c. 11. qum sensus simplex sit, qod & verba sonant, *Deus est in eis*, sive *inter eos, qi sustentant animam meam.* i. e. *inter milites meos*, ut Piscator. vel *assistit mihi & comitatui meo*, ut Junius. Vitiosa avtem est versio, qæ minùs exprimit, qam textus ipse exhibeat. Nec qæ ex Paræmiis adducit

ducit ille loca, aliter debent explicari. Cap. 22. v. 26. *ne sis ex spondentibus debita.* Et c. 23. v. 20. *ne sis ex ebriosis vino deditu.* amplius est enim, *ne sis è talibus*, qam, *ne sis talis.* perinde est enim ac si diceret, *ne sis talis, qalos multi existunt*, vel *tametsi non desint, qi sint ejusmodi havd pavci*: vel etiam, *talium consortio ne te adjungas.* nam illud Psalm. 99. v. 6. aliter sumendum agnoscit ipse.

Verum formula prior illa est reverâ scriptoribus sacris peculiaris propemodum. et occurrit apud hos freqentius. Sic enim Pavlus ad Tit. c. 3. v. 5. Τὰ ἐν δικαιοσύνῃ ἔργα. ἀντὶ τῶν δικαίων. *opera in justitiâ*, pro *justis*, sive, *justè factis*, ut Beza. nec possum probare Tho. Plajfiri nostri argutiam, qi *opera in justitiâ* exponit, *opera qæ fiunt in fide, in statu justificationis, in justitiâ, à jam justificatis.* nam tempus præteritum, qod vocationem & conversionem antecesserat, ab Apostolo respici, contextus ipsa series indicat. qanqam sic accipi posse videtur, qod Petrus Ep. 1. c. 1. v. 14. Ταῖς ἐν τῇ ἀγνοίᾳ ὑμῶν ἐπιθυμίαις. supple γενομέναις, inqit, Piscator; *qæ in ignorantiâ vestrâ (viguerunt) cupiditatibus*, Beza. at Syrus etiam hîc simpliciter, *Qæ concupiscentes eratis absqe scientiâ.* ut concupiscentiæ cæcæ intelligantur. qod & optimè constare potest.

Nec cum istis geminum plane est illud Evripidis ex *Iphigeniâ Tauricâ.*

Ἔστι δή σοι τοῦτ' ἐν ἡδονῇ μαθεῖν.

potest enim hîc τὸ ἐν ἡδονῇ verti, *voluptatis* loco: cum ἐν ἀγνοίᾳ, sive ἐν δικαιοσύνῃ *ignorantiæ*, vel *justitiæ loco*, illic non possit. Et illud multo minùs ex *Hecuba*,

Τύχην δὲ πάντα τἀν βροτοῖς ἐπισκοπεῖν.

τἀν βροτοῖς enim istic apertè significat, qod primâ fronte præfert, *qæ in hominibus*, vel *apud inter ve, homines geruntur.*

Vatis avtem regisqe ejusdem Hymno 51. v. 6. verba qi cum Pschenio sic exponunt, ut, *formatus sum in iniqitate, & in peccatis concepit me mater mea*, nihil aliud sonet, qam *iniqus formatus, peccator conceptus sum*; avt *cum iniqitate, cum peccato*; qod Piscatori placuit; vim dicti, havd parum enervare videntur. aliud enim est *cum peccato*, aliud *in peccato* nasci. aliud *peccatum alicui inesse*, aliud *ipsum esse* qodammodo *in peccato.* sicut aliud nave fractâ in aqis marinis demersum totum existere, aliud ad litus subductum, aqæ marinæ aliqid in visceribus exceptum gestare. hæc etiam regenitorum est affectio, penes qos manent ad huc vitii innati reliqiæ. Rom. c. 7. v. 17. 23. illa verò

nondum

nondum regenitorum conditio, qi vitio illo toti qaſi immerſi habentur. qod illi cæco à Domino ſanitati reſtituto, Joan. c. 9. v. 34. ἐν ἁμαρτίαις ἐγεννήθης ὅλος. *in peccatis totus es genitus.* Et Pavlus ad Epheſ. c. 2. v. 1. & Coloſſ. c. 2. v. 13. νεκροὺς ἐν ἁμαρτίαις καὶ παραπτώμασι, *in peccatis mortuos*, ſive *peccatis immortuos*. et aliâ formulâ Simoni Mago Petrus Act. c. 8. v. 23. εἰς χολὴν πικρίας καὶ σύνδεσμον ἀδικίας ὁρῶ σε ὄντα. *video eſſe te in bile amariſſimâ, & iniqitatis vinculo* h. e. video eſse te bile amariſſimâ occupatum. & iniqitatis vinculo prorſus obſtrictum. Et Joannes ep. 1. c. 5. v. 19. ὁ κόσμος ὅλος ἐν τῷ πονηρῷ κεῖται, *Mundus iſte totus in malo*, ſive *in malitiâ ſitus eſt*. prout Plavtus *Caſin.* 2. 5.

Nunc in fermento tota eſt: ita turget mihi.

Et *Merc.* 5. 3.

Nunc mea uxor propter illam tota in fermento jacet.

ἐν ζύμῃ κεῖται. ut verbo unico abſolvam; οἱ μὲν ἔχουσιν, οἱ δὲ ἔχονται. *habent illi, habentur iſti.* ſed hoc ἐν τῷ παρέργῳ.

Cæterum priori illi finitimum eſt, ſi non idem prorſus, qod Sect. 96. habet, de periphraſi, qâ adverbia Hebræi efferant. באמת *in veritate*, h. e. *verè*. בצדקה *in juſtitiâ*. i. e. *juſtè*. בערמה *in aſtutiâ*. i. e. *aſtutè*. & pariter, ἐν τάχει, pro ταχέως, *citò* Rom. c. 16. v. 20. ἐν ἀληθείᾳ *in veritate*, i. e. *verè*. Matth. c. 22. v. 16. qo eodem refert & illa ſine particulâ præfixâ, ἰδίᾳ *privatim*. Cor. ep. 1. c. 12. v. 11. δημοσίᾳ *publicè*. Act. c. 16. v. 37. κύκλῳ *in orbem*. Marc. c. 4. v. 34. Eiſqe affinia qædam profert ex Græcis Tragicis.

Verum illa ἰδίᾳ, δημοσίᾳ, κύκλῳ ſunt formulæ peculiares, & in adverbiorum claſſe cenſentur. nec qia ἰδίᾳ pro *privatim*, δημοσίᾳ pro *publicè* uſurpatur, pari ratione κρυφίᾳ pro *clam*, avt φανερᾷ pro *palam* dixeris: etiamſi analogia eadem ſit planè. Sed nec tam Græcorum, qi adverbiis abundant, qam Hebræorum, qibus ea pavca ſunt, periphraſis illa, idiotiſmus eſt.

 CAPUT.

CAPUT. XXXII.

Hebræorum idiotismus, qo vehementius affirment, contrarii negationem subjungere. Hoc qi Drusius, aliis qoqe usurpatum idem non negat, imo locis allatis probat. Sangvis *pro cæde, eisdem familiare, sed plerumqe in plurali.* ῥαπίζειν, & ῥάπισμα *Hellenistarum, non Græcorum priscorum, vult Hejnsius. hoc ex Iustiniani Novellis refellit Pfochenius.* ἐν ὁδῷ, *pro* ratione, instituto, *Hebræorum idiotismus; nec Græcis tamen insvetum prorsus. Stoicis admodum familiare.* via justitiæ, *&* injustitiæ, *Hebraismus.*

SEct. 86. *Hebræorum idiotismus esse creditur*, inqit, *ubi aliqid affirmaturi vehementèr, negant ejus contrarium.* atqe Drusium hîc advocat, à qo loci passim notati sint.

Sed num Drusius, avt alius qisqam ἴδιον, sive peculiare, istud esse Hebrææ lingvæ unqam affirmavit? ἰδιωτισμὸν, sive *formulam vulgarem usitatamqe* Hebræis, luculenter satis indicant loca illa à Drusio lavdata. ἴδιον sive peculiare horum non esse, idem ipse è scripto profano prolatis exemplis ostendit. qod & alibi monemus; ut frustra hoc in rem suam Pfochenius hîc proferat: qanqam à suis potiùs, qam ab extraneis, cum Dominus ipse, tum & Evangelista, eam formulam havsisse meritò censeantur. qo modo & ἐκνεύειν pro *evadere, emergere*, Joannes c. 5. v. 13. (de qo sect. 87.) à Græcis Vet. Test. interpretibus potiùs, qi & sæpius usurpant, qam ab Evripidis *Hippolyto*, ex qâ solâ hic adducitur.

Sect. 89. Τὸ αἷμα pro *cæde* usurpatum, qi *Hebræorum idiotismum* esse, qibus in usu existere freqentissimo deprehenditur, qi affirmant, num à Græcis usurpari id negant? qanqam דמים in plurali freqentius hac mente illis usurpatur.

Sect. 90.

Sect. 90. ῥαπίζειν, pro *palmâ cædere*, ῥάπισμα pro alapa ex *Hellenistarum, non Græcorũ more*, τοὺς ἑβδομήκοντα imitatos, *usurpasse Evangelistas*, monet Cl. Hejnsius in *Aristarch. sacr. c.* 28. Hoc ut refellat Pfochenius, *Justiniani codicem ac Novellam* accersit; qasi ista Græcæ puritatis normæ sint legitimæ. de vocabuli interim significatu videri possunt Petr. Faber. *agonist. l.* 1. *c.* 19. & Cl. Hejnsius loco supra indicato.

Sect. 91. qærit Pfochenius, an *formulæ illæ* ἐν ὁδῷ δικαιοσύνης, *in via justitiæ*, Matth. c. 22. v. 32. *aliæqe huic consimiles, qibus* ὁδὸς *sive via, pro ratione, modo, vitæ instituto usurpatur, ex Hebraismo derivatæ sint nec ne.* Et certe ab Hebræis eorumqe interpretibus, qibus formulis istiusmodi nihil est familiarius, sumpsisse Evangelistas ac Apostolos, non est, opinor, qi negaverit.

At, inqit Pfochenius; *sic loquuntur etiam Græci scriptores profani.* solum interim Euripidem profert, qi in *Hippolyto*, γνώμης ὁδὸν, pro *mentis, sive consilii, ratione* bis dixerit. qod idiotismum Græcorum esse nevtiqam probat. Ejus loco poterat Thucydidem l. 3. adduxisse; Μετὰ γὰρ Ἀθηναίων ἄδικον ὁδὸν ἰόντων ἐχωρήσατε. *Athenienses viâ injustâ incedentes secuti estis.* ὁδὸν ἄδικον dixit, qam ὁδὸν ἀδικίας Græcus interpres, Hymn. 119. v. 29. qo modo ὁδὸν δικαιοσύνης Evangelistæ, qi est manifestus Hebraismus. Sed & Isocratem itidem *ad Demonic.* Ὅσοι τοῦ βίου ταύτην τὴν ὁδὸν ἐπορεύθησαν. *qotqot hanc vitæ viam, sive institutum, ingressi sunt.* Nota obiter, apud Stoicos, Marcum præcipuè Antoninum, *commentar.* l. 1. S. 9. ὁδῷ ἐξευρίσκειν καὶ τάττειν. l. 5. S. 24. ὁδῷ ὑπολαμβάνειν. l. 3. S. 11. ὁδῷ ἐλέγχειν. & l. 6. S. 24. ὁδῷ περαίνειν. &c. freqentissimè occurrere, pro eo qod est, *certâ aliqâ ratione, viâ, methodo excogitare, disponere, censere, redarguere, perficere aliqid, &c.*

CAPUT. XXXIII.

Ἐν ὀφθαλμοῖς ἡμῶν, *Matth.* 21. 42. *malè redditur*, Coram nobis. *Aliud ab hoc est Euripidis,* ἰδεῖν ἐν ὄμμασιν. ἰδεῖν τοῖς ὀφθαλμοῖς, *& similia, Hebræorum idiotismus. Poeticæ locutiones*

nes idiotiſmum non probant. Αἰδῶς ἐν ὀφθαλμοῖς. *Hebræorum idiotiſmus, fæmininum neutrius loco uſurpare.* Ὁσίη, fas, pietas. *Abſqe eâ cultus omnis inanis.*

SEct. 92. καὶ ἐστι θαυμαστὴ ἐν ὀφθαλμοῖς ἡμῶν. Matth. c. 21. v. 42. *Et admirabile eſt in oculis noſtris.* i. *coram nobis*, inqit Pſochenius. inſinuans pro Hebraiſmo haberi. eſtqe reverâ ex Hebraico textu deſumptum, Pſalm. 118. v. 23. Verum *ita Hebræi*, inqit, *non loquntur ſoli. patet ex Evripide in Hippolyto,* ὡς ἰδὼν ἐν ὄμμασιν.

At primo, *in oculis noſtris*, non ſatis fæliciter exprimitur, per *coram nobis*, qis enim ſic loqeretur, *Hoc eſt mirabile coram me?* potius, *hoc eſt mirabile in conſpectu noſtro*, i. e. conſpicientes nos in ſtuporem trahit. qod, *coram nobis* non explicat planè. imò ſiqis diceret, *Mirum eſt hoc coram nobis fieri*; aliud prorſus dictum, velle jure cenſeretur, qam hoc loco vates ὑμνῳδὸς voluit.

Tum ἰδεῖν ἐν ὄμμασιν eſt diverſa ab hac formula; illi potius compar, ἰδεῖν τοῖς ὀφθαλμοῖς. Matth. c. 13. v. 15. Joan. ep. 1. c. 1. v. 1. Et Geneſ. c. 31. v. 10. qod ibid. c. 45. v. 12. dicitur ὀφθαλμοὶ βλέπουσι. ſed & alibi freqentiſſimè, tam in Græcâ Veteris verſione, qam & in novo inſtrumento, qod & ipſe obſervavit infra ſect. 101. ubi etiam ex Græcis, ſed Poetis ſolis, gemina multa congeſſit. qibus iſtud qoqe adjicere poterat, niſi qod ἐν hic habetur, qod in illis havd extat. Poterat avtem convenientiùs iſtic adduxiſſe, proverbiale illud, Αἰδῶς ἐν ὀφθαλμοῖς. ubi commodiùs etiam reddi poteſt ἐν ὀφθαλμοῖς, *in oculis, coram.* Nec verò ſi prorſus conveniret, idiotiſmum evinceret unicus è poetâ locus. nec à formulis poeticis ad uſum familiarem ſatis eſt firma conſecutio.

Cæterum, qum neminem Pſochenius hîc nominet, qi Evangeliſtæ verbis Hebraiſmum ſubeſſe cenſuerit, ſubit animum ſuſpicio, Caſavboni *annotationes* ὁλοσχερῶς θεωροῦντα, ut cum Marco loqar, qum *purum putum Hebraiſmum*, ad inciſum illud adnotatum legeret, de formulâ illâ ἐν ὀφθαλμοῖς dictum cepiſſe. atqi aliud ὁ μακαρίτης voluit. qum enim tam apud Matthæum, ſed & Marcum c. 12. v. 11. qam & in Hymnorum verſione Græcâ Hymn. 118. v. 23. legatur, Παρὰ Κυρίου ἐγένετο αὕτη. καὶ ἔστι θαυμαστὴ, &c. qod V.C, Fr. Junius, cum in *annot.* tum & *parall.* l. 1. c. 40. ad γωνίαν referri poſtulat: eam

concinnationem ut minùs commodam rejicit meritò Casavbonus; Et *Hebraismum purum putum* esse affirmat, αὕτη respondentem τῷ זאת. Hebræorum est avtem, non et Græcorum, *femininam formam neutraliter* usurpare. qod nec Pfochenius, opinor, ipse negaturus est. qanqam ejusmodi qiddam forsan qibusdam videri possit, illud Homeri *Odyss.* π. v. 223.

——— οὐδ' ὁσίη κακὰ ῥάπτειν ἀλλήλοισιν.

Et *ibid.* χ. v. 212.

οὐχ ὁσίη κταμένοισιν ἐπ' ἀνδράσιν εὐχετάασθαι.

ubi ὁσίη dicitur poetæ, prout & aliis nonnullis, qod ὅσιον Sophocli in illis, οὐ θέμις, οὐδ' ὅσιον. et Phocylidæ,

οὐχ ὅσιον κρύπτειν τὸν ἀτάσθαλον ἄνδρα ἄπιστον.

Verum ellipticam formam hanc esse, vult Evstathius; supplendamqe βουλὴν, δίκην, πρᾶξιν avt aliud ejusmodi. nec desunt, qos hîc seqi malim, qi substantivum potius esse censeant, qod *fas* reddunt nonnulli, *pietatem sanctitatem* ve alii. Ita planè usurpavit Julianus *de Cynism. orat.* 2. Πᾶσαι, inqit, ἑκατόμβαι τῆς ὁσίας οὐκ (ita enim leg.) εἰσὶν ἀντάξιαι. *Non sunt digna, qa cum pietate conferantur, hecatomba universa.* Eandem & in *divarum* numerum relatam ex Evripide ibidem allato discimus, qod & aliâ occasione alibi tetigimus. Non possum avtem continere me, qin subjiciam hic, qæ pietati veritatiqe qam maximè consentanea adjecit eodem loci idem ille pietatis veræ omnis expers exorsqe prorsus. Ὅτι πάντα καὶ τὰ μεγάλα καὶ σμικρὰ μετὰ τῆς ὁσίας τοῖς θεοῖς προσαγόμενα τὴν ἴσην ἔχει δύναμιν· ἐστερημένη δὲ τῆς ὁσίας, οὐχ ἑκατόμβη, ἀλλ' ἡ τῆς Ὀλυμπιάδος χιλιόμβη, ἀνάλωμα μόνον ἐστὶ, ἄλλο δὲ οὐδέν. *Tantundem valere minora ac majora cum pietate admota numini. hac verò semotâ, nec hecatomben, sed nec chiliomben, aliud qicqam qam impensam sumptumqe inanem existere.* Veram περὶ τῆς ὁσίας utcunqe se habuerit; misso, qi intendebatur, Hebraismo, alium de suo substituisse Pfochenius videtur.

Deniqe ab Hebræis sumpsisse cum interpretes Græcos, tum & Apostolum, negari non potest: nec amplius qicqam ex qoqam Pfochenius istic.

CAPUT. XXXIV.

Ἐκτὸς εἰ μὴ, 1. Cor. 15. 2. inconcinnitatis à nescio qibus insimulari. καὶ insertum qi postulant, à Bezâ rejecti. Matth. 3. 7. ἡ μέλλουσα, respondet Hebr. הבא futurà *aptius qam* ventura.

Ect. 94. *Locutionem illam* ad Corinth. Ep. 1. c. 15. v. 2. ἐκτὸς εἰ μὴ *qibusdam valdè* ait *inconcinnam videri. Sed & Lucianum sic locutum.* qibusnam hoc visum fuerit nullus dicit. Beza monet tantùm qibusdam placere καὶ subavdiri ante verba illa ex *Hebræorum idiotismo*, ut dictionis series sic profluat, εἰ κατέχετε, καὶ ἐκτὸς εἰ μὴ εἰκῆ ἐπιστεύσατε. qod ipse tamen respuit, qia ἐκτὸς tunc redundaret. de *Hebraismo*, avt *inconcinnitate* aliqâ in formulâ ipsâ ipse ne γρῦ qidem.

Sect. 97. ait qosdam cavillari textum Græcum Matth. c. 3. v. 7. qasi non dicatur Græcè μέλλουσα ὀργὴ, sed μέλλουσα ὀργὴ ἔσεσθαι. qibus *insignem* imputat *linguæ Græcæ imperitiam.* nec immeritò, id siqis censuerit. Verum μέλλουσα ibi τῷ Hebraico הבא respondere, liqet satis. nec frustra penitùs Erasmum notat Beza, qod *venturâ* reddidit, qasi esset μελλούσης ἐλθεῖν, cum *futurâ* posset aptiùs.

CAPUT. XXXV.

Dispares formulæ, Canticum canticorum; *& Rex regum. Hebraismus in illo; non & in isto.* ἐπίτασις *congeminatione vocum expressa, Hebræorum idiotismo meritò deputatur. Erasmus sine cavsâ reprehensus. Cothurnus ab idiotismo diversus.*

Sect. 98.

Ect. 98. *Hebraismum latere* opinari qosdam ait in illis Apoc. c. 19. v. 16. βασιλεὺς βασιλέων, ϗ κύριος κυρίων. ipse concedit, verum esse, *Hebræos singulare & excellens qippiam expressuros, sic solere effari.* qod ex inscriptione cantici Solomonis apertum sit שיר השירים *canticum canticorum.* h. e. *canticum excellentissimum.* negat tamen Hebraismum idcircò esse. Sophoclem enim *Electrâ*, δειλαία δειλαίων, pro infælicissimâ dixisse. notatqe Erasmum, qi in adagio, ἔσχατα ἐσχάτων κακά, *hunc sermonis typum Græcos videri* scribit *ab Hebrais mutuò sumpsisse.*

Cæterum perperam confunduntur istic formulæ dispares. siqidem illa, βασιλεὺς βασιλέων, ϗ κύριος κυρίων, sicut & *Deus Deorum* Hymn. 50. v. 1. citra Hebraismum aliqem (qem qinam in istis *latere* monuerint, nescio) usurpantur, eumqe designant, prout verba ipsa sonant, non qi *rex dominusve singularis & eximius* sit, sed qi regibus ipsis imperitet, in dominosqe ipsos, qicunqe ej sint, dominium exerceat. Siqidem ut Seneca *Thyeste*;

Omne sub regno graviore regnum est.

Et Flaccus *carm. l.* 2. *od.* 1.

Regum timendorum in proprios greges;
Reges in ipsos imperium est Jovis.

Atqe, ut Naso *Tristium l.* 4. *Eleg.* 7.

Nil ita sublime est, ——————
Non sit ut inferius suppositumqe Deo.

Itaqe ad Hebraismum confugere nulla istic necessitas; & imminuit etiam appellationis vim ipsam.

Cæterum cur *typus ille sermonis*, qo ἐπίτασις ejusdem dictionis congeminatione significatur, non ritè censeatur Erasmo *ab Hebræorum*, vel orientalium aliorum, *usu* profluxisse, nihil hîc affert Pfochenius; nec qid, consecutionis necessariæ qod sit, afferri possit à qoqam, video. Apud hos certè idiotismus est, *sanctus sanctorum*, Dan. c. 9. v. 24. Et *sanctum sanctorum*, sive *sanctitas sanctitatem*, Exod. c. 30. v. 10. qod LXX ἅγιον τῶν ἁγίων Exod. c. 26. v. 33. Et Levit. c. 6. v. 29. qomodo & Apost. Hebr. c. 9. v. 3. & *sanctitates sanctitatum.* Ezech. c. 42. v. 12. apud illos havd item. neqe enim idiotismum facit, si formula aliqa è cothurno semel avt iterum prosilierit. qanqam illud ἔσχατα ἐσχάτων, ubi gradus ipse geminatur,

minùs

minùs durum & insolens videri possit, qam alterum illud δειλαία δειλαίων, & qæ ex paginâ sacrâ supra posuimus.

CAPUT. XXXVI.

θέλομεν, *Marc.* 10. 35. velimus, *potius*, *qam* volumus, *avt* optamus. *Aliud* velle, *aliud* optare. *Aliud* optare, *aliud* rogare. *Optamus*, *& qæ nec rogamus, nec rogare fas est.* θέλω, *Ioan.* 17. 23. velim, ἐρωτῶ, rogo, *Avgustinus Bezæ non immeritò notatus. Bezæ codicet correcti.* Κλύοις, *avdias.*

SEct. 99. Marc. c. 10. v. 35. θέλομεν. i. e. *velimus, multi contendunt*, inqit, *idem esse qod optemus. qam significationem & à Syro sermone tractam; qia Syris* צבא *& velle & optare significat.*

Beza qidem, θέλομεν, inqit, *ad verbum volumus*, i.e. *optamus. est enim rogandi, non imperandi significatione positum. sic avtem Græci solent convertere Hebræorum* חפץ. Nec tamen ideo Hebraisantibus solis peculiarem vult esse eam vocabuli istius significationem. Idem enim ex Cicerone profert: *Eum honorem Deos tibi fortunare volo.* Qanqam reverâ nec eadem sunt prorsus *velle* & *optare*: & hæc duo distingvit Orator qoqe ipse, Orat. *pro Cluentio: Nihil est mali, nihil sceleris, qod illa non filio voluerit, optaverit.* Sed nec *optare* & *rogare.* siqidem optamus multa, qæ non petimus, avt rogamus tamen; imò qæ petere à Deo ac rogare nevtiqam par est. τὸ θέλειν verò, hoc qidem loco, non tam *optare*, qam *petere* ac *rogare* significat. Optimè itaqe Vir doctiss. idem, & istic, θέλομεν, non *volumus*, prout vetus interpres, & Erasmus, sed *velimus* reddidit; & cum Marc. c. 6. v. 25. tum & Joan c. 17. v 23. θέλω *velim.* Avgustino etiam notato, qi *Ep.* 178. (ita enim restituendus in Bezæ codicibus numerus, qi perperam centenario minor designatur) *Patris & Filii æqalitatem* inde satagit probare; qia *non diceret*, inqit, *inferior superiori*, volo, *sed supplicans*, rogo. Idemqe Homil. 43. *Sed jubet Pater, ut faciat Filius. Voluit Pater, efficit Filius. Ecce ostendo, qia vult filius, & facit Pater. Ecce Filius jubet,*

& Pater facit, audis voluntatem potestatis, potestatem voluntatis at verò τὸ θέλω nihil hîc est aliud qam ἐρωτῶ, *rogo*: qo modo supra locutus fuerat vers. 9. & 20. Aptissimè autem *velim*, Vir doctiss. vertit. eâ enim, qæ est optandi, formulâ superiores suos alloqi solent inferiores. qod monuisse memini Dunæum nostrum ad illud Lycophronis, qo famulus Regem Dominum suum in operis exordio sic affatur, Κλύοις ἄν, ὦ ἄναξ.

Audias, o Rex

nos diceremus, **May it please you to heare.**

CAPUT. XXXVII.

Φῶς pro igne, *Hebræorum idiotismus. Rhesi Auter. Ab Orientalium usu multa in lingvam Græcam profluxerunt. Ex communibus notionibus Tragici qædam, qæ usus communis non erant.* Φλὸξ *pro* igne, *ejusdem farinæ. In simpulo fluctus.* μόσχος, *pro bove; ut* πῶλος *pro eqâ.* πίπτειν, cadere, *pro mori.*

SEct. 100. frustra φῶς Marc. 14 v. 54. *pro igne* usurpatum *Hebræorum* solùm *idiotismum* esse Pfochenius pernegat, qia Euripides (si is saltem est; nam Aristarcho asserit Sam. Petitus *miscell. l. 3. c. 22.*) in *Rheso. v.* 81. φῶς pariter usurpavit, φῶς ἅψαι dicendo, pro *ignem accendere.* eisqe qi hoc statuunt, insultando juveniliùs, qærit *à qo Tragicus hic Hebraismos edoctus fuerit*, aut *qem Rabinum præceptorem habuerit.* qod qidem nihil necesse fuit, prout & alibi sæpe monuimus; cum & ab Orientalibus in lingvam Græcam fluxerint havd pavca; & potuerit poeta ex notionis communis ratione, cum lumen ignis accensi comes sit jugis, *luminis* vocabulum pro *igne* usurpasse, præter gentis suæ usum vulgarem; qi idiotismus proprie dicitur.

Ejusdem est farinæ, qod φλόγα pro *igne* usurpatum Luc. c. 16. v. 24. & Jobi c. 18. v. 5. ad eandem cum priore classem pertinere non patitur; qia Tragicus scil. idem *ibid. v.* 120. φλόγα ἐμβαλεῖν, pro

ignem injicere, dixerit. magnosqe inde in sympulo fluctus ciet, qasi ex adversâ parte qispiam ad hunc τῦ φλὸξ usum observatum intulisset; *Qis itaqe Græcus posset hunc Græcum Novi Testamenti intelligere, nisi prius etiam veteris Testamenti textus Græcus & Hebræus, unâ cum reliqis lingvis Orientalibus ipsi probè fuerit cognitus?* Subjungitqe μάλα σεμνῶς, *Evripidem aliosqe cum eo Græcos, qod ad verba attinet, qamvis sensus & interpretatio genuina textus spiritualis homines istos carnales & irregenitos forte fugisset, æqè hunc textum intellecturos esse, certò sibi persvasum.*

Verum ecqis, qæso, tam non à mente, sed à sensu omni alienus unqam extitit, ut negaret Græcum ullum absqe tantâ textus Græci ac Hebræi V. Instrumenti cæterarumqe lingvarum Orientalium supellectile corrogatâ, lingvarumqe tot peritiâ havd mediocri comparatâ, verba illa Evangelistæ posse interpretari, ὅτι ὀδυνῶμαι ἐν τῇ φλογὶ ταύτῃ? hoc esset utiqe ad stipulam diffindendam cuneos ferreos cubitales Herculeamqe clavam poscere. nam de sensu spiritali in parabolæ verbis illis, non intelligo qis tam profundus, avt arcanus subsit, qem crassi isti, qos appellat, non facilè capiant. Ipse tu, credo, Pfocheni, etiamsi nullus te Evripides tuus istud docuisset, imò nec apud avtorem ullum, vel Græcum, vel Græcanicum, φλόγα, qod *flammam* propriæ significat, pro *igne* usitatum deprehendisses, facile tamen ex tuo ipsius ingenio, nî plane bardus sis, qod non esse te docent tua ista, dignosceres, ita istic usurpari. Nec caret ergò prorsus aliqo nigræ loliginis succo, qod viris eruditis, ista tam ἄλογα planè, qam & ἄτοπα, affingis.

Consimile est, qod Sect. 103. *μόσχον pro bove.* Apoc. c. 4. v. 7. qod à LXX mutuatus Evangelista videtur, (& ab eis potius mutuatum, qam a poetis, qos solos hîc adducis, qis sicipitis saltem sani non verisimilius censuerit?) tam *à Græcis hominibus* statuit *posse intelligi, qam πῶλον pro eqâ*, (qod poeticum itidem) usurpatum.

Nam qod Sect. 102. *πίπτειν. i. cadere*, sive *occidere*, pro *mori*, ad Cor. Ep. 1. c. 10. v. 8. non *Hebraisantibus solis*, sed *Græcis* qibusvis etiam, esse in usu contendit, &, ex eadem *Rheso* demonstrare conatur, ludit operam; cum hoc ipso non Græcis tantùm, sed & Latinis. tam soluti, qam & vincti sermonis avtoribus, nihil sit usitatius. nec tamen, si qis dixerit, (numqis enim, incertum mihi) Apostolum in hoc vocabuli usu interpretes LXX secutum; ideò negat qicqam qod à Pfochenio hîc dicitur.

CAPUT. XXXVIII.

Mortem gustare, *&* videre, *pro mori, Hebræorum idiotismi. Ex locutione poeticâ idiotismus non statuitur. Aliud* mortem sentire, *aliud* mori. ἄλγος ἰδεῖν, *Tragico, est id qod doloris caussam dat, intueri. Aristoteles frustra accersitus.* Visus, *sensuum nobilissimus. In notatione hujus nugas agit Isidorus*; Videre *à Græco* ἰδεῖν. Visus, *pro intellectu. pro sensu qovis. Pro auditu.* Auditus *an pro visu, incertum. Stobæi codices emendati. Pro tactu: pro olfactu. Nec ideò tamen* mortem palpare, audire, olfacere, *pro* mori *dixeris.*

SEct. 104. θανάτου γεύσασθαι, *mortem gustare*, Hebr. c. 2. v. 9. & θάνατον ἰδεῖν, *mortem videre*, Luc. c. 2. v. 26. & Psal. 89. v. 49. *pro mori*, indè probare vult esse *Græci sermonis idiotismos*; qia Euripides κακῶν γεύεσθαι dixit, in *Hecubâ*; πένθους γεύσασθαι, in *Alcestide*; ἄλγος ἰδεῖν, in *Supplicibus. dolorem* enim *videre, esse experiri, persentiscere*; *qomodo & mortem gustare, & videre, nihil aliud esse, qam mortem sentire, hoc est, mori.* qibus subjicit Latinos dicere, *somnum non vidisse, pro non dormivisse*: Et Aristotelem *in sophist. elench.* τὸ ὃ ἂν αἰσθάνεσθαί τι εἶναι.

At ista plane nihil qicqam evincunt, qod Pfochenius hîc avt voluit, avt velle debuit. Nec ex locutione Poeticâ idiotismus statuitur; nec phrasis ipsa eadem utrobiqe deprehenditur. nec *mortem* avt *gustare*, avt *videre*, est *mortem sentire*, avt ita animam per cruciatus prorelatos sensim exhalare, ut (qod Cajo Imper. in ore subinde fuisse narrat. c. 30. Svetonius) *mori se qis sentiat*; sed simpliciter *mori*: qod & citra sensum creberrimè contingit. nec ἄλγος ἰδεῖν necessariò apud Tragicum, *dolorem persentiscere* significat, sed simpliciter *videre*. ut tropus sit non in ἰδεῖν *videre*, pro *sentire*; sed in ἄλγος *dolor*, pro eo *qod dolore afficit*. sic enim sese ipsa interpretatur, qæ hoc loqitur.

Ἐμοὶ δὲ τῶν παίδων μὲν εἰσιδεῖν μέλη
Πικρόν· καλὸν θέαμα δὲ εἴπερ ὄψομαι·
Τὰν ἄελπτον ἡμέραν,
Ἰδοῦσα πάντων μέγιστον ἄλγος.

Qæ ſic interpres reddidit;

Mihi vero mortua liberorum membra videre
Acerbum: ſed tamen erit pulcrum ſpectaculum, ſi videro
Inſperatum diem,
Conſpicata maximum omnium dolorem.

Nec huc qicqam facit, qod ex Ariſtotele adducitur, non magis, qam qod *ſect.* 64. ex Artemidoro adduxerat. *videre eſſe ſentire qoddam*, hoc eſt *viſum* eſſe ſpeciem qandam τῆς αἰσθήσεως *ſenſus*; qod nemo neſcit. nam & ὀσφραίνεσθαι eſt etiam αἰσθάνεσθαί τι. & *olfactus ſenſus* externi ſpecies. nec tamen ideo opinor, vel Græcè vel Latinè loqetur, qi θανάτου ὀσφραίνεσθαι, avt *mortem olfacere*, pro *mortem ſentire, ſubire, mori* dixerit. ſed nec qi πένθους, καὶ ἄλγους ὀσφραίνεσθαι, *luctum doloremqe olfacere*, pro *luctum doloremqe perſentiſcere*, ſive *lugere, ac dolere.*

Qanqam & illud obſervatu non indignum, (qod nemini tamen hactenus animadverſum memini legiſſe) τὸ ἰδεῖν ἀντὶ τοῦ ὀσφραίνεσθαι qandoqe uſurpari. Eſt *viſus* certe ſenſuum omnium nobiliſſimus, unde & ſenſuum reliqorum objectis verbum *videndi* adaptari conſvevit. Iſidorus Origin. l. 11. c. 1. *viſus dictus, qod vivacior ſit cæteris ſenſibus atqe præſtantior, ſive velocior; ampliuſqe vigeat, qantum memoria inter cætera mentis officia; vicinior eſt enim cerebro, unde omnia manant. ergò fit, ut ea qæ ad alios pertinent ſenſus, videre dicamus; veluti cum dicimus, vide qomodò ſonat, vide qomodò ſapit, et cætera.* De vocabuli notatione nugatur. ab ἰδεῖν, Græcorum eſt *video* Latinum, ut ἴς *vis*, ἴον *viola*, ἰτέα *vitex*, ἰταλὸς *vitulus*, ἰξὸς ἰσκὸς *viſcus*. de re ipſâ rectè pronunciavit. Viſus enim inter ſenſus exteriores principatum obtinet. unde oculus in corpore dicitur perinde habere ac in animâ mens ipſa. Celebre eſt, & ubiqe ferè obvium, Epicharmi illud, Νοῦς ὁρῇ, νοῦς ἀκούει. *Mens videt, Mens audit: cætera cæca & ſurda ſunt.* Verum *menti viſus* peculiari magis ratione tribuitur. Geneſ. c. 8. v. 8. *Emiſit columbam, ut videret*, (i. e. intelligeret, experimento facto cognoſceret) *an aqæ diminutæ eſſent*. Matth. c. 2. v. 16. Herodes, *cum à Magis deluſum ſe videret*. i. intelligeret. Ibid. c. 9. v. 3. *Jeſus, cum cogitationes eorum videret*.

he. animo perciperet. Jacobus c. 2. v. 24. *videtis, hominem justificari ex operibus.* h. e. intelligitis; ex eis, qæ disserui hactenus perspectam habetis enunciati hujus veritatem. frustra est enim vir doctissimus, qi sensum hunc vult subesse, *hominem justificari, perspectum ex operibus habetis.* Sed de loco hoc alibi vidimus. Avgustinus in Exod. qæst. 73. *Ponitur visus pro generali sensu corporis & animi, ut cum dicimus, videatur de eis qæ dixi. Sic* Genes. c. 42. v. 1. *Vidit Jacob,* &c. *nam & videre pro intelligere, qod est visus mentis.*

Sed ad sensus exteriores redeamus. Avgustinus idem in Joan. tract. 121. ad illa Domini Christi, Joan c. 21. v. 29. *Qia vidisti me credidisti. Non ait,* tetigisti me, *sed* vidisti me. *qoniam generalis qodammodò sensus est visus. nam & per alios qatuor sensus nominari solet; velut cum dicimus;* avdi & vide qam benè sonet; olfac, & vide qam benè oleat; gusta, & vide qam benè sapiat, tange, & vide qam bene caleat. *ubiqe sonuit* vide, *cum visus propriè non negetur ad oculos pertinere.* qanqam in istiusmodi loqendi formulis *videndi* verbum non tam ad sensum exteriorem qo res objectæ simpliciter percipiuntur, qam ad interiorem, qi de eis judicium fert, referri videtur. Verum primo loco, avditum qod attinet; De sonis & vocibus *visus* disertè usurpatur. Exod. c. 20. v. 18. *Populus totus videbat voces illas, & fulgetra, & sonum tubæ.* Ubi rursum Avgustinus: *comprehendit sensum avditus brevitate sermonis sub nobiliore & generaliore visus.* Deuter. c. 4. v. 12. Moses à majestatem divinam simulacro ullo exprimendi conatu populum avertendo, *Cum in monte,* inqit, *Deus vos allocutus est, similitudinem nullam vidistis, sed vocem tantum.* tanqam si cum Avsonio *de Echo. epigr.* 11. dicere vellet;

Et si vis similem pingere, pinge sonum.

Ubi et Avgustinus *locut. l. 5. qasi videre ad omnem sensum referatur.* Sic exteri. Æschyl. *Prometheo vincto.*

Ἵν' οὔτε μορφὴν, οὔτε του φωνὴν βροτῶν
Ὄψει. ——— *Ubi nec effigiem, nec vocem mortalium*
Visurus es. ——— & *adv. Thebas,*
Κτύπον δέδορκα καὶ πάταγον οὐχ ἑνὸς δορός.
Sonum strepitumqe intueor hastæ havd unius.

Oedipus cæcus apud Sophoclem in *Oedip. Coloneo;*

——— φωνῇ γὰρ ὁρῶ, τὸ φατιζόμενον. ———
——— *voce video, Qod dicitur.* ——— Idemqe in *Oedipo Rege:*

 Τυφλὸς

Τυφλὸς τά τ' ὦτα, τόν τε νοῦν, τά τ' ὄμματα.

Aureſqe cæcus, mentemqe ipſam, & lumina.

Nicander in *Theriac.*

Ἀλλ' ὅταν ἢ δοῦπον νέον οὔασιν, ἠέ τιν' αὐδὴν.

Ἀθρήσῃ. ———————

Avre ſonum inſolitum, avt vocem ſi qando videbit.

ubi Schol. αἴσθησις ἀντὶ αἰσθήσεως, ὡς ἐπὶ τοῦ, Ὁρῶ οἷα λέγεις! Lucretius l. 4.

Sex etiam avt ſeptem loca vidi reddere voces,

Unam eum jaceres. ———

At vice verſâ *auditum* pro *viſu* poni placet Bern. Martino *Var. lect. l.* 1. *c.* 5. in Ariſtophaneo illo ex *pace*;

Ἤκουσας, ὁ κόραξ οἷος ἦλθ' ἐξ Ὠρεοῦ.

Audiſti, corvus qalis iſte ex Oreo?

ſed de hoc meritô poteſt ambigi. Certe apud Xenophontem in *Laconum Politiâ*, uterqe ſenſus *auditus* nomine comprehenderetur, ſi vera eſſet Stobei lectio, qi Xenophontis verba *tom.* 2. *c.* 44. ſic exhibet: Ἐκείνων δ' οὖν ἧττον μὲν ἂν φωνὴν ἢν ἀκοῦσαι, ἢ τῶν λιθίνων, ἧττον δὲ ὄμματα στρεψάντων ἢ τῶν χαλκῶν. *Illorum igitur minùs erat vocem audire, qam ſi lapidei, minùs oculos verſantes, qam ſi eſſent ahenei.* Verum aliam ſcripturam Xenophontis codices habent, hanc nempe. Ἐκείνων γοῦν ἧττον μὲν ἂν φωνὴν ἀκούσαις ἢ τῶν λιθίνων, ἧττον δ' ἂν ὄμματα μεταστρέψαις ἢ τῶν χαλκῶν. *Vocem illorum minùs audieris, qam ſi lapidei; minùs oculos flexeris, qam ſi eſſent ahenei.* Itaqe & iſte pro controverſo locus jure cenſebitur. Et pro lectione vulgatâ facit Dionyſ. Longinus περὶ ὕψους. l. 3.

Viſum pro *tactu*, & *videre* pro *tangere* poſitum obſervat Did. Stella comment. in Luc. c. 1. verbis illis, Joan. c. 20. v. 27. qibus Thomæ Chriſtus, *Cedo huc digitum, & vide manus meas.* pro eo qod eſt, *tange, tangendo explora.* Et Didacho prior Auguſtinus in Joan. *tract.* 121. *Cum,* infer, *inqit,* digitum, & vide. *qid aliud ait, qam* tange & vide. *nec tamen oculos ille habebat in digito.* faciunt, illud Comicum *Aſinar.* 1. 3.

Semper oculatæ manus ſunt noſtræ, credunt qod vident.

Et qod altera, *Truculent.* 5. 1. dixit,

Manus vetat, priusqam penes ſe habeat, qicqam credere.

Cui licebit adjicere Evangeliſtæ alterius de Petro illud, Matth. c. 14. v. 30. Βλέπων δὲ τὸν ἄνεμον ἰσχυρὸν, ἐφοβήθη. *Cum ventum validum videret,*

videret, h. e. perciperet & persentisceret, *extimuit.* Sed omnium clarissimè apud Esajam c. 44. v. 16. faber lignarius, à furno rediens, *Evge, concalui, ignem vidi*, h. e. calorem ejus sensi. Cui affine est Græcorum adagiale illud, qod ex Clearchi Peripatetici, *Proverbiorum collectaneis, dipnosoph.* l. 7. lavdat Athenæus, Ἴδε πῦρ ἀφύη, *vidit ignem apua*; inde ortum, qod pisciculus ille statim atqe ignis fervorem senserit, percoqatur illicò. Et de salsamento nescio qis apud eundem l. 3. Τάριχος ὀπτὸς εὐθὺς, ἂν ἴδῃ τὸ πῦρ. Nec ab hoc abit longe Hebræorum illud, qo filum stupeum incendi ac dirumpi dicitur, בהריחו אש *statim atqe ignem olfecerit.* Judic. l. 16. v. 9.

Ita, præterqam qod *gustando* qoqe *videri* qid dicitur. Hymn. 34. v. 8. *Gustate & videte, qam benignus sit Dominus.* de qâ formulâ superius aliqid est dictum. pro *olfactu* qoqe visus usurpatur. Miles Plavtinus *Act.* 4. *sc.* 6. ubi ex odore ipsum havd longè abesse muliercula deprehendisse se dixerat,

Naso, inqit, *pol jam hac qidem videt, plus qam oculis.*

Et Alexis in *Tarentinis*, apud Athenæum l. 4.

——— τοῦτο γὰρ νῦν ἐστί σοι
Ἐν ταῖς Ἀθήναις ταῖς καλαῖς ἐπιχώριον,
Ἅπαντες ὀρχοῦντ' εὐθὺς, ἂν οἴνου μόνον
Ὀσμὴν ἴδωσιν. ———

Pulcris Athenis factum est hoc populare jam,
Omnes simulatqe vini odorem viderint,
Saltant confestim. ———

Pro nullo ergò non sensu *visus* usurpatur. nec tamen inde concluseris, tam *mortem odorari, avdire, tangere, palpare*, pro *mortem oppetere, perpeti, experiri* legitimè dici, qia in mentem eandem *mortem gustare*, & *videre* dicitur.

CAPUT. XXXIX.

Παραδειγματίζειν, *Græcis non insolens. idqe Bezæ monitum.* Δίκαιος, ἀντὶ τοῦ χρηστοῦ, *pro benigno, moderato, misericorde. Et* δικαιοσύνη, *pro benignitate & beneficentia, ab Hebrææ lingvæ sunt idiotismo.*

SEct. 106. Matth. c. 1. v. 19. *binos*, inqit, *latere putant Hebraismos. alterum in verbis* δίκαιος ὢν, *qia in vocculis* צדיק *vel* צדק *Græce vertendis LXX interpretes usurparunt vocem* δίκαιος. *alterum in vocabulo* παραδειγματίσαι, *qod hoc verbum tribus Hebræis vertendis ab iisdem est usurpatum.* Verum qinam isti qi hoc putant, non exprimit; sed nec posse credo. certè enim tam obesæ naris esse qenqam vel mediocritèr eruditum, qi ideo *Hebraismum* in verbis illis δίκαιος ὢν *latere* censeat, qia צדיק LXX per δίκαιος reddunt, fidem apud me mereri nullo modo potest. παραδειγματίζειν itidem apud Græcæ lingvæ avtores probatos deprehendi, Beza qoqe monuit; vixqe est ut in Græcorum scriptis diligentius pavlo qis versatus ignoret. Ista ergò ne *pali vulnera* sint vereor.

Verum ut δίκαιος ἀντὶ τοῦ χρηστοῦ ἤτοι ἀγαθοῦ usurpetur qandoqe: & δικαιοσύνη qomodo צדק & צדקה Hebræis, pro *bonitate*, qâ *benignitatem*, *beneficentiam*, *liberalitatem*, *misericordiam*, *eleemosynam* designat, vix alibi qam apud Hebraisantes reperias. Sic avtem usurpatur Hymn. 111. v. 3. & 112. v. 3, 9. Matth. c. 6. v. 1. (ut qidam codices exhibent) & Cor. ep. 2. c. 9. v. 9, 10. Inde qæstio de vocibus illis δίκαιος & ἀγαθὸς Rom. c. 5. v. 7. utrum eandem eo loci notionem obtineant, an à se invicem distingvantur. de qâ alibi disseruimus.

CAPUT. XL.

Γεύεσθαι, gustare, *pro comedere, tam Græcis ac Latinis est qam Hebræis familiare.* Ἀνδρὸς γεύσασθαι, *de virum expertâ* Cibum tangere, attingere, *pro esitare. Col.* 2. 20. Εἰς τέλος, *Luc.* 18. 5. *respondet Hebræorum* לנצח *Aliud apud Tragicum, qam apud Evangelistam.*

SEct. 107. *γεύομαι gustare*, pro cibum sumere, comedere usurpatum. Reg. l. 1. c. 14. v. 25. & Act. c. 20. v. 11. nullus ambigo esse Græcis pariter ac Latinis usitatum; etiamsi locus unus e Tragico in *Iphigen. Avlidens.* à Ptochenio adductus ad idiotismum constituendum, imbelle nimis sit argumentum. alioqi & ἀνδρὸς γεγεῦσθαι, *virum gustasse*, pro eo qod est *cum viro rem habuisso*, Græcorum esset idiotismus, qia Æschylus de virum expertâ dixerit, ἥτις ἀνδρὸς ἦ γεγευμένη; qod vix qisqam, opinor, affirmaverit. Sed sic alii solent. Thucydid. *l.* 2. Τὰ γὰρ ὄρνεα καὶ τετράποδα, ὅσα ἀνθρώπων ἅπτεται, πολλῶν ἀτάφων γιγνομένων, ἢ οὐ προσῄει, ἢ γευσάμενα διεφθείρετο. *Siqidem alites & qadrupedes, qotqot humanis cadaveribus vesci solent, cum insepulta jacerent multa, avt non accedebant, avt si gustassent, interibant.* qo loco etiam τὸ ἅπτεσθαι καὶ τὸ γεύεσθαι, *attingere & gustare*, tanqam ἐκ παραλλήλου, pro eo qod est *vesci* ponuntur. qo modo & in *Antonio* Plutarchus de Antonii militibus fame afflictis. τρεπόμενοι δὲ πρὸς λάχανα καὶ ῥίζας, ὀλίγοις μὲν ἐνετύγχανον τῶν συνήθων· ἀναγκαζόμενοι δὲ πειρᾶσθαι καὶ τῶν ἀγεύστων πρότερον, ἥψαντο πρὸς πόας ἐπὶ θάνατον διὰ μανίας ἀγούσης. *Ad olera atqe radices versi, usitatorum qidem pavca offenderant: cæterum, cum periculum cogerentur eorum facere, qæ anteà nevtiqam degustassent, herbam qandam attigerant, qæ per insaniam ad necem adigeret.* Qo loco adducto, firmat versionem suam interpres venerandus Jo. Calvinus loci Pavlini ad Coloss. c. 2. v. 20. illius, Μὴ ἅψῃ, μηδὲ γεύσῃ, μηδὲ θίγῃς, *Ne esitaris, neve gustaris, neve attigeris*, Vulg. *Ne tetigeris*, alii, *Ne attrectaveris*, prius reddiderant; cum admissâ tautologiâ manifestissimâ, tum & gradationis elegantissimæ gratiâ ac venustate penitus abolitâ. Cicero *de nat. Deor. l.* 2. *Capras in Cretâ feras, cum essent confixæ venenatis sagittis, herbam qærere, qæ dictamnus vocaretur, qam cum gustavissent, sagittas excidere dicunt e corpore.* Idem *pro Muren. Cretes, qorum nemo gustavit unqam cubans.* Et *Epist. ad famil. l.* 7. *Ep.* 16. *Cum qidem biduum ita jejunus fuissem, ut ne aqam qidem gustarem.* Arbiter *Satyric. Gustantibus adhuc nobis, repositorium allatum est cum corbe.* Et post: *non potui amplius qicqam gustare.*

Par

Par dari posset judicium, de eis qæ Sect. 108. de phrasi illâ εἰς τέλος differuntur. Luc. c. 18. v. 5. usurpatum hoc, *Hebræorum* τὸ לנצח *respondere*, Drusius adnotaverat. nec secus LXX aliqotiès reddiderunt. Nam nec ideò avt phrasi illi Hebraicæ non respondere, avt à LXX illis non sumpsisse Lucam, inde probatur, qia Evripides scil. unus in eadem fabulâ semel ita usurpavit; nec *interpretes illos* necesse est *legisse Tragicum*, si phrasin aliqam, qam ab eis havsit Evangelista, & ipse aliqandò usurpavit. ut ne adjiciam fieri posse, ut aliud τὸ εἰς τέλος apud illum, apud istum aliud planè designet: & qod illi *perpetuò*, *assiduè*, *jugiter* significet, isti *ad finem usqe*, vitæ scil. sive *ad mortem usqe*, (nam & τέλος per inde ac τελευτὴ pro *morte* sumitur) simpliciter denotet.

CAPUT. XLI.

Ἀνάγκη pro afflictione. πρόσωπον τοῦ οὐρανοῦ Cæli facies: *διχοτομῆσαι pro separare; μέρος θεῖναι sortem assignare: Χορτάσαι, pascere, Hebraismis accenseri dicuntur. Qod refellat à Pfochenio nihil. Πολυπρόσωπος οὐρανος, & cælum, aliud. & aliâ ratione, qam Lucæ, Lycophroni dictum. Lycophron qalis scriptor.* Dictio *poetica qalis, ex Aristotele. διατέμνειν & διχοτομεῖν non sunt eadem. Non tam μέρος vox, qam formula illa Hebraismo deputatur. Χορτάζειν non nisi de brutis, Græcis usurpatum. Ridiculus error ᾠῶν pro ὑῶν apud Platonem legentis.*

QVÆ restant, levi brachio perstringemus. neqe enim sunt tanti, ut discutiendis diuturnos hærere necesse sit.

Sect. 110 ἀνάγκην Lucæ c. 21. v. 23. & Apostolo ad Cor. ep. 1. c7. v. 26. & Ep. 2. c. 6. v. 4. & c. 12. v. 10. &c. ἀντὶ τῆς συνοχῆς καὶ θλίψεως. pro afflictione sive pressurâ usurpatam, negat esse *lingua*, qam appellant, *Hellinistica proprium*; qamvis apud *LXX interpretes agnoscat creberrimè sic sumi*; qia & *apud Græcos poetas* in eodem sensu occurrit.

Sed & Sect. 113. τὸ πρόσωπον τοῦ οὐρανοῦ *faciem cœli* Matth. c. 16. v. 3. *Hebraiſmum* negat *ſapere*; eo qod *non multum ab hoc abludat, qod Lycophron vetus* qidem *poeta* (ſed poeta tamen & poetarum, ſi qis alius, imò ultra qam alius qis, dictionis extraneæ atqe inſolentis, qà logentibus crucem figat, ſtudioſiſſimus aſſectator, qin & epitheti illius ipſius, qod hoc adducitur, nomine, qod nec Pſochenius ipſe tacuit, ab Ariſtotele *Rhetor. l. 3. c. 3.* reprehenſus) *cælum* πολυπρόσωπον, vocarit. Ut enim miſſum illud faciam, aliâ ratione πολυπρόσωπον οὐρανὸν, *ætherem ſtelligerum* Lycophroni, aliâ mente οὐρανοῦ πρόσωπον, de *aere nubifero*, Matthæo dictum: qorum ad prius illud accedit proximè qod πολυπρόσωπον γενεὰν, Herodis ſtirpem numeroſam Joſephus bell. Jud. l. 1. c. 18. appellavit. Bonum factum, ſi addidiſſet Pſochenius, qod apud Rhetoricæ magiſtrum eodem loci legiſſe poterat. Ὅτι ποίησις ἐξαλλάττει τὸ εἰωθὸς, καὶ ξενικὴν ποιεῖ τὴν λέξιν. *Poeſis id, qod eſt uſitatum demutat, & dictionem peregrinam facit.* Lingvarum nos idiotiſmos, non inſolentiora qærimus. Qo apud Pſochenium tamen gratiam aliqam ineamus; ex Gellii obſervationibus, noct. l. 13. c. 28. illud adjiciemus, *faciem mundi & cæli & maris dici.* ut pro Latiniſmo ſaltem formula illa haberi poſſit, qod *cæli faciem* Matthæus, terræ qoqe Lucas c. 12. v. 56. dixerit. niſi qod faciei nomine figuram ille intellexit, qod ex exemplis adductis liqet; qam Evangeliſtis facies aliud deſignet.

Nec aliud qicqam regerere opus eſt ad ea, qæ Sect. 111. habentur de Evangeliſtæ verbis illis, Matth. c. 24. v. 51. διχοτομήσει αὐτὸν, καὶ μέρος αὐτοῦ μετὰ τῶν ὑποκριτῶν θήσει. ubi *duplicem* ait à qibuſdam *Hebraiſmum* fieri: alterum in διχοτομεῖν, qod pro *ſeparari* hîc ſumatur: alterum in τῷ μέρος. qod tamen qidnam ſit, nullus dicit. ipſe utrumqe reſpuit; qia ſc. Homerus τὸ διατμαγῆναι, (qod ex Beza habet.) Evripides τὸ μέρος, eodem uterqe, qo Evangeliſta, ſenſu uſurparit. Verum *duplicem Hebraiſmum* qi hic faciant, in eos ego avtores nondum potui incidere. *Hebraiſmum merum putare* ſe profitetur V. Cl. Caſavbonus, *ob ſeqentia & loca ſimilia.* Joan. c. 13. v. 8. & Apoc. c. 21. v. 8. de hoc ſenſu *ſeparandi*, qem Bezæ, cum Junio & Piſcatore tribuit, nihil adjecit. id fortaſſe voluerat, qod D. Dievſius opinatur, a Victimis piacularibus tranſlatum. In seqentibus avtem tum Camerarius, tum, &, Beza Hebraiſmum haberi exiſtimant. alter, qod *pars* hîc *communitatem, ſocietatem, conjunctionem denotat.* alter, qod τὸ μέρος τιθέναι, *partem ſtatuere*, ſit *genus dicendi ſump-*

tum a dominorum consvetudine in demenso servis assignando, prout fidos se præstiterint. Ea vero qod attinet, qæ adversus hæc Pfochenius. Primo nec constat satis, τὸ διχοτομεῖν, eo loci an id, qod hic dicitur, significet; de qo alibi disseruimus. nec Casavbonus, avt qis alius, qem ego qidem vidi, Hebraismo deputat. Tum nec idem sunt, τὸ διχοτομεῖν, qâ voce usus est Evangeliste, & διατέμνειν, qâ poeta. Deniqe nec Hebraismum non esse evincit vox eodem significatu tragico semel usurpata. nec vero tam vox ipsa sic sumpta, qam phrasis integra, qæ apud poetam non est eadem, Hebraismo ut accenseatur, facit.

At Sect. 112. lapsus occurrit ridiculus, ab avtore, an ab operis incertum. in phrasi illâ Matth. c. 15. v. 33. ὄχλον χορτάσαι *Hebraismum latere* ait qosdam suspicari. et χορτάζω hîc τῷ הטריף *Hebræorum respondere.* dixere forsan, præter lingvæ Græcæ usum de *hominibus* pascendis usurpari. hoc est enim qod rationis vice adjectum illis Pfochenius refert; qia de *pecudibus* propriè, *qæ gramine vescuntur*, non de *hominibus* prædicetur. nam τῷ הטריף respondeat an τῷ שׂבע, qod eo vocabulo LXX freqenter interpretentur, ad rem præsentem parum interest. Verum hoc ut evertat Pfochenius, & de *hominibus* qoqe a Græcis usurpari ostendat, Platonis locum ex de repub. l. 2. in hæc verba producit. Εἰ δὲ ὑῶν πόλιν κατεσκεύαζες, τί ἂν ἄλλο ἢ ταῦτα ἐχόρταζες; atqi ὑῶν non υἱῶν Plato scripsit. *Qodsi*, inqit, *suum, sive porcorum urbem conderes, qo alio qam istiusmodi pabulo eos pasceres?* avt lectionem genuinam Pfochenius non advertit, avt si advertit, mirum non animadvertisse, nihil qicqam pro se facere.

CAPUT. XLII.

Ὀφθαλμὸς ἁπλοῦς *&* πονηρὸς *pro* ingenio, *sive* indole *tali, Hebraismis accensetur. ex Euripide solo* δόλιον ὄμμα *in hanc forsan mentem adducitur. alia aliorsum, qod ex Marone maxime, abeunt,* βασκαίνω fascino, *unde.* Ἀπὸ *pro* ὑπὸ *passivis subjunctum Hebræorum* τῷ מן *respondet.* ἀπὸ *apud Euripidem, ipso etiam id fasso, aliud sonat.* ἐν στόματι μαχαίρας ore gladii cadere, *Hebraismus.* δίστομος μάχαιρα *Græcis*

cis, anceps; *Latinis.* ore gladii cadere, *non magis Græcum, qam capite Latinum.* Δύναμιν ἐνδύσασθαι, Κεκοιμημένοι, *pro defunctis*; οἶκος Δαβίδ, *pro familia*; *Hebraismi censentur. Nihil contra, præter poeticum dictum unum & alterum Pfochenius: & ex Pseudo-Areopagitâ nonnihil.*

SEct. 114. *Hebraismo deputari* dicitur, qod Matth. c. 6. v. 22. in illis ὀφθαλμὸς ἁπλοῦς & ὀφθαλμὸς πονηρὸς *oculos* pro *ingenio sive indole* sumitur. et est certe Hebræis formula illa admodum familiaris; cui nihil obest, si Tragicus unus & alter eâdem ferè notione aliqando usurpârunt. qanqam si Evripidis δόλιον ὄμμα exceperis, qod idem forsan sonuerit. nec αἱματηρὸν ejusdem, nec Callimachi βλοσυρώτατον qicqam huc faciunt, cum oculi aspectus ipsius, non indolis habeant epitheta. De Synesio, etiamsi excipi posset, qod excipiam nihil est necesse. qod avtem ex Virgilio adducitur, qi dixerit,

Nescio qis teneros oculus mihi fascinat agnos:

qi aliud plane istic sonare non videt, nihil videt. fascinare est Græcorum βασκαίνειν, qod qasi τοῖς φάεσι καίειν dictum volunt Grammatici. istud avtem aliorsum longè abit ab eo, de qo impræsentiarum agitur.

Sect. 115. ἀπὸ pro ὑπὸ Luc. c. 9. v. 22. *passivis subjunctum Hebraismum aliqem resipere existimatur*; qia LXX *ita* מן *Hebræorum reddere consueverunt.* reclamat Pfochenius: sed unico tantum Evripidis loco ex Jph. Avl. adducto; qi si accuratiùs attendatur, vix qicqam huc faciat. verba sunt,

Μόνη, μονωθεῖσ' ἀπὸ πατρὸς καὶ μητέρος.

at vero ἀπὸ hîc non est idem qod ὑπὸ, nec est cavsæ qicqam efficientis, sed separationis, ac disjunctionis localis index. neqe enim separantes respicit, sed eos, a qibus separatur. mirum, hoc ipsum non vidisse, qum verterit, *segregata a patre & matre*: avt si viderit, illud chartis illinere voluisse, qod ad rem ipsam nihil facere videret. qod ex Synodis veteribus (Bezâ facem allucente) attingit, locum non habet, ubi de Græcâ priscâ qæritur.

Sect. 116. qod ἐν στόματι μαχαίρας, *ore gladii. i. acie, cadere* dicitur Luc. c. 21. v. 24. & alibi apud LXX interpretes, (qa phrasi apud

 Hebræos

Hebræos nihil tritius) *Hebraiſmo* meritò accenſetur. refragatur tamen & hîc Pſochenius, & *purum putum Græcum* eſſe contendit, qia ξίφος δίστομον qaſi *gemini*, ὀξύστομον, qaſi *acuti oris gladius*, Evripidi, illud in Helenâ, hoc in Supplic. ſit dictum. At ego unum tantummodo hic qæram. tu mihi, Pſocheni, bonâ fide reſpondeas, ſiqis *in capite gladii cadere* in pugna cæſos diceret, nam puritati Latinæ congruum cenſeres? tam eſſe te dictionis Latinæ imperitum, ut illud aſſentiri qeas nullus credam. qum tamen & apud Catullum in Argonavt. *ferrum anceps*, & apud Lucretium l. 2. *ancipitem mucronem* legere poſſis; & ξίφος δίστομον apud Evripidem, *gladium ancipitem* ipſe reddideris. qod & ideò τῷ διστόμῳ, reſpondet, qamvis a *capite*, qo modo *biceps, triceps, centiceps*, deſcendat, (neqe enim a *capiendo*, ut *forceps*, qod nonnullis viſum: *ancipem* tum, ut *forcipem*, non *ancipitem* progigneret) qia ad *caput os* pertinet, & *capitis pars* eſt.

Ad illa Evangeliſtæ Luc. c. 24 v. 49. ἕως οὗ ἐνδύσησθε δύναμιν ἐξ ὕψους, adnotatat Beza. i. *uſqeqo Sp. Sanct. ex cælo in vos illabatur. ſic enim loquntur Hebræi*, ut Jud. c. 6. v. 3, 4. *Nos autem hunc qoqe Hebraiſmum, qia perelegans videtur, libenter retinuimus.* Huic adjungit Pſochenius. Sect. 118. illa Apoſtoli ad Cor. ep. 1. c. 15. v. 53. & *Hebræos ita loqi* agnoſcit, Job. c. 8. v. 22. & c. 39. v. 19. Pſal. 35. v. 30. & 132. v. 9, 17, 19. qibus alia ejuſmodi adjicii poterant havd pavca, qæ nos alibi congeſſimus. Hebraiſmum tamen dici Pſochenio non placet. qia *Homerus* ſc. ὁ πάντων τῶν ἄριστα ποιητῶν, *tam in Iliade, qam Hymno in Mercurium* ἀναιδείην ἐπιειμένε dixerit. qæ ratio qam ſit futilis, qam toties ſit indicatum, nihil eſt opus ulterius dicere. Cæterum de formulæ hujus elegantiâ, menteqe, ſed & uſu tam apud ſacros, qam & exteros ſcriptores, fuſiſſimè alibi diſſeruimus.

Matthæi non c. 1. v. 27. prout Pſochenii codices Sect. 119. ſed c. 27. v. 52. οἱ κεκοιμημένοι *defuncti* dicuntur. id *ex Hebraiſmo fluxiſſe*, inqit Pſochenius, *plerique exiſtimant.* & qin ita exiſtiment, nihil eſt. qum Hebræis qam ſit familiaris in omni ſermone formula illa, neſcire neqeat, qi codices ſacros Hebraicè exaratos vel leviſſimè attigerit. Verum id noſter dici ægrè fert. *& tam Græcis, ac Latinis, qam Hebræis convenire* contendit. qia Homerus utiqe ſemel τὸ κοιμᾶσθαι, de morte uſurpavit; *dormire* Catullus. nam qod ex Areopagitâ ὑποβολιμαίῳ, de vocabuli uſu iſto H. Stephanum ait adnotaſſe, qodqe de κοιμητείῳ voce, qo *ſepulturæ locus* Chriſtianis deſignetur, ſubjicit, qis unde ſint tracta, nî ſit in politiâ Chriſtianâ peregrinus planè, non intelligit?

Luc.c. 1. v. 27. οἶκος Δαβὶδ, *pro familiâ Davidis, Hebrææ linguæ idiotismus esse statuitur*, inqit Pfochenius. Verum *tenendum est*, inqit, *Græcos eodem qoqe modo loqi*; Evripidem utiqe in Iphig. Tavr. & in Supplic. atqi istud nec avt Hebræorum idiotismum non esse, avt esse Græcorum etiam satis confirmat.

CAPUT. XLIII.

Petri locus Ep. 1. c. 1. v. 9. expenditur. τέλος τῶ אחרית, & τῶ עקב *respondere*; *utrumqe hoc* mercedem *qandoqe denotare conceditur.* τέλος *istic* mercedem *Bezæ.* finem *malim*, merces fidei, *vita æterna nusqam dicta. tam* τέλος κομιζόμενοι, *qam* ἐλπὶς ἀποκειμένη *dicitur.* τέλος *si* novè *pro mercede, qo modo priscis sic usurpata? pro mercede Beza acceptum Hebraismo deputat. pro lucro usurpavit Evripides. aliud a lucro merces.* θυμὸς *pro irâ, sive excandescentiâ. Bezæ affingit Pfochenius qæ apud illum non comparent.* excandescentiam *cum Cicerone ubi reddidit Beza, non* ὀξυχολίαν, *avt* iram præcipitem, *sed* gravem *designatam voluit. respondet ea* τῶ חרון *Hebraico, potius qam* τῶ [illegible] פנים ἐξουσία *pro* potestate, *sive* avtoritate, *Hebraismus censetur. Herodianum sic usurpasse, nihil hic valet. Lucianus pro* licentiâ *tantummodo usus, adducitur.* χαρὰν χαρῆναι, *qod Hebræo* gavdendo gavdere; & μεγάλω σφόδρα, *qod Hebræo* רב מאד *respondet*; *Hebræorum idiotismi. geminationibus istiusmodi nihil eis tritius.* τῶ מאד *usus crebrior, qia collationis gradus non habent.* Cor *pro animo, eorundem idiotismus.* ἐκεῖ *pro eô. Locus Apoc. c. 19. v. 1. contra interpretes plerosqe à Pfochenio explicatus. Dativus pro genitivo an in usu Græcis. Verborum Hesiodi syntaxis ambigua.* Γῆ *pro* urbe. οὐδὲν μοι σύνοιδα, & οὐ χαμαὶ πετεῖται *Platoni dicta. qorum alterum pariat cum Apostoli dicto ad Cor. ep. 1. c. 4. v. 4. alterum cum Regis* Iehu *effato, Reg. l. 4. c. 10. v. 10.*

AD illud Petri ep. 1. c. 1. v. 9. Κομιζόμενοι τὸ τέλος τῆς πίστεως ὑμῶν, Beza; τὸ τέλος *Hebr.* אחרית *qod declarat & finem & mercedem, eo qod merces sit operis finis, nec satis qadrare censet* verbo κομίζεσθαι, *qod finem reddidere Vulg. & Eras.* in qo & Hejnsius (qod rarius facit) Bezam (cui iniqior esse alias assolet) probat præfertqe. Hinc Sect. 122. Pfochenius, *declarat*, inqit, *novè hoc loco* τὸ τέλος, *lucrum, mercedem, videturqe seqi ductum Hebraicarum vocum* אחרית & עקב *qæ & finem & mercedem significant, eo qod merces sit operis finis.* Psal. 19. v. 12. *sed eadem vocis hujus significatio Græcis qoqe scriptoribus profanis notissima est, qi interim de vocabulorum Hebraicorum illorum significatione ne qidem somniârunt.* tum ex Evripidis Supplicibus locum producit, in qo τέλος pro lucro sumatur. Rem totam pavcis dispiciemus. Ego itaqe etiamsi τὸ אחרית Hebræis pro *mercede* usurpari perindè ac עקב non abnuam. ita siqidem sumi videtur. Prov. c. 23. v. 18. & c. 24. v. 14. & 20. tamen *finem* hîc, qam *mercedem* malim. qamvis enim Avgustinus in Psal. 109. et de verb. apost. 27. *Virtus fidei, credere qod non vides; nam merces fidei, videre qod credis.* et Apostolus ad Rom. c. 4. v. 4. insinuet esse etiam *mercedem*, qæ *ex gratiâ imputetur.* nusqam tamen in sacrâ paginâ reperio *mercedem fidei* dictam *vitam æternam.* Ego proinde *finem* retinuerim; *finis* utiqe nomine id intelligendo, *ad qod fides perducit.* sicut ad Rom. c. 6. v. 21. *finis peccati mors* dicitur; qia *ad mortem perducit.* v. 22. *finis* vitæ piè transactæ, *vita æterna*; qia eo tandem pertingit: qæ tamen non *merces*, sed χάρισμα τοῦ θεοῦ. h. e. ut optimè Tertullianus, *donativum Dei* dicitur. de qo loco pluribus alibi diximus. nec minus qadrabit τὸ τέλος, *finem* simpliciter reddere, qia κομιζόμενοι, reportantes præcesserat; qàm τὴν ἐλπίδα, *spem* ad Coloss. c. 1. v. 5. qia ἀποκειμένην, *sepositam* ibi seqatur. recte istic doctissimus interpres, *propter spem sepositam vobis in cælis. spem.* i. *speratam gloriam.*

At Pfochenium qod attinet. 1. si τὸ τέλος, *novè* hîc *lucrum, mercedem* declarat; qomodo priscis ea notione usurpatum? avt si priscis usurpatum, qarè *novè* id hîc factum dicitur? Certè qod priscis in usu fuit, novum non est. Tum si ea significatio *Græcis notissima est*, ecqid novi hîc comparet? qî enim novum, qod est usu ipso notissimum? Adhæc notissimam esse eam unde probatum itur? qia sc. poeta, & is tragicus, ita semel usurpavit. deniqe qænam ea

vocis

vocis τέλ☉, apud Apostolum, de qâ agitur, qamqe Beza dedit, significatio? qâ *mercedem*, non qâ *lucrum* declarat: nec avt doctissimus interpres sic reddidit, avt Pfochenius ipse, credo, reddiderit, *Reportantes lucrum fidei vestræ.* at ille, qo probet τὸ τέλ☉, pro *mercede* sumi, locum adducit, in qo pro *lucro* sumatur. qasi *merces* & *lucrum* idem sint. at ea diversa esse qis non intelligit? qum nec merces omnis lucro deputetur; nec mercedis rationem lucrum omne in se habeat. Nihil ergo qicqam est hîc a Pfochenio adductum, qod ad rem ipsam, qâ de agitur, facit.

Sect. 123. Lucæ c. 4. v. 28. θυμὸν, inqit Pfochenius, *iram & qidem præcipitem notare adnotat Beza.* ad Matth. c. 17. v. 26. qam Galenus ὀξυθυμίαν, ἀκροχολίαν, *appellitat, Videtur avtem multis hoc loco Evangelista respexisse ad Hebraicam dictionem* פנים *qæ & iram & faciem significat.* Psal. 34. v. 17. *sed revera idem apud alios Græcos avtores probatos legere est.* tum Evrip. in Supplic. & Æschyl. in Prometh. vinct. advocat. At primo ad Matth. c. 2. v. 16. qem locum forsan voluit, hoc tantum Beza, *Cicero* θυμὸν *excandescentiam interpretatur, qem secuti sumus;* & ad Lucam, θυμὸν, *mavult excandescentiam reddi, qam cum vulg. & Erasm. iram.* de *Galeno*, *avt irâ præcipiti*, avt *Hebraismo* ipse nihil. Tum θυμὸν, si pro *excandiscentiâ* sumas, cum ὀξυθυμίᾳ καὶ ἀκεοχολίᾳ, confundere, ex Græcæ lingvæ usu vix esse videtur. ὀξύθυμοι siqidem, sive ἀκρόχολοι Græcis sunt οἱ πρὸς τὴν ὀργὴν πρόχειροι, *ad iram proclives*; qi in ira plerunqe & breviores, & minus graves. itaqe τοὺς ὀξυθύμους, καὶ ἀκροχόλους hos ἀπὸ τῶν πικρῶν καὶ χαλεπῶν, qi in irâ diutiùs persistunt, & δυσδιάλυτοι, existunt, distingvit Philosophus Ethic. Nicom. l. 4. c. 5. & Beza, cum θυμὸν *excandescentiam* verti postulat, non tam τὸ πρόχειρον, qam τὸ χαλεπὸν τῆς ὀργῆς, ex voce vult designatum. Ad hæc, qinam sit multi illi, qibus θυμὸς Hebræo פנים respondere, eoqe respexisse Evangelistam videatur, ego nescio: nec qenqam Pfochenius nominat: nec qâ ratione qispiam id censuerit, intelligo. *Excandescentia* certè τὸ חרון potiùs exprimere videtur. Deniqe siqi Hebræorum τὸ פנים eâ voce ab Evangelistâ repræsentatum censuerint, non idcircò negare eos necesse fuit, eam significatione eâdem scriptoribus aliis qoqe usurpatam.

Sect. 124. ἐξουσίαν, pro *avtoritate* sive *potestate* usurpatam, prout Matth. c. 28. v. 18. *Hellenistarum*, qos nuncupant, *propriam esse qi velint.* monet Pfochenius. Hos qo refellat, Lucianum & Herodia-

num advocat, qi pariter usurparint; rogatqe, an & ipsi fuerint Hellenistæ. misso nomine, de Græcâ purâ priscâ qæritur. horum avtem cum uterqe serioris sit seculi; est per conseqens (ut cum Catone loqar Vide Gell. noct. Attic. l. 7. c. 13.) infra classem uterqe. tum de altero avdisse memini, nec obesæ naris eum, pronunciantem, a Basso puriùs Latinè redditum, qam avtor ipse Græcè scripserat. ab altero verò ἐξουσία, non pro *potestate* avt *avtoritate*, sed pro *licentiâ* tantummodò sumitur. qâ mente nec priscis inusitatam fuisse havd est difficile comprobatu: sed havd proclive forsan nominare qenqam, qi id unqam inficias iverit.

Sect. 125. qod Matth. c. 2. v. 10. χαρὰν μεγάλην σφόδρα ἐχάρησαν, dicitur; *duplicem Syriasmum, an Hebraismum* subesse qi opinantur esse monemur. alterum in χαρὰν χαρῆναι. *gavdio gavdere*: alterum in μεγάλην σφόδρα, *magno valdè*. at *cur non potiùs*, inqit, *Græcismum*? tum e Græcis citat havd pavca, qorum nonnulla cum istis paria faciant. Cæterum qi geminationes illæ qam sint Hebræis Syrisqe familiares norit; qamqe freqens τῶ מאוד illis usus, qum collationis gradum utrumqe qæ exprimant, nominibus destituantur, næ ille, qicqid Pfochenius in contrarium hîc attulerit, Syriasmò, avt Hebraismo, potiùs qam Hellenismo, avt Græcismo, formulas istiusmodi deputandas censuerit.

Idem de eo dictum esto, qod Sect. 127. differitur, ex occasione dicti Evangelici, qo Matth. c. 11. v. 29. Dominus ταπεινὸς τῇ καρδίᾳ, h. e. *humilis corde*, pro *animo* dicitur. congeruntur qidem e poetis Græcis satis multa, qibus *cordis* nomen sit eâ mente usurpatum. atqi qam sit hoc Hebræis in omni sermone crebrum, qam Græcis in dictione communi minus solens, illorum planè, non & horum esse idiotismum, nî in adversum contendere, καὶ τὴν θέσιν διαφυλάττειν, animum priùs obstinarit, citra hæsitationem ullam est pronunciaturus.

Nec hinc abscedit multum, qod ἐκεῖ, pro εὸ Matth. c. 2. v. 22. usurpatum; *motum ad locum* denotet, cum κυριολεκτῶς, *qietem in loco* designet; *ex lingva Hebraica idiotismo descendere existimatur*. Unicus enim ex Anacreonte, (qi & an syncerus ambigi potest) locus adducitur, qo particulæ illius usus hic Græcis priscis in usu fuisse demonstretur.

Nam qod Sect. 128. habetur de verbis illis Apoc. c. 19. v. 1. Ἡ σωτηρία, καὶ ἡ δόξα, καὶ ἡ τιμὴ, καὶ ἡ δύναμις τῷ κυρίῳ. qibus sc. τῷ κυρίῳ

ἀντὶ τοῦ κυρίου, ſumatur, *Hebræorum imitatione*, qibus ל *particula genitivum ſæpè denotat*: prout in Pſalmorum titulis, מזמור לדויד ψαλμὸς τῷ Δαβὶδ pro τοῦ Δαβὶδ, *Pſalmus Davidis*, cum tamen *Græcis id non ſit innſitatum*; uti ex Heſiodo patet, qi in Theogon. dixerit,

Ρεῖα μαλ' ᾧ πρόφρων γε θεὰ ὑποδέξεται εὐχάς.

Facillimè cujus benevola dea ſuſcipit preces.

ex Tzetze *ſcholiaſte*, qi adnotarit, *rhetores etiam dativum pro genitivo uſurpare*. Primò, de loci Apocalyptici ſenſu iſto non liqet. et aliorſum eunt pleriqe, ſi non interpretes univerſi, reddunt enim conſtantèr, *Salus, & gloria, & honor, & virtus Domino noſtro*, tribuantur ſcil. (non *Domini noſtri.*) Tum nec in Heſiodo ſyntaxis illa elucet ſatis. ego (qicqid Græculus ille, cui nec niſi teſtibus adductis fidem adhibuerim) τὸ ᾧ, non ab εὐχὰς ſubſtantivo, ſed a πρόφρων pendere cenſuerim. ut ᾧ πρόφρων dicatur, qo modo ᾧ ἵλεως; *cui benevola*. ut, *cui propitia*. qanqam & alia ſyntaxis poterat aſſignari, qâ utiqe hoc vel illud alicui, i. in ipſius gratiam, fieri dicitur. ita a verbo non a nomine τὸ ᾧ caſum ſibi ſuum feret. proinde nec de dicti Apoſtolici interpretatione; nec de contextus poetici analyſi, qam dedit, Grammaticâ, Pſochenius nobis hic ſatisfecit.

Qod ſeqitur Sect. 129. de conciliatione Evangeliſtæ Matth. c. 2. v. 6. cum Vate Mich. c. 5. v. 2. ex Druſio; de γῆ, pro *urbe* apud Evripidem ex Bezâ, nihil habet qod negotium præſens attingat. itaqe lubens mitto & eo magis, qia in loci illius difficultatibus exolvendis, eam, qam potui, opellam alibi impendi.

Sed nec pluris ferè ſunt, qæ Sect. 130. tanqam ad rem conficiendam reſervata, loco ultimo comparent. ut, contra qam in re militari fieri ſolet, *Velites*, non *veteranos* agmen ſuis clavdere Pſochenius voluiſſe videatur. prout Pavlus ad Cor. ep. 1. c. 4. v. 4. οὐδὲν μοι σύνοιδα, *Nihil mihi conſcius ſum.* ita Platonem Apolog. οὐδὲ μέγα, οὐδὲ σμικρὸν ἐμαυτῷ σύνοιδα, *Nec magni, nec parvi mihi conſcius ſum*; dixiſſe. et qod Plato idem in Evthryph. οὐ χαμαὶ πεσεῖται, ὅτι ἂν εἴποις. *non in terram cadet qod dixeris.* congruere omnino cum Hebræo ſermone, Reg. l. 4. c. 10. v. 10. Qod utrumqe citra avt detrimentum avt diſcrimen ullum, adverſarius in hâc controverſiâ qivis, cavſæ ſuæ ſecurus ſatis illi conceſſerit.

CAPUT. XLIIII.

Summarei. Qæstionis status genuinus: Utrum *Novi instrumenti stylus idem sit planè cum Græcorum prisco, & Hebraismis sive Syri smis penitus vacet. Affirmat Pfochenius. Firmamenti fundus,* Centum *circiter* vocu'æ formu!æve Græcis priscis usurpatæ, *ab Hebraismo vindicatæ. Adversus hæc Exceptiones: 1. produci, qæ Hebraismi ne speciem qidem ullam gerant, mißis qæ in fronte ferant. 2. pro priscis nuperos proferri. priscos perperam haberi. 3. ex poeticâ dictione, tragicâ præcipuè, idiotismum non probari. 4. ex lingvis Orientalibus multa in Græcam priscam defluxisse. Objectioni occurritur ab odio qo Iudæos Græci prisci prosecuti. Pythagoram, Platonem, aliosqe in Iudæorum legibus ritibusqe exqirendis versatos. Plato Moses Atticissans. Multa a Iudæis exteros havsisse. Gentis odium non impedit qo minus formulas dicendi altera ab alterâ mutuetur: nec eruditos arceret a disqisitione in ejusdem monumenta. A Syris & Pænis sumere potuissent, qæ a Iudæis ipsis nollent. Denique mißis* Centum *istis a Pfochenio prolatis,* Sexcenta *posse produci, qæ Hebraismum, an Syriasmũ apertè præ se ferant. Pfochenio adversari, tàm qi Hellenisticam oppugnant, qàm qi propugnant eandem. Non esse, qod ægre ferat, si eâ istic libertate agatur, qâ in aliis censendis ipse sit usus.*

Um avtem ad dissertationis Pfochenianæ exitum jam tandem pertigerimus, agè confidentes pavlispèr, dispiciamus, ecqid toto hoc molimine tanto is egerit, ad cavsam, qam tuendam susceperat, obtinendam.

Missa itaqe de *lingva Hellenistica* nomine, qod mihi qidem (prout sæpius jam dictum) nec soli, ζήτημα ὀνομάτων, merum

merum videtur, controversiâ. siqidem qod a Jurisconsultis nostris olim avdisse memini, *ubi constat de homine nihil refert de nomine.* ubi de re ipsâ qid pars utraqe velit, convenerit, de vocabulis invicem ulteriùs digladiari, liti protrahendæ magis qam dirimendæ ac definiendæ fuerit.

Qæstionis status genuinus hic est. *An stylus, qo Novum Instrumentum est Gracè conscriptum, sit idem per omnia cum stylo illo, qo prisci avtores profani eis temporibus sunt usi, qibus lingvæ illius puritas maximè vigebat; an verò is sit, qi Hebraismos, ac Syriasmos non infreqentes admittat.* illud Pfochenius obfirmatiùs affirmat, hoc pernegat. utrumqe qo confirmatum daret, centum præterpropter loca producit, in qibus formulæ phrasesqe, qæ pro Hebraismis avt Syriasmis habeantur, apud priscos illos reperiri contendit.

Atqi. 1. nonnulla in his pro Hebraismis exhibentur, qæ an qisqam unqam pro ejusmodi habuerit, ex Pfochenio, cum neminem nominet, non constat: nec verò de qibusdam vero simile videtur. neqe, siqis dixerit, *Hoc Hebraicum illud exprimit*; vel, *Hoc ab Hebræorum illo sumptum est*; Hebraismum idcircò esse necessariò affirmat: non magis qam siqis, *Maronis hoc Homerico illi respondet*, vel, *Hoc a Callimacho mutuatus est Flaccus*, dixerit; avt Virgilium, avt Horatium locis illis propterea Ἑλληνίζειν, asseveraret.

2. Occurrunt non pavca, qæ priscis in usu fuisse non probat. Cùm vel avtores inferioris ævi solos arcessat; vel priscos illos, qos advocat, minus assecutus, mentem verbis ipsorum ab avtorum sensu diversam, imo eidem adversam qoqe qandoqe attribuat.

3. Non desunt, (nec minima pars ista) qæ fuisse temporibus illis usitata, ex poetarum solummodo, tragicorum precipuè scriptis, it comprobatum. atqi lingvarum idiotismi ex poetarum, tragicorum maximè, formulis havd firmè satis figuntur. alioqi ex Catullo. Flacco, Silio, Statio, qi sunt tamen, pro Hellenismis non haberentur. Ista verò qæ diximus, si laterculo Pfocheniano detraxeris, centenario numero illi summa non contemnenda decesserit.

4. Qæ apud priscos illos deprehenduntur aliqotiès, Hebræis avtem familiaria opidò esse agnoscuntur, ecqid obstat qo minus jure existimentur ab Hebraico loqendi usu defluxisse, & ab eâ lingvâ ad alias exteras propagata?

Ineptum est enim frivolumqe plane, qod Sect. 131. Pfochenins. *Non fit*, inqit, *verisimile, Platonem, Evripidem, Lucianum, &c. ho-*

 mines

mines ethnicos Judæis infestissimos, ab eorumqe moribus, vitâ, conversatione, &c. qam maximè abhorrentes, Græci sermonis elegantiam reliqisse, ipsosqe Hebræos in stylo esse imitatos.

At verò primo loco sciscitari libet, unde Platonē & Evripidem (nam scurram illum impurissimum, ἀνόσιον, ἄθεον, religionis totius irrisorem, de qo superiùs etiam ulteriùs aliqid dictum, nihil moror) *Judæis infestissimos, & ab eorum moribus, vita, & conversatione tantopere abhorruisse*, confirmatum ac comprobatum nobis dare potuerit. De Platone in contrarium planè extant avtorum nec pavcorum, nec ignobilium testimonia clarissima. Unus nobis pro reliqis omnibus Clemens Alexandrinus sufficiet. Js in hortatorio Platonem allocutus. Πόθεν, inqit, ὦ Πλάτων, τὴν ἀλήθειαν αἰνίττῃ; *Unde tu, a Plato, veritatem, ænigmatibus involutam havsisti?* mox inter alios, barbaros utiqe, pront Græci censebant, qos magistros habuisse nec Plato ipse diffitetur, de Hebræis: Νόμους δὲ τοὺς ὅσοι ἀληθεῖς, καὶ δόξαν τὴν τοῦ θεοῦ, παρ' αὐτῶν ὠφέλησαι τῶν Ἑβραίων, *Leges qod attinet, qæ veræ sint, & dogmata de deo, per Hebræos ipsos profecisti.* Idem pædag. l. 2. c. 1. Platonem ait, τὰ ἐναύσματα τῆς Ἑβραϊκῆς φιλοσοφίας ζωπυρῆσαι, *Philosophiæ ab Hebræos acceptæ igniculos, sive fomitem apud se fovisse, & suscitasse.* Et rursus Strom. l. 1. Ὁ ἐξ Ἑβραίων φιλόσοφος Πλάτων, *Qi ex Hebræis philosophiam havserat Plato.* Et operis ejusdem l. 5. Ὅλως ὁ Πυθαγόρας καὶ οἱ ἀπ' αὐτοῦ, σὺν καὶ Πλάτωνι, μάλιστα τῶν ἄλλων φιλοσόφων σφόδρα τῷ νομοθέτῃ ὡμιλήκασι. ὡς ἔστιν ἐξ αὐτῶν συμβάλλεσθαι τῶν δογμάτων. *Omnino Pythagoras ejusdemqe discipuli, unà cum Platone, in legislatoris (Mosem vult) scriptis opidò versati sunt: qod ex scitis illorum conjicere promptum est.* Sed & l. 1. ex Aristobuli ad Ptolemæum Philometora l. 1. hæc profert. Κατηκολούθηκε δὲ καὶ ὁ Πλάτων τῇ καθ' ἡμᾶς νομοθεσίᾳ· καὶ φανερός ἐστι περιεργασάμενος ἕκαστα τῶν ἐν αὐτῇ λεγομένων. *Plato qoqe legem nobis latam norat: & apertè se prodit in singulis ejus partibus fuisse studiosissimè versatum.* Tum, Plato unde earum notitiam habere potuerit, qo indicet, docet ab alio qodam Demetrio Phalereo priore, ante Alexandri tempora rerum Judaicarum historiam totam fuisse Græcis literis propalatam. Deniqe Numenium lavdat Pythagoricum, qi dixerit, τί γάρ ἐστι Πλάτων, ἢ Μωυσῆς Ἀττικίζων; *Ecqid enim est Plato, qam Moses Atticissans?* Et certè qis est in Ethnicorum veterum scriptis tam peregrinus, qi non facilè advertat, ex Hebræorum monumentis, ritibus, legibus, institutis plurima exteros havsisse? Nasonis unius metamorphosin solam, qi vel a primo limine salutarit, intelliget

statim,

statim, ni bliteus planè fuerit: verissimum certissimumqe esse, qod hac in parte affirmatur. Qam est avtem a ratione omni alienum, eos opinari avt non potuisse, avt noluisse etiam, phrasin formulamqe loqendi ullam ab illis mutuari, qorum jura, ritus, instituta in multis admittere & imitari sustinuerint, imò studio etiam habuerint.

Tum, fingamus qo Pfochenio gratificemur, Græcos omnes Judæis infestissimus, & ab illorū ritibus, ac institutis aversissimos semper extitisse: tamen, ut nihil dicam, gentes etiam sibi invicem infensissimas, & infestissimas, ob commerciorum, & negotiationum per rationes bellicas & facinora hostilia qoqe utrinqe intervenientium necessitatem, ad lingvæ hostilis notitiam aliqam non adduci tantum, sed sæpenumero etiam adigi. Non est unqam, opinor, fando avditum, homines literatos rerumqe cognoscendi avidos tantum gentis cujuseqam odium occupasse & insedisse, ut ne in monumenta illius inqirere, indeqe siqid in usum suum esse posset, excerpere, atqe in rem suam convertere, ullo modo sustinerent. Verum istis ne Pfochenium perurgeam; qæro Num Pœnis qoqe, & Syris aliisqe Judæorum accolis adeo infensi fuerint semper Græci, ac Judæis istic a Pfochenio finguntur extitisse? atqi per gentes istas, etiamsi nihil unqam illis cum Judæis commune fuisset, poterant formulæ multæ a Judæis in populum Græcum permanasse: qum apud eruditos qosqe, & lingvarum orientalium gnaros liqidò constet, lingvas illorum nihil esse aliud, qam Hebrææ veteris traduces. frigidum enim nimis est, qo periochen hanc clavdit, *de sermonis Græci elegantiâ relictâ, ob styli Hebraici imitationem.* qasi lingvæ patriæ elegantiis repudium eos dare necesse sit, qi formulas ullas suis antè minùs familiares in sermonem suum admiserint: avt non omnibus gentibus seculis omnibus id factitare, usitatissimum semper fuerit.

Cæterum, ut ad calcem deveniamus tandem, detur Pfochenio è formulis, qas adduxit, ne unam qidem esse, qæ Hebræis peculiaris sit, avt qam priscis Græcis non familiarē fuisse Pfochenius liqidissimè demonstraverit, nec hinc etiam conseqetur Novi Testamenti stylum eundem per omnia existere cum priscorum illo, avt ab Hebraismis, ac Syriasmis esse prorsus immunem. Avdi enim, Pfocheni, si qis vellet contendere, nec Herodotum Jonicâ, nec Theocritum dialecto Doricâ scripsisse: hoc avtem qo confirmatum exhiberet, centum, vel bis centum ex utriusqe scriptis vocabula produceret, qæ lingvæ sev dialecti communis formam ac characterem præferrent; num pro argumento firmo solidoqe satis haberetur? cum sexcenta & amplius etiam ex adversâ parte possent opponi, qæ a communi illâ devia, ad Jonicam apud illum,

illum, ad Doricam apud iſtum diverterent. et certe omnibus in univerſum rejectis ac ſepoſitis iſtis, qæ in diatribâ hac a te ſunt diſceptata, nihil ambigo, qin ſexcenta ferè ex Novo Inſtrumento, ex Veteris avtem interpretatione Græcâ, (cujus puritatem Pſochenius Sect. 157. etſi apertè nolit cum illo parem præſtare, tacitè tamen pariter aſſertum it) ſumma etiam longè amplior poſſit depromi, in qibus ſermonis Hebræi, avt Syri characteras ſatis clari; Græci priſci (qantum ex monumentis reliqis poteſt erui, a viris ſaltem doctiſſimis ſimul ac diligentiſſimis, qi curioſiſſimè illa, in forulos qoſqe anguloſqe induendo ruſpati ſunt, eſt hactenus deprehenſum,) nec vola, nec veſtigium ullum comparet. Ut mihi certè Pſochenius, niſi qod de hominis candore vix inducor ut ſeciùs ſentiam, hanc ſibi materiam ſelegiſſe exiſtimaretur, in qâ ingenii ſui vires experiretur, dum adverſus eruditorum omnium, & partis qidem utriuſqe, tum eorum qi Helleniſticam oppugnant, à qibus tamen ſtare ſe palam profitetur, qam & eorum qi eandem propugnant, torrentem niti pariter ſuſtineret. Candidum verò ingenuumqe animi affectum eo magis prodet, probabitqe, qo gravatim minus tulerit, ubi qam in aliorum ſcriptis ſcitiſqe examini ſubjiciendis libertatem ipſe adhibuit, eandem in ſuis ipſius diſcutiendis ab alio pari jure uſurpatum atqe exercitam deprehenderit.

Veriſſimè Cl. Salmaſius de Helliniſticâ part. 1. ad qæſt. 1. rat. 2. pag. 140.

Evangelium ut multos Hebraiſmos babet; ita etiam non pauca loqendi genera exhibet merè Latina.

Cartiſſimè Dan. Hejnſius in Exercit. ſacris, ad Rom. c. 2.

Qemadmodum longè ab eorum abeſſe nos ſententiâ fatemur, qi eandem eſſe lingvam, qâ conceptum Fædus Novum eſt, cum eâ, qâ utuntur Græci ſcriptores, exiſtimant; cum perpetuis altera abundet Hebraiſmis, altera recepto Græcis more loqatur: ita non negarim, συνεμπτώσεις *eſſe qaſdam, etiam earum qe diverſæ ſunt, lingvarum: qæ ſubinde tamen fallunt.*

FINIS.

Index locorum Sacræ Scripturæ, qæ in Scripto hoc citantur, explicantur, illustrantur.

v,17,

Index Autorum, extra Sacros Scriptores, qi in Scripto hoc citantur, notantur, explicantur, illustrantur, emendantur.

 p, 74.

Thom.

Jon.

Tertullianus

Index

Index rerum, regularum, legum, dictorum, fabularum, historiarum.

Apostolica

Hebræis

Index

Index Vocum Hebraicarum, Chaldæarum, Syrarum, de qibus iſtic agitur.

Index vocum Græcarum.

λιμαγχεῖν

πολύεσθαι

τετιλεσ-

χάριτας

Index Vocum Latinarum.

duco,

piso

ungvis,

Index vocum Anglicanarum.

Errata qædam, per operarum incuriam admissa ita poterunt emendari.

Pag. 3. lin. 10. leg. rem. p. 4. l. 12 *dimetietur* l. 33 *originem.* p 5. l. 25. habita p. 6. l. 7. qæstio p. 7. l. 19. Hac p. 8. l. 27. μέλιδσειν p. 9. l. 8. horridamqe l. 13. *factâ labiorum* l. 16. U scil, l. 19. disceptant l. 23. *pituita vi* l. 25 indi- l. 35. præposi- l. 38. confli- ctus p. 10. l. 28. σφετερόν l. 30. *visum* p 11. l. 8. μύγδλω l. 31. βρώζω p. 12. l. 15. τζαγδάτως p 13. l. 2. aoristis l. 5. qædam p. 14. l 38. π purum p. 15. l. 13 factum p. 16. l. 12. *ulcus* p. 17. l. 24. Ο῎γκον p. 18. l. 8. *Pulcer* p. 19. l. 21. *Ulisses* p. 20. l. 22. qin l 30. rint p. 21. l. 23. φαῦλος p. 22. l. 6. הוא p 23. l. 32. *stultum* p. 24. l. 5. invideo p. 26. l. 4 חרוץ p 23. l. 13. riter. l. 18. id foret l. 24 limbo p. 30. l. 30. *figulus unus* l. 34. *Unus.* p. 32. l. 18. *no* l 21. qæ p. 33. l. 35. chlamydem p. 34. l. 35 וירוק p. 36. l. 8 *idem* l 9 *is* l: 25 אנא p 38. l. 6. זרח p. 42. l. 21. ἐπιγνωσθ. l. 28. mendi p. 45. גאוה p. 46 l. 38. *compactam* p. 51. l. 14. *insanire* l 18 πένθησον p 53. l. 32. ἀμβλυ. p. 54 l. 8. *flagellare* l. 38. notiones p 55 l 5 Vocem p 57. l. 10. ἐσαύρωται p. 58. l. 16. qibuscum p. 59 l. 6. *Curiâ* p 60. l. 20. prima in acie p 61. l. 6. ἐπιπθέρμαι l. 25. con- svevit p. 62. l. 4. Eodem l. 19. -tatur is p. 63 l 22. *tentorii funis* p. 65. l. 2 *Nutrix* p 66. l. 11. pariter p. 67. l. 24 κυρείς p. 73. l. 10 præstan. p 74. l. 14. lora. p. 76. l. 19. φυτ' l. 25. *ab* p, 78, l, 34 ὕψυς p. 83. l 13. aliqan. p. 86. l 38. qi. p 92. l. 15 ταυτὸν p. 96. l. 12 peritæ p 98. l. l. 31. imitari p. 103. l. 24. κατασκευῆς p. 105 l. 17. Babylonicæ l. 38. carissimæ p. 106. l. 29 χρήματα p. 107. l. 2. somn. l 6. viris l 27. sepulcro p. 108. l. 9. nunc. p. 109. l. 8. τοιοῦτος l. 12. festinare l. 25 βασιλέως l. 28. *salute* p. 110. l. 9. Comicus l. 38 ἀμύεσθαι p. 111. l. 32. *adacturus* l. 37. hîc p. 112. l. 5. accu- l. 10 σάρκα l. 15. Gama- lielis p. 113. l. 3. הורוע l. 14 Halicarnastensis l. 25. διαλεξις l. 26. ἐμπλάτεια ibid. πελάξειν p 114. l. 11 claraqe l. 14. Attic. l. 23. culturam l. 35. addecet p. 115. l. 4. τουτέστι l. 5 γονεῖς l. 6 ἀρότῳ l. 7. γυναικὶ l 17. ἴσων l. 19 *arans* l. 21 pullulavit l. 31. Pagninus l. 36 *animal.* p. 116. l 26. Evripidis l. 37. -μῶνς p 117. l. 1. ערבה l. 16. φιλότητος l. 18. -τάτων) l. 23. ἐμβλέπουσα ib. σφόδρα p. 118 l. 3 χαρίεις p. 119. l. 13. εἰργάζοντο l. 14 μύθος l. 18. .*beant.* l. 25. modo p. 120. l. 28. *Beki* p. 121 l. 12. -ρήμων p. 122. l. 24 ἐξαιρῆς p. 123. l. 37. *vivitur.* p 124 l 30 · μώμος p. 125. l. 12. δακτυλοδεικ-p 127. l 32. ἥψατο p. 128. l. 3 ἔχ l. 37. Ἀπόλοιο p. 129. l. 8. -lescentem l. 23 *gratis* p. 131. l. 13. νυχὶν p. 132. l. 19 νίμω l. 29 γυνὴ p. 133, l. 12. *constitui* l 16. *concepiss* p. 134 l. 1. *mulierem* l. 4 qem l. 9. φησὶ l. 10. παρθένος l. 24. κόραι p. 135. l. 24 *metuas* l 28 תוה p. 136. l. 7, vocatur l. 9. χυτρίδα l. 23 παρθένου l. 25, sumi p. 137. l. 5. illum p 139. l. 25. κακίαι l. 35 c, 13, v 28. p. 440 l 23. medicinæ p 141. l. 18. טובות p. 142. l. 4. φωνὴ, *fama*, p 144. l. 21. -gat. ùs l 25. כי p, 145. l. 25. S- cratis p. 150, l. 11 בחכמת p. 151 l. 25. ἀρότρεα p. 152. l. 16. *sapientiæ* p. 154. l. 23. *Orientales* p. 158. l 17 בן שנה p. 161. l. 5. v. 1, 2. l. 26. Cap. 10 p. 162 l. 13. Savlem l, 19 שנים p, 163, l, 20. שמן l, 31, v, 12, p, 164, l, 5, *iræ* p, 166, l, 25, c 2, p, 168, l, 13, recenset p, 169, l, 18, *filius* ib. *horæ* p, 171, l, 2, malo p, 173, l, 9, 15, l, 24 שמור p, 174, l, 26, ויצר l, 28, נטרת p, 175, l, 12, et 178, l, 30, בצר p, 177, l, 5. μέσον p, 179, l, 18, 14, 11, p, 180, l, 36, בבוא ib. c, 38, ib. בחלותו p, 184, l, 2, Jobi l, 14, ויצא l, 19, ובו ib. *residuum* l, 24, ודבקו l, 29, ἠθέτ. l, 30 ἠθέτη- l, 32 ἠθέτησεν p, 181, l, 1, v, 38, l, 13, αὐτοῦ l, 20, v, 11, l, 33, κυρίῳ p, 187. l. 24, ζησαι p, 190, l, 3, *Pseud.* l, 28, hîc p, 192, l, 34, *Hippolyto* p, 194, l 16, v, 24, l, 17, & 18, v, 7, Jer, c 31, v, 15, Thren. c, 5, v. 7, p. 196 l, 5, qod p, 197, l, 30, *Sympos.* l, 31, ποιοῦσι l, 32, *esuriunt* p, 199, l, 7.

348

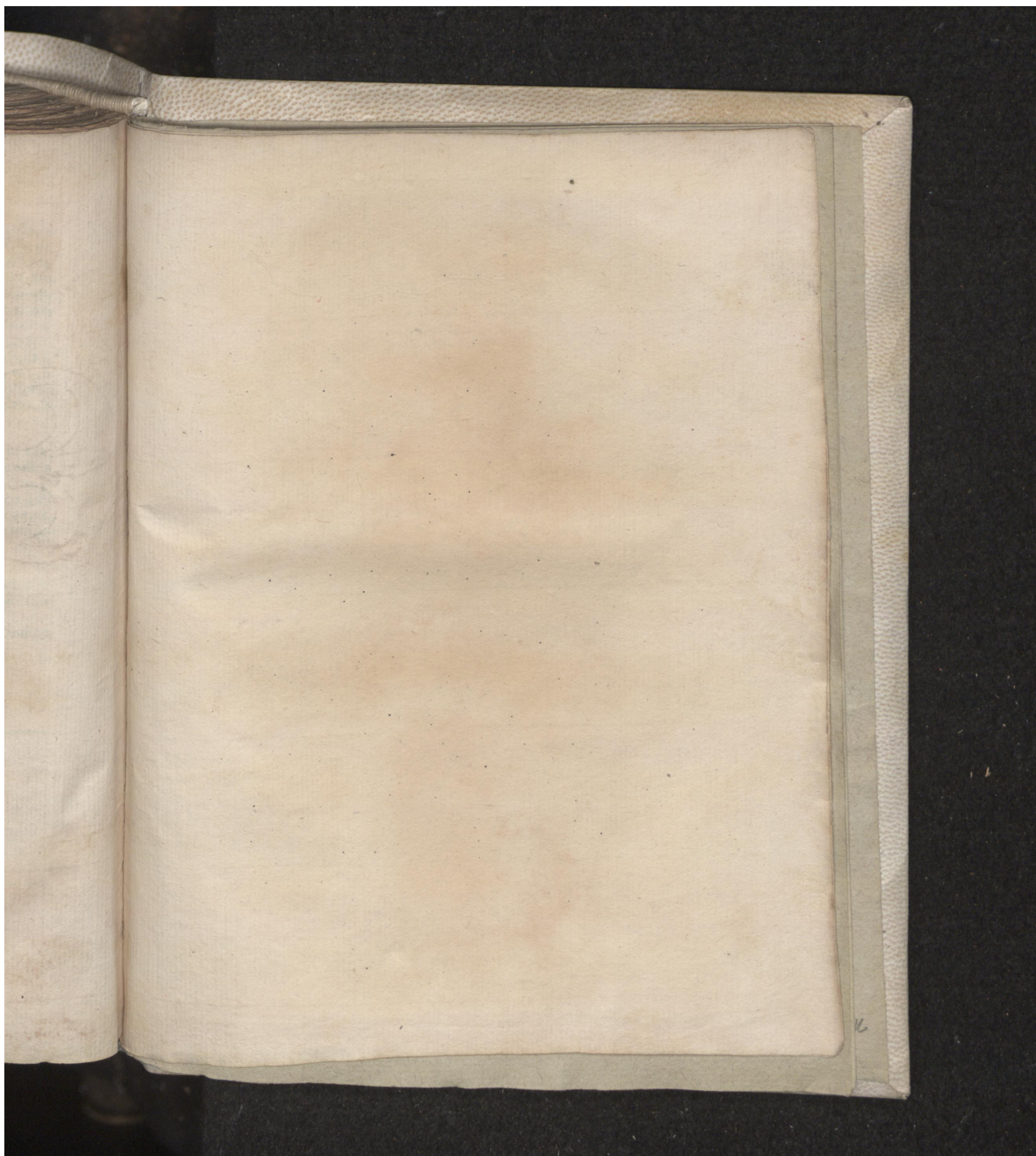
l,7, -tandæ p,202,l,2,ſpecimen p,204,l,17,uſitatum p,206,l,35,ſortita p,207,l,12, *ab* p,208,l,27, gatur p,211,l,8,v,6,p,215,l,11, *Protagorá* p,216,l,21, ἐπεί-γεται p,218,l,23, αὐτῦ l,27, αὐτὸς αὐτῦ p,219,l,19, v,24,p,220,l,16, יהא l,21, v,21,p,221,l,2,v36,p,222,l,11, αὐτὸς ib. ἐν τῷ l,29, et c,7,v,41,p,223,l,31, validis. p,225,l,3, εὖ p, 10, πεάτειν l,27, ποιητικῆς ἕξεως p,226, l,7, *idiotiſmo* p,237,l,28, Verum l,29, miſſo p,239,l,32, *ſanctitatum* p,241,l,14, μόσχος, p,242, l,1, ſimpulo l,21, propriè l,28, ſincipitis p,245,l,10,c,20,p,246,l,32, faciunt huc p,247,l,10 Judic,c,p,251:l,5, legentibus l,6, hîc l,21, qum p,252,l,3,&,5, διχοτ. l,7, -liſta l,20, ᾠῶν p,253,l,8, oculus p,254,l,16, adnotarat l,23, τὰ p,257,l,21, candeſc. l,25, -πῶν l,28, eâ l,30, ſint p,259,l,16, ut ſit, l,32, Evthiphr. p, 261, l, 19, Homerico l,27, præ. p,272,l,18, Hebræis l,26, Ptolom. p,263,l,7, feſtiſſimos l,8, inſenſiſſ. p,264,l,7, characteres l,19, uſurpatam l,21, Helleniſt. l,25, Cavtiſſimè l,30, -εμπάσεις ib. qæ.

Voces Hebraicas per Typothetæ imperitiam tranſpoſitas ; cujuſmodo p, 124, l.17.p.153.l.27.p.173.l.26.p.181.l.22,23. In Græcis accentus ſpirituſqe paſſim inſuper habitos : In Latinis *U* vocalem *V* conſonæ vice ; qo modo, p.9. l. 10. p. 11.l.2.38,p,13.l.13. et alibi nonnunqam : *I* vocalem itidem J conſonæ loco ; uti p.255.l.33. et J conſonam *I* vocalis loco pariter, ſubſtitutam ; uti p.263.l.33,38. Utrobiqe diſtinctiones, ſive defectas, ſive depravatas, avt reſtituet ipſe, avt condonabit Lector candidus.

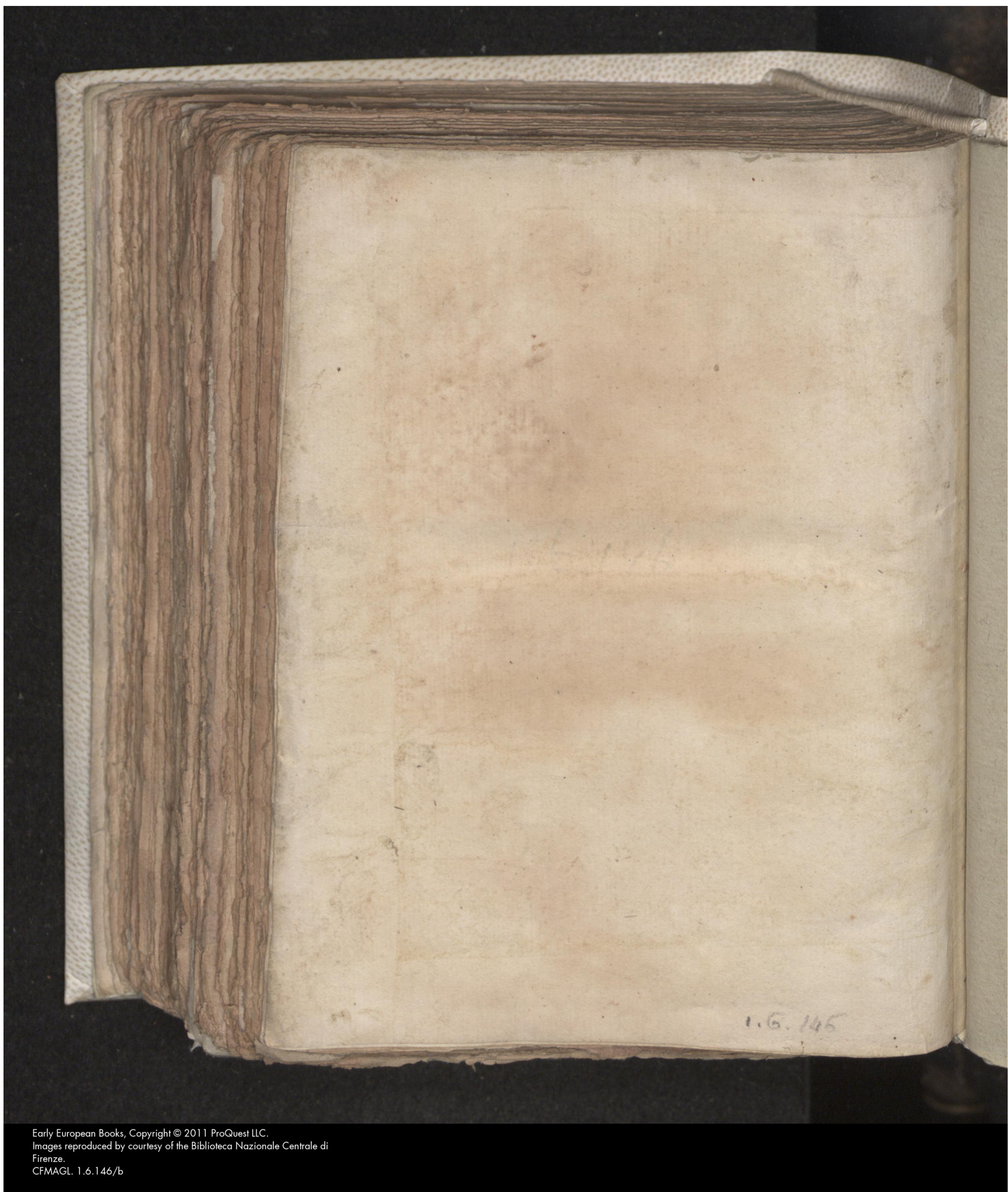
In Indice primo, p,276.l.37.38: & p.277. l.38. per deſcriptoris oſcitantiam, ſub Marci ac Lucæ laterculo collocata ſunt, qæ ad Matthæum pertinent.

In Vocum Latinarum Indcie, poſt *Futo* ſubjungendum, *Vide* Confuto.

FINIS.

1.G.145

